

# Vatra veche 11 Vatra veche

*Români din toate țările, uniți-vă!*

Lunar de cultură \* Serie veche nouă\* Anul XV, nr. 11 (179) noiembrie 2023 \*ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) • Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc  
VATRA, 1971 • Redactor-șef fondator Romulus Guga • VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciuț

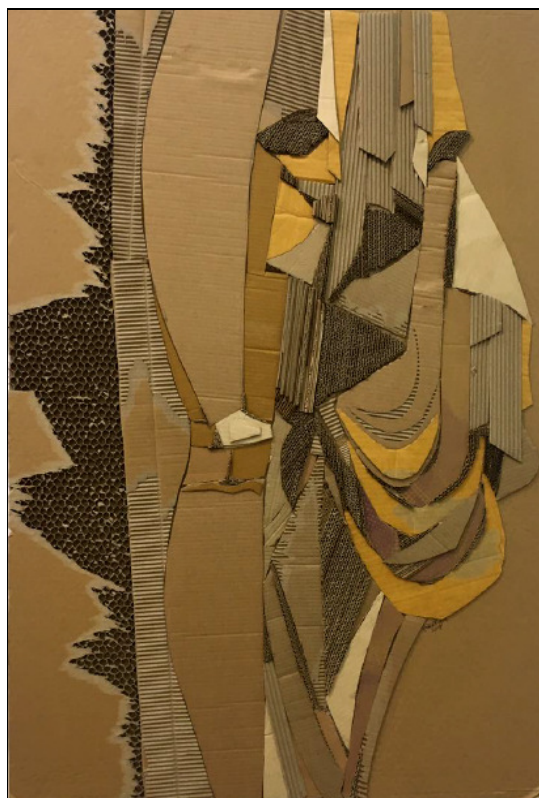


Pictură de Hemat Rayan, Alexandria, Egipt

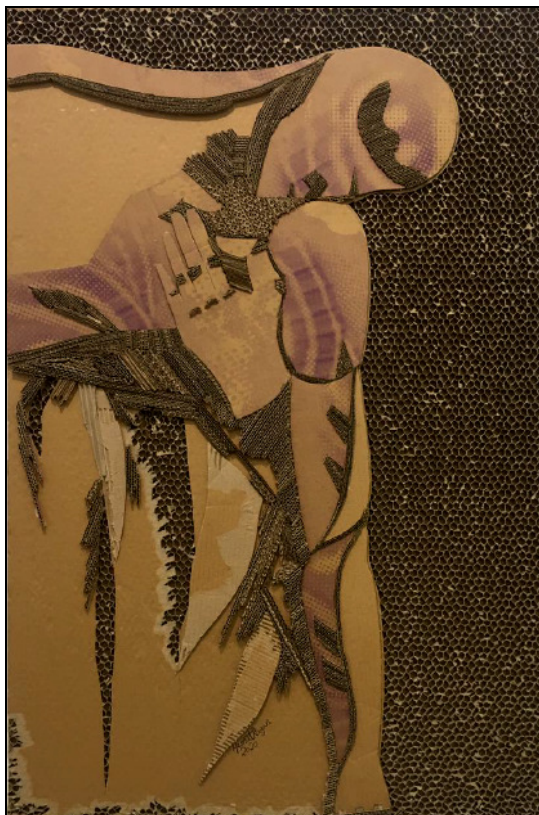
**AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITATĂ: ANA BLANDIANA**

## SUMAR

Avangarda cu Ionuț Vulpescu. Invitată: Ana Blandiana/3  
Liviu Rebreanu, Crăișorul Horia, de Ionel Popa/10  
Proza literară a lui Lucian Blaga, de Ionel Popa/12  
Correspondența lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/13  
Memorialistică. Florin Manolescu, de Dorin Nădrău/14  
Niculae Gheran în oglinda corespondenței, de Rodica Lăzărescu/15  
Noi scene din viața literară, de Ion Lazu/16  
Jurnal de prezență, de Ecaterina Țarălungă/17  
Miezul unui ev aprins. Arlus, de Aurel Buzincu/18  
Despre erotism și alți demoni, de Rodica Bretin/20  
Memoriile unei capre, de Dumitru Ichim/22  
Restituiri literare. „Fantazianul” (Ion C. Pena), de Zenovie Cărlugea/23  
În universul lui Ion Creangă (Dorin N. Uritescu), de Vasile Filip/24  
Cronica literară. Poemul de noapte - tăcerea din zi (Nicolae Băciuț), de Constantin Stancu/25  
O ideologie a devenirii (Răzvan Ducan), de Liliana Toma/26  
O voce a diasporei: Elisabeta Boțan, de Ion Cristofor/28  
Ana-Maria Păunescu – pas peste timp, de Lia Tătar/29  
Suspiniul liric și poezia (Adriana Dandu), de Nicolae Suci/30  
Veronica Bălaj, O sută și una de poezii, de Evelyne Croitoru/33  
Un demers literar coerent (Ghiță Nazare), de Vasilica Grigoraș/33  
Narațiunea și căutarea salvării (Roxana Lazăr), de Nicolae Suci/36  
Integrator a ieși din faustic (Shanti Nylaia), de Traian-Dinorel Stănculescu/38  
În orizontul critic al Doinei Bălțat, de Silvia Urdea/40  
Cartea zilelor noastre. Ștefănescu, diaristu', de Adrian Simeanu/42  
Umbra exilată (Norman Manea), de Mircea M. Pop/43  
Sub semnul tristeții (Tatiana Țibuleac), de Mircea M. Pop/44  
Poeme de Liviu Mircea/45  
Poeme de Ioan Groșescu, Florentin Smarandache, Ilie Gorjan/46  
Documentele continuității. De la romani la români, de Ioan-Aurel Pop/47  
Dimitrie Cantemir, domnitor și cărturar european, de Nicolae Ionescu/48  
Dimitrie Cantemir, trei secole de la trecerea în eternitate, de Aurel Goci/51  
Dinastia Cantemireștilor (Maria Vaida), de Dumitru Cerna/52  
Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Ioan, de Luminița Cornea/53  
Episcopul Melchisedec Ștefănescu, Florin Bengean/54  
Centenar „Patriarhul Miron Cristea”, de Nicolae Băciuț/55  
Ochean întors. Să vină SMURD-ul !, de Dumitru Hurubă/56  
Ochean întors. Stare de Noembrie, de Maria Cecilia Nicu/57  
Blocnotes. Libertatea cuvântului, de Simona Mișuțiu/58  
Poeme de Nicolae Nicoară-Horia/60  
Starea prozei. Competitori, de Silvia Urdea/61  
Starea prozei. Lutăria, de Gheorghe Andrei Neagu/63  
A nu judeca după înfățișare (La Fontaine), Gabriela Mocănașu/64  
Poeme de Marin Moscu/65  
Borges își testează viziunea..., de Dorina Brândușa-Landen/66  
Poeme de Luca Cipolla/67  
Impresii lusitane, de Cristina-Rodica Mazălu/68  
Revoluția franceză, între inevitabil și absurd, de Alex Măroiu/71  
Starea prozei. Nela, de David Kimel/73  
Poeme de Bianca Marcovici/74  
Poeme de Cătălin Afrăsinei/74  
Protocoloale de la Toronto, de Eugen Mera/75  
Contrapunct. Visele sunt literatura somnului, de Veronica Pavel Lerner/76  
Muzică. Podul prieteniei (G. Enescu), de Ognean Stamboliev/77  
Teatru. Caragiale altfel, de Ion Lazu/78  
Artiști egipteni : Hemat Rayan, de Nicolae Băciuț/79  
„Mă doare un cal măiastru” (Alina Mureșan), de Simona Mișuțiu/80  
Catrene migrenogene, de Nicolae Mățaș/81  
Lumea lui Larco, de Vasile Larco/82  
De la un clasic citire. Neculai Darie/82  
Literatură și film. Alte vieți..., de Alexandru Jurcan/83  
Catrene de Corneliu Vasile/83  
Cristale de fum, de V. Ghica/83  
Curier. De la Vatra veche la Vatra nouă/84  
Panoramic cultural – noiembrie 2023 (foto)/87  
Mari caricaturiști: Sebastião Xavier De Lima/80



Hemat Rayan, Alexandria, Egipt



Hemat Rayan, Alexandria, Egipt

Număr ilustrat cu lucrări de Hemat Rayan,  
Alexandria, Egipt



# AVANGARDA, CU IONUȚ VULPESCU. INVITATĂ: ANA BLANDIANA

Nu i-a fost niciodată frică de „Persoana întâi plural”, și poate tocmai de aceea, crede în solidaritate și compasiune, mai mult decât în oricare altă valoare care poate întoarce societatea noastră la normalitate. O normalitate de care societatea nu s-a arătat capabilă, crede poeta, nici măcar după pandemie, o criză care părea că nu va mai lăsa istoria să curgă la fel. Poezia ei se construiește, așa cum spune unul dintre titlurile volumelor, între „A fi sau a privi”, iar în acest podcast, invitata ne va mărturisi un secret: versurile ei erau la început „O silabisie a lumii”. Crede că „Istoria ca viitor” trebuie să fie altfel pentru o țară în care bășcălia a depășit demult nivelul umorului bun, al cinismului-antidot. Astăzi, se râde de Celălalt, nu alături de el. Iar asta face ca inima poetei să fie mai tristă. Semnează Blandiana din dragoste pentru numele satului mamei sale, iar Ana este potrivirea care a adus rimă chiar și într-o semnătură. A cunoscut cenzura de când era doar o copilă: la 15 ani, a fost interzisă pentru prima oară. De atunci, și până în 30 august 1988, când a fost interzisă a doua oară, a înțeles că singura cale de a rezista în România vechiului regim e poezia. Acea poezie care a născut, chiar și în negura închisorilor, o avangardă a speranței. Între a trăi ca Otilia-Valeria Coman și a scrie ca Ana Blandiana, a fost nevoie de candoare, umor, răbdare și sinceritate, care nu au lipsit niciodată din biografia Președintei Fundației Academia Civică.

Invitată la podcastul lui Ionuț Vulpescu, scriitoarea Ana Blandiana, reprezentantă exponențială a generației '60, povestește fostului ministru al Culturii ce a însemnat pentru inima și mintea ei istoria celor două vârste, a poeziei rare și bune, de sub oprobiul comunist, și a poeziei libere, multă dar falsă în majoritatea ei, a democrației în care se publică mult și nu neapărat bun. Vom afla în premieră ce ascunde viitoarea sa carte, un jurnal al timpului scurt de la data când Ana Blandiana a fost declarată un scriitor interzis a doua oară, în 1988, și până la Revoluția din 1989. Un dialog despre literatură, libertate și democrație, cu Ana Blandiana și Ionuț Vulpescu, în deschiderea celui de-al treilea sezon al podcastului Avangarda!



Interviul integral poate fi ascultat accesând link-ul: <https://www.youtube.com/watch?v=-IimlyAd-us>

**Copilul teribil al literaturii cenzurat în comunism: „patru ani grei”. Scriitoarea Ana Blandiana: „Și acum mi se pare uluitor că un asemenea fleac, o poezioară publicată de o fetiță, putea să declanșeze așa ceva”**

**Ionuț Vulpescu: Bună ziua, la un nou episod al podcastului meu, Avangarda, cu Ionuț Vulpescu. Astăzi am o mare bucurie să o am invitată, și îi mulțumesc, în același timp, că ne găzduiește, pentru că suntem la sediul Fundației Academia Civică, pe Doamna Ana Blandiana. Doamnă Blandiana, vă mulțumesc mult că ați acceptat invitația mea.**

**Ana Blandiana:** Mulțumesc și eu și bine ați venit la noi!

**I.V.:** Vă gândeați când ați debutat, la 17 ani, într-o revistă, că numele Ana Blandiana, Blandiana fiind numele satului mamei dvs., iar Ana ați spus pentru că trebuia să fie și o rimă la Blandiana, vă gândeați că numele acesta avea să cunoască o carieră împlinită, că o să aveți o

**glorie literară cu acest nume, Ana Blandiana, vă gândeați, la 17 ani?**

**A.B.:** Adevărul e că atunci... în primul rând, numele a fost inventat într-un joc, la școală. Am făcut un concurs, eram mai mulți care scriam, și ne-am făcut fiecare câte un pseudonim. Eu știam că numele satului mamei e frumos, am pus „Ana” să rimeze. Încă de pe la 15 ani, de fapt, nu mai țin minte exact, a fost când am trimis mai mulți la revista *Tribuna*, la Cluj, și era o revistă cu oameni mai tineri și, mă rog, de care se legau speranțe. Am trimis mai mulți versuri. *Tata era închis, și atunci am zis că nu are niciun rost să trimit cu numele meu, că or să mă scoată din grup, și am pus numele care câștigase concursul de pseudonime de la școală. Adevărul este însă că, după ce a ieșit scandal, imediat după prima poezie publicată, s-a trimis la Oradea, unde eu eram elevă, de la secția de învățământ, de fapt, o adresă către toate publicațiile din țară. Publicațiile din țară erau, cred că am știut cândva, mai mult de 200 în orice caz. Vreau să vă spun că și acum mi se pare uluitor că un asemenea fleac, o poezioară publicată de o fetiță, putea să declanșeze așa ceva. S-a trimis o adresă, pe care eu am citit-o într-o culegere de documente din Arhivele Ieșene, publicate în 1990. Deci ajunsese și la Iași, și textul era – „Vă atragem atenția că sub pseudonimul Ana Blandiana se ascunde fiica unui dușman al poporului șamd.” Deci au urmat patru ani în care nu am putut să public, nu am putut să intru la facultate. Ceea ce voiam să spun este că atunci când lucrurile s-au mai îndreptat și când am redebutat în *Contemporanul*, m-am gândit foarte serios ce fac eu cu numele meu. Rămân așa cu jucăreaua asta sau îmi pun numele adevărat? Vremurile se mai îndreptaseră un pic. Dar m-am gândit că într-un fel era și mai nesperios, să mă schimb din nou, mai ales că, așa cum se zice, că tot răul e spre bine, acei patru ani de interdicție și acea întâmplare, cu circulara trimisă la toată presa, a funcționat și în avantajul meu, în sensul că atunci când am debutat, într-adevăr, în *Contemporanul*, și după aceea în volum, deja toată lumea, toată lumea care lucra la o revistă sau la un ziar →*

din România știa că asta e fetița aia persecutată, de la Cluj, de la Oradea. Deci, cea mai mare problemă a unui debutant este să fie privit, să fie luat în seamă. Iar eu am beneficiat de această atenție suplimentară, pe care, ce e drept, am plătit-o greu, cu cei patru ani care au fost cei mai grei.

**Succes născut din destin sau întâmplare? Ana Blandiana:**  
*„Sentimentul meu de acum, după zeci de ani de viață literară, este că hotărâm foarte puțin, că pur și simplu lucrurile se întâmplă oarecum peste capul nostru, și în sens bun, și în sens rău”*

**I.V.: Spuneți că v-ați jucat la 17 ani, că a fost un exercițiu poetic acela de a scrie cu pseudonim, iar apoi, când ați debutat, ați păstrat numele. Cât a fost în general joc în cariera dvs., cât a fost întâmplare, hazard, și cât a fost opțiune? Certitudine? Încredere în drumul dvs.?**

**A.B.:** *Sentimentul meu de acum, după zeci de ani de viață literară, este că hotărâm foarte puțin, că pur și simplu lucrurile se întâmplă oarecum peste capul nostru, și în sens bun, și în sens rău. În sens bun, că așa vrea Dumnezeu. În sens rău, că suntem în permanență supuși la nenumărate feluri de manipulări de tip politic, psihologic, literar, care țin de interesele celorlalți. Apropo, e imposibil să spui că tu ai hotărât și că de tine depinde ceva. Am rămas, la ora asta, așa, acesta este numele meu. Cu numele meu din buletin nu semnez decât hârtiile oficiale, de la Memorial și banii, la bancă. În rest, eu sunt Ana Blandiana. Chiar dacă mult timp am avut un sentiment curios că mi se spunea așa.*

**Când istoria mare răpește istoriei literare dreptul pe care îl avea asupra Anei Blandiana la naștere**

**I.V.: Spuneți într-o carte, într-o antologie a conferințelor pe care le-ați ținut după Revoluție, cu un titlu foarte frumos, „Istoria ca viitor”, spuneți aici că „Istoria i-a răpit istoriei literare dreptul pe care îl avea asupra dvs. de la naștere.” Ați știut de mică drumul acesta spre poezie, spre literatură?**

**A.B.:** De foarte mică. În sensul că nu știam ce o să urmeze, dar mult înainte, câțiva ani înainte să știu să scriu sau să citesc, nici nu știu cum să spun, ar fi

mult să spun făceam versuri, sau în niciun caz poezii, cred că ar fi mai corect să spun că făceam silabe. Uneori ele nici măcar nu aveau sens, dar știu că mama mai ales avea un fel de neliniște, de câte ori mă găsea într-un colț stând și vorbind singură, adică părea ceva anormal și mă scotea cu forța la joacă, la ceilalți copii. Deci după aceea am început să citesc de pe la vreo 5 ani și cu cât citeam, cu atât cred că dacă ar fi să îmi analizez devenirea, ca să mă exprim bombastic, cred că pe cum descopeream un poet, încercam să scriu ca el. De exemplu, Grigore Alexandrescu: *l-am iubit mai tare decât pe Alecsandri.*

**Originalitate și moștenire. Ana Blandiana: „Versurile mele sunau a Grigore Alexandrescu”**

**I.V.: De la mine, de la Târgoviște!**

**A.B.:** Și țin minte că mult timp, așa, pe la școala primară, versurile mele sunau a Grigore Alexandrescu, și după aceea, mă rog, am înaintat în genurile literare, în stilurile literare, până am ajuns la mine însămi, ca să spun așa.

**Utopia Anei Blandiana: „O societate în care lucrurile s-ar desfășura mai mult spre speranță, chiar dacă aiuristică, decât spre interese și spre legături concrete, și de cele mai multe ori vinovate între oameni. Cred că ar fi o societate mai curată în orice caz.”**

**I.V.: Spuneți undeva că nu poeții sunt creatorii lumii prin care trec. Dacă poeții ar fi creatorii lumii prin care trec, lumea ar arăta cu totul altfel. Cum ar arăta o lume creată de poeți?**

**A.B.:** M-am gândit de multe ori la această întrebare și la această obiecție. Pentru că Platon spunea că poeții trebuie încununați cu lauri și dați afară din cetate. Deci nu e chiar sigur că o societate condusă de poeți ar fi o

societate ideală. Dar dacă ar fi altfel, este sigur, ar fi o societate în care lucrurile s-ar desfășura mai mult spre speranță, chiar dacă aiuristică, decât spre interese și spre legături concrete, și de cele mai multe ori vinovate între oameni. Cred că ar fi o societate mai curată în orice caz.

**Moleculele de libertate și de speranță ale dizidenților politici, depuse în poezie. Ana Blandiana: „România este singura țară în care s-a rezistat prin poezie”**

**I.V.: De ce e poezia un al șaselea simț?**

**A.B.:** Nu știu dacă e un al șaselea simț. Pentru că ar însemna că doar puțini oameni au acest al șaselea simț. Dacă cei care, deși poate e adevărat, pentru că nu e vorba doar de cei care scriu poezie, ci mai ales de cei care înțeleg poezie, care citesc poezie, și într-adevăr, trebuie să existe un simț al celor care se apropie de poezie. *Deși când mă gândesc cât de mulți erau cei care înainte de '89 se apropiau de poezie, în comparație cu acum, îmi dau seama că nu e vorba de simțul unor persoane, ci de caracteristicile unor epoci. Atunci poezia era importantă și oamenii se apropiau de ea ca spre o posibilitate de salvare. În sensul că ea, poezia, are un mijloc de exprimare, un instrument care se numește metaforă, care este o comparație cu un singur termen. Deci metafora spune pe jumătate. Acest pe jumătate care era lăsat pe seama celorlalți, să îl înțeleagă, fără să fie nevoie să fie spus, o făcea să scape de cenzură. Deci ea, în perioade rele, în perioade de lipsă de libertate, în dictaturi, și nu vorbesc numai de România acum, a fost un fel de loc în care se strângeau ultimele molecule de libertate care mai puteau fi păstrate și de care oamenii se apropiau să le respire. Asta e valabil de la felul în care întâlnirile cu cititorii, care erau ceva absolut curent, pe vremuri, strângeau sute de oameni până la extraordinarul exemplu al faptului că în închisorile din România s-a rezistat prin poezie. De câte ori sunt prin străinătate, am o conferință și sunt în fața unui public, fac tot ce pot ca să ajung într-un fel sau altul să povestesc acest lucru. Că România este singura țară în care s-a rezistat prin poezie. Cea mai bună dovadă este că s-au scris, deși cuvântul scris →*



Brăila, 2023

nu poate fi întrebuițat corect, pentru că nu exista creion și nu exista hârtie, dar pentru a rezulta o poezie, care să fie percepută și de alții, era nevoie de unul care să o gândească, de unul care să o memoreze și de unul care să o transmită prin alfabet morse. Și în aceste condiții extraordinare, totuși, s-au scris sute și sute de poezii, care s-au transmis din celulă în celulă, sau din închisoare în închisoare, în măsura în care erau mutați dintr-o închisoare în alta. La Sighet, există o sală care se numește Poezia în închisori, care are pereții și tavanul în întregime acoperiți cu versuri scrise în închisori. Iar asta spune enorm. Am avut o conferință care se numea „Poate poezia salva lumea?” și, încercând să răspund da, la această întrebare, povesteam ca un prim exemplu de moment în care, în istorie, oamenii au încercat să se salveze prin poezie. Un prim exemplu, pentru că se aflau pe muchia dintre viață și moarte, și pare de-a dreptul aberant că poezia poate să aibă aici un rol, și totuși a avut. După deschiderea închisorilor, atunci când deținuții politici au ajuns acasă, prima lor grijă a fost să se repeadă și să pună pe hârtie tot ce știau pe de rost. După '89, au apărut zeci de volume de versuri în care la început autorii erau puși greșit pentru că nu se transmiteau, evident, ca să nu pățească ceva, nu se transmiteau cu autorul lor. Deci autorul era mai mult bănuț și primele volume de după '89 au fost foarte amestecate. Apoi a apărut ediția a doua, a treia, în care, între timp, se lămuriseră cui aparținea o poezie sau alta. Dar fenomenul este cu adevărat extraordinar și cu adevărat cu specific românesc.

**Viitorul volum al Anei Blandiana, pagini de jurnal dintre 31 august 1988 și decembrie 1989. A doua interdicere a Anei Blandiana: „Citeam și nu îmi aminteam nici că eu am scris și nici că eu am trăit ceea ce povesteam”**

**I.V.:** S-a vorbit destul de mult în anii '90 despre literatura de sertar. Dvs. aveți un roman, *Sertarul cu aplauze*, care a apărut după Revoluție. Credeți că titlurile apărute după Revoluție, aparținând nu numai generației '60, care e cea mai importantă generație postbelică, ci și altor nume importante, confirmă acest orizont de așteptare sau e mai

degrabă o dezamăgire față de ce a fost? Dvs. ați continuat să publicați. Nu s-a întâmplat lucrul acesta și cu alte nume mari ale generației voastre. Credeți că această așteptare a publicului a fost infirmată, e cumva o dezamăgire?

**A.B.:** Așteptare față de generația '60?

**I.V.:** Față de această literatură de sertar despre care se vorbea înainte, în preajma Revoluției.

**A.B.:** E clar că a existat mult mai puțină literatură de sertar decât se spera. Este evident. În ceea ce mă privește, într-adevăr, acest roman a fost scris de-a lungul a vreo 8 ani și a fost scris într-o perioadă în care, fiind interzisă, aveam, cum să spun, sentimentul că scriind ceea ce trăiesc înlocuiesc... ceea ce trăiam era mai puțin greu de suportat prin faptul că trecea în carte, prin faptul că nu se pierdea în neant. În acest sens, acum chiar trăiesc o experiență, mai precis am trăit, că am predat deja cartea, o să apară la Târgul de carte din iarnă, jurnalul pe care l-am scris între 31 august 1988 și decembrie 1989. Deci în 31 august 1988 am aflat că sunt din nou interzisă. Și cum atmosfera era efectiv teribilă și de maximă apăsare și nu mai aveai ce să sperii bine, nu mai speram că se poate întâmpla ceva să se termine interdicția, deci era cea de-a treia interdicție pe care o suportam, am început să scriu un jurnal în care să descriu minuțios, așa zice, cu gândul, anume, să rămână tocmai pentru că nu puteam să scriu, nu numai tot ce trăiesc eu, mai ales că personal trăiam puține lucruri, eram izolată; dar tot ce vedeam în jurul meu încât povestea caietelor respective, care erau 5 caiete de vreo 400 de pagini, în total, a venit Revoluția, m-am oprit din scris, deși ele au stat ani de zile pe masa mea de scris, fără să am nici curiozitatea, nici curajul să le citesc. Adică îmi închipuiam ce poate fi, decât ceva foarte deprimant... și cum viața era ca un vârtej, amânam mereu. La un moment dat, ele au dispărut mereu de pe masa mea, am crezut că mi le-a luat cineva. Mă rog, în general, viața mea e așa, cam am sentimentul că e un mic cerc care se învâрте tot mai repede și amenință să se oprească prin explozie. Deci, în pandemie, prima oară când aveam timp și când m-am hotărât să fac ordine într-un dulap cu hârtii, am găsit caietele. Probabil că le mutasem eu însămi și, fără să fiu atentă, fără să



Pe Dunăre, Brăila, 2023

înregistrez. Și deschizând la întâmplare, am citit cu greu câteva pagini, cu greu, pentru că erau în curs de a se șterge. Erau scrise cu pixuri proaste. Pe de o parte. Pe de altă parte, citeam și nu îmi aminteam nici că eu am scris și nici că eu am trăit ceea ce povesteam. Și am avut un sentiment aproape de spaimă că dispar în dublu sens. Pe de o parte, faptele din memoria mea, pe de altă parte, scrisul de pe hârtie. Și le-am dat la introdus în computer. Iar ceea ce am citit după aceea, am avut efectiv revelația că este portretul unei epoci și că trebuie publicat pentru că trebuie să ne amintim.

**Visul spulberat al Anei Blandiana despre lumea post-pandemică: „Nimic nu va mai fi la fel”**

**I.V.:** Ați scris în pandemie destul de mult, ați publicat o parte dintre volume. Unul dintre ele e acest volum care nu e numai de călătorii, *Soră lume*, și spuneți aici că în pandemie – sunt ultimele pagini din carte – lumea a avut o șansă să se schimbe cumva. Doar că după numai câteva luni am obosit să fim buni. Vi se pare că pandemia e o șansă ratată pe care lumea a avut-o?

**A.B.:** Am citit cândva câteva luni ultimul capitol din carte, care este chiar despre pandemie, și am fost foarte impresionată de faptul că atunci →



chiar credeam că e imposibil după o asemenea experiență să nu se schimbe nimic. Noi toți ziceam „nimic nu va mai fi la fel”. Când colo, dimpotrivă, oamenii au trăit această experiență extremă din care au pierdut enorm, au pierdut timp, toate economiile țărilor au dat înapoi...

**I.V.: Au pierdut ființe dragi, apropiate...**

**A.B.:** *Și nu s-a tras nicio concluzie, nimeni nu a devenit mai bun, mai deștept, nicio țară nu a început să fie administrată mai bine. Niciun om politic nu a devenit mai cinstit. Adică s-a pus într-o paranteză și gata! Fără măcar să fie rezolvată medical, politic. Nici acum nu se știe și din când în când se trezește câte un lider occidental care reproșează Chinei, că de acolo a pornit, există toate dovezile în sensul acesta, dar nu și o concluzie, că e cineva vinovat, pentru că de acolo a pornit. Oamenii au o extraordinar de redusă capacitate de a învăța din nenorocirile care li se întâmplă. De altfel, ce dovadă mai extraordinară în acest sens există decât că după absolut teribila experiență a Primului Război Mondial, a venit cel de-Al Doilea? Adică Primul Război Mondial a fost un șoc mai mare pentru omenire, decât cel de-Al Doilea, pentru că nu mai fusese în istoria omenirii ceva atât de mare și de teribil. Atunci, într-adevăr, toți oamenii credeau că totul se va schimba după.*

**Lumea a obosit să mai fie bună. Ana Blandiana:** *„De ce, din momentul ce e mult mai simplu să fii bun, faci efortul să fii rău, pentru că a face rău este un efort”*

**I.V.: De ce obosește lumea să fie bună în câteva luni și ajunge, așa cum spuneți dvs., într-un soi de idilism?**

**A.B.:** Mie mi se pare mai extraordinară această întrebare pusă la nivelul oamenilor sau chiar omului, de ce, din momentul ce e mult mai simplu să fii bun, faci efortul să fii rău, pentru că a face rău este un efort! E o muncă să faci răul. În timp ce a fi bun mi se pare mie infinit mai simplu. Nu vrem să ajungem până la răspunsuri mistice, dar e clar că nu știu, cu cât trece timpul mi se pare că a fi bun, a fi dispus să îi ajuți pe cei din jurul tău, a simți că a da reprezintă decât a primi, asta e soluția. O soluție însă care nu e în mod evident adoptată de majoritatea oamenilor.



**Brăila, Festivalul Internațional de Poezie „Ana Blandiana”, 2023**

**Creștinismul, o revoluție autentică pentru Ana Blandiana. „După aceea, prin apariția comunismului și după aceea, prin apariția nazismului, noțiunea de dragoste a fost scoasă din istorie. În locul ei a fost pusă ura!”**

**I.V.: La ce ține cel mai mult Ana Blandiana, care e valoarea cea mai de preț a dvs.?**

**A.B.:** Cred că chiar asta, ideea că a face bine este cel mai extraordinar lucru care poate să ți se întâmple. Ideea că nimic din ceea ce ni se întâmplă nu se îmbogățește mai mult decât sacrificiul, decât curajul, decât tot felul de noțiuni pe care le știm teoretic, pe care le glorificăm teoretic, dar pe care nu le aplicăm. Printre altele, pentru că, așa zice, aproape ne jenăm să fim buni. Pentru că a devenit o regulă și cu cât trece timpul, mă gândesc, de exemplu, la tinerii cărora nici măcar nu le trece prin cap să spună, care se jenează, în mod evident, să spună lucruri care se învață la școală. Să spună, de exemplu, că sunt mândri că aparțin unui popor. Inventez acum o frază. Că sunt mândri că există un poet într-o limbă, ca limba lui Eminescu.

Deci, vreau să zic că nu mai există așa cum a se îmbrăca decent pentru un tânăr e ceva jenant, adică în mod evident ar fi caraghioasă o fetiță care se duce la școală nedecolată, nemachiată, ne-ne.

Pentru că toate celelalte fac și pentru că toate aceste lucruri care se întâmplă, pentru simplul motiv că lumea s-a schimbat foarte tare. Se

schimbă fără încetare și în această schimbare valorile de bază sunt încet-încet scoase din prim plan. Dar cea mai... iertați-mă, o iau din altă parte, da? Cea mai mare revoluție care s-a întâmplat pe pământ a fost apariția creștinismului, care a adus ideea că dragostea este cea care va duce lumea spre fericire. Că iubește-l pe aproapele tău ca pe tine însuși, nu există ceva mai esențial ca schimbare într-o lume care se baza exclusiv pe războaie, exclusiv pe cine e mai puternic fizic, în primul rând, ca să ia de la cel mai slab tot ce are șamd. Ei bine, timp de 20 de secole, chiar dacă în permanență această idee a fost călcată în picioare, ea a rămas criteriu de bază a ce este binele. Timp de 20 de secole omenirea a avut o scară de valori care se numește morala creștină. După aceea, prin apariția comunismului și după aceea, prin apariția nazismului, noțiunea de dragoste a fost scoasă din istorie. În locul ei a fost pusă ura. Ura de clasă, ura de rasă, în orice caz, ura drept combustibil al istoriei. Ei bine, chiar dacă această ură nu mai este teoretizată la ora asta nici de unii, nici de alții, ideea de dragoste a fost dată deoparte. Și nu a mai rămas, de fapt, nimic, în sensul că la această oră, marea problemă a tinerilor dar și a omenirii în general este lipsa unei scări de valori care să le înlocuiască pe cele care au fost date deoparte. E clar că creștinismul nu mai reprezintă o scară de valori fermă, e clar. Acum vreo trei zile am aflat, am văzut la știri, despre faptul că s-a hotărât să se vândă biserici în Belgia. Deci sunt atât de multe biserici care nu mai folosesc la nimic, pentru că nu mai au nici preoți, nici credincioși, încât s-a hotărât să fie vândute, transformate în hoteluri, ceea ce era în discuție. Că cel mai bine se pare că se potrivesc pentru a fi transformate în săli de spectacole și în hoteluri. Deci e clar că e o schimbare esențială a lumii, dar la fel de clar este că nu a fost pusă o scară de valori înainte, că de fapt nu se mai știe ce este bine și ce este rău, iar această confuzie e cu adevărat teribilă. Și sunt convinsă că într-o măsură mai mică decât generațiile a mea sau a celor de după mine, noi suferim mai puțin de această confuzie, pentru că mai avem niște noțiuni demodate, expirate, dar ferme, decât tinerii care nu mai au nimic de pus în loc. →

**Ana Blandiana despre falsa poezie și lumea decadentă a zilelor noastre: „Tinerilor le e rușine să fie cuminți, artiștilor, am senzația, că le e rușine să fie pe înțeles.”**

**I.V.: Aveți o conferință, „Între bine și rău”, chiar așa se cheamă. Dar în războiul acesta, care e locul cuvintelor? Mai au ele forța pe care o aveau în lumea de dinainte de 1989? Când un poet debutant, la 17 ani, crea o alertă în lumea literară, printr-o poezie, printr-un vers. Și-au pierdut cuvintele ceva din forța lor, sau publicul de astăzi s-a pervertit, s-a schimbat atât de tare încât nu mai e capabil să citească un text în toate semnificațiile lui?**

**A.B.:** Cred că vina este și a onora, și a altora. Vina este și a poeziei, care a devenit tot mai încifrată, tot mai greu de înțeles, tot mai neînțeles să se adreseze, să își transfere misterul, că până la urmă despre asta este vorba. Poezia adevărată e doar cea care conține un mister de neexprimat. Scriam la un moment dat că poezia este încăpățânarea de a exprima inexprimabilul. Ei bine, deci sigur, există și falsa poezie. Nenumăratele, miile de cărți de poezie care apar și care nu reprezintă mare lucru. Dar mă refer acum chiar la poezii adevărate, care conțin o lumină, dar pe care nu mai sunt în stare să o transmită mai departe. Aș zice chiar că se jenează să fie clari. Că, așa cum spuneam, tinerilor le e rușine să fie cuminți, artiștilor, am senzația, că le e rușine să fie pe înțeles. Ei bine, în măsura în care sunt greu de înțeles, asta reprezintă un motiv și chiar o scuză, că publicul nu mai ajunge până la ei. E adevărat că nu mai ajunge și pentru că pur și simplu obiceiul de a citi, importanța cititului în viața oamenilor s-a diminuat, și asta nu poate fi înlocuit cu nimic. Este o pierdere fără speranță. Vreau să vă povestesc mereu și cred că am mai povestit și public o întâmplare de cândva de dinainte de 89, când mi s-a stricat televizorul și a venit un reparator. Nu a vrut să ia bani la sfârșit. A spus că vrea să îi dăm cărți. Și noi ne-am dus și am căutat fiecare, și soțul meu și eu, cărți pe care am început să îi scriem autografe. El a spus așa jenat și roșind, „nu vă supărați, eu am nevoie de câte două exemplare din fiecare.” Și eu am spus: „Dar de ce câte două exemplare din fiecare?” Și el a spus:

„Pentru că am doi copii și tot ce pot să le las este câte o bibliotecă.” Puteți să vă imaginați această situație astăzi? Este de neimaginat! Pentru simplul motiv pentru că nici măcar mobila de bibliotecă nu mai există. Înainte o cameră banală era făcută dintr-o masă cu patru scaune, un recamier și o bibliotecă, nu? Asta era în toate camerele de bloc. În timp ce acum expozițiile de mobilă cuprind fotolii, măsuțe, baruri, și eventual niște rafturi decorative pe care sunt puse trei cărți.

**Ana Blandiana, despre noua generație: „Mă gândeam că ne vor disprețui, că nu am fost mai curajoși, că nu am fost în stare să ne opunem complet și pe față. Dar nicio clipă nu mi-a dat prin cap că s-ar putea ca pe ei să nu îi intereseze deloc dacă noi am fost curajoși sau nu.”**

**I.V.: Cărțile au dispărut... De ce a dispărut solidaritatea dintre scriitori?**

**A.B.:** Pentru că nu își mai găsesc un dușman comun, presupun, adică dușmanii există, dar sunt diferiți, în timp ce înainte era clar că solidaritatea era o formă de a mișca mica libertate care mai exista, așa cum se țin mâinile în jurul lumânării să nu fie stinsă de vânt, în sânul comunității scriitoricești ca să mă exprim așa, exista sentimen-



Țăcău, Brăila, 2023

mul că trebuie protejată libertatea fiecăruia care la un loc crea o libertate a noastră. E adevărat, țin minte că aveam prieteni de alte profesii, cărora le povesteam cum la noi se votează liber, la scriitori, și se votează, nu ies niciodată la vot membrii din comitetul central șamd. Țin minte că întotdeauna aveam mai ales un prieten inginer, un om extraordinar, care spunea: „vă dați seama că asta nu poate să însemne nimic pentru o societate în măsura în care sunteți o excepție și nimic nu e generalizat la nivelul societății?” Și într-adevăr, așa era. Dar așa cum eram, eram solidari, pentru că era ultimul lucru pe care îl aveam și pe care trebuia să îl apărăm, în comun. În timp ce acum nu... nu mai există, în primul rând. Eu sufăr mai ales de faptul că în timp ce la ruși există niște foarte importanți scriitori care scriu despre suferințele pe care le-au suportat, vreau să spun că se continuă tradiția – Soljenișin de exemplu – la noi nu au apărut mari cărți care să descrie ceea ce am suferit noi. Adică mie mi se părea, întotdeauna am crezut și am și scris despre asta, că a fost o societate atât de absurdă și de complicată, răul se producea până la niveluri subliminale, încât nu istoricii vor fi în stare să spună totul în amănunte, ci scriitorii vor reuși să recreeze ca să înțelegem, ca să înțeleagă cei de după noi răul. Nu mi-am imaginat niciodată nici că scriitorii nu vor face asta și nici că s-ar putea ca cei de după noi să fim complet dezinteresați de ce s-a suferit înainte.

Asta este cu adevărat extraordinar. Cartea despre care vă spuneam că o să apară și care este tot ce a fost mai teribil în ultimul an de dictatură pe care l-am trăit, eram obsedată de faptul că mă gândeam cum vom fi noi judecați de cei care vor veni după noi. Mă gândeam că ne vor disprețui, că nu am fost mai curajoși, că nu am fost în stare să ne opunem complet și pe față. Dar nicio clipă nu mi-a dat prin cap că s-ar putea ca pe ei să nu îi intereseze deloc dacă noi am fost curajoși sau nu. Și asta e adevărul.

**Societatea fiecăruia suficient pentru sine. Ana Blandiana: „Ideea de a te întâlni în grupuri a dispărut, cel puțin, pentru mine, cu desăvârșire.”**

**I.V.: De cine vă este dor sau de ce vă este dor cel mai tare?→**

**A.B.:** De prieteni. De relația dintre noi. Oamenii – nu exista televiziune – putem zice că nu exista pentru că nimeni nu se uita la cele două ore – *nu existau computere, telefoane, toate astea, care ne-au făcut să nu mai avem nevoie unii de alții, și ne întâlneam foarte des unii cu alții. Ceea ce nu mai există acum. Ideea de a te întâlni în grupuri a dispărut, cel puțin, pentru mine, cu desăvârșire. Nu sunt unul dintre oamenii care are dreptul să se plângă. Tot timpul sunt mulți oameni în jurul meu, tot timpul sunt în situații publice care sunt de bine, dar e altceva, e cu totul altceva. Nu e acel sentiment de comuniune pe care îl aveam chiar jucându-ne. De exemplu, îmi amintesc, și cred că erați, nu erați destul de mare ca să aveți asemenea amintiri, îmi amintesc cum ne distrăm privind televiziunea bulgară pe care evident o aveam și era complicat să îți faci antenă specială șamd. Deci, priveam filme pe televiziunea bulgară, care aveau seriale americane sau spre deosebire de noi, și nu înțelegeam. Ei vorbeau în bulgărește. Și noi inventam povești și făceam concursuri între noi. Pe imaginile pe care le vedeam inventam povestea de viață care se derula în serial. Era un concurs între noi cine a inventat cea mai interesantă poveste care să nu încalce imaginile dar care să înlocuiască vorbele. Ei bine, cel mai extraordinar lucru a fost că după Revoluție au venit aceleași seriale și la noi și vreau să vă spun că erau infinit mai neinteresante decât le făcusem noi.*

**Ana Blandiana, despre aberația lumii de altă dată: „S-a interzis, de către Elena Ceaușescu, personal, să mai apară vreodată figura vreunui scriitor pe coperta cărții lui, pentru că într-o carte despre Ceaușescu a fost pus pe ultima copertă autorul cărții despre Ceaușescu. Iar ea a considerat că e un fel de a-l scădea pe Ceaușescu.”**

**I.V.:** Aveți undeva o amintire, o evocare, și spuneți că definiția prieteniei este cumva sintetizată în amintirea a trei ore petrecute la Comana, cu un prieten. Ce e prietenia pentru dvs.? Acolo era o poveste, la Comana, în care alergați, și povesteți unul celuilalt, culegeți ciuperci șamd. Asta e prietenia?

**A.B.:** Până la urmăm prietenia era tot un fel de solidaritate împotriva societății, împotriva comunismului, dacă

vrei așa. În măsura în care ne întâlneam scriitori și nescriitori, ne povesteam întâmplări cu cenzura, cu tot ce se întâmpla, se întâmplau în permanență tot felul de aberații, monstruoziități, cărți interzise, de exemplu țin minte un scandal care ne-a făcut să și râdem, deși avea un profund sens amenințător, în care s-a interzis, de către Elena Ceaușescu, personal, să mai apară vreodată figura vreunui scriitor pe coperta cărții lui, pentru că într-o carte despre Ceaușescu a fost pus pe ultima copertă autorul cărții despre Ceaușescu. Iar ea a considerat că e un fel de a-l scădea pe Ceaușescu. Mă rog, tot felul de lucruri care acum par ridicole sau fără însemnătate dar atunci erau pline de sens. Iar prietenii mei scriitori ne povesteau din uzinele sau din spitalele lor, sau din școlile în care predau, tot felul de întâmplări care la un loc ne făceau să înțelegem aberația societății în care trăiam. Și împotriva căreia de fapt funcționa prietenia noastră.

**Ana Blandiana despre români ca un popor vegetal. „Și deodată, în condițiile apariției libertății, am descoperit că, pentru că tăceam, tăceam, dar credeam că tăcem aceleași lucruri.”**

**I.V.:** „Eu cred că noi suntem de fapt un popor vegetal”. E doar o poezie?

**A.B.:** După Revoluție, țin minte că m-a întrebat odată cineva, în '90, credeți, mai credeți că „suntem un popor vegetal”? Și eu am răspuns nu, suntem prea isterizați pentru asta, pentru că anul '90 a fost un an de nebunie totală, de împărțire. A fost până în decembrie '89, aveam și trăiam toți cu sentimentul că suntem la fel, credem la fel, numai Ceaușescu și eventual câțiva din jurul lui sunt altfel. În timp ce noi toți nu. Și deodată, în condițiile apariției libertății, am descoperit că pentru că tăceam, tăceam, dar credeam că tăcem aceleași lucruri.

**România bășcăliei în care umorul-antidot s-a transformat în alterarea bunei purtări. Nemulțumirea Anei Blandiana: „Asta e poezie înseamnă astăzi asta e prostie, asta e tâmpenie”**

**I.V.:** Ați avut o conferință la Teatrul Național despre bășcălie. Este România una dintre capitalele bășcăliei pe glob? E mai multă bășcălie la noi ca la alții?



**Brăila, 2023**

**A.B.:** Da, cred că în cursul istoriei a fost mai multă. Și cred că în cursul istoriei ea a fost chiar ceva de bine. Sau cel puțin așa am crezut noi că ne apăra. Doar că, depunându-se tot mai mult, binele care ne apăra, umorul care ne apăra de istorie, s-a transformat în ceva care ne împiedica în condițiile apariției libertății să mai știm cum să ne purtăm. Cred că unul dintre cele mai profunde lucruri pe care le-a gândit poporul român este formula locul în care „se bat munții în capete”. Istoria noastră, țara noastră, e locul în care de-a lungul secolelor și poate al mileniilor s-au bătut mereu munții în capete și noi, și toți munții ne erau străini – de o parte erau rușii, de o parte erau turcii, de o parte erau austriecii, toți erau dușmanii noștri și erau dușmani între ei. Iar noi trebuia să reușim să trecem prin acest loc în care ei se băteau în capete și să trăim și să scăpăm, să rămânem în viață. Și am reușit. Pentru că adevărul e că ceea ce am reușit este extraordinar. Adică faptul că am reușit să ne păstrăm limba, solidaritatea, ciudat la un popor care spune despre sine că are o carență de solidaritate de-a lungul secolelor, noi am reușit să știm că suntem împreună, ardelenii cu regătenii din Moldova și din Sud, deși eram sub puteri diferite și abia dacă încerci să ne compari cu Italia sau cu Franța care aveau stăpâni prinți de aceeași naționalitate, de aceeași limbă, și totuși au păstrat până acum diferențe. Și acum, cei din Lombardia îi înțeleg greu pe cei din Sud vorbind în timp ce la noi niciodată nu a existat o sfărâmare a limbii în niște bucăți care să nu se mai poată înțelege între ele. Ce vreau să spun este că sunt convinsă că suntem un popor extraordinar. Și de asta am tendința ca scriitor să îl analizez fără încetare și să încerc, în măsura în care depinde de mine, să îl schimb, ca să zic așa. De exemplu, apropo de bășcălie, s-au întâmplat în ultimii ani mai multe fapte care s-au petrecut în limba română. Și, în→



general, ceea ce ajunge într-o limbă înseamnă că este ceva profund, ceea ce se fixează în limbă. *Faptul că, de la „românul s-a născut poet”, din secolul XIX, noi am ajuns acum, după '89, pentru că e ceva recent, din această perioadă, să spunem în mod curent „asta e poezie”, însemnând „asta e prostie, asta e o tâmpenie”. „Asta e poezie” e ceva neesențial. Mi se pare de neînchipuit. Pentru că e chiar de neînchipuit. Cum am putut ajunge, din moment ce, la urma urmei, chiar și acum, poezia e unul dintre puținele domenii în care putem concura pe plan internațional? Poezii din România, scriitorii în general, dar mă refer mai ales la poeți, există pe plan mondial. Deci știu de zeci de ani, particip la festivaluri de poezie și știu ce înseamnă succesul poeziei românești. Cum e posibil ca în România să se spună asta, ca o formulă curentă, cum au ajuns oamenii aceștia la un asemenea dispreț pentru una dintre valorile cele mai mari pe care le-a produs poporul român?*

**Compasiunea, sentimentul numărul 1 pe lista Anei Blandiana: „Toți sunt nefericiți”**

**I.V.:** Spuneți: „dacă mi-ar cere cineva să spun numele unui singur sentiment pe care mi l-a trezit lumea prin care am trecut, aș răspunde fără ezitare compasiunea”.

**De ce compasiunea este sentimentul pe care îl asociați acestor călătorii pe care le-ați făcut în toată lumea?**

**A.B.:** Pentru că toți sunt nefericiți. Noi, pentru că am fost mult timp închiși și fără posibilitatea de a ne plimba prin lume, ne-am creat un mental colectiv prin care am idealizat lumea liberă și în general am avut sentimentul că noi suntem nefericiți. De exemplu, expresia oribilă „la noi ca la nimeni”, e absolut neadevărată! Nu e adevărat! Cu cât umbli mai mult, cu atât îți dai seama că toate relele de la noi există și la alții, că toate suferințele de la noi există și la alții, că, mai mult sau mai puțin, toți oamenii din lume sunt nefericiți, într-un fel sau altul. Deci, compasiunea, m-ați mai întrebat, care e valoarea supremă și v-am spus că bunătatea. Cele două au legătură. *A privi cu compasiune pe cei dragi, adică a încerca să îi înțelegi să te pui în locul lor, că până la urmă asta e cel mai greu și cel mai important lucru pe care oamenii ar trebui să*



**Brăila, 2023**

*îl facă pentru ca oamenii să nu mai fie nefericiți, pentru a depăși războaiele; să ne punem mereu în locul celorlalți. Da, într-adevăr, nu e o formulă literară, e chiar un profund sentiment pe care îl am. Compasiunea.*

**Regretul vieții poetei Ana Blandiana: „Aș fi vrut să nu public primul volum. L-am regretat din secunda în care l-am primit.”**

**I.V.:** E ceva ce regretați, ce ați fi vrut să fie altfel în viața dvs.?

**A.B.:** *Aș fi vrut să nu public primul volum. L-am regretat din secunda în care l-am primit.* Locuiam la Cluj. Nu aveam legătură directă cu editurile și am primit cartea după ce fuseseră schimbate titluri, versuri, mă rog, hărtănită în toate felurile. Are Arghezi o tabletă foarte bășcălioasă despre cum e poetul, cât e de mândru și de orgolios un poet când primește prima lui carte. Ei bine, nu am fost nici mândră, nici orgolioasă, după ce am deschis-o și am văzut prima poezie căreia i se schimbaseră titlul, am izbucnit în plâns și am rămas toată viața cu sentimentul că de minunat ar fi fost să nu public acea carte, să nu fiu autorul... eram cu aproximație autorul acelei cărți. În volumul *Integrala poemelor*, apărut la Humanitas, acum doi ani, și care cuprinde toate cărțile mele, începând de la a doua, integral, fără nicio virgulă schimbată, din primul volum am scos, nu știu exact câte, cred că vreo 7-8-9, doar poemele care nu au fost atinse de cenzură. Adică în care nu s-a schimbat niciun cuvânt și atâtea erau dintr-o carte.

**30 de ani de la Memorialul de la Sighet. Ana Blandiana despre literaturile care au fost în locul justiției palpabile care să condamne moartea premeditată și violența**

**I.V.:** Sunt anul acesta 30 de ani de

**Memorial Sighet. A și apărut recent sub egida Fundației Academia Civică un album care redă tot acest traseu al Memorialului, de la început și până astăzi. Este memoria o formă de justiție așa cum se scrie acolo, în album?**

**A.B.:** Este cu siguranță, dar întrebarea e dacă e singura formă. Ea e o formă disperată în lipsa altor forme de justiție mai palpabile. Deci în măsura în care nu există o justiție ... juridică, în măsura în care în mod evident după căderea Zidului Berlinului nu s-a pus problema unui alt proces de la Nürnberg, în măsura în care, poftim, Putin poate să vrea să refacă Imperiul lui Stalin, pentru că nu a existat o formă de justiție în care să se spună clar, cu excepția literaturilor care au ținut locul ei, nu au un Sighet, dar au însă un număr de scriitori care povestesc fără încetare ceea ce s-a suferit, e adevărat. Pentru că s-a suferit infinit mai mult și mai teribil decât în toate celelalte țări. O caracteristică a rușilor, care se vede și acum, este că răul pe care îl fac ei altor popoare este nimic față de răul pe care și-l fac lor înșiși.

**Ana Blandiana despre noua cultură a podcasturilor: „Faptul că aceste forme de comunicare au un public tot mai mare mi se pare un semn bun și chiar un semn că lectura care este în scădere, numeric vorbind, poate fi înlocuită, iată, cu alte forme.”**

**I.V.:** Doamnă Blandiana, mulțumesc pentru acest dialog, și în final aș vrea să vă rog să adresați un gând, o urare, un îndemn, celor care urmăresc podcastul meu, *Avangarda cu Ionuț Vulpescu*.

**A.B.:** *Nu știu să dau sfaturi și nu știu ce aș putea să le spun celor care vă urmăresc, decât că mi se pare minunat că vă urmăresc, în general faptul că aceste forme de comunicare au un public tot mai mare mi se pare un semn bun și chiar un semn că lectura care e în scădere, numeric vorbind, poate fi înlocuită, iată, cu alte forme.* Și, în general, sunt convinsă că și dacă se va transforma esențial, și e clar că se transformă tot mai profund și tot mai neașteptat, cultura nu va dispărea, iar genul de comunicare, al nostru de azi și al dvs., pe site-ul dvs., este o dovadă în acest sens.

**I.V.:** Mulțumesc foarte mult!

Liviu Rebreanu

## CRĂIȘORUL HORIA

Revizuirea dosarului critic  
(I)

Cu toate pericolele de deznaționalizare și de înstrăinare la care a fost supus (maghiarizarea numelui, școala în limba maghiară, student la Academia Militară budapestană) viitorul scriitor nu și-a uitat originea, n-a uitat exemplul Școlii Ardelene. Idealul de libertate națională l-a purtat permanent în suflet și cuget și a luptat cu pana pentru el. Un fruct al acestei statornice lupte este romanul *Crăișorul Horia*.

Tânărul Liviu Rebreanu, descălecat în Țară în 1919, recomandat de Mihail Dragomirescu unor ziare bucu-reștene, se angajează, ca într-o serie de artcole, să prezinte situația fraților români din Transilvania aflată sub stă-pânire străină. Tânărul Liviu Rebreanu își pune condeiul în slujba idealului național: unirea tuturor românilor într-un stat unitar și independent, punerea poporului în dreptul său istoric.

Un prim studiu este *Revoluția lui Horia, Cloșca și Crișan* (1914), reluat în 1919 cu titlul *Răscoala moșilor*. În introducerea la *Pe urmele Crăișorului* (1928, rămas în ziar, e publicat de N. Gheran în *Liviu Rebreanu, OPERE 7* 1975), plin de emoție, Rebreanu scrie: „Noi, ardelenii, în lunga noastră viață despărțită, n-am cunoscut decât doi eroi naționali, pe Horia, Crăișorul, și pe Avram Iancu, Craiul Munților. Horia a fost mai bătrân și a fost ucis cu roata și a rămas Crăișorul nostru, Iancu a fost în plină tinerețe. Craiul Munților apoi a trăit mulți ani de chinuri și a murit nebun. Eroii noștri au fost urșiți să fie martiri. Eroismul i-ar fi înălțat numai, pe când suferințele i-au identificat cu mulțimea cea mare a poporului, el însuși îndurător al tuturor umilințelor și durerilor. Toate povestirile ce le-am auzit din gura oamenilor despre Horia începeau cu un suspin: <<Ehei, Crăișorul...>> După veacuri, trăiește duhul lui. S-a jertfit pentru dreptate! Poveștile oamenilor simpli mi-au zugrăvit în copilărie pe Horia după chipul și asemănarea eroilor din povești [...] Școala ungurească a încercat să-mi strivească idealul. Pentru unguri, toți oamenii noștri care au luptat împotriva lor erau nu dușmani și nici măcar adversari, ci tâlhari.” (Apud Nicolae Gheran, note și comentarii la



*Liviu Rebreanu, OPERE 7, 1975.*

Adevărul la care se referă scriitorul în amintirile sale a rămas rană deschisă, deoarece, după cum zice mai departe: „trecutul se confundă cu prezentul”.

În articolul consacrat răscoalei moșilor, Rebreanu scrie înflăcărat, profetic: „Suntem poate în ajunul celor mai mari evenimente din istoria neamului românesc. În câteva săptămâni sau luni, într-un an cel mult, e posibilă, ba chiar posibilă, să vedem înfăptuirea celui mai frumos vis al nostru: întregirea, unirea tuturor românilor într-o împărăție puternică... [...]. O viață nouă, generoasă, fericită, e gata să încoroneze așteptările unui popor plin de cele mai frumoase calități printre popoare... Ceea ce acum câteva luni era o rază de nădejde pentru toți cei ce vorbim aceeași limbă dulce românească, mâine poate să fie o realitate” {Apud Nicolae Gheran, *Op. cit.*).

Parcă auzim pe Nicolae Bălcescu și Alecu Russo.

Nicicând, Rebreanu nu și-a pierdut speranța în viitor. Iată ce scrie în *Transilvania 1940*, anul sfârșecării trupului țării de către dușmani: „Trecutul nostru e un lanț de jertfe fără număr. Momentele de bucurie și înălțare au fost atât de puține! Niciun uragan istoric nu ne-a ocolit și niciun prăpăd. Durerea a devenit tovarășa de viață a neamului, iar duhul ei a zămislit resemnarea sub loviturile soartei, precum din duhul jertfei s-a întărit credința mereu vie în vremea dreptății. Așa am rezistat în trecut, așa rezistăm azi și peste veacuri. Sânge-

răm și credem. [...]

Dincolo de Transilvania 1940, va veni împlinirea dreptății.

Credem în Transilvania românească eternă și nedreptățită! (Rebreanu, *Jurnal*, vol.2, 1984, p.331-333).

Să fie fără nicio semnificație faptul că în același moment istoric – 1929-1934 –, două mari spirite dăruite țării de Transilvania evocă la înalte cote artistice și patriotice pe Horia, trecut de Rebreanu în legendă, și Iancu, trecut în mit de Blaga.

Articolele despre răscoala moșilor din 1784 dau seama de amplitudinea și profunzimea documentării scriitorului, care va lăsa urme asupra romanului.

Pentru a înțelege *duhul* romanului, mai trebuie aduse în atenție și alte gânduri și sentimente mărturisite de romancier: „Istoria conservă cu lux de amănunte toate faptele exterioare, parcă ele ar putea explica rostul evenimentelor.

Explicația se află tocmai între faptele unde se zvârcolește sufletul de îndoieli.

De aceea, faptele istorice nu pot reconstitui viața omului [...] Urmele adevărate ale vieții trecute, cele scobite în suflete, cele amestecate cu sângele urmașilor, cele mai puternice, rămân ascunse silințelor noastre de descifrare. În locurile în care s-au jertfit eroii neamului, omul de azi simte în inimă clopotul generațiilor de mult stinse, retrăiește vremurile de mult apuse.”

În prelungirea ideii lui Rebreanu, putem adăuga: una din menirile adevăratului scriitor este aceea de a face auzit *clopotul* trecutului. Spune Rebreanu într-un interviu: “înainte de toate un scriitor este cetățean.”

Să ne reîntoarcem la textul articolului scriitorului: „Pe *Crăișorul* îl vor fi cunoscut mai puțini dintre dv. E un roman mai recent și parcă mai oropsit.

E romanul lui Horia. Deci, într-un fel, un roman istoric. Genul acesta de roman are o anumită tradiție, și aiurea și la noi. Personagiile istorice, după rețeta admisă și adoptată, trebuie negreșit să poarte coture, să fie înfățișate în mărime supranaturală, să fie eroi după modelul convențional, să vorbească patetic și când face dragoste și când mănâncă, și când se culcă, și când se luptă... [ Toate știrile ce-l privesc îl arată ca pe tipul reprezentativ al țaranului ardelean, →

**IONEL POPA**



care însă nu e nici gălăgios, nici țanțoș, nici demagog, nici repezit, ci totdeauna cuminte, așezat, potolit, demn. Horia n-a fost nici orator, nici luptător cu pumnul, nici purtător de vreun panaș.

A fost idolul poporului, pentru că a fost om” (Liviu Rebreanu, *Romanul romanelor*, Apud OPERE 20, ediție critică de Niculae Gheran).

În limbaj mitico-psihanalitic, caracterizându-și personajul, Rebreanu schițează arhetipul țaranului român.

Coroborarea insistențelor scriitorului asupra răscoalei condusă de Horia cu alte idei disipate în romane (*Ion; Pădurea spânzuraților, Crăișorul Horia; Răscoala, Gorila*) ne arată că problema națională și cea a pământului au fost o constantă în conștiința lui Rebreanu. Încă nu s-a scris un studiu pe această problemă, încât, lăsând la o parte modestia, trebuie să mă citez: Ionel Popa, *Problema națională în romanul Ion*, în „Jurnalul literar”, nr. 1-6/2017, reluat în *Scrisori despre Liviu Rebreanu*, 4, Ed. Limrs, 2017.

Romanul *Crăișorul Horia* a fost scris în etape, greu și din cauză că timpul scriitorului era ocupat de sarcinile administrative în calitatea lui de director al Teatrului Național și de călătoriile, destul de lungi, în străinătate (Norvegia, Franța, Spania, Anglia) în calitate de președinte al Societății Scriitorilor Români.

Presat de timp și de vechea dorință de a evoca într-un roman pe conducătorul răscoalei iobagilor, materialul nu a fost priticocit îndelung, „aluatul n-a fost frământat” suficient. Parcă în criză de timp, ultimile pagini ale romanului au fost scrise în timp ce efectua corecturile pe șpalturile trimise de editură. Scriitorul a sărit peste etapa *transcrierii*, și știm ce însemna pentru Rebreanu transcrierea pentru tipar.

La Lugoș, în vara lui 1927, încearcă o primă redactare a romanului, repede abandonată. Încearcă o reluare la București, în vara anului 1928, abandonată și ea.

Va reveni la roman în vara lui 1929, când, cu mari eforturi, reușește să se „refugieze” la Orlat (ca și în cazul *Ciuleandrei*). Aceste „concedii” pentru scris fiind scurte, Rebreanu e nevoit de fiecare dată să se reîntoarcă la vechile pagini pentru a-și regăsi tonul, pentru a „nimeri” fraza cheie care să deschidă „tainița” inspirației.

Cartea s-a cules spre sfârșitul anului, pe măsura scrierii ei. În decembrie, înmânează, un exemplar, cu autograf, lui Iuliu Maniu, căruia i-a fost dedicat romanul.

La ediția a doua, autorul schimbă titlul în *Crăișorul Horia*, mult mai potrivit pentru conținutul și semnificația romanului. Cartea cunoaște cinci ediții antume.

Pentru cunoașterea genezei și pentru ceea ce urmărea să realizeze sunt prețioase consemnările pe care le face Rebreanu în *Jurnal*:

„Marți, 9 octomvre [1928, București]

Ce grozav de greu merge *Crăișorul*! De altfel, ce mă mir, căci toate-mi merg greu; inspirația mea e lentă și totuși spontană.

Mă apuc de scris și nu prea știu ce vreau să scriu. Doar o linie generală și nici aceea nu destul de clară. Tot eșafodajul, acea faimoasă construcție pe care mi-o laudă critici, se face singură din crâmpoie inspirate la întâmplare ...

Dar la *Crăișorul*, e gravitatea că parcă nu știu ce vreau: roman istoric sau biografie romanțată? Ce va ieși nu știu. Și-apoi n-am nicio femeie, nici un pic de amor. Nu va fi oare prea sever pentru cititori?

Aseară am stat destul de târziu și n-am putut scrie decât câteva rânduri. În schimb am studiat glandele endocrine pentru *Minunea Minunilor*. Mi-am zis c-o să scriu dimineață. Iar azi am ticluit o biată pagină – din care nu știu ce va rămâne” (Liviu Rebreanu, *Jurnal*, vol.1, 1984, p. 46);

„joi, 15 august [1929]

Am fost după-amiază la Alba Iulia, să văd locurile unde a fost executat Horia și să consult niște cărți în legătură cu el.” (*Jurnal*, vol. 1, p.103);

„Bascov, 15 octomvre 192, marți

Am sosit aici și m-am apucat de lucru. Am sfârșit corecturile la *Adam și Eva*, ed. III, și la *Crăișorul*. Acum isprăvesc ultimile două capitole, cu prologul și epilogul *Crăișorului*” (*Jurnal*1, p.104);

„București, marți 22 octomvre 1929

Am isprăvit la Bascov. Am stat o săptămână încheiată. Am scris ultimul capitol *Crăișorul*! și corecturile toate. Am renunțat la introducerea și epilogul, proiectate la *Crăișorul*. Cred că e mai bine să rămâie forma de roman, decât să-i mai vie explicații subiective” (*Jurnal* 1, p.105).

Marea problemă căreia Rebreanu trebuia să-i găsească rezolvarea era trasfigurarea artistică, realistă și obiectivă, a realității istorice (situația social-politică a românilor din Transilvania aflată sub stăpânire străină; atitudinea ungarilor față de români; unitatea și divergența de interese în Principatul Transilvaniei dintre Viena și Budapesta) într-o operă literară verosimilă. Prin urmare, nu e nicio surpriză că romanul conține destule inserții politice. De pildă, discuțiile dintre Horia și Cloșca despre prezentarea revendicărilor românilor împăratului de la Viena; despre organizarea iobagilor răsculați și mersul răscoalei. Într-o discuție cu Cloșcuț, având în „spate” martiriul lui Doja, Horia face jurământ de conducător politic: „- Cloșcuț, frate de cruce, uite azi, zi sfântă de duminică [...] îți mărturisesc din tot sufletul că aș îndura bucuros orice moarte, oricât de crâncenă, fără un geamăt și fără o lacrimă, numai de-aș găsi oameni care să îndrăznească a încerca să sfărme nedreptatea și rușinea!” E un jurământ al cugetului său în fața istoriei. Horia își asumă destinul tragic.

Cu și fără îndreptățire, s-au reproșat romanului repetatele audieri la împărat și speranțele deșarte că acesta va da curs cererilor românilor expuse de Horia în *jalba* înmănată împăratului.

„Aceste pasaje epice” de „răbdare și acumulare” epică își au explicația în concepția politică a scriitorului: Rebreanu, în concepția sa politică, a fost un legalist.

Rămânând în perimetrul romanului, te întreb: romancierul s-a contaminat de ideologia lui Horia sau invers?!

Însă repetatele cereri de audiență la împărat mai au și o altă cauză, mai profundă și mai apropiată de o realitate istorică de care, se pare, Horia nu era străin. Putem distinge două aspecte:

1.Suntem în plină epocă iluministă, de care împăratul nu e străin;

2.Curtea Imperială Habburgică a manifestat un permanent interes politic pentru Principatul Transilvaniei. În politica sa, Viena a speculat în interesul ei năzuințele naționale ale românilor ardeleni. În aceste condiții, treptat, se naște în mentalul colectiv mitul dinului împărat. Or, Horia este parte din acest mental colectiv.

# PROZA LITERARĂ a lui LUCIAN BLAGA

(III)

## UN STUDIU REVIZUIT ȘI DEZVOLTAT

După *casă*, urmează *șura* „de dimensiuni neobișnuite”, cu „porți mari” care „comunica celui ce intra în ogradă un simțământ de așezare de durată, de statornicie” (p. 8). În *grădină*, în afară de „straturi de zarzavaturi”, creșteau cu rod meri, pruni și un „corn ce și-a zidit lemnul din secrete oase subterane” (p.9).

Așa, treptat, se încheagă imaginea arhietipală a satului românesc, imaginat de poetul și filosoful Blaga. Topografia lui nu poate fi decât mitică. Spre răsărit, „zarea” era cuprinsă de „Coasta cu viile și cu <<râpile roșii>>, niște formațiuni geologice bizare, cu o arhitectură de poveste”. Spre miazăzi, pe râu în sus, „se profilau munții albaștri, iar pe râu în jos – spre miază-noapte – alți munți, Munții Apuseni, în depărtarea cărora deslușeam îndeosebi două vârfuri: unul boltit, altul ascuțit”. Despre Munții Apuseni, Mama îi spunea că sânt „Țara Vâlvelor”. Spre apus, era valea în care curgea Mureșul. Dincolo de aceste margini „nu mai era decât – povestea” (p.9-10). Dincolo de orice comentariu al textului, important e de reținut prezența celor patru elemente primordiale prezente în orice mitologie: *pământul, apa, aerul/cerul, focul*.

Parcurgând paginile **H.**, constatăm revenirea periodică a naratorului la *vatră*. Prin aceste reveniri se impune prezența reperelor cu valoare de simboluri mitologice și poetice, stabile în imaginarul blagian: *casa, muntele, pădurea/copacul, izvorul, iezerul, râul, soarele*. Acestea sânt variante ale celor patru elemente cosmogonice, dar și lăcașuri ale unor forțe bune ori rele, însă numai simțite. Satul imaginat de Blaga e proiectat dincolo de parametrii realității, făcând din el un **locus**. Blaga își modelează amintirile despre satul natal și despre copilărie în așa fel încât ele să se suprapună peste viziunea sa mitico-poetică și metafizică asupra lumii. Rememorându-și satul și copilăria, Blaga trăiește nostalgic sentimentul și convingerea că a avut o *copilărie magică*. Numai referitor la Creangă se mai poate spune același lucru.



În carte, sunt povestite întâmplări și gesturi din vremea copilăriei, care, din perspectiva personajului-narator, „prepară” viitoarele opere. Astfel, constatarea meditativ-filosofică din poezia *Gorunul* este prefigurată de *obiceiul* copilului „de a sta într-o rână la umbra unui arin din care cădea aroma amăruie peste noi” (p.12); în jocul de-a constructorul în grămada de nisip, alături de alte „calfe și zidari”, copilul Lulu clădea „bolți, labirinturi, biserici”.

Suprapunerea jocului de mic meșter zidar peste lectura interogativă a baladei populare despre mitul jertfei și creației se constituie ca unul dintre nucleele de geneză a tragediei *Meșterul Manole* (p.11). Alt eveniment de viață important pentru devenirea poetică a lui Blaga e întâlnirea cu moartea. Însăpăimântat de periodicele jertfe cerute de *Bulboana de la Moară*, copilul e asaltat de grave întrebări despre moarte: „Ne trecea prin suflet făcuca celui ce-a luat calea spre rădăcini, făcuca ce o văzusem veselă încă în dimineața zilei. Dintr-o dată, Vasile întrebă: <<Cum o fi oare când ești mort?>> Întrebarea cădea grea ca o făptură vie într-un vârtej și năzuia spre rădăcini. Pentru câteva clipe, cădeam și eu în tăcerile cele mai joase, ca să găsesc un răspuns.[...] <<Mort trebuie să fie ca și viu ... Când ești mort, trăiești mai departe și nu știi că ai murit... Noi stăm acu aici, în cerc, și vorbim, dar poate că suntem morți, numai că nu ne dăm seama>> Gândul se încheagă în mine de la sine, chiar în clipa când îl rosteam. [...]Apoi, am pornit, tot tăcând, pe drum în jos, cu pași de oameni dintr-o dată îmbătrâniți” (p.25). Din astfel de

întâmplări, întrebări și răspunsuri se naște ideea de **mister**.

Un mister este și dragostea. Fără să vrea, Lulu îl aude pe Lionel, fratele mai mare, spunând mamei „că eu n-aș avea interes decât pentru fete”. Despre momentul respectiv, scriitorul povestește în **H.**: „Cei dintâi prieteni ai mei n-au fost prieteni, ci prietene. [...] Locuia în vecinătatea noastră [...] o fetiță cu un an mai mare decât mine: Rafila. Cum se face nu știu, dar Rafila mă luase cu jocurile ei și cu toată ființa ei în stăpânire, așa de mult că nici nu bănuiam măcar că pasiunea mea era ceva ce nu se cuvenea. Mă duceam în fiecare zi la ea. Lionel, ca să mă pună în cumpănă, îmi aruncă într-o dimineață cuvânt că Rafila a murit. Sau, mai bine zis, el nu mi-o spunea mie, ci Mamei, dar de față fiind eu ... <<Mamă! știi c-a murit Rafila!>> Acestor cuvinte le-am dat urmare numai cu un val de paloare în față, cu câteva clipe de muțenie și cu tremuri în brațe și picioare” (p.10).

Mai sunt și alte locuri și întâmplări reale văzute și rețrăite la maturitatea deplină cu ochi de poveste: „Sorbul de nămol fără fund despre care se spune că ar fi <<gura iadului>>” (p.13); întâmplarea cu câinele turbat care l-a mușcat pe „Vasile al Bănățeanului”, și cu baba care îi spăla rana „cu murmure și gesturi de ritual ancenstral”, care apropiindu-se de Mama îi spunea „în taină”: „am văzut căței în rana copchilului, zău lui Dumnezeu de n-am văzut ca niște căței în rană...” (p.14).

Prin ceea ce spune baba, Blaga lasă să se vadă împletirea în mintea țăranului a credințelor păgâne cu elemente creștine. Un alt moment de iscodire și întrebări este acela când copilul, umblând pe uliță cu ochii în sus, bagă de seamă că: „zenitul se mișca din loc... ținându-se neîntrerupt deasupra mea”, spune personajul-narator.

Copilul s-a hotărât ca „descoperirea” s-o păstreze ca mare secret închis cu „trei lacăte și șapte peceti”.

Prietenului Adam îi propune ca unul să meargă pe uliță în sus, celălalt pe uliță în jos, motivând: „Dacă cerul se ține de tine, cum zici, și vine și cu mine, cum zic, atunci crapă și zărim ce-i acolo înăuntru” (p.19).

**IONEL POPA**



# Coroșpondența lui Dimitrie Stelaru

(LXV)

Scrisoarea lui Al. Husar, trimisă de Iași (Aleea Rozelor nr. 9, Sc. A, etaj I, ap. 6, cod: 6600), în 20 august 1989 (data poștei: 21.08.1989), lui Gheorghe Sarău, la București str. Elena Cuza nr. 79, Bl. 13, sc. I, et. V, ap. 20, cod: 75168, data poștei: 25.08.1989), ca răspuns la scrisoarea acestuia expediată la 30 iulie 1989 profesorului Al. Husar.

Iași, 20 august 1989

„Dragă Domnule Sarău,

Am primit abia la întoarcerea mea din vacanță, acum câteva zile, scrisoarea dvs. din 30 iulie a.c. și țin să vă răspund măcar în legătură cu recenzia căutată în ziarul *Tribuna* din Brașov (dacă nu cumva în *Viața* lui Liviu Rebreanu), semnată Al. Husar. În orice caz, vă trimit extrasul din presă – așa cum îl păstrez de atâtea decenii – cu gândul că vă poate servi, dacă nu la identificarea lui bibliografică, la îmbogățirea colecției documentare din Sala expozițională *D. Stelaru*, de care vă ocupați.

Salut prin dv. pe amicul Ion Segărceanu, căruia îi port o veche și înaltă stimă, și vă felicit pentru inimoasa inițiativă, care vă onorează. În toamna acestui an intenționez un popas la Arhivele Statului din Bistrița-Năsăud și, în speranța aflării scrisorilor căutate, rămân al dvs., pe curînd cu noi vești, devotat, cu cele mai bune gânduri și urări de bine,

Al. Husar”.

\*

Scrisoarea recomandată nr. 1511/4?.09.1989 trimisă de la Miercurea Ciuc de Gheorghe Sarău profesorului și cercetătorului Victor Corcheș, la Constanța, în legătură cu manuscrisele Stelaru, solicitate de Angela Stelaru înapoi de la Victor Corcheș.

\*

Scrisoarea profesorului și cercetătorului Victor Corcheș\*, trimisă din Constanța (Bd. Al. Lăpușneanu nr. 189, Bl. 7, sc. B, ap. 28, cod: 8750), la 10 septembrie 1989 (data poștei: 13.09.1989), lui Gheorghe Sarău, la București (str. Elena Cuza nr. 79, Bl. 13, sc. I, et. V, ap. 20, cod: 75168, data poștei: 14.09.1989), în legătură cu manuscrisele lui Stelaru preluate de V. Corcheș.



Constanța, 10 septembrie 1989

„Stimate domnule Gheorghe Sarău,

Mă bucură ceea ce ați întreprins, dar dosarul cu pricina, deși mi-ar mai trebui, l-aș putea restitui familiei Stelaru abia spre sfîrșitul lunii în curs, cînd voi veni la București și-l voi aduce personal.

Nu pot să-l încreditez poștei! Nam curajul, iar pînă la data menționată nu pot veni, fiindcă sînt internat în spital; aceasta și explică întîrzierea răspunsului la scrisoarea dv.

Cu salutări sincere și urări de succese,

Victor Corcheș”.

Notă

Scritorul, publicistul și profesorul de limba română, constănțeanul **Victor Corcheș** (ns. la Carvăn, în județul Constanța, la data de 5 august 1934 și avea să decedeze la Constanța, în 21 februarie 2004), a fost, în opinia noastră, după Emil Manu, cercetătorul - istoriograf literar care a adus cele mai multe dovezi inedite privitoare la opera lui Dimitrie Stelaru. Cel puțin dintr-o listă bibliografică pe care acesta ne-a furnizat-o, la cererea noastră, în aprilie 1997, se poate vedea dăruirea de care a dat dovadă în valorificarea operei stelariene. Reproducem aici reperele bibliografice ale sale, chiar dacă acestea acoperă fie și numai un deceniu (1987-1999): *Dimitrie Stelaru - Bibliografie postumă*, Autor: *Victor Corcheș*. *Lucrări publicate pînă la sfîrșitul lui martie 1997*: **I. ESEU**: *Dramaturgia lui Dimitrie Stelaru*, în „Tomis”, nr. 11/ 1992, p. 6; Dimitrie Stelaru, *Controverse bibliografice*, în „Observator”, nr. 1/ 1993, p. 21-22; *Postumele lui Dimitrie Stelaru*, în „Observator”, nr. 1/ 1994, p. 26-27 și nr. 2-3/ 1994, p. 32-33. **II. POEZIE**: *Primăvara, Nu mă mai doare, Apoi, Flora, De artă, Stîrvul* în “Tomis”, nr. 6/ 1987, p.4, *Cetățeanul Flux și naționalizarea, Șobolanul, Sunt mut, Pisica* în

„Manuscriptum”, nr. 2/ 1988, p. 57-62, *Fantezie orientală* în „Tomis”, nr. 9/ 1998, p. 8-9, *Cînd uiți începe noaptea, Coloana tînără, Te-am bătut, Am trecut, A venit o babă mică, După tronuri, Scriu un poem simplu, Sunt un căine*, în „România literară”, nr. 48/ 28.XI.1991, p. 5, *Cercul, Și e un drum, Cînd am plecat, Dedesubt*, în „Thalatta” (Constanța), nr. 1/ 1992, p. 5-6, *Fără somn, La mare, Mult, Poftim între soare și creier, Înaltă umbră, Arborii sunt cele mai sfînte sculpturi, Cînd nu dorm, În tron opt prinți bolborosesc*, în “România Literară”, nr. 18/ 8-14 mai 1996, p. 15; *Am coborât, Tuș (I-II), Val, Turnătorul*, în „Zări albastre” (Constanța), iunie, 1997. **III. PROZĂ**: *Liniște și pradă*, în „Orizont”, nr. 33/ 19 august 1988, p. 4-5, *Însemnările (Însemnările)*, în „Manuscriptum”, nr. 2/ 1998, p. 70-80 și în „România Literară”, nr. 48/ 28.XI.1991, p. 5 (fragmentat); *Un rai mort* în „Biblion” (Constanța), nr. 1/ 1994, nr. 1-2/ 1995, p. 8; *Dragostea vine singură, Funcționar la statistică*, în „Tomis”, nr. 3/ 1996, p. 9; *Corbul*, în „Tomis” nr. 4/ 1996, p. 5; *Camera obscură*, în „Literatorul”, nr. 19/ 10-17 mai 1996, p. 5; *Noaptea geniului, Bunicul, Cojel*, în „Tomis”, nr. 5/ 1996, p.10, *Arghezi, Regina Maria, Mein Kampf*, în „Tomis”, nr. 6/1996, p. 5; *Olivia* în „Tomis”, nr. 1/ 1996, p. 9; *Felix*, în „Tomis”, nr. 2/ 1996, p. 9-10; *Șchioapa, Caietul, La Călărași*, în „Tomis”, nr. 3/ 1996, p. 10; *Preambulul autorului, Dardar, Calagiu-Franga, Fiii lui Thor, La Voicu, Eu fur?; Fericirea e în hojie?; O poartă se va deschide, O arestare, un teatru*, în “Tomis”, nr. 4/ 1996, p. 10, *Fata fără lună* (cap. III), în „Tomis”, nr. 1/ 1997, p. 10; *Fata fără lună* (cap. IV), în „Tomis”, nr. 2/ 1997, p. 10; *Fata fără lună* (cap. V), în „Tomis”, nr. 3/ 1997, p. 10. **IV. TEATRU**: *Îngerul negru (actul II, tabloul VII)*, în “Tomis”, nr. 4/ 1987, p. 8-9, *idem (actul II, tablourile V, VI, VIII)*, în „Tomis”, nr. 8/ 1988, p. 8-9, *(ultima secvență publică de V. Bălănică)* cea din 1988, *Fata fără lună (primele două acte)*, în „Manuscriptum”, nr. 2/ 1988, p. 109-128; *Ioan și Iwa*, în „Tomis”, nr. 2/ 1989, p. 8-9; *Împăratul Nix*, în „Tomis”, nr. 8/ 1998, p. 8; *Regizorul și îngerii (Îngerii și demonii)*, în „Tomis”, nr. 8/ 1991, p. 8; *Cocoșatul Chera (tabloul III)*, în „Tomis”, nr. 11-12/ 1991, p. 8-9; *Visul*, în „Tomis”, nr. 6-7/ 1994, p. 9; *Xana*, în „Tomis”, p. 8-9/ 1994, p. 9; *Eldorado*, în „Tomis”, nr. 11-12/ 1994, p. 8-9; *Domnișoara Man*, în „Tomis”, nr. 10/ 1995, p. 8 (numele dat de mine, *Tristan și Izolda*). **V. ALTE CONTRIBUȚII**: *Dimitrie Stelaru la Constanța*, în „Tomis”, nr. 4/ 1987, p. 4, *idem*, în „Tomis”, nr. 5/ 1987, p. 4. Semnătură: **Victor Corcheș**, Aprilie 1997] **P.S.**: Este posibil ca revista „Orizont” să fi publicat fragmente din piesa *O.A.C.*, în anii 1988 – 1997”.

GHEORGHE SARĂU

Memorialistică

## Florin Manolescu

„Cu ochii pe mine. Jurnal româno-german 1995”

E îndeobște cunoscut că Florin Manolescu (1943 - 2015) s-a bucurat de o bună reputație dobândită ca istoric literar, critic, eseist, prozator, comentator și autor de literatură SF, remarcându-se prin atenția acordată literaturii exilului românesc pe care a studiat-o timp de decenii, dar și interferențelor literaturii române și germane cu alte domenii conexe. A studiat filologia română și germană la Facultatea de Litere a Universității din București între anii 1963-1968, iar din 1968 până în 1990 a fost asistent la Catedra de literatură română a aceleiași facultăți, în 1990 devenind conferențiar. În anul 1993, a fost invitat în Germania, la început ca lector, și numit apoi profesor la Seminarul de romanistică al Universității Ruhr din Bochum, Germania. Cei 4 ani ai unui ciclu de lectorat pentru care a fost invitat s-au transformat în 15, Florin Manolescu revenind în țară în anul 2008. „De ce m-am întors în România? Răspunsul e simplu: nu m-am îndurat s-o părăsesc! Se poate trăi frumos oriunde, dacă te străduiești să faci lucrul ăsta. Cu o condiție. Să ai centrul de greutate în tine, cum spun eu, destul de des, din păcate, și părănd din cauza asta că misionarizez”.

A ținut rubrici permanente sau cronici literare în reviste culturale de mare prestigiu, ca *Amfiteatru*, *România literară*, *Contemporanul*, *Flacăra*, *Argeș*, *Caietele Teatrului Național*, *Luceafărul*, *Viața Românească* și a avut un număr impresionant de alte colaborări cu studii, articole, polemici, interviuri și proză, printre care *Analele Universității București*, *Limbă și literatură*, *Cahiers roumains d'études littéraires*, *Euresis*, *Cahiers roumains d'études littéraires* (serie nouă), *Revista de istorie și teorie literară*, *Rumänische Rundschau*, *Manuscriptum*, *Caiete critice*, *Colecția Povestiri Științifico-Fantastice*. A fost membru în Colegiile de redacție ale revistelor „Caiete critice” și „Vatra”.

Printre volumele publicate, se numără „Poezia criticilor” (1971), „Literatura S.F.” (1980), „Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strate-

gii” (1983), „Litere în tranziție” (1998), „Misterul camerei închise. Nouă povestiri incredibile” (2002), „Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații” (2003), „Mentalități. Alte nouă povestiri incredibile” (2009), „Cu ochii pe mine. Jurnal român-german, 1995” (2010), „Il gatto e l'astronomo” (2013).

E autorul volumelor „Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii” și „Enciclopedia exilului literar românesc, 1945-1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații”, două dintre cele mai valoroase lucrări de critică, respectiv, istorie literară publicate în ultimele decenii în România. Se mai cuvine subliniat că opera capitală a lui Florin Manolescu, monumentală lucrare „Enciclopedia exilului literar românesc 1945-1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații”, a fost elogios comentată de-a lungul vremii. Concretizarea intenției de a elabora acest volum a început în timp ce preda în Germania, sub forma cursului universitar „Exilul literar românesc în Franța”. Trebuie menționat că o bună parte a jurnalului consemnează munca de documentare, extrem de dificilă, și evoluția lucrării. Între timp, ține și alte cursuri și seminarii, având așadar și alte preocupări solicitante. „Dar gândul îmi este la literatura emigrației, la care lucrez”.

Jurnalul lui Florin Manolescu ne dezvăluie un intelectual bine temperat, politico, cu mici agreabile tabieturi, cu umor fin și ironie subțire, dominat de irezistibilele curiozități, sensibil. Nu conține să se implice în politică, dar dovedește, în schimb, că manifestă o activă atitudine civică și că este permanent atent la ce se petrece în jurul său, convingându-ne că este un pătrunzător observator și un perspicace comentator al cotidianului sub toate aspectele sale. De aceea, titlul jurnalului, „Cu ochii pe mine”, poate fi derutant.

Fragmente: = În Germania, am primit după numai doi ani de activitate didactică la Ruhr-Universitat, ceea ce în România nu mi s-a propus nici după douăzeci.

= Paul Goma (nu mă pot împiedica să n-o spun) în loc să-mi trimită ceea ce mi promisese (în vreo două scrisori foarte vesele), mi-a trimis programul său prezidențial.



= Și de ce nu se sperie de tine pisicile „nemțești”, dacă te apropii de ele pe stradă? De ce se lasă mângâiate, în timp ce în București, pisicile noastre o iau la fugă, sar garduri sau se ascund sub mașini numai dacă te-ai uitat la ele?

= (...) nu putem să nu ne gândim la Ceaușescu și la demolările ordonate de el la București. Ba chiar constatăm că, cel puțin dintr-un punct de vedere, „Führerul nostru” l-a întrecut pe cel al nemților. Căci, de bine de rău, Hitler a început toate aceste construcții ciclopice pe un câmp mlăștinos de la marginea orașului, pe care l-a mai și asanat. În timp ce în cartierul Antim și pe Dealul Spirii, demolările lui Ceaușescu au lăsat, de pe o zi pe alta, circa 40 000 de oameni fără locuințe.

= (referitor la o lungă scrisoare de la Petru Dumitriu) E stropită, la propriu, cu lacrimi și pare a fi o confesiune care nu te poate lăsa cu totul indiferent, mai ales dacă ai „darul” de a crede cam tot ce-ți spune. Dar mie omul nu-mi place.

= Timp de douăzeci de minute, Herta Müller, îmbrăcată în negru și încordată ca un arc, vorbește despre obligația literaturii de a ne aminti în permanență mizeria morală și fizică a dictaturilor (...) Nu numai pentru că ignoră tabuurile ipocrite ale micului burghez (nu se vorbește în public despre politică, despre religie, despre bani etc.!), dar și pentru că nu se sinchisește de obișnuitele reguli ale politeței colocviale, H.M. a început „ex abrupto”, fără niciun fel de introducere protocolară sau de „captatio benevolentiae”.

= Pe „harta mondială a cărții”, există și noi, dar atât de marginal, încât parcă nici n-am fi. Dacă nu cumva sunt prea pretențios.

**DORIN NĂDRĂU**



# NICULAE GHERAN

ÎN OGLINDA

CORESPONDENȚEI (3)

„Nu fi supărat de aceste rânduri  
fără rost”

In memoriam ALECU IVAN GHILIA  
(1 mart. 1930-6 iunie 2023)

Îi despărțeau doar cinci luni de viață, la anii lor nici nu se mai băga de seamă! „Singurul meu prieten e Gheran”, îmi declara, prin 2017, într-un interviu, domnul Ghilia. Prietenului i se adresează, cerându-i părerea asupra noului său roman, apărut în 2018, „Manuscrisul arestat. Dragoste și moarte la Pelușor”. Și acesta îi răspunde, apelând la un intermediar – domnul Ghilia nu folosea computerul. Cum îi era obiceiul, domnul Gheran îmi expediază și mie mesajul, spre informare (dacă vă interesează) (On Tuesday, May 22, 2018, 9:23:26 PM GMT+3, niculae gheran <niculaegheran@yahoo.com> wrote:), desigur, în speranța arhivării pentru vremea când nu va mai putea vorbi altfel... Din păcate, acel timp a sosit.

[1] ----- Forwarded Message -----

From: niculae gheran

<niculaegheran@yahoo.com>

To: Vasile Manda <vasile.manda@ymail.com>

Sent: Tuesday, May 22, 2018, 9:21:07 PM

GMT+3

Subject: PENTRU AL. I. GHILIA

Stimate Domnule Manda,

Fii bun și fă cunoscut confratelui nostru Alecu („tunde oaia și berbecu”) răspunsul meu la scrisoarea sa disperată, alarmă aeriană în stare să trezească și vigilența americanilor de la Deveselu. Am ales să-i răspund în scris, să aibă o hârtoagă la îndemână, dacă, din imprudență, mor la noapte, personal fiind capabil de orice.

Îți mulțumesc pentru bunăvoință,

Niculae Gheran (încă la București, în  
loc să fiu la Breaza)

Mai tinere Alecu,

Făcui ce făcui și, deloc neplăcut, ți-am citit pe diagonală cartea. Poate mai mult decât cititorii tăi de azi și de mâine, interesat de atmosferă, fiindcă în ambianța Pelușorului m-am aflat adesea și eu. Uiți să spui că noi eram cazați la mansardă, unde, pe vremea regalității, locuia personalul de urgență (în afara casei de vizavi, alocată servitorilor, dar și familiei lui Ion Voicu, expediată din pricina orăcăielii nou-născutului Mădălin). Mă refer la mansardele din Pelușor, fără a socoti Casa Cavalerilor sau Foișor. „Lumea bună” – de regulă neveste de compozitori, de miniștri, ambasadori – mai mult de procreație, decât de mângălit hârtia – ocupa spațiul



nobil (împărțit nopțile, cu discreția cuvenită, și cu noi, tineri și viguroși). În plus, ne rămânea și holul comun, cu sticle de Hennessy, Courvoisier, Martell, la prețuri modice, dar și bucuria de a pescui printre vizitatoarele Peleșului, venite la Sinaia în concediu, bucurioase să împartă o noapte în Pelușor. Timpuri apuse, odată cu tinerețea noastră, risipită adorabil. Fără prejudecăți și regrete.

Îmi ceri părerea despre carte. Îți răspund ca un mai bătrân editor, nu ca un confrate privilegiat, fiindcă lucrările personale – nu mă refer la exegeza Rebreanu – le-am scos, în exclusivitate, pe buzunarul meu. Înainte de a fi clasificată în legile literaturii, istoriei, memorialisticii – inevitabil subiective – cartea este o suită de amintiri, care ține de ceea ce francezii înțeleg prin „petite histoire”. O suită de pagini trăite de un creator, căruia i-a fost dat să fie în preajma unor confrăți, mai mari sau mai mici, într-un moment al evoluției lor, concurând cu un album de fotografii. Muzeu în aer liber.

Cunoscând în genere opera ta, consider că nu este cea mai bună carte a ta, după cum, în bibliografia oricărui scriitor, universal sau național, nu toate creațiile sunt de prim-plan. Lasă că și subiectivitatea critică diferă, mai ales de la epocă la alta. Ca istoric literar, nu uit că într-o anchetă întreprinsă la semicentenarul lui Rebreanu („Ce rămâne în urmă”), părerile au fost diferite, de altfel ca și azi. Pentru Mircea Eliade, nu „Ion” sau „Pădurea Spânzuraților” ar rupe inima târgului, ci „Adam și Eva”. Azi, critici „de firmă” uită total de „Răscoala” – roman simfonic, de anvergură –, preferând „Ciuleandra”.

Așa că nu lua în seamă opțiunea mea. Dar, reține: în cazul unui scriitor autentic – cum nimeni nu te poate considera în afara jocului –, indiferent de raftul pe care sunt rânduite, cărțile aparțin aceleiași călimări. E și cazul noii tale lucrări.

Bună sau rea, cred însă că înainte de a ți-o respinge careva, ai avut tu grijă s-o îmbraci rău. Ai scris-o liber, fără nevoia niciunei cărje, ca după ce a venit pe lume s-o înfolești, să n-o lași goală-goluță, cum a născut-o mă-sa. Ai vărât-o, să nu răcească, în cărpe, pe care, la nevoie, le agățai în loc de postfață.

E ca și cum, în fața Teatrului, așezi un afiș de-o șchioapă, „Femei în călduri”, cu siluete dumnezeiești, ca în sală, după ce se trage cortina, să apară o hooșcă de pe timpul monstruoasei coaliții burghezo-moșierești, pe post de raisonneur, cu pălărie de paie, manșon, chiloți plușați, legați cu elastic deasupra genunchilor, de li se spune în popor „gogoșari” și „moartea pasiunii”. Nici n-ai să vorbească ceva, că te grăbești să-i agățai de gât o lozincă cu Marea Unire. Mai plicticos n-am citit de mult, de la 23 August 1944, ziua eliberării noastre de sub jugul fascist, de când nici biata Krupskaja nu mai trăia, înșelată de Vladimir Ilici, homosexual notoriu, ce trăia ca „fetiță”, cu marele bolșevic Zinoviev – pe nume real Ovsel Gershon Aronov, de la care se presupune c-ar fi luat și sifilisul ce l-a ros la sfârșitul vieții.

Nu fi supărat de aceste rânduri fără rost, dar am simțit nevoia să-ți sugerez cum văd eu osânza pusă în vitrină, să-ți calce cititorii pragul. Ți se par ție utile? Fă-le postfață, nu te transforma în avocat înainte de a te fi acuzat nimeni. Lasă-ți eroul să se prezinte, că n-o face rău. Crede-mă, greu mi-a fost să trec pe cealaltă parte a Dunării, trecând peste un pod șubred, pe care au mărșăluit bravii noștri dorobanți în războiul din 1913. De vor fi pățiți și alții la fel, nu garantez c-au avut curajul să meargă mai departe. Citind paginile prologului tău – uvertura în sol diez, opus 1930 (anul nașterii tale) – nu-ți vine să vezi ce se întâmplă mai departe.

E o părere din afară, poate greșită, a unui cititor dornic de acțiune, de îngrămădire de fapte, nu de vorbărie. Or, cartea ta nu e lipsită de dinamism. Nu uita că la reeditări, eliminarea unor lungimi ți-a folosit. NU BATE PASUL PE LOC.

Ai în prefață un motto scurt, de două rânduri. Ți se spune mai vârtos decât introducerea ta.

Îmi vei replica, poate, că la rânduri am simțit nevoia să fac prefețe. Altminteri foarte scurte. Am făcut-o mai mult să mă scuz de ce, hodoronc, tronc, am dezertat din hotarele exegezei mele, trecând la proză. Nu e cazul tău. Ești autor format, dobândind notorietate prin câteva opere ce s-au impus în bibliografia literaturii originale. Cunoști ca înaintași ca Sadoveanu, Camil Petrescu, Rebreanu sau Hortensia, Balzac, Dostoievski sau Thomas Mann s-o facă?

Nu pune la îndoială sinceritatea mea. La urma urmei, am și eu dreptul de a greși.

Te îmbrățișează

22 mai 2018

Niculae  
RODICA LĂZĂRESCU

# Noi scene din viața literară

(XIV)

**13 nov. '94.** Am dat articolul *Maniu* și la Dreptatea, poate îl publică în două numere.

Evricea! Am obținut de la Mircea Ciobanu o prezentare faină a poemelor Lidiei și o selecție de 15 din cele 30 poezii date spre lectură. Dar caseta video n-o văzuseră, fiind și ei foarte ocupați; am luat-o și Lidia a dat-o dnei Sanda Manu, care și ea umblă cu amînări. Mai e o săptămînă și se face anul de la primul spectacol al Lidiei la Muzeul Ț.R., ce anevoie ne mișcăm! Cu M. C. despre D. Alexandru, zice: Nu m-am împăcat cu moartea lui nea Mitică. Scrie pe genunchi, pe o scîndurică. Corecta ultimele pagini la *Convorbiri III*, pe care urma să le transmită prin fax la Versoix. M. C. ar vrea să republice opera lui D. Alexandru, toate manuscrisele fiind la el, cum și știam, luate la înmormîntarea prietenului nostru comun.

Am dus prezentarea și selecția Constanței Buzea și a reieșit că are deja multe numere completate. Pe 15 februarie, îi zic, atunci e ziua Lidiei – și C. B. promite.

Tot vineri 14 am înregistrat cu E. Lucan șapte poezii pentru *Almanahul literar* din 28 nov. Am fost cam emoționat, dar Lucan a zis că nu strică; îmi va ticlui și o prezentare după textul de la Slatina, menționînd că grupajul face parte din volumul în lucru la Cartea Rom.

Ieri și alaltăieri, fiind foarte frig și vînt afară, stăm în casă, și bat la mașină *Jurnalul 1980, Scene din viața literară*; cheștiunea e că, pe contrapagină, se adunau alte însemnări pe care acum nu știu cum să le integrez.

**15 nov. 94.** Niels Bohr: „De cîte ori am o nouă idee, îmi vine să mă sinucid”... poate cu înțelesul că ideile științifice în era nucleară devin arme de distrugere în mîna omului politic.

**17 nov. 94.** Mai cald, ceață. Ieri la prînz lansarea *Confesiunilor violente* de N. Breban, la editura Doinei Uricariu. Apare Smaranda Jelescu, Abăluță, Geta Dimi. Apoi Paleologu, Iosif Sava, Ticu Dumitrescu, Aug. Buzura, Mircea Sîntimbrianu etc. Se dă un filmuleț impresionant cu inimile din Piața Universității. Prezintă Zigu Ornea și George Pruteanu, citește

Rodica Mandache. N. B. asaltat de reporteri, dar foarte emoționat, se vedea pe fața lui că îl apucaseră năbădăile. Ne dă autografe, vorbesc cu C. Iftimie, îmi propune niște hîrtie mai ieftină de la basarabeni.

Azi deja citisem o jumătate din carte: N.B. a vrut să ajungă mare scriitor, dintre cei care dau tonul în literatura unei țări, care atacă marile teme ale vremii. Shakespeare, Dostoievski, Th. Mann, Joyce, Proust. Bine pus la punct teoretic, filosofic, în teoria literaturii. Front comun cu Nichita, Matei Călinescu, Cezar Baltag. Cel mai important oponent al lui Barbu. Ajunsesse în C.C., ajunsesse șef la *Rom. literară*; aveau un vis estetic, racordul la cultura europeană. Mama nemțoaică, tatăl preot greco-catolic. Mentori: Slavici, Rebreanu, Lovinescu, Titu Maiorescu; apologia Școlii Ardelene, a românismului. Nu-l place pe Caragiale, cum nici Eugen Ionescu nu a făcut nimic pentru Caragiale la Paris. În schimb, l-a făcut pe Cioran cel mai important scriitor din Est, lucru care îl indignează pe Breban. Se lasă dus de ideile lui, alteori dus de stil, dar nu se oprește, speră că astfel se descoperă pe sine. Astă vară citisem eseurile lui Nichita Stănescu, pare să-l fi influențat esențial: nu mă întresează cărți, ci scriitori, nu opera, ci destine. Breban le băgase la cap. Te faci mic cînd asisti la tururile de forță prin cultură ale lui Breban. Am citit și eu unele dintre cărțile la care face referire, dar el parcă a dat un doctorat pe fiecare dintre ele; a mers la esență. Și nu a uitat lecția nici azi. Supradotat intelectual. Alt compas!

Oricît de mult mă impresionează N. Breban cu parada lui de idei privind estetica romanului modern, care trebuie să se ocupe nu de concretul



vieții sociale, nu de descrierea naturalistă a contextului, ci de natura abisală a firii umane, a omului dintotdeauna, anistoric - eu bietul, foarte convins că are dreptate și că asta trebuie să fie miza cea mare a celui ce scrie roman, - totuși, în ce mă privește, n-am să încerc acum ceea ce nu am îndrăznit mai demult – și nu din comoditate, nici pentru că simt că nu mă țin balamalele, ci pentru că aici nu e vorba pur și simplu de o opțiune, de o alegere rațională, ci de a alege ceea ce mi se potrivește. Țintele lui nu sunt și ale mele. El își scrie romanele pentru a pune în discuție problemele de care am amintit, eu le scriu pe ale mele, plasîndu-le în sfera mea de interes, oricît ar fi de vetust materialul și modalitatea de abordare. Este un dat al fiecăruia, să se miște în lumea ce-i este proprie, nu în cea trasată de alții, oricît de deștepți, genialoizi etc.

**20 nov. 94.** Aseară, o adevărată minune: Dan Grigore și Delia Pavlovici la *Ateneu*, cîntînd la două pianе, recital în beneficiul tinerilor bolnavi de leucemie, sub patronajul Fundației Ion Rațiu. Dan G., generos, a alternat ca solist și acompaniator cu asistenta sa de la Conservator. Au avut un succes teribil, ovații, flori. La final, în holul mare, o recepție cu de toate. Schimb cîteva cuvinte cu Iureș, cu Stelian Tănase și Paleologu, cu Sorin Dumitrescu și cu cei doi soți Rațiu. Cu Paleologu despre *Confesiunile violente* ale lui N. Breban; spune că ei în Parlament dau o lecție de urbanitate. Îl atenționez: ăștia nu au organ pentru astfel de delicatessuri, deci fiți mai agresivi, vorbiți-le pe limba lor. Etc. Și unirea liberalilor, care e hotărîtoare acum. El: De liberali le e cel mai frică, aici au băgat cei mai mulți diversioniști. Referă la cel care rămîne rău pînă la sfîrșitul vieții sale: invidie, avaricie, dispreț, răutate, - cel care urăște lumea fără deosebire, cel care nu se poate bucura de darul vieții. Aceea e o apocalipsă personală și ea este reală.

IOAN LAZU



Hemat Rayan

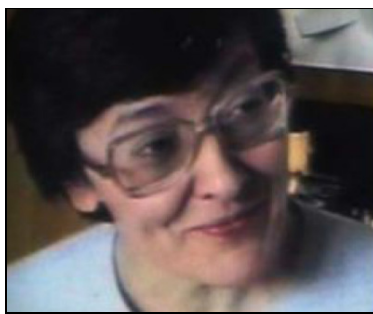


# JURNAL DE PREZENTĂ

(VII)

## Valéry-Tzara sau despre polaritatea structurantă a spiritului

Indiferent de zona de care se preocupă, spiritul tinde să epuizeze obiectul, să personalizeze datele care-i vin, dintr-o nevoie misterioasă de găsire de sine pe toate coordonatele posibile. Personalitatea, ca echivalent al spiritului pe care-l întrușipează, înseamnă o structură alcătuită din coordonate exterioare ființei și cărora le conferă doar o „linie” anumită, ținând de însăși constituirea sa (inconștientul). Structura umană își are în spirit două centre de coagulare: nevoia de găsire totală și recunoașterea eșecului total, centre aflate unul față de celălalt în raport de derivare. Cu un nume generic, primul va fi Valéry, al doilea Tzara. Zona care-i interesează în special – poezia – nu e înțeleasă de nici unul ca posibilitate de comunicare ori negare a emoției, ci metafizic și teoretic. Poetica deci este o coordonată majoră a ființei spirituale, un mijloc de comunicare între structuri individuale în zona abia bănuită a unui sistem general uman ori a unui haos cosmic. Poezia face să intre în joc sensibilitatea, putere motrice a inteligenței și opusă ei (Valéry – *Própos sur l'intelligence*), termenul-opoziție necesar definirii spirituale. Noțiunea „pur” se impune pentru Valéry și Tzara deopotrivă. Puritatea ultimă, poezia absolută, este pentru Valéry rigurozitatea structurantă matematică a spiritului (*Avant propos à la connaissance de la déesse*). Tzara se întrușipează înarta absolută: ordine=dezordine; eu=non-eu, afirmație=negație. „Este absolutul în puritatea haosului cosmic și ordonat” (cf. *Manifeste DADA*, 1918). Poezia pură fiind matematica sau haosul, Valéry și Tzara nu pot nega faptul că limbajul este unicul mijloc de comunicare. O scurtă definiție e necesară: pentru Valéry comunicare=înțelegere, adică „substituirea unui sistem de sonorități, durate și semne prin orice altceva care e o reorganizare interioară a persoanei de care se vorbește” (*Poésie et pensée abstraites*). Limbajul logic pentru o structură anumită, devine pentru altă structură limbaj cu altă logică. În câmpul spiri-



tualității general-umane fiecare Eu posedă un limbaj propriu în măsura în care este efectul uneianumite „linii” ținând de coordonate anterioare lui și un limbaj comun celorlalte euri în măsura în care semnele (formele vide) coincid. Comunicarea nu era pentru Valéry identificare, ci reorganizare, îmbinare a limbajului comun mai multor euri (forma vidă) cu acela al logicii personale (semantica proprie fiecărui individ). Poemul fiind indisolubilitatea sunet-sens, adică general-individual, ceea ce contează nu mai sunt ideile, ci cuvintele (Mallarmé: „poezia se face din cuvinte”). În tradiția structuralistă cuvântul ca semn implică, relația simbolică semnificant-semnificat (Roland Barthes – *Essais critiques*), dar ea nu transcrie raportul, izvorât dintr-o necesitate de comunicare, între limbajul comun și limbajul fiecăruia, ci, așa cum susține Hjelmslev (Prolegomene la o teorie a limbii), forma expresiei (la Barthes semnificantul), solidară cu forma conținutului (semnificatul). Ele sunt deopotrivă individuale, corespunzând în sistemul lui Valéry limbajului individual. Relația paradigmatică a lui Barthes este pentru Valéry „forma”, limbajul unei colectivități umane, rezerva ideală a N reorganizării, iar relația sintagmatică, născută în planul asociației cuvintelor unui limbaj, este, pentru epistemologia valéryană, imposibilă. Spiritul nu se definește în context, ci prin opoziție, concentrându-se în jurul unui centru (Léonard et les philosophes) care este numai al său. Se pot bănui date ancestrale, care constituie pentru spiritualitatea umană în genere un fundal, ca și fapte exterioare și comune tuturor eurilor, dar aceste contexte nu sprijină autodefinirea, ci o condiționează. La nivelul cuvântului relația sunet-sens este pentru Valéry ceea ce este pentru lingvistică, dar poemul alcătuit din cuvinte nu este

realitatea ultimă a analizei ca pentru formalistii ruși (Tzvetan Todorov – *La Théorie de la littérature*, articolul lui Eikenbaum), ci intermediarul unei structurări spirituale. Ceea ce-l apropie de formalisti este ideea ritmului ca fundament constructiv al poeziei, dar fără negarea corelației formă-fond, negare ce-i apropie pe formalisti (mărturisit explicit) de suprarealism, care căuta să se folosească de cuvinte fără referință la sensul lor. La Valéry puritatea este o serie infinită de operații executate asupra limbajului, de reorganizare a mijloacelor de expresie (*Système de Baudelaire*) după vatra necunoscută a fiecărei inteligențe (Léonard et les philosophes). Relația Valéry-Lacan devine posibilă doar în cadrul foarte larg al intuirii limbajului ca singur termen posibil de cunoaștere a unui „autre” (celălalt). Dar, pentru Valéry acest „autre” este nu sistemul spiritual al unui individ anumit, ci doar un spirit posibil, o „voce” fragmentară precum Monsieur Teste... „A încerca să reconstitui un autor înseamnă a încerca să reconstitui o capacitate a operelor în întregime altele decât ale sale, dar pe care numai el însuși le-ar fi putut produce.” (*La Méthode de Léonard de Vinci*). Pentru Lacan „autre” corespunde cuvântului vid, în care subiectul nu se angajează în degajarea esenței sale, a punctelor de sprijin și sfârșește prin a crede că eul este ooperă imaginară, un eu însumi (moi) care nu poate deveni eul general (je) fiindcă alienarea îl face pe subiect să se construiască precum un altul și-l deposează de celălalt (*Ecrits – Fonction et champ de la parole et du langage en psychanalyse*).

Cuvântul plin ca produs al hipnozei este materialul cuvântului vid în care subiectul se aneantizează, iar inconștientul (Valéry spune „vatra necunoscută a inteligenței”, cu un sens puțin schimbat), parte a discursului concret, este trans-individual și dă continuitate discursului conștient (vid). Lacan stabilește un instrument de reperare a cuvântului plin în cel vid, pentru Valéry cuvântul este vid doar atâta timp cât cineva nu l-a folosit.

Limbajul cuiva este alcătuit din cuvinte pline. Neantul se află dincolo de hotarele unui spirit care „se spune”, și nu între ele.

**ECATERINA ȚĂRĂLUNGĂ**

## Miezul unui ev aprins

# ARLUS

(I)

Realitate preeminent culturală și politică, ARLUS (Asociația Română pentru Strângerea Legăturilor cu Uniunea Sovietică – așa, cu „strângerea” pe sub mână strecurată în denumire) inaugurează și un capitol de istorie literară. Ar fi greu de spus că a produs propriu-zis literatură, dar a indus un anume spirit, a impus problematici, a generat dezbateri, a făcut să se exercite în viața literară influențe care în absența acțiunii ei n-ar fi existat ori s-ar fi manifestat altfel. Nici victoria realismului socialist în spațiul literar românesc nu i se poate pune în seamă, dar ARLUS l-a propagat insistent, pe diferite căi, pe cel sovietic și a militat în favoarea lui, ca necesitate de expresie artistică specifică revoluției socialiste, noii orânduiri, noului de toate felurile din viața și din trebuințele oamenilor și ale societății. A participat la noua *sincronizare* – după unii, în epocă, nu doar cea adevărată, dar singura autentică, întrucât doar aceasta captează, exprimă și propagă, devenindu-i de real folos, *spiritul veacului*.

Cu anvergură și implicații de fenomen, ARLUS s-a născut și a crescut rapid, exploziv, în proximitatea și în condițiile „eliberării”, în primul rând, la început, într-o parte a lumii românești intelectuale elevate și active, cea academică și nu numai – oameni de stânga ori numai cu simpatii „democratice”, mai ales probate anterior prin atitudini și acțiuni publice antifasciste, convertibili pe bază de convingeri sau oportuniști, însă cu prestigiu cultural, științific, artistic și cu audiență publică, apți să genereze influență în societate și în același timp dispuși să facă asta sub o înregimentare și, evident, sub control. Formula se va fi coapt în laboratoarele sovietice de pus la cale modalități eficiente de luare în captivitate și de multiplicare a captivității cu mijloace blânde, pe terenul vieții culturale, al mentalităților, cutumelor, al unor tradiții, al producției și consumului de imagini și de idei, speculându-se efectele pe care le poate genera – în raport cu interesul ocupantului și în condițiile unei crize acute de încredere și de orientare la nivelul societății – întâlnirea dintre capitalul de admirație al personalității publice de această fac-



tură și nevoia populară de călăuză și de îndemn pe *drumul spinos al înțelegerii*. E de văzut neapărat că aici, sub imperiul trebuinței concrete imediate, practica depășește fără reținere acea reprezentare proprie *învățăturii marxist-leniniste* conform căreia *intelectualul*, om de știință sau artist – văzut ca un interogativ și un dubitativ cu cât este mai el însuși, un contorsionat lăuntric, ezitant și îndărătnic, mai curând inactiv – e mai bine să fie ocolit și chiar combătut de revoluție în general și cu deosebire de cea proletară, care cere fapte, hotărâre, fermitate și supunere necondiționată față de partidul clasei muncitoare. Dar s-a găsit, desigur, și pentru asta posibilitatea unei acoperiri ideologice suficiente: provenit de regulă *din popor*, intelectualul este, în principiu, legat natural și indestructibil, prin numeroase și neștiute fire, de acesta și trebuie *lămurit* și atras de partea poporului, chiar atenționat asupra *datoriei* lui față de popor (deși au existat motive ca poporanismul să nu placă bolșevismului), iar în aceste condiții *intelectualul autentic, fiu al poporului* său, cel care și câștigă prețuirea populară, nu se poate să nu se identifice cu poporul, să nu-i împărtășească nevoile și să nu participe la lupta lui. De unde, firește, date fiind situațiile felurite în chestiune, dialectic explicabile, necesitatea de asemenea dialectică a *preluării critice* nu numai a *moștenirii culturale*, ci și a producătorilor și deținătorilor activi ai acesteia, precum și necesitatea *muncii educative* continue duse de partidul clasei muncitoare inclusiv printre intelectuali – după caz, în forme simple, de propagare a *învățăturii* în latura acesteia teoretică însoțită de exemplificări de natură să arate convingător urmările pozitive ale transpunerii ei întocmai în viață și riscurile refuzului

ori ale abatetilor, dar și în forme mai complexe, instituționalizate, începând cu blocarea accesului la tribună și mergând până oriunde fără a ocoli evantaiul mijloacelor contondente la o adică, destinate refractarilor.

Astfel, ARLUS a scos din biblioteci, laboratoare, amfiteatre universitare, ateliere de creație, din spații rezervate muncii unor izolați și însingurați de bunăvoie în teritoriul activității lor, oameni importanți cu adevărat care însă public existau mai ales prin numele și renumele lor și a coborât cu această operație, în scurt timp, trecând la etapa de organizare și funcționare teritorială a Asociației, până la nivel de structuri și de comunități mici, locale. Nu în afara unei logici – cea a ideologiei bolșevice, care a dușmănit declarat *turnul de fildes* (ascunzătoare pentru *cine nu e cu noi*, întrucât nu există apolitism, iar indiferența este fie ipocrizie imputabilă, fie trădare de-a dreptul) și îi concepe propagandistic pe intelectual, pe savant, pe artist, pe dascăl ca fiind exclusiv *angajați* ideologic și politic, activi în fruntea și în mijlocul poporului, slujindu-l nemijlocit și concret pe acesta cu uneltele de care dispune fiecare. Opinii de felul celor publicate în *Scânteia* de Victor Iliu (*Trădarea cărturarilor*, noiembrie 1944) devin tot mai frecvent exprimate public și – de voie ori de nevoie, din adevărate prefăcută, falsă, ceea ce e pozitiv numai la prima vedere – apaludate, însușite și duse mai departe, în largul *maselor populare*: *A te plimba neștiutor și pașnic prin seninele grădini ale „filosofiei”, a întoarce pe toate fețele un „adevăr” sau o mie de „adevă-ruri”, a te închina cu grație la toate chipurile și la toți zeii, nu însemnează decât A TRĂDA. Și această trădare a cărturarilor, astăzi, are alt înțeles decât cel pe care l-a dat odinioară un intelectual francez. Astăzi, a trăda însemnează a nu lupta cu mijloacele pe care ți le-a dat cultura pentru triumful revendicărilor de viață ale poporului tău. Și pentru că în această luptă se cere uneori jertfă și o răspundere totală, a fi cărturar nu însemnează un lux și un privilegiu. Cărturarul trebuie să contribuie cu luminile lui la triumful ideilor care călăuzesc dreapta luptă a poporului său. Iar aceste idei nu sunt și nu pot fi și ale adversarilor. Drept care cărturarul trebuie să se fixeze pe ideologia care exprimă la →*

AUREL BUZINCU

un moment dat lupta poporului său, să devină credincios și părtaș al acestei lupte și al ideilor care o călăuzesc. De fapt, motivare – tot un produs ideologic – a voluntarismului totalitar care forțează astfel într-o direcție prielnică o realitate care, lăsată în voia ei, îi poate deveni un dușman puternic: este vorba de capacitatea elitei cultural-științifice de a exercita influență în baza valorilor eterne și de forța pe care această influență o poate pune în mișcare (de bună seamă, încă aflându-ne, la acest moment, într-o atare lume).

Istoria sovietică arată că la Moscova s-a făcut mereu mult caz și, ca urmare, o temă importantă de dezbateră și o direcție nu mai puțin importantă de acțiune din atragerea pe orice cale și cu orice mijloace a intelectualilor din interiorul și din exteriorul Țării Sovietelor de partea proiectului bolșevic și, dacă a fost posibil, din asigurarea concursului acestora în desfășurarea și izbânda schimbărilor revoluționare. Stalin vorbind despre transformările din lumea intelectualilor sovietici este acum citat des la noi – nu altfel decât arătându-se prin asta calea: *Intelectualii au trecut și ei prin mari schimbări în perioada scursă. Ei nu mai sunt vechii intelectuali conservatori care încercau să se pună deasupra claselor și care de fapt serveau în masa lor moșierilor și capitaliștilor. Intelectualii noștri sovietici sunt niște intelectuali cu desăvârșire noi, legați prin toate rădăcinile lor cu clasa muncitoare și cu țărănimea. S-a schimbat, mai întâi, compoziția socială a intelectualilor...*

Ivită în atare context, exista la Moscova, deja de pe la mijlocul anilor '20, Asociația Generală pentru Relațiile Culturale ale URSS cu Străinătatea (VOKS), structură propagandistică și informativă recunoscută ca atare – și al cărei președinte vreme de ceva ani, V.S. Kemenov, vine la București încă în decembrie 1944 și nu în altă companie decât cea a misionarilor lui Molotov. El aduce laude organizării în timp scurt a ARLUS, care numără deja 48 de secții constituite pe domenii de activitate și în care au intrat cele mai de seamă personalități științifice, culturale și artistice din România. Într-adevăr: I.C. Parhon, Mihail Sadoveanu, George Enescu, Dimitrie Gusti, N.D. Cocea. Expune, din experiența VOKS, elemente pe care le considerate utile la București și, critic la adresa trecutului românesc și preconizând

mersul cel drept, aproape că trasează explicit sarcini – precum consemnează Scânteia vremii: *Asociația pentru strângerea legăturilor cu Uniunea Sovietică trebuie să-și organizeze astfel munca, încât fiecare membru să aibă cunoștința că participă la rezolvarea unei mari probleme istorice. Asociația are drept marele ei scop îndreptarea greșelilor istorice ale trecutului care a izolat aceste țări (n.n. – A.B.: pluralul va fi trădând că discursul nu era pregătit doar pentru România) de Uniunea Sovietică și a dus la marele război pe care l-am trăit. Aceasta este sarcina intelectualității, pentru că intelectualitatea este responsabilă și pentru ceea ce au învățat, și pentru ceea ce nu au învățat masele poporului. Se subliniază apoi ferm ce rezultate se așteaptă de pe urma activității ARLUS, care va îndrepta greșelile istorice și, în același timp, va trebui să lămurească că viitorul ambelor țări constă în strângerea relațiilor prietenești. Drept care conchide că urmărind consolidarea relațiilor culturale cu Uniunea Sovietică, intelectualitatea românească își îndeplinește datoria ei față de poporul român, pentru că, se va spune des, precum în Uniunea Sovietică, ea trebuie să fie una și aceeași cu poporul, nedespărțită de popor.*

Corelativ, în întregirea motivației pentru care intelectualitatea trebuie să fie de aici încolo nedespărțită de popor – atât în a-l îndruma, cât și în a-l însoți îmbrățișându-i aspirațiile (pentru că el a ales deja!) –, a le aminti intelectualilor vinovățiile ce li se pot

imputa rămâne sarcină internă. Într-un raport legat de o altă acțiune de unificare și de integrare socială sub drapel comunist – bolșevic, de astă dată din domeniul sindical, Chivu Stoica se achită de sarcină, spunând: *Nu puțini intelectuali au ajutat reacțiunea să-și făurească legi care au închis porțile culturii și ale științei miilor de muncitori și de țărani dornici de cultură, dar lipsiți de mijloacele necesare pentru a-și valorifica capacitățile lor, lipsind astfel poporul român de atâtea valori intelectuale. Acei intelectuali și oameni de știință care au avut curajul și îndrăzneala de a se ridica și a arăta rolul pe care trebuie să-l joace omul de știință pentru popor și nu pentru reacțiune au fost băgați zeci de ani în temnițe, în lanțuri, terorizați, prizoniți, excluși din câmpul muncii și al științei, excluși din viața publică. Situația aceasta se datorește faptului că muncitorimii din România i-a lipsit unitatea de acțiune, unitatea organizatorică. De aceea mișcarea sindicală unită are datoria de a încadra în rândurile sale intelectualitatea muncitoare, în interesul muncitorimii, în interesul intelectualității, în interesul poporului.*

Există, participând din inițiativă personală la lărgirea vadului, și intelectuali care își toarnă cenușă în cap precum, consemnat de aceeași Scânteia (octombrie 1944), acest Constantin Handoreanu, un fost președinte al tineretului liberal: *Pentru că cu voia sau fără voia noastră poporul nu-și va mai lăsa din mâini soarta sa, iar pentru a nu se mai striga de către țărani și muncitori „jos intelectualii“, trebuie să încetăm cu o zi mai devreme cu trădarea adevăratelor interese și aspirații ale acestora, care constituiesc națiunea. Calea justă am văzut-o nu acum, ci demult, dar nu am urmat-o din aceleași motive valabile pentru toți intelectualii: lașitate și interes. Iar sub condiția abținerii de la a se absolutiza asta într-un sens ori în altul și cu privire la vreun timp sau la vreo împrejurare, întrucât intelectualul nu poate fi decât om și el, cel sugerat poate că în primul rând de celebra trestie, iar pe de altă parte, par să țină de însăși condiția lui un anume grad și fel de insociabilitate și de a fi, ca urmare, imprevizibil, iar prin asta chiar inconsecvent, lucrul nu e nimic de ignorat.*



Hemat Rayan



## DESPRE EROTISM ȘI ALȚI DEMONI

În literatură, ca în orice formă de artă, erotismul poate fi subsumat principiilor morale și educaționale. În momentul în care creația unor autori deja consacrați ca Ion Creangă, Mihai Eminescu, Tudor Arghezi sau Geo Bogza a „alunecat” din tiparele acceptate de societatea vremii în domeniul eroticului, au urmat niște reacții prompte și, uneori, exagerate. După apariția volumului *Poemul invectivă*, avangardistul Geo Bogza ajunge pentru câteva zile în spatele gratiilor, la închisoarea Văcărești. Eliberat, autorul se folosește de dreptul la replică, justificându-și creația: „*Poemul invectivă* este într-adevăr un cumplit atentat, însă nu la bunele moravuri, ci la existența liniștită a lumii. În paginile lui e un vitriol menit să ardă, să stupefieză și să clatine din siguranța lor de până acum pe oamenii prea împăcați cu soarta lor și cu ei înșiși.” Autorul ar avea deci ultimul cuvânt în privința operei sale, singura îngrădire acceptabilă fiind propria cenzură și, aș adăuga eu, cea a esteticului.

Dacă literatura cultă este încă plină de tabuuri, începuturile omenirii au avut o deschidere neînhibată față de erotism, considerându-l singurul antidot împotriva spaimei atavice de moarte. Artistul căutător al eternei frumuseți n-a rezistat fascinației Afroditei, chiar în perioadele istorice când normele sociale sau religioase exilaseră orice referire la actul erotic. Prezentă încă din desenele rupestre prin avataruri ale zeiței fertilității, senzualitatea a devenit o sursă de inspirație pe care artiști plastici, scriitori și muzicieni au celebrat-o ca pe elementul-cheie al existenței omenești, cu un rol esențial în evoluția civilizației.

Erotismul se regăsește în orice literatură demnă de acest nume – fie că este vorba de un naturalism explicit, fie că totul este sugerat, conotațiile sexuale luând forma aluziilor sau metaforelor – iar marii scriitori, inclusiv cei din zona fantasticului, n-au ezitat să îi exploreze posibilitățile.

Înzestrat cu o fantezie menită să îi suplinească neîmplinirile din viața cea de toate zilele, omul a inventat lumi în care totul este posibil, hrănindu-și năzuința către altă realitate, diferită de cea cotidiană, limitatoare pentru orizontul său de aspirații. Fantasticul se declanșează de obicei prin intruziunea subită a unui element straniu, care perturbă ordinea lucrurilor, fără a se găsi sau căuta explicații plauzibile pentru insolitul acestei situații. De-a lungul timpului, genul a trecut prin numeroase



forme de expresie, de fiecare dată concurând banalul, oferind o latură inedită dar verosimilă a realității. Exprimând nevoia autorului de a se desprinde de condiționările exterioare pentru a se concentra asupra introspecției, fantasticul poate fi definit în relație cu visul, halucinația, reveria, iluzia, cu tot ce sfidează cauzalitatea, rațiunea, convențiile și rigoarea științelor. Înrudit cu magia, sacrul și miticul, imaginarul cultivă ruptura în planurile existenței. Odată ce misterul irumpe în viață, insinuându-se printre evenimentele cotidiene, desfășurarea acțiunii nu face decât să îl amplifice, ce este de neconceput devine regulă, iar deznodământul adâncește incertitudinea în loc să ofere vreo rezolvare. Lumea pe care o propune cititorului își are propria ei organizare și condiții de existență și, odată acceptată, poate deveni un alt tip de normalitate.

Tema lumilor imaginare apare inițial în mituri, basme, povești, balade, epopee, poeme eroice, având rădăcini în folclor, în legende bazate pe evenimente istorice și nu în ultimul rând în mitologie, unde omul se confruntă cu ființe fabuloase, iar mirificul se contopește cu realul plauzibil.

O a doua sursă a literaturii fantastice ar fi romanul romantic, amestec de fantezie și meditație filosofică, terestru și supranatural. Construcția epică implică evaziuni în trecut sau experiențe onirice memorabile. Dacă „viața este un vis”, atunci autorul poate domina lumea pe care a creat-o, plasând-o între efemer și absolut, până la pierderea conștiinței proprii identități. Dedublarea personalității, metamorfoze animaliere, viziuni obsesive, apariții fantasmagorice

sau terifiante, elemente magice din cărțile de demonologie, fascinația tenebrelor, sondaje în straturile profunde ale conștiinței – nimic nu îi este străin creatorului demiurg. Inserțiile imaginarului amestecă satanicul cu feericul, burlescul cu bizarul și tragicul, convertind situațiile insolite într-o *altfel* de realitate. Viziunea include o percepere particulară a lumii, prin transgresarea sau chiar negarea categoriilor de spațiu, timp și cauzalitate. Evoluând de la fabulosul feeric din basme și cel simbolic din proza lirică – în care sentimentul transcendentului e generat prin metaforă, alegorie și simbol – și trecând prin miraculosul mitico-magic și filosofic, apoi prin cel enigmatic și absurd din proza vizionară – bazată pe exacerbarea subiectivității, pe introversiune și realitate interioară – s-a ajuns la realismul fantastic, unde iraționalul intervine pe neașteptate, într-un cadru familiar.

Frecventat cu asiduitate de autori contemporani, spațiul lumilor stranii nu a fost ocolit nici de scriitorii români. Dacă cea mai veche operă de ficțiune imaginativă este considerată „*Istoria ieroglifică*” de Dimitrie Cantemir, în secolul al XIX-lea se conturează fantasticul literar. Un prim moment al definirii genului îl constituie nuvela „*Sărmanul Dionis*”, a lui Mihai Eminescu, comparabilă cu creațiile marilor romantici germani – Jean Paul Richter, Novalis, E.T.A. Hoffmann, Adelbert von Chamisso –, francezi – Théophile Gautier și Gérard de Nerval –, sau americani – Edgar Allan Poe și Howard Phillips Lovecraft. Spațiul eminescian este unul filosofic, în care reflecțiile despre timp, spațiu, fabulosul ca modalitate de afirmare vizionară și doctrina metempsihozei îi asigură originalitatea în contextul universal.

După Eminescu, imaginarul s-a insinuat în operele clasice I.L. Caragiale, Gala Galaction, Barbu Delavrancea, Mihail Sadoveanu, Ion Agârbiceanu, Alexandru Macedonski, Vasile Voiculescu, Cezar Petrescu. Un loc special îl ocupă proza lui Mircea Eliade, introducând fantasticul de tip magic, preluat de D.R. Popescu, Ștefan Bănuțescu, George Bălăiță, Tudor Dumitru Savu, dar și unul consolidat de postmodernism, ca în proza lui Mircea Horia Simionescu. În perioada contemporană, scriitori ca Ștefan Bănuțescu, Fănuș Neagu și Ștefan Agopian explorează posibilitățile realismului fantastic, care se diversifică prin scrierile lui Ioan Groșan, Mircea →

**RODICA BRETIN**

Cărtărescu, Doina Ruști, Filip Florian, autorii îndreptându-se treptat și spre alte subgenuri: fantasy sau science-fiction.

Spre deosebire de fantasy – plasat într-o lume de inspirație medievală unde miraculosul, magia și elementele supranaturale rămân esențiale –, în science-fiction verosimilul este anulat nu prin „împingerea la absurd” a logicii și rațiunii, ci prin absolutizarea științei.

Cultivat inițial de maeștri romantici Edgar Allan Poe, Villiers de l'Isle Adam sau Howard Philips Lovecraft ca o manifestare a libertății imaginației în raport cu normele rigide ale clasicismului, în science-fictionul ultimului secol s-au cristalizat două tendințe: *soft* și *hard*. Prima se inspiră din științe umaniste, ca ecologia, sociologia, antropologia, psihologia, futurologia, având subiecte legate de mutații, alieni, catastrofe ecologice, manipulări genetice, clonări, explozie demografică, utopie și distopie, anabioză, teleportare. A doua promovează științele exacte – fizică, electronică, cibernetică, astrofizică, cosmologie –, cu teme subsumate: călătorie spațială sau în timp, viteze superluminice, găuri negre, robotică, a patra dimensiune, universuri paralele.

În toată această bogăție de teme sau motive, factorul uman, cu sentimentele și trăirile sale, ar trebui să ocupe un loc central. Dacă în celelalte subgenuri ale fantasticului iubirea și senzualitatea sunt prezente – din simplul motiv că fac parte din viață, iar arta este un proces de recreare a realității –, în *science-fiction* *erotismul este sublim dar lipsește cu desăvârșire*, ca să îl parafrazez pe Caragiale. Cum și cât dozează elementul erotic în opera sa, este alegerea oricărui creator. Însă când un întreg subgen literar se ferește de săgețile zeului Eros mai rău decât de ploaia acidă, înseamnă că „Houston, avem o problemă!”.

Scriitorii clasici și moderni din main-stream consideră eroticul ca fiind o latură a existenței umane și o prezintă ca atare, fără excese dar și fără autocenzurări care să cadă în ridicol. Cum s-a ajuns la un exil cvasitotal al senzualității din genul science-fiction? De unde vine frica, era să spun teroarea autorilor genului de a aborda, fie și tangențial, subiectul eroticismului? Se tem să nu alunece într-un naturalism decadent, care ar fi în contrast cu albul uniformelor de stormtrooperi și carcassele strălucitoare ale navelor fotonice?

Principala cauză a reluctanței în a descrie, altfel decât din satelit, intimitatea unei relații interumane, pare să provină din misoginismul patriarhilor genului, care rezervaseră femeii un rol

mai curând ornamental, de artificiu estetic în minunată lume nouă care aparține bărbaților îmbrăcați în costume spațiale asexuate. Această marginalizare a personajelor feminine se regăsește și în epic-fantasy, deși cu totul altfel. Acolo, eroinele apar ca niște cadăne culturiste, explodând de un sex-appeal care îngenunchează orice monstru. Și cam atât. Dimensiunea psihologică are adâncimea bidimensională a benzilor desenate inspiratoare.

Revenind la science-fiction, femeia-obiect are un singur rol, cel de a scoate în evidență personajul masculin, fie că este un distrugător de lumi sau un mesia. Al doilea motiv al penuriei de sentimente în literatura de gen, ar fi mai curând o justificare. Civilizația noastră se îndreaptă spre o societate cibernetizată, care a renunțat, voit sau silită de împrejurări la trăiri umane, unde on-line-ul va urca pe soclul vechilor zei – deci autorii nu fac o omisiune, ci o descriere corectă a unui viitor previzibil: o lume sterilă, cerebrală, din care simțăminte sunt exilate, unde ura sau iubirea sunt considerate tare ale trecutului, hologramele vor înlocui contactul fizic, iar viața se va muta în spațiul virtual. Concluzia? Autorii distopiilor evită eroticul într-un act conștient și asumat: sentimentele vor dispărea oricum, de ce să ne mai batem capul cu ele? Mai bine să mai inventăm o lege-două a roboticii. Și totul într-o lume ternă, searbădă, plictisitoare. În afara de valoarea de avertisment a mesajului *să n-ajungem ca ei*, pe cine interesează să citească despre așa ceva?

Promotorii unui viitor aseptice și asexuat pierd însă din vedere alte legi, ale biologiei. Instinctul de reproducere e singurul care s-a dovedit mai puternic decât cel de supraviețuire. Și ce poate fi mai extrem decât o apocalipsă, o lume în prag de colaps, amenințată de o invazie extraterestră, explozia soarelui devenit supernovă, pandemie, război galactic sau holocaust, catastrofe naturale la scară planetară, situații-limită în care sentimentele primare nu ar fi supimate ci s-ar exacerba, trăirile capătând o intensitate paroxistică. Ce fac însă personajele din science-fiction ajunse pe marginea abisului, când orologiul universal bate de sfârșitul lumii? Se comportă cerebral, mecanic, ca niște roboți care nu pot decât să urmeze directive implantate în conștiința lor de siliciu.

Mulți autori evită teritoriul minat al eroticului și dintr-o teamă ce ar putea să pară firească. Deși astăzi nimeni nu mai ajunge la închisoare asemenea lui Geo Bogza, autorii se autocenzurează singuri pentru a nu fi cumva blamați pentru prea

multă îndrăzneală în creativitate. Și așa sf-ul se află cantonat între „genurile minore”, alături de crime, thriller, horror și eroic-fantasy. În loc să își depășească condiția, această cenușăreasă a literaturii main-stream continuă să își creeze propriile restricții și limitări, complăcându-se într-o bulă de confort în care autori și cititori se simt ocrotiți de fulgerele olimpiene ale criticii, fără să își dea seama că se află într-o închisoare narativă.

Teama de a explora teritoriul erotic vine și din moștenirea comunistă a anilor de pionierat ai genului, în care singura iubire permisă era cea față de partid, în contrast cu blamatul libertinaj capitalist. Fantoma comunismului bântuie încă o literatură de anticipație tehnico-științifică ce se voia doar „a inginerilor și tehnicienilor”. La moștenirea culturală s-a adăugat în timp un *snobism literar*, o tendință de a respinge orice are legătură cu naturalismul în artă, pe principiul „noi nu scriem cu sex și violență, ca decadentul de Emile Zola. Noi suntem puri și duri, din același aliaj cu navele care zboară cu viteza luminii, grăbite să lase în urmă tot ce este omenesc”.

Rândurile acestea nu reprezintă o pledoarie pentru latura comercială a eroticului, menită să atragă cititori cu prea puțin discernământ, amatori de picanterii. O scenă cu asemenea conotații trebuie scrisă doar dacă are relevanță în caracterizarea personajelor sau evoluția narațiunii, altfel nu își are rostul în context.

Curentul science-fiction ar trebui să emoționeze, nu doar să uimească. Să fie verosimil în ideea *nimic omenesc nu mi-e străin* – care nu se aplică societăților robotice, cu oameni de hârtie sau din pixeli, lumi ce seamănă mai degrabă cu jocurile video. Fără trăiri autentice, personajele dau o senzație de artificialitate, devenind total anoste pentru lectorul obișnuit cu literatura main-stream, unde realitatea este recreată la un nivel superior de complexitate față de cea cotidiană. Orice cititor care se respectă vrea să vadă în mintea lui un film, mai degrabă decât un desen animat. Marile cărți care au rămas în literatură prezintă întotdeauna conflicte umane, cadrul în care se petrece povestea rămânând un element de recuzită. Science-fiction-ul nu poate fi doar un pliant turistic de prezentare a unor lumi care arată spectaculos sub focul de artificii al constelațiilor exotice. Sentimentele, dramatismul și verosimilitatea sunt singurele prin care își poate câștiga locul în marea literatură, ieșind prin merite proprii dintre „genurile minore”.

## MEMORIILE UNEI CAPRE

### SPOVEDANIA NETERMINATĂ A CAPREI

...și se făcea că eram în baza militară din Wainright, unde Chris era cu serviciul și unde am mers să vizităm rezervația de zimbri. Numai că acum părea că suntem noi aceia care erau în rezervație. De jur împrejurul nostru erau garduri de sârmă electrică ghimpată, barăci și la fiecare colț era o gheretă în care se putea vedea câte un militar înarmat. Nimic nu era stabil, acum erau militari, acum ghereta se ridica în sus ca un minaret și nu se mai vedea nimic decât o ceață gri care învăluia totul.

Porțile cazarmei s-au deschis și un șir de militari pe patru rânduri au intrat pășind ca la defilare. Toate culorile dispăruseră rămânând doar verdele uniformelor verzi, cafeniul centurilor și roșul din steaua de pe tancurile rusești sau americane. Copacii erau gri, frunzele lor erau gri. Gri norii pe cer, gri sârma ghimpată, gri păsările, gri muntele, gri erau toate din jurul nostru în afară de uniformele verzi și stelele roșii de pe capelele uriașe cât niște roți de tren.

- Chris, ce se întâmplă cu mine? Mi se pare că visez, dar nu visez...

- Ssst!, și Chris îmi arătă militarul de sus și apoi îmi șopti: Nu-ți fie frică! și arătându-mi brățara imensă și cu ecran de la mâna stângă continuă: „Ei nu pot să ne vadă, dar să fim prudenți până vom scăpa de aici.” M-am uitat la cadranul pătrat al brățării de la mână și erau diferite semne pe care Chris le urmărea cu multă atenție. Era atât de concentrat că îi mergeau buzele ca și cum ar citi. Dădea și din cap uneori, din când în când îmi lua mâna și compara semnele.

- Chris, te rog, trezește-mă!

- Nu e vis, tată, n-am cum să te trezesc. Te-au vaccinat! Și, Chris, se uită la mine... Dar de ce se uită cu mândrie, ca de un tată model? Încercă să zâmbească și o parte din obraz se desprinsese că îi vedeam dinții pe toată latura dreaptă a maxilarul.

- Scuză-mă! zise cu un gest de parcă nu s-ar fi întâmplat nimic. Se apleacă, ridică de jos bucata de obraz, o suflă și, foarte mândru, o puse la loc.

-Mă, omule, nu-ți bate joc de mine! Te rog trezește-mă, că visez ceva foarte urât...

Copiii dormeau pe aceeași pătură pe



care mă întinsesem și eu. Acum militarii au ajuns în mijlocul curții și la un strigăt nedeslușit s-au risipit. Doamne, oare visez? Mă pișc de mână să mă conving că nu dorm. Toți au fața mâncată ca de lepră din care bucăți de carne se desprind. La unii se vede deslușit craniul de capră.

- E pandemia caprină care a cuprins pe oamenii turmei, zice Chris, punând iarăși degetul la gură.

-Nu ne vad?

-Nu.

- Pot să merg la gard? Chris nu răspunde, dar îmi face semn că da.

Am ajuns la gardul de sârmă ghimpată și se vedea până la apa de sub Muntele Robson, mii și mii de capre moarte. Unele peste altele. Putea îngrozitor și oare de unde or fi venit atât de mulți corbi? În loc să fie negri, sunt și ei gri. Militarii au ajuns la băracile aliniate. Se întorc spre paznicul din ghereta de sus, îl salută apoi toți ai turmei, unul câte altul, încep să meargă în patru labe ca să poată intra în gaura care le servește ca ușă la intrarea în staul. Ce bine ar fi să visez! Printre ochiurile de sârmă văd cărarea caprelor negre. Ceva nefiresc. Printre ele observ oameni, îmbrăcați normal, cu mâncă scurtă. Cred că au cămăși albe, dar din cauza putorii din stârvurile pandemiei, aburul de stricăciune omoară toate culorile. Mă întorc înfricoșat spre locul de pe pătură. Mă uit la Chris și-l întreb în șoaptă:

-Am văzut oameni liberi. Sunt acolo pe munte. Cum de nu cad?

- Taci, nu spune „liber”. E singurul cuvânt care trebuie ascuns ca să putem trece prin el ca să ajungem sus. Cărarea pietrelor sfinte, pietre de rang domnesc, pietre de temelie și scară, pietre care te fac...înțelegi ce vreau să spun? Nu termin ce i-am șoptit că se aud zeci și zeci de sirene ca de poliție, ambulanțe și de pompieri. Cred că sunt la vreo 30-50 de camioane militare. Se opresc lângă

apă. Unele au și roți cu șenile, pe care dacă e cazul le pot da drumul. Altfel cum ar putea înainta unde apa a aruncat în răzburarea ei sute de hoituri ale oamenilor cu față de capră. Nu se mai aude nimic. Totul e un vacarm de sirene care îți sparg urechile și o putoare care vine groasă ca fumul, ca funinginea.

- Chris, de ce nu fugim dacă nu ne vad?

- Îmbrăcămintea noastră încă miroase a pin, a pădure, a cărarea de sus pe unde trec spre treburile lor oamenii liberi și caprele negre. Trebuie să devenim cu hainele mirosind a stârv. E un mic compromis, mai bine zis un șiretlic, pe care militarii nu îl știu. Când speranța începe să pută a stârv abia atunci vei mirosi a pădure liberă și om care a împrumutat cărarea de sub cer a caprelor negre.

Și Chris a apăsat pe un buton din dreapta brățării pe care scria „history” și a apărut un ecran. A apăsat pe încă unul. „Acum putem respira!” „O, ce bine e să fii liber și să poți respira mireasma de brad precum aceea de acasă!” Pe ecran se văd oamenii cu fața putredă ca de capră cum trag în sus. Se întâmplă ceva. Gloanțele mitralierelor nu se pot ridica mai mult de doi metri și cad peste ei ca boabele de fasole când le pui toamna în pod. Caprele negre rup cu gura iarba metaforelor crescute din poala veșmântului dumnezeiesc. Rup cu gura iarba apoi o aruncă printr-o zvăcnitură mecanică. A început să ningă verde. Caprele negre aruncă în văzduh iarba libertății, care ninge peste ființele de jos. Acum sunt oameni din nou, care se îmbrățișează unii pe alții. Iarba verde și tămăduitoare a nins deja de vreo câțiva centimetri. Mă miră faptul cu câtă repeziune caprele negre rup cu gura iarba și o aruncă peste lumea pe care o credeam pierdută sub dictatura culorii gri. La un moment dat, eu care credeam și susțineam sus și tare că aceste fapte jumătate munte, jumătate cer, nu pot să cadă niciodată, văd pe una că și-a pierdut echilibrul și cade, cade și se izbește de burticica mea... Au, ce doare! Și acum a început să tragă de hainele mele și...

-Tată, tată, hai scoală!, trebuie să mergem să nu prindem traficul, zice Chris, uitându-se cu un zâmbet atotștiutor de parcă mi-a urmărit visul și ar fi fost complice.

DUMITRU ICHIM



Restituiri literare -

## „FANTAZIANUL”

SCRIITOR ION C. PENA ȘI  
DEVANSATUL LUI SIMȚ  
„ORWELLIAN”

(III)

Sau această viziune sahariană, a unui pustiu de lume, a unui „paradis devastat”, cum ar zice Lucian Blaga, din care Dumnezeu s-a retras:

**S a h a r a**

*Degeaba strigi  
Domnule cu șapte covrigi.  
Hulubăria e încuiată  
pentru orice rimă, pentru orice fată.*

*Bate la cer  
cu toiaș de fier,  
bate la pădure  
cu armură de mure.  
Poate acolo  
o mai trăi Apolo.*

*La noi e tristețe.  
Au murit bietele precupețe.  
Caișii au îngenuncheat  
peste marele hat  
și alungat cu restetul  
a fugit curcubeul.  
(În „Drum”, anul I, nr. 11 și în  
„Prepoem”, - mai 1940)*

Aceeași vigoare lexial-expresivă de substrucție argehiziană ne întâmpină în „P a n o r a m ă”:  
*Vraciule înfricoșat  
surd, olog și gușat  
arată-mi comorile tale  
înalte, pătrate, ovale.*

*De câteva zeci de ani  
vinzi minuni pe gologani  
dragoste, noroace, blesteme,  
care modeste, care cu steme.*

*Poate ai aur, poate ai rubine,  
căpestre, ogoare, albine  
sandale ca Petre Schlemil  
ori alt obiect mai util.*

*Dă-mi-le pe toate mie  
pentru o imensă filotimie,  
pentru ca să cumpăr cojoace  
la toți puii care ies din găoace.”  
(În „Drum”, anul I, nr. 11 și în  
„Prepoem”, - mai 1940)*

Limbajul poetic pare unul decis, format, maturizat, capabil a exprima simțiri profunde, viziuni fantasmatic-interogative, atitudini grave, precum în **P a r a b o l ă**:



*„Unde sunt miresmele,  
Cocorii, catapetesmele?  
Cine e hoțul, cine e blestematul  
Care ne-a jefuit satul?”*

*Plecați în toate părțile,  
Cercetați pădurile, cercetați hărțile,  
Răsturnați împărățiile  
Și aflați bucuriile.*

*Până la veacul mic  
Mai e un drum de nimic,  
O șchioapă, o săritură de pițigoii.  
Să n-ajungem cu desăgii goi.*

*Arhanghelii, îngerii, sfinții  
Așteaptă să le ducem arginții  
Și din toate cele câte ceva.  
Măcar o ață, o mucava.*

*Altfel nu dau zapis  
Că vom intra în paradis  
Că vom săruta mereu și mereu  
Bocancii lui Dumnezeu.”  
(În „Drum”, anul I, nr. 11 și în  
„Prepoem”, mai 1940)*

Sarabanda animalieră argehiziană este la ea acasă în **S i n d r o f i e**:  
*„Feți frumoșii, harapii, călăii,  
broscii, țințarii, dulăii/ veniți la  
mine'n pridvor/ din toate ghiocile  
lor.// Domnilor, iubiți vizitatori!// iată  
scaune, merinde, viori,/ parabole,  
sîrme, cotnar în bîrdace/ Luați de  
unde vă place.// În seara aceasta  
bătrînă/ sîntem o apă, o targă, o  
mînă,/ mari evadați din povești/ fără  
căciuli și fără calești.// Și eu sînt frate  
cu voi./ Mi-e fruntea stelară, piciorul  
gunoi/ atîtea cuvinte încurc/ și tot  
cître moarte mă urc.// Ci poate  
vreodată/ O glorie pală, ușor  
deșelată/ ne-o rîde, ne-o plînge pe  
crestele mici/ pe unde fugirăm așa de*

calici.” („Drum”, anul I, nr. 11 și în „Prepoem”, mai 1940).

Imaginația joacă limbajul poetic pe degete, farmecul acestei poezii vine din felul în care lumea „de sus” se reflectă în „cea de jos”, aparent și invers, ca într-o oglindă din care toate se văd mai limpede, mai clar. Nu lipsește din peisaj poetul care, din „colivia lui Dumnezeu”, gîndește la îmblînzirea destinului său în lumea din care nu au dispărut cu totul amintirile unui creștinism opular și cosmic, precum în **E p i l o g**:

*„Lăsați licuriciul să vie  
la pasărea din colivie  
să i-aducă lumină sacră  
în colivia acră.*

*Pasăre sunt și eu  
în colivia lui Dumnezeu  
dar sărăcia și migrenele  
mi-au escamotat penele.*

*C-o schiloadă mînă  
stau rezemat de țărînă.  
C-o slabă cutremurare  
holbez ochii a mirare.*

*Licuriciul meu e mort.  
Nu-mi mai aduce stelute în cort,  
nu mai rîde, nu mai luminează  
ceasul ca o amiază.*

*Poate Maica Preceastă  
o ieși pe secetă  
cu Isus feericul,  
s'alunge întunericul.”  
(În „Drum”, anul I, nr. 11 și în  
„Prepoem”, mai 1940)*

Un „**Portret**” de hamletiană aluzie, definitiv, foarte expresiv și transfigurat într-un aer de „stindard”, îi prilejuiește poetului să se audească „pribeag ca un strigoii” sau „ca un nebul cu pumnii goi/ și tigva plină de poeme”  
*„Eu sunt sălbatec ca un vis  
Ce noaptea liniștea sugrumă,  
Ca un profet păgân închis  
În carapacea mea de humă.*

*Eu sunt înalt ca un stindard  
Ce-i ros de umbră și de glorie,  
Ca un păcat spălat de nard  
În patruzeci de purgatorii.*

*Eu sînt pribeag ca un strigoii  
Ce scuipe lumea cu blesteme,  
Ca un nebul cu pumnii goi  
Și tigva plină de poeme.”  
(În „Prepoem”, an II, seria II, nr. 19  
din iunie 1941)*

ZENOVIE CÂRLUGEA

## În universul lui Ion Creangă

**Dorin N. Uritescu m-a bucurat cu o nouă carte: „Ion Creangă magician al cuvântului”**

În urmă cu cațiva ani, am fost surprins să primesc de la prof. Dorin N. Uritescu, o personalitate complexă – filolog, cercetător, critic literar și scriitor – patru cărți: „**Firimituri literare**”, „**Pe Rio Costa**”, „**Pentru o lectură adevărată și o percepere corectă a temei**”, „**<MATO-GROSSO>-ul social și politic postrevoluționar**”. Domnia sa și-a exprimat dorința să scriu și eu câteva rânduri despre aceste lucrări, să le fac cunoscute cititorilor arădeni prin intermediul presei din județul nostru. Ceea ce am și făcut...

### **Satul natal, marea iubire**

Spuneam atunci că pentru Dorin N. Uritescu respectul pentru înaintași, dragostea pentru Vinerea - pe Rio Costa (adică Râul Cugir) - locul unde s-a născut și s-a format -, rămân veșnic în suflet. Am remarcat, în „**Firimituri literare**”, un buchet cu povești pline de tâlc, spuse de oameni ai locului și că, în această carte, găsim „mici perle literare” cu o impresionantă galerie de personaje - cuvântători sau eroi ai întâmplărilor pe care le spun celor ce îi ascultă.

Anul trecut, profesorul Dorin N. Uritescu m-a surprins cu o nouă carte: „**Cronica pictată antocomunistă a copiilor școlari din comuna Vinerea, raionul Orăștie, regiunea Hunedoara, ROMÂNIA, 1950-1961**”

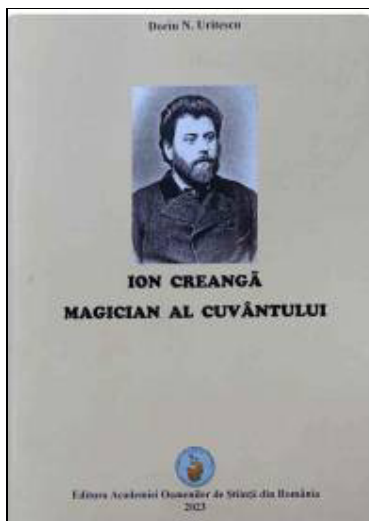
De această dată, eroii lui nu mai povestesc în cuvinte ci prin desenele pe care le-au făcut în copilărie, în care găsim „imaginea tragică a societății românești surprinsă sub teroarea îndochinării comuniste” „E vorba – cum precizează autorul în „Câteva lămuriri” – de desene făcute în secret în perioada școlii primare și generale...” care reprezintă „câteva aspecte de incontestabilă importanță pentru cunoașterea atitudinii protestatate, partizane, a fiilor (copiilor) celor băntuiți de <ciurma roșie>”

### **De la Vinerea, la Humulești**

Zilelele trecute, am primit iarăși un pachet de la profesorul Dorin N. Uritescu. Mi-a trimis ultima lui carte: **Ion Creangă magician al cuvântului**, apărută recent la Editura Academiei Oamenilor de Știință din România.

Privind coperta, mi-am zis, în prima fază, că domnul profesor e fascinat de universul copilăriei chiar dacă, de această dată, este vorba de cel prezentat de marele clasic al literaturii române Ion Creangă.

De asemenea, am fost șocat de în-



drăzneala lui de a căuta comori (noutăți) pe un „teren” atât de cercetat precum opera humuleșteanului.

Dar, deschizând cartea, am remarcat că autorul e conștient că demersul său este la limita aventurii și, într-un capitol, „Critica literară față de opera prozatorului” își justifică „îndrăzneala”

### **Farmacul scrierilor lui Creangă**

„Mulți contemporani – scrie autorul – s-au referit la opera literară a lui Ion Creangă caracterizând-o în fel și chip (...) s-au exprimat în formulări cu caracter general mai mult sau mai puțin – și aceea – îndreptățite, dar, în orice caz, departe de ceea ce constituie trăsătura esențială, prin excelență marcată de geniul creativității, adică mânărea, cu un profund și original simț artistic, al cuvântului românesc – cel literar și cel divers colorat regional, într-o sinteză a limbii, de armonie și de o frumusețe inegalabile”.

Dorin N. Uritescu se oprește apoi asupra scrierilor unor analiști care „s-au referit mai insistent asupra operei prozatorului”. Cu precizia metodică a unui dascăl de marcă, prezintă contribuția câtorva critici literari în înțelegerea universului lui Ion Creangă: Tudor Vianu, George Călinescu, Zoe Dumitrescu-Busulenga, Vladimir Streinu, Valeriu Cristea, Gheorghe Mitrache, sau... chiar manuale.

### **Despre arta cuvântului**

„Multe dintre caracteristicile definitorii ale artei cuvântului, care l-au impus pe Ion Creangă ca pe un scriitor genial ne întâmpină, la tot pasul, străbătându-i chiar cea dintâi lucrare literară” – spune D. N. Uritescu în capitolul *Arta cuvântului în opera prozatorului*.

„Amintesc, continuă profesorul, pe unele dintre ele: debitul fluent al istorisirii celor pe care autorul și le aduce aminte și pe care le înfățișează cu

un lexic, pe cât de colorat, pe atât de original. Apoi, interceptarea povestirii obiective a celor întâmplare, esențial, în anii copilăriei, fie cu propriile observații adiacente momentelor evocate, fie cu unele expresii din bogatul patrimoniu paramiologic al poporului, fie prin apelul frecvent la la interjecții de uimire, de mirare implantate în funcție de însăși semnificația celor istorisite”.

Acest capitol este dedicat analizei celor mai de seamă scrieri ale marelui clasic Ion Creangă. Evident, începe cu „ampla frescă epică” „Amintiri din copilărie”, și continuă cu povestiri (adesea numite nuvele) ori povești precum „Moș Nichifor Coțcariu”, „Popa Duhu”, „Soacra cu tri nurori”, „Prostia omenească”, „Povestea unui om leș”, „Povestea porcului”, „Povestea lui Stan Pățitul”, „Dănilă Prepeleac”, „Ivan Turbinca”, „Povestea lui Harap Alb”...

Nu mi-am propus să fac o analiză a analizei lui Dorin N. Uritescu. Poate că ar fi fost și plictisitor. Nu am dorit să intru în laboratorul de cercetare al domnului profesor pentru las această plăcere celor pasionați de litetură, filologi (adevărați), profesori, studenți și chiar elevi. Rândurile mele se vor a fi doar o deschidere spre această carte deosebită.

### **Ceva din concluzii**

În „Concluzii”, prof. Dorin N. Uritescu arată că a „străbătut de câteva ori opera literară a lui Ion Creangă” până i s-a dezvăluit „tot mai seducător, viziuina unei creații artistice bogate în acțiuni fascinante, în personaje captivante, prin gândirera și sensibilitatea lor, totul înfățișat în formele noi, originale ale limbii mânărea de acel geniu, fără seamă, în specificitatea sa complexă, greu sondabilă, care mi-a dat îndreptățirea să-l apreciez drept făuritor al frumuseții stilistice inedite, un magician al cuvântului.

El spune că „este vorba de a pătrunde – atât cât este cu putință unei anume judecăți științifice – în tainele acestui miracol creator al inegalabilului nostru prozator”.

### **O personalitate complexă**

Ultimele patru pagini ale cărții vorbesc „Despre autor”. Aflăm despre copilăria d-lui Dorin N. Uritescu, despre școlile făcute, despre studii și cărți publicate, titluri, diplome și medalii, toate întregind o personalitate complexă.

Dar cel mai mult m-a bucurat când am primit (recent) un e-mail cu adresa de confirmare că prof. dr. Dorin N. Uritescu a devenit membru onorific al Academiei Oamenilor de Știință din România. Felicitări, dom' academician!

**VASILE FILIP**

## Poemul de noapte – tăcerea din zi

Nicolae Băciuț este un poet preocupat de problemele esențiale ale vieții, călătoria sa în caleașca poemului i-a permis să treacă prin multe ținuturi și anotimpuri. Unul din acestea este patria iubirii, dar nu cea iubire de conveniență, banală, mundană. A trecut prin patria iubirii fără de preț, care înobilează ființa, venită de Sus, ca o ploaie binecuvântată în primăvara vieții. Generoasă, abisală, departe-aproape. Tainică, evidentă, prezentă... În volumul de versuri *Radical din doi*, apărut la editura Vatra veche în anul 2022, el a ales un motto profund, lansat de Albert Einstein, dintr-o scrisoare către fiica sa, Lieserl. Cuvintele exprimă esența temei abordate de poet, dovadă că între știință și artă limitele sunt apropiate, arta este o știință a sufletului, știința este o artă pentru suflet. Toate converg spre infinit.

Tema principală a poemelor este dragostea lui Dumnezeu pentru Creație, din ea facem și noi parte cu toate armatele de îndrăgostiți și copleşiți de aceasta. Cum motto-ul exprimă clar dimensiunea spirituală a volumului, reținem: „Există o forță, extrem de puternică, pentru care, cel puțin până în prezent, știința nu a găsit o explicație formală. Este forța care include și guvernează totul, este chiar în spatele oricărui fenomen care are loc în univers și încă nu a fost identificată de noi. Această forță universală este iubirea”.

La început, Nicolae Băciuț are un argument pentru textele publicate: *Radical din poezie*. El explică geneza acestei cărți, una declanșată de puntea creată între scriitor și tinerii iubitori de poezie, cei care și-au permis libertatea de a „critica” opera unui poet, totul având avantajul ochiului proaspăt, îndrăgostit de cuvinte.

Pentru autor experiența este una singulară, benefică pentru toate părțile implicate.

Principalele idei și sensuri ale iubirii, ca forță în univers, sunt cele care ne lasă să înțelegem ce important este  *timpul*. Este un har inexplicabil, la fel și succesiunea anotimpurilor, fiecare are o cheie, la fel cum sunt anotimpurile vieții. Locul unde ne-am născut și de unde izvorăște fluviu sau

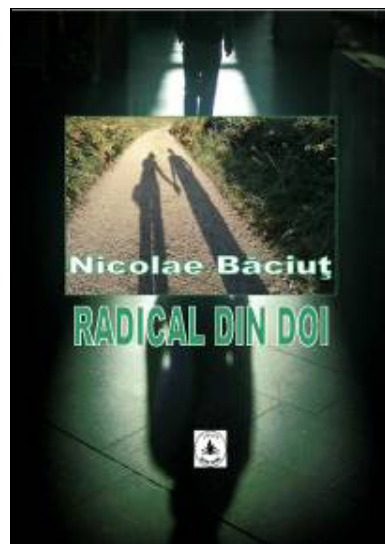
apa vieții. Iubirea dintre *ea și el* sunt implicite, alăturarea dintre două ființe complementare duce la taine nebănuite. Sărbătorile prin care trecem punctează eternitatea noastră de fiecare zi, legătura cu divinul. Omul învață să iubească de la Creator, se dizolvă-n cele create, în natură, în firul de iarbă, în zăpada care năvălește peste lume ca o purificare de erori. Omul face parte din Creație, este compatibil cu aceasta până la ultima frunză...

*Clipa* are greutatea ei, poți întreba la ce sunt bune toate acestea, bine rânduite, la ce-i bun malul fără mare? „La ce bun e Fiul,/ dacă nu e și Tatăl,/ la ce bun mai sunt eu,/ la ce bun mai sunt toate,/ dacă-n toate nu e,/ o clipă măcar, Dumnezeu?” (*Clipa*, p. 20). Accesul la timp este mereu reluat, sunt și alte poeme în care dreptul omului este reglat de *secunda* din ora albastră: „Hai să rupem în două/ cadranul, să rupem și ora albastră/ din ape,/ să nu mai rămână nici unda/ în care-ar putea să se-ntoarcă/ viața ta, viața mea,/ viața noastră,/ secunda!” (*Secunda*, p. 26).

Poemele au un dinamism al lor, sunt împinse de forța care le asigură înaintarea prin timp, mereu apare acest motiv al anilor care curg, există o margine de zi, o pasăre fără cer, o noapte în felinare, uși deschise, ferestre deschise, nordul din sud, un colind în fiecare anotimp, o ușă la cer... Ființa este atinsă de mirajul anotimpurilor necesare, posibilitatea învierii se deschide mereu, se poate ieși din trup, o spovedanie, o despărțire, un lemn al crucii. Se simt influențele veștii bune, omul moare, învie, descoperă o ușă în cer sau un cer de pământ, un anotimp de zăpadă, un „acasă”... Omul arde, zăpezile ard, cuvintele sunt fierbinți, magmă venind din abisurile universului.

Relația cu Dumnezeu este necesară, ea aduce timp, cuvinte care să curgă prin vene, miracolul naturii curate: „Dă-mi zi, cât mai rămâne din noapte,/ dă-mi minute, scăpate din oră,/ secunde ce nu mi-au fost frate,/ secunde ce nu mi-au fost soră,/ Pe mine, Doamne, mie să mă dai,/ să fiu o fățână la poarta spre rai” (*Țâțână la poartă*, p. 97).

Iarna este un anotimp ce aduce purificare, limpezire, rodul ei este albul, este spiritual, fructe de zăpadă și noi abisuri: „Zăpada de-o ating/ sunt și eu iarnă,/ pe funii de zăpadă urc la tine



-/ dacă-aș fi fulg/ sau măcar nor,/ eu orbului i-aș fi retine” (*Încep să ning*, p. 47). Poetul declară că a venit cu iarna, va pleca tot cu iarna, va lua frigul cu sine într-un gest de generozitate, anotimpul își va arăta tainele: „Eu am venit în țipăt,/ dar la plecare o să tac,/ cuvintele le las să zboare/ ca într-un leagăn de hamac” (*Despărțire*, p. 51). Exemplele pot continua.

Tainele se ascund în cărți, toate formează *Biblioteca*, e marea bibliotecă a lumii în care sunt prinse toate speranțele, credințele, iubirile, iertările, tăcerile: „Cărțile. Un stol de păsări care învață să zboare./ În fiecare zi își caută un cuib./ Doar unele, însetate de înalt,/ Se-ndreaptă către soare/ și caută o ușă./ netemătoare,/ Până devin cenușă” (*Biblioteca*, p. 103).

Colindul este muzica ființei, armonia dintre cuvânt și sunet melodios, popas în suflet, naștere posibilă: „Colindele albe se aud,/ de parcă-i lumea la-nceput,/ zăpada e de acum lumină, / și gerul e de acum sărut.” (*Născut în colind*, p. 73).

În poemul *Radical din doi*, se păstrează miracolul dintre ființele care se iubesc, radical din doi fiind operațiunea de ființare prin dragoste, lipirea și dezlipirea lor aduce mesajul despre Creație. Ce ar putea rămâne din ochiul care nu plânge, din noaptea împărțită din tine și vis, *când răsărituri asfințit?* Sunt întrebări care dau viață și asigură răspunsuri: „când totul, la puterea doi,/ nu-i măcar radical din noi?” (p. 22). Este o matematică a dragostei, vieții și morții.

Pentru poet călătoria spirituală→  
CONSTANTIN STANCU



are o destinație, cuvântul, cuvintele. Diseminarea în Creație îl poate ajuta să înțeleagă, esența rămâne cuvântul, cel care a fost la început - începuturi pentru fiecare. „N-ai să fii niciodată fereastră,/ nici aer străveziu n-ai să fii -/ de-ai fi măcar vânt/ pe care înveți să scrii./ De-ai fi, măcar de-ai fi/ cuvântul în care se poate muri” (*N-ai să ajungi niciodată*, p.61).

Anotimpurile din calendar devin anotimpurile vieții, timpul se materializează în trup cu toate elementele. Vine și toamna, după călătoria prin celelalte anotimpuri, vine ca o coagulare deplină a existenței în ființă. „Și vine toamna, iar și iar,/ și focul se retrage-n jar,/ și viața se retrage-n viață,/ mimând schimbările la față,/ (...) și vine toamna iar și iar,/ imparul redevine par -/ o toamnă tu, o toamnă eu,/ când anotimp e Dumnezeu” (*Ultima toamnă*, p. 67).

Umil, omul își asumă responsabilitățile, Nicolae Băciuț acceptă poziția de paznic la cărți, el atrage, prin ele, o lume, păstrează o lume, se înalță pe existența normală ce i-a fost dată. Găsește bucuria unei relații și a unei evadări din singurătate, din sinele hain, egoist. „M-am trezit paznic la cărți/ De parcă aș păzi o lume./ De parcă aș fi paznic la hărți./ Paznic la propriul meu nume!/ M-am trezit paznic acolo și-aici/ Mușuroi la furnici!” (*Paznic*, 112). Este sensul în viață, scopul de sus, un destin asumat prin iubirea necesară, forța care i-a mișcat ființa. „M-am trezit că mă păzesc de mine./ Să nu vină cineva din nou să mă nască./ Să nu mă pună de veghe la foc./ Să nu mă întoarcă în iască” (p.112).

În postfața cărții, prof. Geta Truică concluzionează: *Dăruind, vei dobândi. O poetică a jertfei creatoare.* Poemul e lumina unui fulger, tunetul ajunge la poet ca un mesaj. Ea notează: „*Radical din doi* e volumul îndemn la trăirea pleneră a vieții, a clipelor ei ofrandă divinității mai des și mai mult decât o face răsufletul inspirației întru nașterea poeziei. Căci fiecare poem pare a fi preaplin din iubirea dăruită de Creator-Cuvântul, atunci când inima poetului se deschide spre cer în tonuri delicate, mesaje ale sufletului stânjenit, îndurerat, stingher, căutându-și întrebător locul, patria intimă, adâncimea căderii, mângâierea...” (p. 115).

Poetul preferă adesea versul cu rimă și ritm, nu renunță nici la ritmul ideilor, le împletește în cuvinte

obișnuite chemate să exprime esențe. Există o muzicalitate interioară, se păstrează rețeta veche a poeziei, metaforele, temele, analogiile, mirările, aduc o notă specifică. Nu se intră cu tancul în mintea cititorului, nu se caută rețete șoc, noutatea limbajului, toate practicate în ultima perioadă în literatura de azi. Există o tandrețe și o delicatețe a poetului, unele expresii sunt folosite în limbajul spiritual, dar se păstrează armonia. El afirmă: „Din cuvântul meu/ te mai poți încă hrăni./ în poemul de noapte./ în tăcerea de zi” (*Cuvânt de primăvară*, p.114).

Un volum de poezie, când poezia rămâne la locul ei, sunt extrase esențele, poetul se lasă mânat de forța universală, neidentificată, dar efectele ei pot fi transferate în cuvinte, muzică, semne, formule ale științei, mirări ale ființei...Un volum legănat în brațele iubirii, ritual de zi, ritual de noapte...

\*Nicolae Băciuț, *Radical din doi*, poeme, 120 pagini, Târgu Mureș: Editura Vatra veche, 2022. Argument de început: Nicolae Băciuț; postfața prof. Geta Truică; coperta aparține autorului.

## O IDEOLOGIE A DEVENIRII



Cu cel de-al 28-lea volum de versuri, „**Când voi fi mare, vreau să mă fac poezie**”, apărut în 2023, la Editura „Vatra Veche” din Târgu-Mureș, **Răzvan Ducan** continuă linia poetică pe care și-a construit-o, de-a lungul anilor, într-o adevărată constelație a devenirii . Privit în suprastruc-

tură, discursul liric se contaminează, involuntar sau din rațiuni pur estetice, de un idealism blând, o filosofie a aspirației, care își va găsi menirea, materializarea în practica scrisului devenit rațiune de a fi. Poezia care deschide volumul condensează, în primele două versuri, un joc metaforic al timpurilor verbale, punând parcă într-un continuum trecutul, prezentul și viitorul: „Când voi fi mare, vreau să mă fac poezie./ Apoi am devenit mare și m-am făcut poezie”, căpătând, astfel, statut incontestabil de profesiune de credință. O sensibilitate născută din chiar retorica existențială a omului se evidențiază în scrierile poetului care visează să devină poezie și care împinge metafora peste paradigma ei cotidiană, dar, din punct de vedere estetic, poezia se păstrează în aceleași grații ale verbalizării personalizate, promovând idei, trăiri, aspirații, fascinația jocului, gânduri îndrăznețe, mărturisiri asumate, revoltă, uneori mai discretă, alteori virulentă. Antropomorfizată, poezia îmbracă, în viziunea lui Răzvan Ducan, forme diferite, toate purtătoare de simboluri și valori emblematice. Devenit poezie, aspirantul de ieri capătă puteri magice, încheiate din credința că întreaga respirație a existentului se măsoară în părți de poezie, în tropi și cezură, în idei șlefuite cu sufletul, în metrica devenită etalon al sensibilității. Poezia nu mai e o stare de spirit, transcende universul cunoscut și se identifică, până la contopire, cu cel devenit, prin cuantificarea visului, poezie. De altfel, ea devine un loc de basm, prinde aripi de Pegas, larg deschise către o călătorie imaginată ca semn al libertății totale, ieșite de sub zodia determinismului: „Hai, te pot duce pe aripile unui poem.../ Hai în poem și lasă neliniștile.../Fii liber în libertatea pe care ți-o propun și molipsește-te de ea...”.

Răzvan Ducan înjugă la carul cu povești lirice registre lingvistice diferite, unele aparent nepoetice, altele atinse de un lirism suav, firav, în care un Ferrari, un 3,14, o cheie tubulară pot da definiția de zile mari a poeziei. Eul de-construiește realul, pentru a-l re-construi poetic, imaginar-ideal, particularizându-l interogativ-exclamativ și, mai ales, imperativ. Punctul-cheie al acestui joc este poetul care, cu mijloacele cele mai accesibile fiorului său emoțional, zidește adevărate metereze în jurul poeziei, protejând, astfel, →

LILIANA TOMA

grupul statuar Poet-Poezie, într-o adevărată lecție pentru neuitare. Adâncimea cărții vine din seriozitatea și solemnitatea cu care sunt gândiți pașii devenirii. Volumul acesta e un răspuns la o emoție a copilăriei, răspuns tradus într-o acceptată vanitate a eului, „obligat” de propriul vis să împlinească destinul. Acest fatum se desfășoară între două repere poetico-temporale distincte, între aspirația copilăriei „când voi fi mare...” și „în viitorul nu prea îndepărtat”.

Una dintre caracteristicile esențiale ale cărții este starea de revoltă a eului care, odată devenit poezie, simte cum fundamentele acesteia se clatină, sunt înlocuite de falsuri agresive, sunt denigrate, scoase din uzul și circuitul valorilor, în locul lor apărând „roboții-poeti/ la pachet cu roboții-cititori”. Realitatea decadentă, denunțată prin „generația asta/ care nu mai citește aproape nimic”, ar putea fi depășită prin „singura soluție / este să îmi injectez poezia/ în pulpa unui virus.../ din pandemie în pandemie/ ca pe o capsulă a timpului”.

Cu vagi note de nostalgie preromantice, poetul secolului 21 deplânge soarta poeziei moderne, ușor interogativ: „Unde e frumusețea care încântă/ și se ia cu neferumusețea la trântă” și „Cum de nu se face pielea ca de găină,/ cum de nu se ridică părul pe mână,/ circuitele de roboți-poeti și roboți-cititori/ nu se emoționează de marea Limbă Română?”

Poetul are tentația – identificată nu de puține ori în volumele sale și văzută ca libertate de expresie lirică – de a pune semnul egalității între poezie și limba română, una născând-o pe cealaltă, într-un proces continuu de redefinire. Poezia lui Răzvan Ducan nu este doar un exercițiu lingvistico-poetic de-a patriotismul cu orice preț. Desuetă, azi, ideea de patriotism tinde să devină un păcat. Arta, sensibilitatea, umanismul, emoția sunt socotite o frână în mersul înainte al vremurilor și al noii gândiri. De aceea, poetul se simte solidar cu poezia, identificându-se cu „un animal de companie”, pentru că „Uneori mă gudur pe lângă ea,/ fiindcă și poezia, ca orice stăpân,/ are sensibilitățile ei de poezie”. Pe măsură ce falsele probleme ale omenirii, precum „gândacul din farfurie”, „încălzirea globală”, știrile devenite „zvonuri și răstălmăciri” acaparează existența materială și mentală a omului

secolului 21, Poezia, devenită Cenușăreasa sufletului, suferă un proces de regressus ad uterum. Și, în această situație, poetul își întoarce ființa către „Emin, mijloc de poem”, către cel care a fost și a rămas emblema ulciorului cu apă vie al poeziei și gândirii românești, pentru că nu se poate însoți cu „Popa Prostu”, cu „neica nimeni”, „capete pătrate”, sau „vânzător de țară spălat pe creier”. Glorificând trecutul, al cărui cordon ombilical duce, firește, către Eminescu, poetul se simte victima sigură, fără apărare, a inteligenței artificiale care „va fi pe tort noua bomboană”, sinonimă „prostiei globale/ care va învinge încălzirea globală”, chiar anticipează, cu mâhnire convertită în revoltă, că „Viitorul e deja aici./ Trecutul e în mâine” și se întreabă, retoric, dacă „Hrăniți cu microcipuri/ Și nanotehnologii./ Vom mai putea, oare./ Cu-adevărat iubi...”

Poezia lui Răzvan Ducan trece dincolo de granițele lirismului – un lirism viu, viguros – devenind o poezie a revoltei, dar și o reflecție asupra viitorului. Poetul se revoltă în mijlocul unei crize morale a lumii, evidențind opoziția dintre trecut și prezentul amorf, anticipând viitorul ca pe o certitudine a dezintegrării ființei spirituale. Poezia lui nu mai este o simplă contemplație, ci explozia unei conștiințe torturate de realitate. Rolul poeziei este, prin natura ei, să transfigureze realul, să-i țeară haină aleasă, să concilieze ireconciliabilul, să aducă la numitor comun profanul ontologic și percepția sacră a acestuia. Poezia lui Răzvan Ducan nu numai că nu convertește realul, ci îi expune, cu îndârjire, cele mai insalubre aspecte. Evadarea în spațiul sacru nu mai este posibilă, spiritul poetic este prizonie-



Hemat Rayan

rul unei lumi dominate de haos, orizonturile se arată întunecate, extincția e dată ca sigură, căci „Omenirea trage singură apa după ea”, „Omenirea și-a scris testamentul”, „și sapă singură mormântul”. De esență tragică, pierderea lui Dumnezeu e sinonimă cu disoluția totală a ființei, de aceea Dumnezeu rămâne ultima redută în calea invaziei viitorului. În această degingoladă generalizată, controlată și, deci, manevrată, în care valorile devin suspecte de crimă culturală și, în consecință, trebuie anihilate, până și fericirea e falsă, făcută după șabloane, la imprimanta 3D, trecută în statistici și, „în numele tău/ Cineva se va împăuna și cu fericirea ta”. De rechizitoriul poetic nu scapă nici televiziunile și internetul ce „vând iluzii frumos împachetate”, într-o lume naufragiată moral, în care „E multă poză/ În tot și toate./ Umblăm cu morgi/ Împrumutate”.

Discursul poetic se situează între note grave, conducând la o tensiune lirică interioară, specifică poetului și accente de lirism temperat. Fiind un bun comunicator, cu un aer familiar, ușor detectabil în registrul colocvial, poetul amestecă aici și lexicul tehnic, elemente de limbaj religios, nume proprii, expresii internaționale, asociații inedite de cuvinte.

Constantele liricii lui Răzvan Ducan se regăsesc și în acest volum, la care se adaugă teme noi: teama de obnubilare a rațiunii, a frumosului, de dispariție a firescului, căderea în derizoriu a poeziei, viitorul incert, sentimentul de confuzie între valoare și nonvaloare. Spirit confesiv, asumat, Răzvan Ducan aduce în poezie o adevărată ideologie a valorii, cu reprezentarea corectă a relației dintre obiectul și subiectul liricului. Proiectiv și aspirațional, poetul este un militant sui-generis pentru întoarcerea la adevăratele valori, pentru o scriitură articulată pe osatura firescului, a normalității, fără compromisuri, lucidă, angajată, o poezie a trăirilor salvate de/din banalitate. Poate nu întâmplător, ultima poezie a volumului concentrează, metaforic, maturitatea artistică a poetului: „am exersat mult să ajung bătrân”.

Răzvan Ducan rămâne, și în acest volum, același spirit treaz, sub copertină ludică, un răzvrătit de profesie, un mare iubitor de frumos și adevăr, toate acestea metamorfozate în stihuri de o înaltă ținută artistică.

O voce a diasporei:

## Poeta Elisabeta Boțan

Părăsindu-și meleagurile natale, din pitoreasca zonă a județului Bistrița-Năsăud, poeta Elisabeta Boțan s-a stabilit, din 2002, în Spania. Ca și alți români care au ales soluția existențială a bejeniei, poeta și-a impus să nu își părăsească graiul matern, continuând să scrie, cu admirabilă fervoare, și în limba română. Depășind dificultățile la care e supus, inevitabil, un „deșărat”, poeta a publicat în numeroase reviste culturale de limbă română din țară și străinătate, dar și în publicații internaționale, din Statele Unite ale Americii, Spania, El Salvador, Mexic, Colombia etc., care i-au găzduit scrierile proprii sau traducerile. Stabilită în orașul Alcalá de Henares, poeta a tradus din poezia confrăților săi din țară, dar și din opera unor importanți poeți de limbă spaniolă, un volum remarcabil fiind cel al poetului André Cruchaga, lansat în Spania, care a avut un ecou deosebit în presa de specialitate din Peninsula Iberică. Nu mai puțin importantă este și antologia poetică internațională *Orizonturi Poetice* (care include douăzeci și cinci de autori din unsprezece țări) lansată la Târgul de Carte Gaudeamus 2019, și prezentată în importante instituții din Spania, cum ar fi Ateneul din Madrid sau Facultatea de Filozofie și Litere din cadrul Universității din Alcalá. De asemenea, a creat antologia virtuală *Orizonturi Poetice*, o antologie poetică internațională bilingvă (româno-spaniolă) care cuprinde mai bine de o mie cinci sute de traduceri realizate de ea, iar anul acesta a organizat prima ediție a festivalului internațional cu același nume în orașul lui Cervantes. Pe lângă intensa activitate de traducătoare, vrednica scriitoare a publicat volumele *Dimensiones* (Editura Seleer, 2012), *Egometrie/ Egometría* (Editura Limes, 2016) și *Vuelo entre dos mundos* (Editura Nuevos Ekkos, 2022), care au fost prezentate în universități, centre culturale, biblioteci și librării din Spania. Nu în ultimul rând, trebuie spus că poeta a fost aleasă recent ca membră a celei mai prestigioase grupări de scriitori din Spania, *Asociación Colegial de Escritores de España*.

Unul dintre numeroșii săi comentatori, poetul Mircea Petean, o vede pe autoarea volumului *Egometrie*, „excellentă poetă și traducătoare”, ca pe o sensibilitate ce oscilează „între retorica masculinității și poezia tipic feminină, între nostalgia după un acasă idealizat intens și urgențele unui prezent ulcerat”. Într-adevăr, această pendulare între contrarii ce par ireconciliabile, oferă o di-



mensiune dramatică lirismului poetei din Alcalá de Henares. Un alt comentator din spațiul românesc, poetul și criticul Mircea Bârsilă, remarcă apetența poetei pentru așa numita „poezie ocazională”, gen în care se manifestă cu precădere „o acută sensibilitate feminină”, subliniind că „discursul său poetic se desfășoară, formal și tematic, pe mai multe trasee”.

Trăsăturile semnalate, cu finețe, de cei doi comentatori se regăsesc și în volumul de față, volum ce aduce în plus o aprofundare a temelor predilecte ale autoarei din volumul *Egometrie*. Cu o evidentă dezinvoltură și cu certă maturitate, Elisabeta Boțan practică aici o poezie de idei, densă și concentrată. Asistăm, încă o dată, la confesiunea unei conștiințe răzvrățite, care nu acceptă compromisurile și complacerea în călduța mediocritate colectivă. Mărturisirea din poemul intitulat *Zbor* este revelatoare pentru structura de profunzime a unui eu dilematic, polemic și neliniștit: „Secunda de lumină/ naște răzvrătirea/ din temnița limbajului de lemn.//Îmi cresc gheare pe suflet./din gheare îmi cresc aripi/și zbor peste golul ființei mele.//Apoi îmi înfig ghearele/ în scoarța propriei mele istorii/ vândute pentru un ciob de iubire.”.

Poeta continuă și în acest nou volum, *Zbor între două lumi*, să sondeze cu fervoare în profunzimile propriului eu. Lirismul practicat de poeta din Alcalá de Henares e unul de căutare a sinelui, de definire a limitelor și a deschiderilor. Eul liric ambiționează să-și construiască un spațiu propriu, unde ar fi posibil să regăsească unitatea pierdută a propriului sine, scindat în fragmente. Eul poetic ambiționează să depășească dualismul și să evite alternanța contrariilor, de genul celor evocate în poezia intitulată *Yin și Yang*, să „descifreze enigmele” proprii și ale lumii ce o

înconjoară: „Cine sunt eu?! Cine ești tu?!// Eu sunt/ deșteptarea aceluia strigăt răstignit/ între silabe, / Peste bezna timpului.// Eu sunt... pelerinul desculț/ străbătând deșertul cerului/ca să-ți înlesnesc/ descifrarea/ propriilor tale enigme.// Îmi adun umbrele cailor/ în veșminte de regină/ ca să întregesc lumea/ într-o îmbrăcătură de măr.// Ia-mă de mână/ în tremurul jăratecului!! Zbateră de aripi.../ Zbor descătușat! “.

Sunt aici tendințe ce rezumă modul de structurare a scriiturii poetei care visează reîntoarcerea la o lume care evită confruntarea dintre contrarii, la un paradis al începuturilor, evocat în poezia intitulată *Năzuință*: „Vreau, / vreau să mă întorc la început. / Vreau să mă întorc la acel început, / când amândoi eram eram fire, / fire de lumină, prinse în aceeași țesătură. // Vreau, / vreau să mă întorc la început. / Vreau să mă-ntorc la acel început, / când amândoi eram versuri, / versuri ale aceluiași poem.// Vreau, / vreau să mă întorc la început. / Vreau să mă întorc la acel început, / când amândoi eram dumnezei, / dumnezei ai aceleiași lumi. // Vreau, / vreau să mă întorc la început. / Vreau să mă întorc la acel început, când amândoi eram străluciri/ străluciri de timp, / uneri eram clipe, / alteori eram veșnicii.”.

Alteori, poeta își proiectează aspirațiile în domeniul unei inefabile mitologii, în dimensiunile căreia imaginația sa zburdă pe „câmpiile întinse ale mitului” (*Vânătoare*) sau se angajează „într-o călătorie cosmogonică/ între real și ireal”, în construcția poeziilor figurând adeseori elemente livești, rod al unor lecturi temeinic asimilate. Versul tinde adesea spre o exprimare aforistică, afirmând vocația moralistă și o apăsătoare înclinație spre reflecție a poetei.

Aflată la maturitatea deplină a poeziei sale, Elisabeta Boțan și-a găsit prin acest nou volum timbrul specific, o expresivitate ce impresionează prin coerența și densitatea imaginilor, dispuse într-un gest de interogație existențială care îi subliniază gravitatea demersului liric. Nu în ultimul rând, am semnalat aici prezența unei energice atitudini sociale, un viu nerv polemic, prezent în poezii ca *Sora mea Farkhunda, Fără dumnezeu, Inocența jefuită* etc., poeme ce rețin rătăcirile unui ev pe care poeta îl privește cu îngrijorare și responsabilitate.

Indiscutabil, prin intensa activitate de traducătoare, prin poezia pe care o scrie, prin prodigioasa activitate culturală desfășurată în spațiul iberic, Elisabeta Boțan este una din vocile reprezentative ale diasporei noastre.

Ion CRISTOFOR



## ANA-MARIA PĂUNESCU – **PAS PESTE TIMP**

„*Toate poeziile pe care nu ți le-am scris*”, 2022, volumul de poezii al Ana-Mariei Păunescu ne aduce în față un potop de trăiri triste, revoltate, nostalgice. O încercătură prolifică, așa zice ca o dulce povară, dacă nu ar respira proaspăt, prin fiecare vers, un dialog cu tatăl poetei, dincolo de timp. „*De dor de tată sau de drag de mamă, / În plină pace sau în plin atac, / Ca lacrima din ochii altor vremuri / În geamul casei mele mă prefac.*”

Versuri minunate, cu atenție potrivite în pagini, ca o destăinuire în fața Timpului, într-un dialog cu cel care i-a sădit puterea de a culege din clipă frumosul, simplu ca și cursul unei ape. „*Îți scriu timid și cun-drăzneală, / Îți scriu cenușă peste foc, / Îți scriu cu lacrimi și cerneală, / Îți scriu fugind și stând pe loc.*”

Da, e revoltă ghicită printre rânduiri... Alteori scrisul e lin, smerit, în bucle nostalgice, de o sinceritate dezarmantă. De fapt, Ana-Maria se scrie pe sine cu sine! Acest sentiment m-a însoțit de-a lungul întregii lecturi, de un preaplin de suflet coborât în firescul cotidian, poeta purtându-și pe străzi, în fața unei ferestre deschise sau în fața întregului univers, conștiința și responsabilitatea descendenței.

Alteori, poeta e copilul care – cantr-o joacă – își aliniaza versurile în forme repetitive sau rostogolește metaforele pe luciul de oglindă și ne fură în trăirii dense ca un asfințit de vară. Mirarea, nostalgia, bucuria, jocul, răsfățul, câteodată regretul sau neputința îi stau alături la masa tăcerii asumate, cărora doar condeiul le poate da glas. Aproape fiecare poezie poartă un dram de istorii de-ntâmplat. Și chiar se-ntâmplă în fiecare pagină.

Ca o recuperare a sinelui poetic, conștientizând responsabilitatea și trecerea implacabilă a Timpului, Ana-Maria își descătușează Eul în poezia **Istorie literară**: „*grăbește-te, nu mai căuta în sertare, / nu mai privi spre fotografiile trecutului, / îți spun sincer / istoria literară nu are răbdare, / aud ultimul tren grăbindu-se spre semnal*”

O carte pe care neîndoielnic Ana-Maria trebuia să o scrie. Pentru Ea, pentru ceea ce înseamnă El, ca un strigăt deznodată de cuvinte către ceea ce va să vină. Și cu siguranță va veni, drumul e deschis, poarta – ca o punte între lumi – e desferecată.



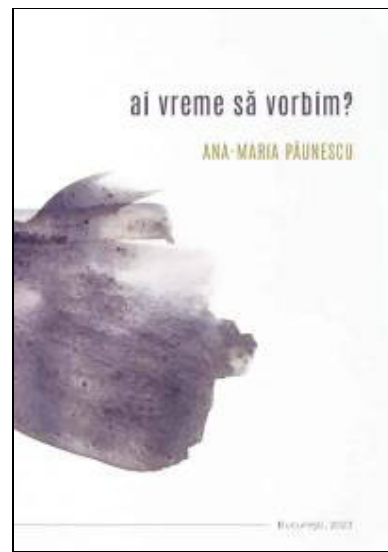
Și iată că, la doar un an distanță, poeta ne aduce în atenție un alt volum de poezii, intitulat **Ai vreme să vorbim?**, 2023, ca un răspuns la o promisiune făcută sieși și harului cu care a fost înzestrată.

Datoare timpului de căutări și oarecum ușor distanțată de moștenirea care nu o lăsa să se spună distinct pe sine, Ana-Maria este, cu această nouă carte apărută recent, pe un drum al său propriu și, indiscutabil, de talent.

Oscilând între poezii de o retorică aproape infinită, înșiruindu-și propriile angoase și poezii compacte cu idei țintuite în formă clasică, Ana-Maria, neîndoielnic, încă își caută făgașul spre inima cititorului.

În propria-i căutare, poeta nu face rabat la metaforă, potențând-o cu firescul narativ al ideilor de unde, ca printr-o sită, cititorul are libertatea de-a se alege pe sine.

Întregul volum pare a fi construit sub forma unui dialog cu cititorul, poezii ca un tumult de emoții înșiruite



nesfârșit, care te iau prin învăluire, pentru ca mai apoi, din ce în ce mai aproape și în cel mai franc *per-tu* să îți aducă aminte de tine: „*...Ascultăm aceeași muzică, deodată, / În șirul coincidențelor plănuite. / E iulie, a fost iulie, / Trec sărbătorile, trec și viața și moartea, / Cresc copiii, / Pleacă păsările spre țări mai luminoase, / Sunt goluri de aer în jur, / Porțile se mai deschid, din când în când, singure, / De parcă ne-ar invita afară, / Afară din viețile noastre, / Afară din lacrimile noastre. / Și tu? / Tu ce mai faci? / Ai vreme să vorbim?*” (fragment final din poezia „**Chestionar**”)

În ușoara falsă impresie de nestructurat, cu poezii de la două versuri, la cele de până la o sută de versuri, poeta își joacă cu talent propria carte la masa literaturii contemporane. Într-un mod aparte și cu tenacitate, Ana-Maria Păunescu își făurește propriul drum. Îi așteptăm cu interes următoarea carte!

**LIA TĂTAR**



## SUSPINUL LIRIC ȘI POEZIA

Cel dintâi volum de versuri al Adrianei Dandu, *Genealogia unui suspin* (1), certifică mai convingător decât în cazul altor poeți actuali, o întreagă experiență de mănuior al versului românesc. Ca să-l parafrazez pe autorul *Necuvintelor*, poezia Adrianei Dandu pare a fi chiar o inedită „contemplare a lumii din afara ei” (2).

Considerată de unii, probabil, o simplă surpriză, datorită debutului tardiv, în volum, poeta sighișoreancă mutată la Sibiu, dovedește o experiență artistică solidă, din moment ce pagina ei de Facebook a gemut, ani de zile, de postarea unora dintre cele mai originale poezii ale vârstei sighișorene, care, cu pletora de metafore, o vor situa, cred, printre cei mai grăitori poeți ai zilelor noastre.

Chiar dacă „privim întregul într-o regie din care nu reiese nicio construcție tematică, niciuna cronologică” (p. 6), așa cum se precizează în prefață, în prefață, și chiar dacă „textele sunt dispuse aleatoriu” (ibid.), prezentul volum de versuri are în centrul preocupărilor lui, în primul rând, o îndrăzneală pledoarie pentru artă poetică, refăcând treptat, traseul orfic, de la cuvânt la necuvânt și viceversa, celelalte teme lirice, cum ar fi iubirea, religia, natura, timpul, *fortuna labilis*, subordonându-se mărturisirilor de ordin artistic. Și dacă afirm aceasta, îmi place totodată, să subliniez că o certifică un număr imens de poezii dedicate, fie poetului și poemului în sine, fie cuvântului însuși. Aceasta, ca să nu mai amintesc că multe dintre poeziile încadrate în celelalte tematici, vizează, și ele, indirect cel puțin, condiția artistului – singura care ar putea immortaliza, fie sentimentul de iubire, fie transfigurarea frumuseții naturii, în special a celei observate prin perdeaua de basm, feerică, a ninsorii – motivul metaforă menit să delimiteze realitatea primă de cea secundă, precum oglinda apei din barbiana *Din ceas dedus*. Fiind, totodată, și liantul de bază al trecerii din lumea concretă, banală, în lumea reveriei lirice, *perdeaua ninsorii* sau a zăpezii transfigurează lumea aceasta, a ponderabilității, într-una a imponderabilității. Sublimează lumea aceasta, a imposibilității de a depăși neajunsurile concretizate în termeni ca: „rugina sârmei ghimpate”,



„lutul impur” (*Zodii solare*, p. 12); „lupii, năluciri de clipe sterpe, spaime, bocet” (*Răscrucea din abis*, p. 17); „ocnele de cazne”, „cerurile jertfei”, „afară mușcă frigul”, „blestem de sânge”, „herghelii amare” (*Ninsori din Esenin*); „vacarmul”, cu „țipăt prelung”, cu „trâmbiță care ne strivește-auzul”; o „angoasă care ne mutilează”, în care omul e un fel de cuc „neîmperecheat/ și pierdut în bezne” sau „peregrin prin frigul siberienei ierni”, iar „sufletul e greier care moare singur” sau în „eclipsă e copac stingher./ dăruindu-și toamnei frunza și lăstunii” (*Suflet în eclipsă*, p.114) – într-o lume a zborului spre lumi nemărginite: „să ningă lumina”... „să ningă fierbinte, să ningă prelung (...) Să ningă cu dalbe rozete de nufăr...” (*Zodii solare*, p. 12), sau a purificării sufletești prin trăirea poemului: „și prin poem, încinse, ninsori din Esenin” (*Ninsori din Esenin*, p. 25); De asemenea, verbele la imperativ: „ia-mă, du-mă, cheamă, fă-te” ș.a. din poezia *Suflet-iubire*, adresate pe rând, „sufletului nins”, „sufletului pierdut sau „sufletului meu”, exprimă ardenta dorință a eului poetic de a depăși condiția finitudinii acestei vieți și de a recupera *iubirea eternă*: „Fă-te copac, sufletul meu./ sau aripi de pasăre-albastră/ și poartă în largul văzduhului greu/ iubirea eternă, măiastră!” (p. 14). În lumea aceasta sufocantă, oamenii sunt asemenea brazilor, „prinți subțiri ai marilor tăceri” care „sfârșesc pe același maldăr cu rugina”, care așteaptă ca „iubirea sfântă să dizolve gerul/ să adiem spre viață pe pământ/ și brazilor-n noi să ne adie cerul”

(*Brazii*, p. 22). De reținut ar fi poziția antonimică, plină de semnificații, a motivelor: „emanații de frig și de frică”, „singurătăți fragile, „apa cea sumbră”, „viața-nchisă-n dulapuri” și „minunea de alb a unui cocor” în demersul poetei de a depăși condiția precară a omului, culminând cu imperativele verbelor, ca modalitate de provocare la optimism: „ia-ți viața în brațe și pune-i culori (...) trăiește-ți cu aripi iubirea cea mare!” (*Trăim din ce în ce mai rar Tabloul în gri*, p. 23) sau duritatea vieții: „Viața-i vâlvătaie,/ până nu te arzi, nu știi că exiști! (...) Viața-i o colecție cu chipuri de ceară,/ ce adie-adesea dintr-un strigăt mut,/ clipele-orfeline, clipele-mirese,/ toate-au nins din ceasul care a trecut” (*Muzeul de ceară*, p. 64), versus labilitatea sorții: „Iată vine seara și se dă semnalul/ stingerii din drama eroilor-zei,/ luminile rampei pălpăie-obosite/ și recad în noapte, peste ochii mei” (p. 64).

Metafora *ninsorii*, emblemă a tuturor termenilor din câmpul semantic al acesteia, *preface*, de cele mai multe ori, argezian, lumea banală, în care trupul lui Orfeu este mereu fragmentat și aruncat în *Hebrus*, într-o lume a cântării orfice. Acel colorit sumbru sau cel mult gri, al vieții, care semnifică o lume impură, forfecată de acel *fugit irreparabile tempus*, este luminat de albul imaculat al zăpezii, semnificând candoarea sentimentelor. În spatele acestei *cortine a ninsorii*, procesul priticirii cuvântului orfic, cu tăcerile-i aferente neîmplinirilor, îi răspunde suspinul, chiar dacă, așa cum opinează editorul Nicolae Băciuț, „niciun poem nu face trimitere explicită la vreun *suspîn*” (p. 5), fie ca „marcă dominantă a parcursului său existențial și de creație” (Ibid.), fie „ca formă de potențare a durerii” (Ibid.).

Altădată, aceeași *ninsoare* este motiv al pierzaniei: „iarna vine să ne piardă,/ să ne-nvingă cu zăpadă”, iar pe de altă parte „să ne-nchidă în cuvinte”; „Și totuși, totuși vine iarna,/ bat vifore și-ngeheață sorii/ și parcă-ncremenesc secunde/ sub clopotele de ninsori”; „E tot mai neagră zăpada-n tre noi,/ frigul în oase își face cuibare,/ oameni de ger, părem exilați/ în cuiburi și sfere polare// Și, totuși, vine iarna/ și ne zidește și-o zidim,/ dar, hai să dărâmăm zăpada,/ cu inimile noastre s-o topim!” (*Ziduri*→

NICOLAE SUCIU



de zăpadă, p. 58); „Și vin ninsorile ca dintr-o înserare/ și ne îngroapă-n cripte de zăpadă (...) Ne bat ninsorile în carne niște cuie./ ne-nlănțuie mai strâns în soarta omenească./ la geamul înghetăt, un nimb de suflet./ așteaptă, prin ninsori, să se găsească” (*Vin ninsorile*, p. 96); În *Captivi în ghețare*, lumea aceasta e populată cu „oameni captivi în imense ghețare./ inima lor e grotă-nclășată”, care, lipsiți de vlagă suflătească și de iubire „au ziduri la case/ din cel mai negru și tare granit./ la porțile-nalte zăvoarele-s trase/ și pleoapa închide un ochi obosit”, în timp ce „un zeu păgân, cu o mână cernită./ le spulberă bolta de zbor infinit”./ O boală gravă le crește-n celule./ o boală mortală macină-n fire”. De aceea, poeta propune: „să le donăm, de la noi, molecule/ de sfântă, mare și pură iubire” (p. 67); „Cad, grele ca de plumb, rulourile iernii/ la gratiile singurății noastre/ și parcă-n anotimp e-un fel de moarte/ cu igluuri troienite și sihastre”./ Se-nchid cărări nearse în ființă, -/ crepusculara clipă-n ceas de frânge./ din clopotul de sticlă-al vieții noastre/ privim cum tace timpul și cum ninge” (*Din clopotul de sticlă*, p. 106). Dacă în *Dor de colinde*, finalul este unul optimist: „vom răsări pe crusta de zăpadă./ la porți, cât vor mai răsuna colinde” (p. 27), în *Colind la porți închise* instalează un sentiment al scindării: „Dar în noaptea sinilie./ negre ca niște abise./ sunt ferestre zăvorâte./ porți care rămân închise”; „În zadar bat pe la porți/ clopoței cu glasuri ninse./ stinse sunt luminile./ porțile rămân...închise” (p. 30). Colindătorii, asemenea *cântăreților leproși* ai lui Blaga, care găsesc cerul încuiat, în fața porților încuiate, se văd în impas.

Așa cum am arătat mai sus, pledoaria pentru condiția artistului într-o societate ostilă, brăzdează, ca un fir roșu, prezentul volum de versuri, de la un capăt la celălalt, coagulând celelalte teme lirice abordate, în jurul mărturisirii crezului artistic. *Raftul cu cărți* este o veritabilă replică, peste ani, la capodopera *Poezii*, a lui Lucian Blaga. Poezii identificați în poezia Adrianei Dandu doar cu pronumele personal *ei*, „curg (spre noi) precum un fluviu de vocale albastre”, făcând posibilă o „transfuzie de cristale” și lăsându-ne în „vene muzică de astre”. Ploaia de metafore („fluviu de roade”, „muzică de astre”, „creuzet de-azur”, „cod de șoapte”),

una dintre caracteristicile de bază ale liricii Adrianei Dandu, sugerează, prin verbe ca *retopesc*, *lasă*, *redau*, *restaurează*, *întoarce*, abilitățile peste fire ale poezilor, ca înaintemergători cel puțin ai unei generații. Ultima strofă se detașează de restul poeziei, mai întâi prin urarea sinceră, care are în centru, verbe la imperativ: „Fie-le lor versul orizont de aripi./ fie-le tăcerea nemuririi de vieți”, și mai apoi, prin implorarea Proviđenței, în ceea ce privește revenirea la cultul cărților așezate frumos, pe raftul de bibliotecă: „Doamne, ne întoarce la raftul cu poezi!” (p. 13). De mare efect este și poezia *Ne mor poezii*, ca un răspuns la final de volum, la *Raftul cu cărți*. Dacă *Raftul cu cărți*, exprimă nevoia de regăsire a operelor lirice, *Ne mor poezii*, *Doamne* relevă empatia poetei față de condiția precară a celor care dețin „fântâna de cântare”, cu „plânsetul prea grav”, „cu tril de ciocârlie” (p. 107). Timpurile verbelor detașează prezentul care *nu ni-i mare*: „(Ne) mor, (ne) duc (se) duc, pâlpaie, e (tot mai frig), ne-nvăluie, se face (tot mai întuneric)”, de timpul trecut, cu verbe, fie la imperfect, care sugerează o acțiune în curs de desfășurare, păstorită de fiorul regretului: „se-pletea, susura, scotea”, fie la perfectul compus care sugerează o acțiune încheiată: „n-au avut, au iubit, au vindecat”. Față-n față cu constatarea făcută la prezent indicativ: „fântâna lor de cântec trudit pe brazda filei./ ne susura prin ridul și plânsetul prea grav./ și ne scotea în ceruri, cu tril de ciocârlie, / din colivia iernii cu

albul ei bolnav” (p. 107) este proiectată constatarea referitoare la trecutul plin de sens și rost, subliniindu-se ce anume pierde cetatea, prin plecarea poezilor, nemaivând cine „să îmblânzeacă-n alb a negrului regat”, cine să ne vindece, oblojindu-ne rănilile „cu feșe de iubire”, cine să ne scoată din obscuritate și din banalul lumii prezentului, dominat *de frig*, *de abis* și *de întuneric*: „e tot mai frig în lume, ne-nvăluie abisul/ și pre pământ se face tot mai întuneric” (p. 107). Ultima strofă scoate în relief antinomia simbolurilor contrastante ale celor două lumi: una a *luminii* și alta a *întunericului*: „Ne mor poezii, Doamne, ne duc cu ei lumina./ doar lumânări pe versuri mai pâlpaie himeric./ e tot mai frig în lume, ne-nvăluie abisul/ și pe pământ se face tot mai întuneric” (p. 107).

Deși dedicată unuia dintre cei mai mari poeți actuali, Răzvan Ducan, poezia *Poetul este turlă de cetate* este o veritabilă odă închinată poetului în genere, implicat cu toată ființa lui, în viața cetății, el fiind „turlă de cetate”, iar versul și-l spală „prin aorta inimii”. Poetul e „stindard gravat în sânge”, e „curierul unei nații”, deoarece „aprinde zilei focuri mari de astre”, „nu-și zămislește bustul în senin/ ci scormonește-n lava ce se scurge/ din lava fatalului destin”, „sapă”, „se ridică la puterea/ a milioane de răni nevindicate” (p. 38). Recurența sintagmei „turlă de cetate”, o dată în incipit și mai apoi în final, confirmă indirect semnificația termenului „poetul port-drapel” din subtitlu.

Implicarea necondiționată a eului poetic în reflectarea actului artistic, este sugerat în poeziile care, deși se axează pe alte tematici, au în centrul preocupărilor lor, poemul, cuvântul, necuvântul, ritmul, tropii, în special metafora, imaginea artistică etc. *Ah, Poemul!* – este o mostră de sinceră mărturisire a efortului de transfigurare a vieții în cântec. Recurența verbului la prezent, cu formă impersonală, „se scrie”, sugerează efortul celui care reușește să încropească, printr-o strădanie sisifică, un poem inedit: *Poemul „se scrie cu sânge albastru”*; „se scrie cu drame stoarse din răni purulente”; se scrie cu gheare, cu dinți./ cu toate înfipte-n făptura de gheață a vieții”; „poemul se scrie cu genunchii juliți./ cu inimi sfărțecate de colții dimineții”. În el „trăiești →



Sibiu, lansarea cărții (24.11.2023)



fără secrete./ fără mentalități, fără patimi suspecte/ aici viețuiești între fiare-nstelate/ și nu te opui voinței duhului negru” (p. 101). Secvența a 3-a schimbă perspectiva asupra poemului, de această dată definindu-l: „Poemul e viața bătându-ți la tâmplă”; „poemul e marele, neasemuitul zid/ în care aștepți după gratii de spaimă”. Ultima secvență este alcătuită doar din patru versuri, în care domină enunțurile exclamative: „Ah, poemul!”. Definiția subliniază faptul că *poemul* este oglindă fidelă a arealului sufletesc al poetului, în care se întâlnesc contrariile: „E iadul și raiul./ e îngerul sadic./ e demon cu-o floare în dinți!” (p. 102).

Câmpul semantic al iernii (ninsorile, zăpadă, iglul, ninge ș.a.) din *Vin ninsorile, iubite!*, creează acel tumult, pe cât sufocant, pe atât de reconfortant propriu bacovienei *Decembre*: „Vin ninsorile, iubite./ vine iarna să ne piardă./ să ne-nvingă cu zăpadă (...) Ger cumplit sub pleoapa ta./var de stepă siberiană./ parcă se revarsă-n iarnă/ smălțul lacrimii din stea” (p. 26). Blocat în zăpadă, cuplului de îndrăgostiți i se rezervă o ultimă, surprinzătoare salvare: „să ne-nchidă în cuvinte” (p. 26), adică însăși nemurirea pe care o poate exercita poezia, precum o spun de veacuri, horațienele versuri **de odă**: „Non omnis moriar/ pars mei vitabit Libitinam”. Tot un solfegiu pe portativul iubirii este și *Vino la ora arderii supreme!* (p. 50), în care „zeul meu de-a pururi ne-ntrupat”, un fel de inspirație-zburător, amintește de „zeul din zare” din blagiana *Cântecul spicelor*. Poeta *aprinde cuvinte*, făcând ca „pasărea luminii” să izbucnească „în zboruri/ și fântâni adânci de apă vie./ cu aripa-i de foc./ vâslind pe bolți de vise”, aproape atingând-o „c-o vșnicie (p. 51). Același zeu („zeul meu”) căruia i se adresează poeta, este în *Ca și când* (p.111), un fel de „acel nu știi ce” nichitian, viitor plâsmuitor al necuvântului, care face posibilă întruparea gândului în cuvânt (3).

În *Copil din flori de poezie*, poeta, a cărei inimă pulsează „între cer și pământ” (*Este vorba de inima mea...*, p. 76) se identifică cu *poezia-copil* (p. 77), pe care o naște „mereu pe o hârtie”, o poartă „în palmă ca pe-o cruce” și o simte „pulsând în trilul dulce/ cu care-ți colorez veșmântul, / când ninge peste noi cuvântul”.

Conversând cu *poezia-copil* personificată, eul liric nu pregetă să scoată în evidență trăsături ale acesteia: „Îmi ești icoană printre rânduri./ și diademă peste gânduri, copil din flori de poezie./ ți-e sufletul o carte vie!”, singura ofrandă pe care i-o lasă poeta fiind „doar clipe...cât o veșnicie!” (p. 77).

Dar una dintre cele mai convingătoare căi de sublimare a prezentului banal în cântare este, pe lângă nădejdea în iubire, pe lângă salvarea prin poem și pe lângă empatia față de unele personaje mitice (antica Dido), trăirea iubirii pentru Cel care ne-a creat, moment în care *eros* poate deveni *agape*. Astfel, poemele de inspirație religioasă, și mai cu seamă cele care au ca punct de plecare, sărbătoarea Crăciunului, cu atmosfera aceea, unică, conferită și de puritatea zăpezii, asociată cu clinchetul de clopoței, cu glasul toacei și al clopotelor, reprezintă unul dintre punctele cele mai tari ale liricii Adrianei Dandu. Și în cadrul acestei teme lirice, *motivul zăpezii* este pretextul declanșării celor mai candidе emoții pe care creștinul le nutrește așteptând, după atâtea *duminici migălite*, venirea Crăciunului, moment spiritual de apogeu, când sufletul are ocazia să-și spele *fața în aure topite*: „Și iar se-ntorc zăpezile acasă/ în straie de duminici migălite./ și iar tresare sufletul la geamuri/ și-și spală fața în auri topite” (*Iubire din iubire*, p. 16). Atunci are loc și împăcarea sufletească, datorită întâlnirii în taină cu „străbunii-acasă-n sărbători” întorși, pentru a împleti cerul cu pământul, / într-un colind brodat cu dalbe flori”. Imaginile vizuale sunt completate, în strofa a treia, cu cele auditive, când toaca și clopotele anunță nașterea în taină a *veșnicului Isus*: „Vecernii ninse bat toaca sus pe deal/ și clopotul o-nalță mai presus”. Pertinentă este și aici, invocția din finalul poemului: „O, Doamne-al Adevărului și-al Vieții”, menită să netezească cel mi înalt nivel de comuniune, *iubire din Iubire*: „din iubirea Ta și cu iubire/ ajută-ne pre noi a o-mpărți!”. Același motiv al colindelor „cu florile de măr, cu leruileruri”, prezent și în *Dor de colinde*, reprezintă șansa de cosmizare a creștinilor, când cerurile sunt deschise, nu întâmplător identificați cu pronumele personal *noi* (deoarece, se știe prea bine, mântuirea creștină se

face în grup, nu în singurătate) și de *adiere* „din moarte către viață” (p. 27). Și chiar dacă „mereu ninsori mai aprig o să cadă” și „o iarnă asasină ne divide”, închizând „orizontul sumbru”, colindele vor reprezenta veritabile forme de concretizare a comuniunii dintre creștini: „vom răsări pe crusta de zăpadă./ la porți, cât vor mai răsuna colinde” (p. 27).

Același motiv al ninsorii, abordat și în *Ne-ating ninsori cu candelă aprinse* în care „la geam, copilăria și-a așternut candoarea”, reușește parcă, să neutralizeze neajunsurile acestei vieți cu „beznele afunde” și cu „plăgile bolnave” – prin înălțarea sufletească: „și sufletul mi-e steaua din vârful unui brad./ îngeri auriți se cuibăresc în globuri/ și Dumnezeu coboară din lumânări ce ard” (p. 24). Paralel cu imaginea bradului priment în haină de sărbătoare, „ninsori (le) cu candelă aprinse”, „zvонul de clopoței” îi urmează pe fericiții copiii, și în vis.

Punct de apogeu al liricii religioase românești actuale, *Rugă* surprinde chiar incandescența sufletească a implorării pe care omul, din obediență, o poate adresa Creatorului.

Focul rugăciunii este susținut de recurența sintagmei: „Dă-mi, Doamne, iubirea”, din incipitul celor patru secvențe, fiecare strofă descoperind, pe rând, câte un calificativ special al iubirii: „care veghează”/ „care înalță” / „care topește”, ea singură, iubirea, putând disipa „ghețarul minunii, uitării” (p. 70), prin punerea „pe umerii inimii mele/ mantia de argint a iertării” (p. 70).

Poeții, ca urmași ai aedului *Epopeii lui Ghilgameș*, printre care se numără și Adriana Dandu, deși n-au scris pe plăci de argilă și nici n-au pătruns niciodată în Infern, provoacă mereu, cititorul, la o inimaginabilă „aventură spre nemurire”, așa cum precizează Nichita Stănescu, pentru care cuvintele sunt „cele care ne-au rememorat efortul de a găsi viața fără de moarte.” (5).

#### BIBLIOGRAFIE:

- 1 ADRIANA DANDU – *Genealogia unui suspin*, ed. Vatra Veche, 2023
2. NICHITA STĂNESCU – *Fiziologia poeziei*, Ed. Eminescu, 1990, p. 64
3. NICHITA STĂNESCU, id., p. 15.
4. NICHITA STĂNESCU, id., pag. 349.

## VERONICA BALAJ, O SUTĂ ȘI UNA DE POEZII

Veronica Balaj este o conștiință vie în lumea literară de astăzi. Poetă, prozatoare realizatoare de emisiuni de cultură radio și tv, autoare a sute de interviuri cu personalități culturale, își face auzită vocea lirică din ce în ce mai distinct și convinge prin profunzimea temelor, prin redefinirea unor concepte, având și acea subtilă intuiție psihologică, cea care dă forță și substanțialitate creației.

Cu pasiunea vie a introspecției, a detaliului dar și a sintezei, Veronica Balaj își îmbracă volumul *O sută și una de poezii*, apărut la Editura Academiei Române, într-o haină lirică elegantă, cu mai multe straturi de înțelegere, presupunând cititori cu o anumită finețe a gustului literar și înălțime intelectuală.

Scriitoare cu o inteligență creatoare evidentă, iluminată de cunoașterea vieții și înțelegerea acesteia prin luciditate, Veronica Balaj transpune trăirea concretă în reflecție și realul banal în simbol. Am remarcat înzestrarea specială în descoperirea și transcrierea jocului complicat al stărilor sufletești: *căutam cercuri/ din copacul primordial/ ni le facem daruri./ învățăm lecția/de-a venirea-plecarea/ cât verde, cât verde/ îmi înmugurește pe creștet!*

Cu o energie aproape magică, poeta hrănește chemarea tulburătoare spre un alt timp, spre o lume în care *Orfeu*, coborât din lună, vindecă de *teamă și tăcere* iar *Mercur*, martor al *simțurilor devastate*,/ răsucește târziul din *clepsidra vindecării*. Poeta recuperează zonele tainice ale iubirii și le scoate la iveală în forme lirice: *Să nu regreți!!/ fierbințeala timpului, în trecere,/ l-a prefăcut în fântână,/ fărâșă cu fărâșă,/ măcar pașii noștri, măsuși/ peste albul zăpezii,/ își reiau forma/ oriunde-i un petec de ninsoare,/ inima îmi bate mai tare,/ până în inima umbrei tale...*

Eul profund al poetei este invadat de dorința de cuprindere a unui timp chemat, autoarea poziționându-se în interiorul acestui timp, *verde înflorit*,/ ... timp în care *din fortăreața serii/ crește-o aripă de înger singuratec/ pașii se adună suspendați/ între acum și ce va să fie/ oare drumul e în noi?...*

Timpul scufundat este readus într-un prezent dorit, unul al monologului interior în care straturile



poeziei - cel real și cel magic - se întrepătrund, se contopesc. O neliniște creatoare străbate întreg volumul, un fior metafizic, ceva între visare și interogație, împlinită de savoea unor definiții lapidare și de un limbaj poetic elevat. Poemele transmit emoție, iar emoția este esențială în redescoperirea luminii din noi.

Într-o lume duală, oscilând între spiritual și teluric, Veronica Balaj își făurește un scut liric, aceasta fiind, de fapt, spiritul supremei libertăți. Cu o stilistică rafinată volumul oferă un discurs încărcat de spiritualitate cuprinzând amplitudinea nevoilor și aspirațiilor omenești. Autoarea recrează un tărâm viu al trăiri, îl readuce prin intermediul simbolurilor cu forța sentimentelor transmise într-un relief colorat al ideilor.

Capacitatea de dezvoltare lirică, modul în care insuflă dramatism intelectual poemelor, fluența și finețea expresivă, precum și facultatea de a se mișca în sfera introspecției psihologice, oferă poemelor substanță majoră.

Într-un limbaj eliberat de constrângeri de tot felul, poezia Veronicăi Balaj, excentrică, speculativă, reactivă, ne oferă o față a sinelui ascuns al poetei, unde nevoia acută de libertate este evidentă. Eul spiritual dublat de concizie verbală, lanțurile asociative interesante, unitatea stilistică, toate acestea la un loc, dezvăluie o poetă matură, având deplin conștiința propriei valori.

Veronica Balaj este o izbândă certă în peisajul cultural contemporan.

EVELYNE CROITORU

## UN DEMERS LITERAR COERENT

Vitalitatea deosebită a profesorului, scriitorului și jurnalistului Ghiță Nazare lămurește în fapt secretul stăruinței de se dăruie semenilor prin tot ceea ce face. Această vigoare este generatoare de optimism și exprimă dorința sa de a continua periplul creației fiind încredințat că are încă puteri nevăzute, spre a ne aduce bucurii nebănuite. Acest OM de acțiune, muncitor, pasionat de a ști, îndrăgostit de carte, de cunoaștere mai are multe de spus.

Variatatea și diversitatea preocupărilor sale sunt dovedite prin publicarea mai multor volume. Este coautor al volumelor: „Contribuția Județului Galați la Răzvoitul pentru independență. 1877-1878”, Galați, 1977 și „Municipiul Galați: album monografic”, Galați, 1999. Debutază cu volumul de autor „Dialoguri pentru educație”, Galați, Editura Alma, 2000, căruia îi urmează: „Coloanele spirituale ale Cetății”, Galați, Editura Școala gălățeană, 2012; „Itinerarii spirituale”, Galați, Editura Axis Libri, 2015; „Dialoguri, 50+1”, Galați, Editura Axis Libri, 2015; „Casa Corpului Didactic Galați. Repere monografice”, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2015; „Cronici optimiste”, Galați, Editura Centrului cultural Dunărea de Jos, 2018; „De la cerneala de boz la calculator: Amintiri recuperate”, București, Eikon, 2020.

Un an mai târziu, Ghiță Nazare oferă literaturii și cititorilor un nou volum; de data aceasta de cronici literare, intitulat ZĂBAVA UNOR NOI LECTURI..., Galați, PHOEBUS, 2021. Cartea se bucură de un *Cuvânt înainte* semnat de scriitorul, epigramistul, jurnalistul gălățean Ion Manea. Materialul introductiv, fără a fi extensiv de extins are consistență și este scris cu relevanță și probitate literară.

Încercând să înțeleg sensul cuvântului „zăbavă” din titlul cărții, m-am dus cu gândul la expresiile: „un bob (de) zăbavă – un pic de răbdare”, „fără (de) zăbavă – fără întârziere” sau „fără minut de zăbavă – în grabă mare...”. Aș putea conchide că puterea de creație a autorului se sprijină pe un studiu continuu, atent pentru descoperirea și înțelegerea corectă a conținutului cărților puse sub lupă, →

VASILICA GRIGORAȘ

dar fără a târâgâna scrierea propriilor impresii pe care le oferă cu generozitatea-i cunoscută, fără întârziere, doritorilor de cunoaștere.

Printr-o lectură asiduă a cărților recenzate, Ghiță Nazare dovedește o bună pregătire și cunoaștere în varii domenii ale vieții culturale, literare, publicistice, educaționale pe care le prezintă folosind o tehnică scriitoricească de toată lauda.

Cartea „Zăbava unor noi lecturi...”, cu sumar deosebit de bogat, este concepută în patru capitole: *Literatură, Istorie, Educație, Publicistică*.

În primul capitol, **LITERATURĂ**, Ghiță Nazare abordează spre analiză diverse genuri și specii literare: cronică și critică literară, roman, poezie, epigramă, povestire, monografie, memorialistică, jurnal, dicționar... Din recenziile sale aflăm informații despre viața, formarea, activitatea și scriitura unui număr însemnat de oameni cu înclinații, abilități, talent și frumoase realizări în lumea literară și nu numai. Autorul are în vizor lucrări literare ale unor bine-cunoscuți autori gălățeni ori scriitori din țară și Republica Moldova.

Capitolul se deschide cu referiri la cartea de publicistică și eseu contemporan „De la cronică muzicală la critică literară”, semnată de scriitorul brăilean Dumitru Anghel, despre care aflăm că: „*semmalează publicului larg, încă o dată, peste 100 de autori și creațiile lor, reprezintă un filtru valoric pentru cititori, garantat de experiența îndelungată a autorului în domeniu, transmite un mesaj educativ cititorului avizat*”. În continuare, Ghiță Nazare ne face cunoștință cu tânărul poet basarabean Petru Botezatu, „*prieten bun al gălățenilor*”, autorul cărții de poezii „*Văzul lui Homer*” care „*are ca tematică dragostea pentru ființa iubită, pentru patria sacră și pentru Dumnezeu*”.

De-o atenție deosebită se bucură patru volume scrise de profesoara Lina Codreanu, cu rădăcini gălățene, rezultate deosebite în învățământul hușean și realizări mult apreciate în lumea literară. Despre cartea „*Chemarea apelor*”, Ghiță Nazare apreciază că autoarea „*are un stil narativ atrăgător. Povestește întâmplări de viață credibile, veridice*”, iar „*Pagini de cultură hușeană*” este „*înainte de toate, o carte document pentru cei ce sunt*

*astăzi, pentru cei care vor veni, pentru istoria așezării moldave, pentru cunoașterea tradiției și pentru înobilarea continuității*”.

„Emigranții”, de jurnalistul-documentarist Costel Crîngan, este o carte cu o tematică inspirată de un fenomen al societății românești de astăzi, cu aspectele sale nefaste asupra țării și popului român; o analiză la sânge a fenomenului emigrării într-un volum „*care se citește cu un gust dulce-amar, cu indignare și, poate, cu speranța că această situație nu va mai dura mult...*” „*Raftul cu prieteni*” este titlul metaforic și deosebit de inspirat al volumului de critică semnat de scriitorul Ion Manea, care își îndreaptă atenția spre 42 de prieteni, citește și se exprimă obiectiv asupra cărților lor. Autorii respectivi au îmbrățișat profesii diferite: „*profesori, medici, jurnaliști, ingineri, economiști, marinari, manageri*”, ceea ce dă un farmec aparte cărții, dar, mai ales spectrului literar actual prin care „*poți evalua dimensiunea scrisului gălățean, locul scriitorilor în urbea noastră în peisajul creativ românesc*.”

O recenzie laborioasă din cartea lui Ghiță Nazare are ca subiect o carte monumentală în două volume „*Dicționarul Enciclopedic de Expresii Celebre*”, ediția a patra, a profesorului și scriitorului Teodor Parapiru: „*o carte de istorie a lumii de ieri (de demult) și de azi (a noastră), este o carte judecător, apropo de titlu, este o carte politică, de filosofie, de religie, o carte scrisă într-un registru istorico-ironic, dar pilduitor*”.

Călătoria literară a lui Ghiță Nazare continuă cu incursiunea în spațiul interior al unor volume publicate, reliefând specificitatea fiecăruia, distincția care reverberează sub forme și unghiuri diferite. Se mai bucură de atenția autorului cărții „*Zăbava unor noi lecturi...*”: profesoara Virginia Chiriac, criticul literar vrâncean Mircea Dinuț, scriitorul și jurnalistul băcăuan Cornel Galben, scriitorii tecuceni Ionel Necula și Virgil Pavel, scriitoarea Lucia Pătrașcu, profesoara Ecaterina Păunescu Capotă, profesorul Neagu Perianu, doctorul-scriitor Vasele T. Popa, matematicianul, scriitorul și editorul gălățean Petre Rău, regina epigramei Elis Răpeanu; criticul și istoricul de artă, poetul și publicistul Corneliu Stoica, scriitorul Ioan Gh. Tofan și volumele lor.



Prin pregătirea sa de profesor de istorie, al doilea capitol intitulat **ISTORIE** aduce un plus de înțelegere și interpretare a unor cărți care abordează acest subiect. Pleacă de la ideea că adevărul istoric este unul, doar modul de interpretare poate fi diferit. La loc de cinste în acest capitol se află volumul „*Abecedar istoric gălățean*” semnat de regretatul scriitor și jurnalist Victor Cilincă care „*informează, emoționează, transmite un mesaj cu o mare încărcătură educativă și patriotică*”. Apreciată în mod deosebit de Ghiță Nazare, Livia Ciupercă, profesor, istoric, cercetător și istoric literar ieșean se bucură de analiza a două din cărțile sale: „*Frații Petru și Ioan Gh. Savin*” și „*B. Jordan: repere monografice*”, considerate documente veritabile cu privire la viața și activitatea unor mari personalități. „*E autoarea unei impresionante opere de restituire pentru contemporaneitate a multor personalități covurluiene-prelați, demnitari, cadre didactice, scriitori, publiciști, oameni de știință și de cultură, periodicele vremii trecute etc.*”

Din perspectivă istorică, aducerea în lumină a unor personalități din domeniul spiritualității și credinței ortodoxe a constituit și preocuparea părintelui Eugen Drăgoi și a scriitorului și cercetătorului Vasile Ghica, ale căror cărți au fost citite și recenzate de Ghiță Nazare. Pe lângă istoria românilor și a României, s-au scris și cărți bine documentate despre viața evreilor. După o cercetare minuțioasă, istoricul Lucian-Zeev Herșcovici și scriitoarea Violeta Ionescu au publicat „*O istorie a →*



evreilor din Galați” în două volume, trei părți, peste 1050 pagini. După lectura cărții, Ghiță Nazare afirmă: „*remarcăm valoarea tridimensională a lucrării: științific-documentară, memorialistă și literară*”.

Tot în acest capitol au fost incluse și referiri despre două monografii rurale: „Monografia comunei Jorești: Vatra răzăsească covurluiană” de Flori-Rodica Tighici Iacom și „Comuna Independența: repere monografice” de soții Mihaela și Adrian Mihăilescu. Dacă în lucrările monografice despre cele două comune este prezentată evoluția în decursul timpului, generalul (r) Vasile Măgureanu aduce în atenția cititorilor aspecte dintr-un segment temporal (1964-1989) cu privire la „Cultura și elitele române sub comunism, din perspectiva securității”. Un subiect deosebit de interesant, însă mai puțin cunoscut marelui public și mai ales de tinerele generații.

În zona legendară a Vrancei s-au născut, educat și format mari personalități ale culturii, spiritualității, literaturii, artei purtând cu demnitate titlatura de academicieni. Profesorul Costică Neagu și-a asumat responsabilitatea de coordonator „*cu rigurozitate și profesionalism, o lucrare de referință pentru cultura vrânceană și națională*” al volumului documentar „Dicționarul academicienilor Vrânceni”.

Din mediul academic, Ghiță Nazare aduce în atenția cititorilor lucrarea „Contribuții ale acad. Const. Gh. Marinescu la afirmarea valorilor spirituale ale Republicii Moldova”, un volum colectiv prefațat de Victor Crăciun.

Multe aspecte ale istoriei locului, țării și neamului le aflăm din cărțile recenzate de Ghiță Nazare ale autorilor: Petre Rău, preot Toderiță Rusu și Rozalia Dorina Rusu, Monica Sava și Ilie Târâla.

Experiența de profesor de istorie, de la terminarea facultății până la ieșirea la pensie îl îndreptățește să exprime cele mai pertinente și credibile interpretări ale cărților cu subiect pedagogic și educațional. Așadar în cel de al treilea capitol al cărții sale, **EDUCAȚIE** face referiri la anumite aniversări, comemorări ale unor cadre didactice autohtone cu har și dăruire în educarea și formarea copiilor și tinerilor gălățeni. Școala gălățeană a fost, este și va fi la

înălțimea standardelor naționale, europene și internaționale. Cu mândrie nedisimulată, Ghiță Nazare a citit și recenzat cărți despre liceele și colegiile urbei: Colegiul Național „Vasile Alecsandri”, Colegiul de Industrie Alimentară „Elena Doamna, Colegiul Național „Costache Negri” și despre vrednicii și iluștri dascăli dedicați profesiei.

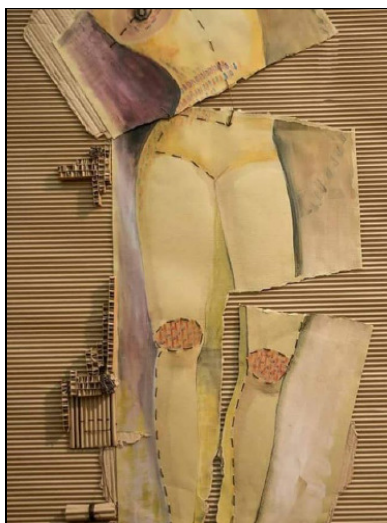
Ghiță Nazare este un publicist apreciat în urbea gălățeană și la nivel național. De la începutul carierei didactice a publicat articole abordând o tematică laborioasă într-un stil elevat. Sub oblăduirea și diriguirea sa, au apărut în anul 1990 revista „Școala gălățeană” – Publicație de Informație și Opinie Pedagogică editată de Asociația Profesională „Școala Gălățeană” și Inspectoratul Școlar Județean Galați, iar în anul 2016 revista „Armonii de toamnă”, editată de Casa de ajutor Reciproc a Pensionarilor Galați. Dacă prima revistă menționată are ca public țintă persoanele care activează în domeniul educației și instruirii, învățători, profesori, elevi, studenți, deopotrivă dascăli și discipoli, a doua se adresează tuturor seniorilor fără deosebire de preocupări, însă dornici de lectură, cunoaștere. Recunoscându-i-se valoarea activității publicistice devine membru al Uniunii Ziaristilor Profesioniști din România.

În capitolul al patrulea din cartea sa, intitulat **PUBLICISTICĂ**, autorul semnalează apariția și importanța unor reviste literare apreciate în spectrul publicistic din mai multe localități: „BioRevista” (Școala Gimnazială

„Grigore Hagiu”, Târgu Bujor), „Confluente” (Liceul Teoretic „Emil Racoviță”, Galați), „Tecuciul literar-artistic” (Societatea Culturală „Ștefan Petică-2007”), „Vitrării: Lumini și umbre” (revista veteranilor din Serviciile Române de Informații) și nu în ultimul rând revistele satești: „Confluente” din Jorești - o revistă de top cu un colegiu de redacție format din patru academicieni (Mihai Cimpoi, Nicolae Dabija, Valeriu Matei - toți din Chișinău și Vasile Târâțeanu din Cernăuți) și revista „Elanul” din satul Giurcani, com Găgești.

Structura volumului „Zăbava unor noi lecturi...” pe patru capitole este argumentată de preocupările și însușirile dobândite și exersate într-o perioadă îndelungată de timp. Cartea se bucură de o analiză meticuloasă a contextului istoric, social, ideologic, biografic, cultural..., prin care se întrevede o încercare responsabilă și reușită de tipologie a lucrărilor recenzate, privite din perspectiva intelectualului implicat. Cartea vizează în primul rând persoana scriitorului a cărui operă a fost pusă sub observație spre examinare, realizările și contribuțiile la viața societății. Este un demers analitic și coerent al conținutului cărților despre care face vorbire prin „zăbava” unei lecturi pline de solitudine. Imaginația criticului, analistului și comentatorului este o acțiune de verificare a contextului lucrării căruia îi conferă o soluție de coeziune.

Ghiță Nazare nu emite judecăți de valoare, nu-și asumă responsabilitatea de exeget al criticii literare. Se oprește asupra unor autori deja confirmați de critica literară, dar și asupra unor debutanți sau la începutul carierei de scriitori. Este o critică de întâmpinare, promovare și încurajare a autorilor de carte, iar farmecul interpretărilor critice din cartea lui Ghiță Nazare vine din abordarea cu subtilitate a contextului creației celorlalți autori. Deși pare puțin rece, acest stil este sincer, cumpătat și silențios, cinstit și precis. Judecățile sale nu sunt sentențioase, iar acest spirit îi face cinste în tagma mânuitorilor de condei, lucru confirmat și de Ion Manea în prefața cărții: „Ghiță Nazare reușind de minune să transmită mesajul dorit și, în final, să pună la bună vedere autorii sau publicațiile asupra cărora cu cele mai bune intenții s-a aplecat.”



Hemat Rayan

# NARAȚIUNEA ȘI CĂUTAREA SALVĂRII

Cel de-a doilea volum de proză al Roxanei Lazăr, intitulat *Până la ultima picătură de sânge* (1), se dovedește a fi o veritabilă mostră epică care, pe de o parte, impresionează prin farmecul narațiunii, întreținând la tot pasul proliferarea echivocului și investigația psihologică, iar pe de altă parte, face posibilă încadrarea prozelor în definiția pe care Aristotel o dă unei opere artistice, spunând că „datoria poetului nu e de a povesti lucrurile întâmplare, ci acele lucruri care ar putea să se întâmple, adică cele posibile potrivit cu legile verosimilității și necesității”(2).

De cele mai multe ori, în prozele Roxanei Lazăr, personajul feminin este surprins în momente limită, generatoare de mari combustii sufletești. Este și cazul Siminei care, printr-o întâmplare, ajunge să cunoască viața, nu așa cum o visase și cum o învățase bunica ei. Experiența de viață începută cu Felix pe care-l cunoscuse acasă la Andrei, o va urmări toată viața, stoparea sarcinei înregistrându-se ca o primă și nefastă înstrăinare de sine însăși.

Dureroasă este experiența protagonistei din *În spatele ușii*, o fată de 13 ani, nemaipomenit de singură, deoarece mama ei n-a înțeles-o niciodată. Textul prozei conține însăși scrisoarea de adio, adresată mamei, în care fata mărturisește cum își petrecuse timpul singură, baricadându-se în baie, cu spatele lipit de ușa încuiată pe dinăuntru. Pentru a depăși situația de criză, își crestează venele de la mâini: „Poate că, poate tu nu știi, dar când văd picăturile de sânge scurgându-se pe pielea mea, mă simt mai bine. Este un efect imediat. Sensul acela de opresiune dispare” (p. 41). Cât ce vede sângele curgând, își aduce aminte „cum este să ieși din amorțeală, singură, fără ajutorul nimănui. Și când mă gândesc că mi-ar fi fost de ajuns doar un cuvânt de mângâiere și o îmbrățișare a ta” (p. 44). Ușa, un *confident* al omului disperat, care amintește de teatrul lui Matei Vișniec, pare a rămâne și dincolo de această viață, în mod paradoxal, singurul lui sprijin: „Iar ușa aia de doi bani, obiectul cel mai apropiat de ea în lunile din urmă, care



o îmbrățișase, mângâiase și protejase, continuă să rămână închisă. Impenetrabilă” (p. 46).

Cutremurătoare este și experiența fetei crescută la orfelinat, moment decisiv pentru o întreagă viață aflată tot timpul în umbra indiferenței: „Nu eram ființe umane. Eram numai fapte nedorite, o greutate pentru societatea care trebuia să ne aibă în grijă...” (p. 51). Finalul prozei *În umbra indiferenței* este un adevărat strigăt disperat al „femeii-umbră” care își dorește să devină „complet invizibilă”, deoarece e convinsă că ea se afla printre „invizibilii care îngreunau societatea” și că toată viața nu fusese decât „o pată de culoare pe fundalul unui oraș murdar și suprapopulat. Astfel se termină călătoria mea, într-o lume de durere și nepăsare, pe care am traversat-o în calitate de orfană și femeie a străzii, de țigancă și prostituată” (p. 54).

Personajul feminin din *Culpe fără glas*, reprezintă un etalon al răbdării în numele iubirii soțului dur, sadic. Scrisă la persoana a II –a, povestirea surprinde și mai acut strigătul de ajutor și de autoreproș al femeii care, din cauza maltratării din partea soțului, pierde sarcina: „Mica ființă care se dezvoltă în corpul tău netrebnic a trebuit să plătească din cauza culpelor sale care nu au avut glas să-și strige nemulțumirea. Este numai vina ta” (p. 23).

Din cu totul alt unghi de vedere este văzută femeia în *Nu doar Elisa*, soția lui Franco, fost coleg de facultate al profesorului de greacă, rămas fără job, Stefano. Postarea pe F., a clipelor de amor ale lui Stefano cu soția lui

Franco, nu avea să fie altceva decât răzbunarea acestuia din urmă pentru o gafă capitală făcută de Stefano în studenție, cu 30 ani în urmă.

Dacă în primele 6 proze intriga ține aproape numai de răbufnirile sufletești ale personajului, de cele mai multe ori feminin, cauzate fie de lipsa de afecțiune din partea familiei, fie de *decizia* nefastă a anturajului - în următoarele 7 proze, echilibrul situației inițiale e modificat de un pretext supranatural, de multe ori decisiv pentru acest *saeculum* al lumii de azi, în care protagoniștii își duc veacul, în luptă cu bolile inerente, apărute la comanda mai marilor lumii, în luptă cu manipularea fățișă a cetățenilor sau cu atragerea lor în curse nedorite. Casa din *Temnița sufletească*, în care „se simțea putregaiul și mucegaiul, mirosul dulceag al morții și al putrefacției” (p. 102), bomba atomică din *Ziua în care soarele a căzut pe pământ*, morbul care ucide persoanele de sex feminin din *Până la ultima picătură de sânge*, repercusiunile pandemiei și iminența însingurării definitive a omului în *Nefiresc de curat*, obsedantul turn de apă, care tutelează împrejurimile pline de accidente din nuvela omonimă, penuria nefirească a avantajelor civilizației din *Ciudata poveste a cafelei*, amenințarea din *Povestea țestoasei și a pescărușului ce au început să se îndoiască*, sunt tot atâtea căi de accedere a cititorului, în universul imaginar al Roxanei Lazăr, în care, pe de-o parte îndoiala, frica, neîncrederea, angoasa, iar pe de altă parte condamnarea urii, a singurătății, a manipulării și a războiului sunt la ele acasă.

Forța narațiunii se resimte cel mai bine în *Turnul de apă*, proza care-l are ca protagonist pe Marco, un adolescent de 19 ani care, în ciuda bunei educații pe care o primește în familie, cade victimă obsesiei din copilărie de a vedea în Turnul de apă ceva straniu.

Chiar dacă elementul supranatural, turnul „blestemat”, este cel care provoacă încă de la începutul nuvelei ezitarea, fie sub forma unei obsesii cu care Marco se obișnuiește încă de copil, fie ca o frică generală a tuturor trecătorilor, narațiunea nu dă semne cum că „ar postula existența realului, firescului, normalului, pentru a-l putea submina” (3), ca să-l cităm pe Tsvetan Todorov, totul petre- →

NICOLAE SUCIU

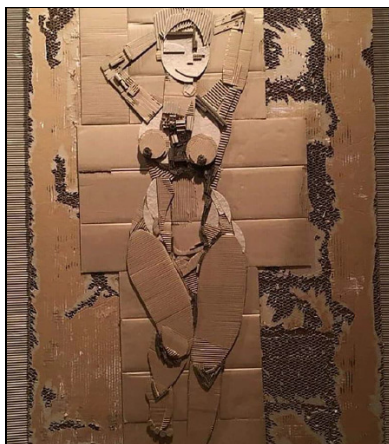
cându-se parcă, în limitele firescului.

Depășind situația inițială, înfiriparea propriu-zisă a narațiunii se agață de ultimul fir, cel decisiv, al intrigii, derulându-se prin verbe la trecut (*apăsă, depăși, intră, fusesse, a determinat* etc.), o situație irepetabilă: „Marco apasă până la podea acceleratorul noii sale mașini”, după care naratorul revine la prezentarea cadrului acțiunii prin verbe la imperfect: „Pe marginea străzii, iarba creștea neglijentă, invadând chiar și partea carosabilă. Era dezolant stadiul neîngrjit pe care îl demonstra acea bucată de stradă!”, abatere intenționată, ca de altfel și în următoarele paragrafe, cu scopul de a amplifica tensiunea așteptării și curiozitatea de a fixa cadrul acțiunii. În discursul narativ citat, rețin atenția unele calificative cum ar fi: *dezolant, neîngrjit, neglijentă*, cărora li se adaugă tipul exclamativ al enunțului, ceea ce denotă faptul că spațiul tutelat de turnul de apă nu prea fusese niciodată, unul plăcut trecătorilor. Starea de neliniște și chiar de frică crește în adolescent, odată cu observarea naturii cidaue din paragraful de mai jos: „Platani imenși și stejari seculari umbreau acel parc închis în care trăiau câteva specii de zburătoare și o familie numeroasă de nutrii” (p. 58). Prezentarea unui astfel de cadru înfricoșător prefigurează, precum în eliadesca *Nopți la Serampore*, ceva care ar putea conduce într-o altă lume, paralelă cu cea în care trăim. În următorul pasaj, naratorul insistă asupra importanței pe care o are în zonă turnul de apă, cu înălțimea lui „impunătoare”, care-i provoacă protagonistului, „un fel de stare de înstrăinare, de depărtare de orice ar fi putut fi considerat binevoitor” (p. 59) și nu în ultimul rând, „parte integrantă a celor mai teribile coșmaruri ale sale, cele provocate de stările febrile prin care trecea corpul său de copil” (p. 59). Atât era de obsedat Marco, de „acel turn blestemat”, încât în urma unor vise, „rămânea acel sentiment de moarte ce plutea în zona imediat limitrofă turnului” (p. 59). Abia acum, după această așa-zisă abatere de la firul narativ, se petrece ceva neprevăzut, dar cât se poate de real: Marco aude dintr-o dată sunând telefonul, iar pe ecran apare chipul Laurei, prietena sa, și vocea acesteia „care vibra în microfonul telefonului: -

Nu mai are sens...nu, lasă...este prea târziu!” (p. 60).

Momentul limită al ieșirii lui Marco din mașină, în întunericul general, și orbecăiala sunt prezentate ca și cum s-ar fi produs nicio deviație de la real. Treptat, ambiguitatea real-imaginar și mimesis-poesis pune stăpânire pe tot ce se întâmplă, iar logica onirică va lua locul normalității: „Obscuritatea îi penetra toate simțurile, precum colții ascuțiți ai unei fiare sălbatice (...) Nu i se mai întâmplase să rămână complet înconjurat de întuneric. Era ca și când o imensă cortină fusese închisă subit (...) Liniștea asurzitoare era chiar mai înfiorătoare decât întunericul (...) dar situația era atât de stranie, încât prin cap i se învălmășeau o sumedenie de scene apocaliptice, precum cele din filmele de groază” (pp. 60-62).

Aglomerarea de termeni din câmpul iraționalului („situația... stranie”, „fiorii de frică”, „scene apocaliptice”, „filmele de groază”, „panică”, „situația bizară”, „neguri nenorocite”) alăturăți verbelor la imperfect, sugerează atmosfera onirică, în care Marco o întâlnește pe Ilaria, o mamă care întreba disperată, de fetița ei de opt luni, blocată în mașină. Echivocal pare a se diminua când pe Marco îl tulbură „situația bizară, a cărui actor părea să fi devenit fără voia sa” (p. 63), dar numaidecât va prolifera și mai mult. Toate simțurile îi sunt luate cu asalt, spectatorul acestui teatru de război, în care el însuși este actor, neștiind cum să mai reacționeze: „Auzea cum alte persoane își mișcau picioarele incerte (...) Simțea prezența lor, vedea umbrele pe caldarâm și cum șoptesc cuvinte pe care el nu reușea să le deslușească (...) Toți continuau să



Hemat Rayan

rămână învăluți în negură, cu chipurile nedeslușite, pete întunecate în mijlocul aceluși necunoscut impenetrabil (...) Ceilalți continuau să bolborosească cuvinte lipsite de înțeles și să-și târșească picioarele pe asfalt” (p. 62-65).

Un moment în care pare a se înregistra, în sfârșit, clivajul dintre mimesis și poesis este cel în care Marco descoperă ce-a mai rămas din Martina, fetița Ilariei. În acele momente „disperarea din vocea mamei era palpabilă, precum fuseseră palpabile tenebrele care ocupaseră o întreagă zonă, până cu câteva clipe mai devreme” (p. 67). Abia după ce vede că, din „corpul martirizat al Martinei” mai rămăsese decât un picioruș, restul transformându-se „într-o masă informă de carne și sânge, amestecată între resturile roz ale rochiței” (p. 68), Marco simte „o durere de cap acută” care-l obligă „să-și ia privirea de la razele emanate de acel Turn. El știuse, dintotdeauna, că acolo își avea sălașul o entitate nepământeană, care acționa cu o forță diabolică, neînțeleasă de către mintea omenească” (p. 68).

Spectacolul care urmează să fie încenat în paragrafele următoare, confirmă și mai mult ambiguitatea mimesis-poesis, scena părând parcă desprinsă din unele bolgii ale infernului dantesc. Razele emise de turn, păreau ale unui far îndepărtat: „Luminau intermitent corpurile distruse al acelor persoane. Ochii cu care îl priveau nu erau ochi vii. Le lipsea strălucirea vieții, erau acoperiți de acea peliculă albicioasă a morții, iar unii dintre ei îl priveau prin orbitele goale (...) Luminate de raza ireală, țestele lipsite de viață se mișcau putrezinde, într-un ritm absurd, ca și când ar fi ascultat un refren pe care Marco nu putea să-l audă. Cu rănile purulente, aproape complet căzute de pe craniile mișcătoare, cu mandibulele îngălbenite de timp și bine puse în evidență, prezenții la acel spectacol luminos erau de-a dreptul înfricoșători” (p. 69);

Marco pare a conștientiza confuzia dintre realitatea secundă și realitatea primă: „La un moment dat, își văzu mâinile murdare de sânge și, atunci, oroarea care pusese stăpânire pe el deveni reală, atât de reală ca și continuile înțepături în piele pe care le simțea de când intrase în întuneric” (p. 70-71). O nouă durere de cap îl →



determină să descopere cu degetele lipicioase de sânge, marginea zimțată a cutiei sale craniene, deschisă precum un dovleac în noaptea de Halloween” (p. 71).

Întregul spectacol terifiant se încheie cu imaginea brancardierilor care „încearcă în zadar să-l resusciteze și vocea unei femei care-i zicea colegului: Nu are niciun sens! Lăsați-l...este prea târziu!” (p. 71).

În deznădămintă aflăm că, în ziua următoare, avea să apară un articol în ziarul *Tribuno*, în care era vorba despre accidentul produs de Volkswagen-ul Golf lui Marco Bissi intrat în coliziune frontală cu un Fiat Panda și că, alături de el, își mai pierduseră viața Ilaria Mannelli și fiica ei Martina Rossi. Cu toate acestea, „strada lacomă, căreia nu-i ajunge niciodată ceea ce i se dă”, continuă să-și aleagă „cea mai bună carne. Cea mai proaspătă!” (p. 72), iar călătorii, atenți, ar putea să audă în liniștea nopților de vară, „notele finale ale piesei grupului Pearl Jam: *When I woke up, the rain was pourin' down/ there where people standing all around/ Something warm runnin' in my eyes/ But somehow I found my baby trat night ...*” (p. 73), care, aici, parcă s-ar confunda cu versurile de deasupra intrării în Înfern: „Lasciate ogni speranza, voi ch'intrate!”.

Dar proza Roxanei Lazăr, membră a Cenaclului român din Roma, este, orice s-ar spune, mult mai plină de semnificații. Încadrând această nuvelă în subcategoria „genului mimetic superior”, în care, așa cum spune Tzvetan Todorov, „eroul are o superioritate asupra cititorului, dar nu și asupra legilor naturii” (4), cititorul experimentat se vede și de această dată, provocat să țină cont de alura alegorică a operei artistice și, evident, să decripteze unele simboluri. Astfel turnul de apă ar putea fi simbolul amenințării unor forțe supraindividuale, care tutează societatea de astăzi, așa cum aflăm dintr-o altă proză: „Suntem toți prizonierii neștiutori ai diabolicului plan pregătit de noul secol, sclavi ai sistemului care ne-a subjugat și care ne condiționează chiar și cea mai mică mișcare” (p. 87). Acea lume aflată în degringoladă, cufundată în întuneric, în care se trezește Marco după ce coboară din propria-i mașină, semnifică lumea de astăzi, ambiguă, muncită de spiritul zombian, în care

cetățeanul nu mai poate face distincția dintre real și imaginar, dintre adevăr și minciună sau dintre viață și moarte, și în acest caz, mașina intrată în coliziune, ar putea fi chiar vehicolul care-l duce pe Marco, din această lume în lumea umbrelor. Dar strada? Oare care ar putea fi semnificațiile discursului auctorial: „Cunosc foarte bine această stradă lacomă, căreia nu-i ajunge niciodată ceea ce i se dă...Strada își alege cea mai bună carne. Cea mai proaspătă!” (p. 72) ?

Prin diversificarea tehnicilor narrative cum ar fi: alternanța, înlănțuirea, interferarea și contrapunctul, întâlnite cu precădere în *Turnul de apă*, și prin forța cu care dă viață personajelor confruntate mereu cu imprezibilul, Roxana Lazăr se alătură naratorilor, urmași ai aedului Epopeii lui Ghilgameș, care, deși n-au scris pe plăci de teracotă și n-au pătruns niciodată în Infern, conduși de zeița Iștar, provoacă mereu cititorul, la o inimaginabilă „aventură spre nemurire”, deoarece, așa cum precizează poetul *Necuvintelor*, cuvintele pot fi „cele care ne-au rememorat efortul de a găsi viața fără de moarte.” (5).

#### BIBLIOGRAFIE:

1. ROXANA LAZĂR – *Până la ultima picătură de sânge*, ed. Minela, 2023
2. ARISTOTEL - *Poetica*, Editura Științifică, 1957, p. 121
3. TZVETAN TODOROV – *Introducere în literatura fantastică*, ed. Univers, 1973, p. 199.
4. TODOROV, id., p. 26
5. NICHITA STĂNESCU – *Fiziologia poeziei* – Ed. Eminescu, 1990, pag. 349.



Hemat Rayan

## UN IMPERATIV AL TUTUROR TIMPURILOR: INTEGRATOR, A IEȘI DIN FAUSTIC

Să recunoaștem că omul își datorează soarta pământească – adesea atât de grea, de nedreaptă, confruntată la nivel de întreg cu probleme atât de dificil de suportat sau de soluționat – tocmai acelui spirit pe care istoria devenirii sale l-a numit “faustic”. Este vorba de un chip de a gândi întors cu preponderență către sine, de un mod de a fi prin excelență egotic, de o atitudine întoarsă către propria-i plăcere și gădilară a orgolului care a făcut posibilă atât mușcătura din mărlu edenice al cunoașterii, cât și tentativa înălțării terestre a unui emfatic Turn Babel. Urmare a astfel de atitudini simbolice, generatoare de acte care i-au frânt destinul, ființa umană și-a pierdut în fapt noima singurei demnități care l-ar fi apropiat firesc de Dumnezeu, prin puterea „chipului și asemănării”, prin puterea de a fi înțelepți și luminoși, în starea de ÎMPREUNĂ, IUBITORI.

Ca atare, pentru a-și redobândi starea de sacralitate cu care a fost înzestrat *illo tempore* prin chiar actul creației, nu claritatea acestui răspuns i-a lipsit omului, ci puterea de a oferi exemple atât de elocvente, de persuasive încât să îl convingă pe om, să îl determine să spună:

„Da, acum am înțeles. Aceasta este cu adevărat calea, nu am decât să o urmez!”.

Dar, abia pornind din faptul de A ȘTI începe a doua secvență a Marii Dificultăți: aceea de A FACE. O secvență pe care omul, românul bunăoară, a sintetizat-o într-o simplă aserțiune: *Dumnezeu îți dă, dar nu îți și pune în desăgă*. Or, pare-se că aici este pierderea funciară a omului întrupat în formă terestră: capacitatea de a-și focusa / concentra atenția pentru generarea unei energii luminoase uriașe, pe de o parte, capacitatea de a orchestra atare energie – o dată dobândită – într-un întreg acțional care să prefacă spațiul de țară românesc într-o altă grădină a Maicii Domnului.

Așadar, odată ce ne-am reamintit mecanisme care păreau de mult uitate în noi, conjugate cu puterea de a alege, nu ne rămâne decât să împlinim. Ușor de spus, greu de făcut.→

TRAIAN-DINOREL  
STĂNCIULESCU

. Despre toate acestea – la fel gândite, dar altfel povestite – vorbește Shanti Nilaya într-o exemplară aducere aminte, într-o frumoasă și înțeleaptă carte – IEȘIREA DIN FAUSTIC. GOETHE ȘI BLAGA, AFINITĂȚI HERMENEUTICE (Tim-pul, 2023) – punând față în față două chipuri umane arhetipal cunoscute lumii: FAUST și MANOLE.

Că ambele chipuri poartă atributul unui faustic istoric nu este atât de uimitor pe cât faptul de a fi fost asumate, omeneste și românește, de unul și același spirit căutător, în sens cosmopeic, în stele: Lucian Blaga. Un spirit care a venit, între altele, să dăruiască neamului românesc – prin tălmăcirea lui Goethe, un prototip faustic, dar și prin propria-i interpretare creatoare – un exponent al fausticului, a căror complementaritate conjugă sensurile tacite ale reaproprii omului de Marele Anonim.

Revenind pentru a reciti cu ochii mari cartea lui Shanti Nilaya despre viață și moarte, despre mântuire și nemurire, vom înțelege cum Goethe și Blaga l-au antropomorfizat pe Dumnezeu după propriul lor „chip și asemănare”, construindu-și astfel – pentru ei înșiși – o situație de *catharsică* purificare și implicit de mântuire de faustic.

Astfel, două soluții general umane pot fi găsite încercării de a ieși din faustic prin reiterarea unei simbolice invocații – „clipă, stai” – și anume: fie printr-o relativă și temporară poruncă, potrivită aristotelicului *Ananke Stenai*, fie printr-o absolută așezare a omului în fața morții înșăși, printr-o clipă care pământeste întrerupe orice altă facere omenească.

Particularizând, vom regăsi atare soluții în jocul de scenarii pe care Faust și Manole le trăiesc în chip complementar, în sensul izbăvirii lor de faustic, respectiv în:

- Starea de *Deus Otiosus*, echivalentă cu aceea a zilei a șaptea – de oprire și de retragere, de contemplație a creatorului divin – în care acesta va fi gândit: „Ziua a șaptea este ziua de odihnă închinată Domnului Dumnezeului tău.” (Exodul 20:10). Adică, trebuie să Mă opresc. *Mutatis mutandis*, această decizie echivalează – în alt plan – cu încheierea „Prologului în Cer”, în urma căruia Dumnezeu pare să fi gândit: „Dar Faust acesta a făcut asemenea mie. A creat și apoi a strigat a odihnă:



„Clipă, stai!” Odihne-te a bucurie. Cum să i-l las lui Mefistofel?”

- Subordonată acestei înalte strategii, regăsim ca salvatoare, deopotrivă în poveștile lui Faust și Manole, pe aceea a iubirii celei mai pure, marcată de frecvența suflătească extrem de înaltă a iubitelor Margareta și Mira-Ana. Dar, mai ales – în chip similar – regăsim, ignorată parcă de exegeți, izbăvirea susținută fără echivoc de frecvența supraluminoasă a pruncilor încă nenăscuți sau abia născuți.

Cu alte cuvinte, se pare că atât în cazul lui Faust, cât și al lui Manole, în clipa cea mare a tranziției către „dincolo” de pragul morții, suflătele lor erau deja proiectate ca fiind virtual pe „malul celălalt”, având *a priori* un loc iubitor păstrat în „raiul cel mai rai” – cum spune Shanti –, în Edenul Luminii celei mai pure: în “Sânul lui Dumnezeu”, atoare-integrator, pe de o parte, într-un “*calidum innatum*” al înaltei iubiri cerești, purtând deplina memorie umană a familiei, pe de altă parte.

\*\*\*

Dincolo de formularea acestor soluții de purificare, deopotrivă arhetipale și individuale, cartea lui Shanti presupune o serie de idei și interpretări inedite, de lecturi a unor texte în general ignorate de cititorii mai mult sau mai puțin cunoscători. Să amintim în acest sens doar două dintre ele.

(1) Putem nota bunăoară că izbăvirea lui Faust de pactul cu Mefistofel nu este câtuși de puțin justificată de faptele considerate de mulți exegeți ca fiind bune și omenoase, împlinite de Faust în beneficiul semenilor, așa cum la o

primă citire și într-o anume cheie s-ar putea crede. Pe de altă parte, este suficient să amintim modul fățarnic în care – cunoscând metodele de lucru ale lui Mefistofel – Faust îl trimite pe acesta să îi „colonizeze” pe Baucis și pe Filemon, oferindu-le un loc pe teritoriul iluzoriu al înveșnicirii sale, în schimbul unui prețios petec de pământ sacralizat prin istorie reală. Pământ pentru care bătrânii își pierd viața în incendiul declanșat de Satan. Pe de altă parte, vorbind cu mândrie despre falansterul pe care tocmai îl proiectase pe malul mării, Faust lasă să îi scape printre rânduri gândul că în realitate el dorește transformarea semenilor într-o mulțime de „sisifi înscălași” ideii sale de „toți pentru unul”, acel „unul” nefiind altul decât el însuși. Iată-l, așadar, pe Faust autodefinindu-se subtil ca aspirant la glorie nemuritoare, la înveșnicirea sinelui prin intermediul celorlalți și implicit la fericirea de a rămâne – bătându-se cu pumnul în piept prin ceea ce el credea că a făcut – nemuritor în conștiința lumii, pentru eternitate. Așadar „clipa” a cărei frumusețe ar vrea să o oprească nu e deloc motivată de cauze generoase, cum s-a interpretat adesea de către exegeți, ci dintr-o pură și glorioasă atitudine faustică.

Prin urmare, izbăvirea personajului de consecințele pactului cu satan pare a nu rezulta, câtuși de puțin, dintr-o atitudine moral-umană superioară, ci – după cum am văzut – dintr-o înaltă relație sacrificială pe care principiul feminin – Margareta – s-a angajat să o susțină în beneficiul lui Faust.

(2) Dintr-o altă perspectivă, suntem datori să observăm că Meșterul Manole nu-și sfârșește viața în urma unui „salt cu aripi mortale”, așa cum legenda Mănăstirii Argeșului pare a-l prezenta. Un atare act, executat de pe acoperișul mănăstirii sau al bisericii sale, poate fi echivalat cu o deliberată sinucidere (un păcat capital în creștinism, care îți aruncă fără echivoc sufletul în iad). Dar, așa cum atât varianta legendei culeasă de Alecsandri, cât și piesa lui Blaga, sugerează că Manole a murit prin „frântură de inimă”, adică în urma unui infarct generat de faptul de a ascultat parcă aievea tânguielile iubitei sale soții, strivită în ziditura Operei de Meșter.

Cu siguranță că gânditorul Lucian Blaga a cunoscut sau intuit →

această cheie salvatoare, dar nu a dat-o în vileag în mod explicit, spre a nu sugera, poate, semenilor că soluția ieșirii din faustic presupune cu necesitate sacrificiul atât de greu al jertfei de celălalt.

\*\*\*

Pentru a evidenția ineditul hermeneutic al cărții de față este suficient să constatăm că o comparație între destinul de cuplu al lui Faust-Margareta și Mira-Manole poartă sensul celei mai înalte șanse oferite omului printr-un gnostic „pariu ceresc”, în care Dumnezeu însuși este implicat, decizional și presalvator, prin *putința ieșirii omului din faustic*.

Căci, întrucât raliindu-ne citirii printre rânduri a scenariului – odată cu Shanti Nilaya –, vom înțelege că Dumnezeu i-a îngăduit lui Mefistofel controlul asupra lui Faust *numai pe timpul vieții terestre*, dar – în fapt – nu și „dincolo” de ea. În chip similar, gnosticismul urmat de Manole – conform căruia Dumnezeu ar fi făcut planul eteric / sufletesc, iar Diavolul pe cel terestru / trupesc – reprezintă o cooperare care le-ar da drepturi distincte asupra domeniilor proprii: susul și dedesubtul.

Astfel, Manole acceptă sensul dualității distincte doar până în clipa în care, sacrificial, Mira a refăcut noima sacrei monade a căsătoriei cu Meșterul: aceea a unirii pământului cu cerul, a cuplajului dintre substanța trupească cu eterul, a particulei cu unda sa.

Sau, potrivit rugăciunii domnești pe care Shanti Nilaya nu a pregetat să o amintescă în finalul cărții, reformulând-o drept cea mai înaltă aspirație de împlinit a ființei umane:

*Precum în cer așa și pe pământ...*



**Hemat Rayan**

## În orizontul critic al Doinei Bălțat

Ne aflăm în prezența unei ample deschideri spre valoarea autentică în sfera lecturilor criticului Doina Bălțat, un nume frecvent în paginile revistei *Vatra veche* de la Târgu-Mureș. Cea mai mare parte dintre cărțile selectate în volumul *În orizontul lecturii* (Ed. Vatra Veche, Târgu-Mureș, 2023) sunt publicate la editura aferentă revistei, atât revista cât și editura, aflându-se sub patronajul expert al poetului, publicistului și activistului cultural Nicolae Băciuț.

*Vatra veche românească*, după cum îi spune numele, reprezintă un pilon al viziunii românești într-o zonă care, imediat după 1990, a început lupta pentru autonomie. *Vatra* lui Nicolae Băciuț și a colaboratorilor ei este contrasfortul necesar care echilibrează balanța energiilor spirituale românești.

Autoarea volumului în discuție dă Cezarului ce-i al Cezarului, reconstituind un portret spiritual al animatorului unei întregi mișcări culturale, care a impus Mureșul pe harta națională. Doina Bălțat deduce biografia interioară a lui Nicolae Băciuț din interviurile lui cu scriitorii bistrițeni, publicate în volumul *Dincolo de capitală, dincoace de provincie*. Se simte congener cu ei deoarece s-a ridicat dintre ei, s-a născut și a supt sevele unei arii culturale binecuvântate. Apariția cărții *Dincolo de capitală, dincoace de provincie* s-a cuplat cu acordarea lui Nicolae Băciuț a titlului de „cetățean de onoare al județului Bistrița-Năsăud” în 16 decembrie 2022.

Meritul celui care interviuează, observă Doina Bălțat, constă în climatul prielnic convorbirii instituit de N. Băciuț datorită unei pregătiri prealabile precum și, îndeosebi, datorită firii sale deschise. bună conducătoare de energie umană. N. Băciuț este „iubitor de oameni”, manifestând „generozitate cu asupra de măsură, bun ascultător, loial, sincer, direct uneori, afectuos, sensibil și atent, corect și totuși modest atunci când vine vorba despre sine ...” (p.6).

Din interviul luat lui N. Băciuț de Valentin Marica aflăm secretul numeroaselor realizări ale poetului și omului de cultură și anume o foarte exigentă chibzuire a timpului: „Nu-mi pierd vremea cu fleacuri, inutil, nu mă lungesc la vorbă. Sunt un om pragmatic”. (p.7).

Dintre scriitorii originari din aria bistrițeană, sunt menționați Aurel Rău, Lucian Valea, Dinu Flămând, Virgil Rațiu, Valentin Marica, Victor Știr, Ion Fiscuteanu, Melania Cuc, Vasile Dâncu, David Dorian, Mircea Măluț. Titlul



cărții ne duce cu gândul la tema mult dezbătută a relației dintre Bucureștiul literar și restul lumii. Virgil Rațiu, unul dintre cei intervievați, exprimă o stare de animozitate: „Eu nu dau Bistrița pe mocirla mârâneasco-intelectuală din București. Acolo domină fudulii și înțânații”. (p. 19). Deși caută solidaritatea umană, Nicolae Băciuț mărturisește că îi displac *găștile* deoarece presiunea lor obligă la compromisuri, „la prostituție culturală, la abdicarea de la principiile morale” și N. Băciuț își apără cu obstinație libertatea de-a scrie ce crede și de a crede în ceea ce scrie. Pe lângă apartenența la aria bistrițeană, redactorul *Vetrei* plătește tribut de recunoștință revistei studentești *Echinoux*, unde a deprins morbul presei literare și al creației și de asemenea revistei *Vatra* de sub direcția lui Romulus Guga, pe care îl numește „providențial” pentru acele vremuri.

N. Băciuț menționează *Echinouxul* ca un punct de reper esențial în biografia sa și nu numai, ca stimulator de talente. În numele *Echinouxului* l-a vizitat pe Nichita Stănescu, pentru care a dezvoltat un adevărat cult. Observăm la N. Băciuț o nevoie de modele, de autorități spirituale, prielnice în propria sa devenire. Nicolae Steinhardt este unul dintre ele. Intelectual de marcă și un mare caracter, monahul de la Rohia a fost personalitatea cu care N. Băciuț a convorbit prin epistole și telefoane. Astfel s-a născut o nouă carte de interviuri sui-generis: *Între lumi. Convorbiri cu Nicolae Steinhardt*, pe care Doina Bălțat o consideră un document pentru o conștiință care s-a confruntat cu universul concentraționar, descriindu-l din interior și o personalitate venind din acea lume interbelică, a cărei elite au fost decimate în gulagul comunist.→

**SILVIA URDEA**



N. Steinhardt este pentru N. Băciuț un mare dascăl, care l-a sfătuit „fii mereu în stare de alertă, treaz, de veghe...” (p. 25). Tinerii, ne spune N. Băciuț, îl ascultau „cu religiozitate, ca pe un sfânt”. (p. 25).

Sfera interesului critic al Doinei Bălțat este diversificată, înregistrând analize de roman, proză scurtă, poezie, critică, literatură de popularizare. Din notațiile ei pe marginea cărții *Cronici, note, comentarii* (Ed. Sitech, Craiova, 2022) de Iulian Chivu, înțelegem că acordă o importanță deosebită probității în critică. Ea subscrie la afirmația lui Iulian Chivu că „Un critic literar este chemat să vegheze și la curățenia morală a judecăților de valoare”. (p. 57), principiu destul de ignorat însă, așa că „critica noastră literară de astăzi este fie schimb ipocrit de amabilități, fie vanitoasă desfințare a celorlalți, Ce perfidă deconstrucție”. (p. 54).

O secvență predominantă a volumului Doinei Bălțat este dedicată producțiilor lui Dumitru Hurubă, un autor prolific, publicat mai ales de editura *Vatra veche*. Dumitru Hurubă scrie fără astâmpăr proză scurtă, roman, poezie sau se strecoară în laboratorul de creație și în biografia altor artiști, spionându-i în cele mai tănuite cutume, superstiții, hobby-uri care, afirmă el, se impun a fi cunoscute pentru exegeza operelor lor.

Ciclul de comentarii despre D. Hurubă se deschide cu romanul *Fosfor și psihiatrice* (Ed. Vatra veche, 2022), care se înscrie în tradiția absurdului impusă de literatura satirică a lui D. Hurubă, reflectând o lume „complet deraiată”. Realitățile creionate de autor sunt de răs dacă n-ar fi de plâns. De altfel, prozatorul consideră undeva *răsu-plânsu* o trăsătură a specificului nostru național. Plasate în acest registru, personajele întrușipează o lume răsturnată. De pildă Luana Vorceșcu, fiica unui om de afaceri din Zombia de Sud are un masterat „în insolvențe și falimentări”, adică exact în ceea ce excelează o economie în ruină. Angajații se comportă ca niște candidați pentru spitalul de psihiatrie, iar Victorețu, unul dintre ei, perorează ca personajele lui Caragiale aduse la zi: „În sfârșit, stimați colegi, zise Victorețu, avem violență legală, corupție pe față, nepotism pursânge, programe europene pentru hoții, instituții de spălare a creierelor de cunoștințe generale, violuri, crime, perfecționare în lingușiri politico-administrative și escrocherii ...” (p. 79). Doina Bălțat consideră romanul o ilustrare a realismului critic, pe care îl și teoretizează pe scurt: „... realismul impune o gândire veridică a realității, obiectivitate, spirit critic, personaje tipice în împrejurări

tipice”. (p. 69). În mai multe secvențe ale cărții autoarea consideră necesar să emită aceste truisme de teorie literară care nu sunt necesare.

Analiza de text este aplicată, dar unele judecăți de valoare encomiastice submitnează obiectivitatea critică: „Autorul aruncă cea mai sigură, cea mai scrupuloasă și cea mai pătrunzătoare privire într-o instituție oarecare”. (p. 68). În alte cazuri intervențiile explicative ale autoarei sunt bine venite, ca de pildă când e vorba de numerologia pitagoreică pentru a ne dezlega subînțelesul titlului lui D. Hurubă, *111 poezii - de modă veche* (Ed. Vatra veche, 2022).

Probabil în pauzele de creație proprie, D. Hurubă își întreține spiritul compunând cărți despre alți creatori, așa cum atestă volumul *Personalități cu de-ale lor*, (Ed. Vatra veche, 2023). Doina Bălțat îl consideră un minidicționar alcătuit pe criteriul unei selecții subiective. „Este o carte care prezintă victoriile, înfrângerile, deciziile, eșecurile, erorile sau sclipirile lor de geniu, având deseori consecințe asupra destinului societăților și națiunilor”. (p. 87). La prima vedere am subestimat o asemenea întreprindere, dar mi-am revizuit opinia după ce am fost prinsă de analiza autoarei. Pe măsură ce ne sunt dezvăluite punctele nevalgice sau ciudățeniile unor creatori, înțelegem mai bine că opera lor s-a născut în compensație la drama trăită.

Despre Johann Sebastian Bach cu a lui senină geometrie muzicală aflăm că avea un temperament impulsiv din cauza căruia nu o dată și-a distrus instrumentele.. Având în suflet muzica măreață a lui Beethoven să ne vină să credem că a murit într-o încăpere mizeră în prezența unor prieteni clădora a mai apucat să le spună: „*Plaudite amici! Finita est comedia!*” (*Aplaudați prieteni. S-a sfârșit comedia*). Sau tragedia lui Piotr Ilici Ceaikovski, homosexual ascuns, care se căsătorește cu Antonia, de care se desparte pentru că n-o mai putea suferi și moare de pneumonie sau, otrăvinduse cu arsenic, deoarece se răspândise zvonul despre relația lui cu un aristocrat. O viață zbuciumată pentru care suntem siguri că muzica a fost un fel de catharsis.

Pe lângă muzicieni, D. Hurubă își dirijează atenția spre celebrități ca Michelangelo, Leonardo da Vinci, Gauguin, Van Gogh, Goya, Modigliani. Sunt multe necunoscute care ne iau prin surprindere. De pildă pictorul Goya a decedat la 82 de ani în Franța. Când s-au adus rămășițele lui pământești, după Primul Război Mondial, în Spania, s-a văzut cu uluire că îi lipsea capul. În Fuentetodos, orașul natal al pictorului, apăruse un

tablou de Dinonisie Ferros cu un craniu, având scris pe spatele tabloului *craniul lui Goya*. Acest tablou a dispărut ca și craniul lui Goya. Mister de nepătruns. Michelangelo, care a trăit până la 89 de ani, a fost stăpânit de obsesia morții: „Nu se naște în mine nici măcar o idee în care moartea să nu fie, ca să zic așa, sculptată”, s-a confesat acest titan al Renașterii. Marii deschizători de drumuri au avut nu o dată o soartă tragică: Pitagora după expunerea teoremei sale a fost pus pe fugă din Crotona împreună cu discipolii săi, sfârșind prin a fi masacrați. Magellan a fost străpuns de o săgeată otrăvită a unui băștinaș, cadavrul lui fiind abandonat pe plajă, neștiindu-se ce s-a întâmplat cu el etc., etc. Dumitru Hurubă e atras de biografiile excepționale și de senzaționalul lor. Asemenea minidicționarii sunt cărți care se fac din alte cărți și se bucură de popularitate.

Doina Bălțat a mai inclus pe lista scrierilor de D. Hurubă volumele *Proze cu dichis, Rapsodice, Scriitori celebri - curiozități și ciudățeni*, toate apărute la editura *Vatra veche*. Criticul definește cu acuratețe timbrul specific al scrisului hurubian, care ar realiza o simbioză între umor și sentimentalism. Ea ne prezintă structura personalității artistice a lui D. Hurubă: „un umorist blând, discret, care își apără universul cu un zâmbet abia schițat ...”, continuând „Citiți și talentat, nu a risipit niciodată timp pentru a intra în discuții meschine, sterile, nu a răspuns provocărilor, nu a părut interesat de dezbateri pentru obținerea faimei ori a unor onoruri, dimpotrivă, a considerat că singura posibilitate de salvare este o atitudine rece, fără iluzii în fața vieții ...” (p. 141).

De o lectură empatică se bucură și cele trei cărți ale Simonei Mihașuț; *Când întâmplările te găesc* (Ed. Total Publishing, Buc., 2023), *Povestiri de la Senior Help* (Ed. Total publishing, Buc., 2023) și *Speranța nu urcă niciodată cu liftul* (Ed. Vatra veche, 2023).

Doina Bălțat percepe în volumul *Când întâmplările te găesc*, în mare parte autobiografic, un amestec de „farmec tandru, bucurie sănătoasă și umorul incredibil al simplității”. Criticul se străduiește să prindă specificitatea scrisului Simonei Mihașuț: „Râsul în opera Simonei Mihașuț nu pedepsește, nu cenzurează, nu denunță vicii sau defecte omeneste ..., râsul ei e o petrecere pe seama limitelor naturii omenești, care sunt în primul rând limite proprii, ale celei ce râde, și numai în al doilea rând sunt și ale altora.” (p. 165).

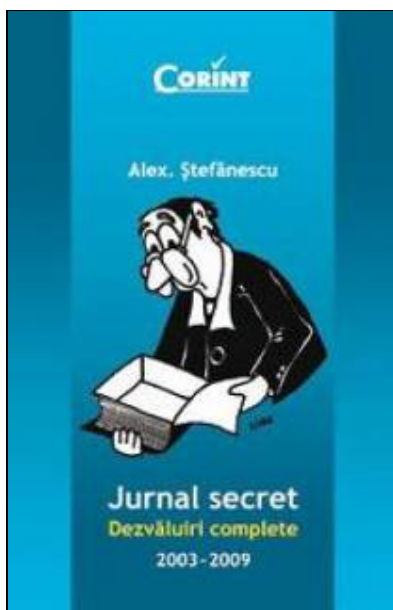
Amintirile pline de haz, rememorate de o persoană adultă →

Cartea zilelor noastre

## Ștefănescu diaristu'

Ale cărui jurnale sunt numa` bune de citit, recitit într-un iulie torid. Fiindc-avut-a pân-acu` viață plină, norocoasă. Și multe de scris în calculatoru-i. L-a lăsat Dumnezeu cu mare drag de cărți. Vedere bună. Răbdare să noteze câte și mai câte. Despre ele și autori. Căroră le-a adăugat varii momente din existența-i. Bogată neîndoios. Scoasă curajos la lumină și pusă-n valoare de niște ani încoa`. Pentru cine dă hrană și creierului, cum se cuvine...

Omu` nostru scrie bine. Foarte bine, cel mai adesea. Chiar de nu împărtășesc orice gând al său, orice atitudine, n-am cum să nu-i recunosc valoarea slovelor. Îl citesc mai mereu prin reviste. L-am întâlnit la conferințe și știu ce-i poate pana. Așa că mă socot îndreptățit să-i dedic astă tabletă. Cu câteva notații succinte despre două dintre volumele sale diaristice. Ce nu mi-au dat pace defel câteva nopți. Căci (re)aflii, verificai mai multe decât știam. Despre atâtea persoane de el cunoscute, întâlnite, apre-



ciate sau nu. Prieteni au ba. Apropiati ori nu. Întâmplări prin care-a trecut în cotidian. Amintiri lămuritoare, detalii cucceritoare. Umorel, automaliția, dialogul adecvat li se adaugă pozitiv, util și

### În orizontul critic

→sunt reconfortante și pline de optimism.

Tonul narativ se schimbă cu totul în volumul *Povestiri de la Senior Help* în funcție de segmentele realității care o atrag pe scriitoare. Ochiul ei țintește câteva biografii ale unor oameni la vârsta senectuții, care apelează la un azil de bătrâni, lipsindu-le energia necesară autoadministrării. Aceste personaje au nostalgia tinereții, se confruntă cu apropierea morții. D. Bălțat remarcă întemeiat că personajele devin „*captivă acestor sentimente care le domină și le epuizează*” (p. 188). Selecția temei vorbește de la sine, așa că nu era nevoie de alambicuri stilistice. Dimpotrivă stilul este, observă corect criticul, adecvat gravei realități scrutate. „*Stilul este limpede, concis, echilibrat, servind fără echivoc obiectivului final urmărit de naratoare, fără încărcături inutile, fără modernisme lipsite de conținut, un stil al strictului necesar din punct de vedere lingvistic, în relatarea faptelor, în conturarea personajelor*”. (p. 188).

Simona Mișuțiu continuă să exploreze tragicul existenței și în teatrul scurt *Speranța nu urcă niciodată cu liftul*, unde personajul central este tot o persoană în vârstă, Mia, o mamă abandonată de fiul ei, emigrat cu familia tocmai la capătul pământului, în Australia. Doina Bălțat ține neapărat să încadreze piesa în realismul critic și nu

pierde ocazia să teoretizeze profesoral despre elementele cu care operează acest curent literar. mimesisul, veridicitatea, personaje bine structurate psihologic. Sunt cu totul de acord că Simona Mișuțiu este o virtuoașă a mânuirii unei economii de mijloace, care creează o impresionantă complexitate de sentimente, emoții, sensuri filozofice ale unei realități stringent de contemporane, respectiv ale relației dintre umanism și robotizare.

Decrepitudinea biologică conviețuiește în ființa Miei, o fostă profesoară, cu o luciditate remarcabilă, care adâncește suferința sau, cum sensibil notează Doina Bălțat, că din cauza viciunii spiritului „*suferința ei crește exponențial*”. (p. 195). Simona Mișuțiu manifestă o imensă compasiune față de sârmanul om supus inevitabilei degradări biologice și, implicit, datorită schimbării contextului social-politic, supus unei grele solitudini.

Trebuie să menționez că Doina Bălțat și-a ordonat alfabetic scriitorii analizați și iată-ne ajunși la Nichita Stănescu, pentru a cărei poezie comentarea are o vizibilă atracție. Volumul *Argotice (Cântece la drumul mare)*. Ed. Românul, Buc., 1992) se bucură de o lectură penetrantă, combinată cu un excelent minieseu despre istoricul argoului și al exploataării lui în literatura română și universală.

Autoarea subliniază originalitatea șocantă a apariției lui Nichita Stănescu

cuceritor. Portretele, descrierile, arătându-se ca niște desene cu gust. Completând nimerit expunerea faptică. Alături de caricaturile fratelui Linu și-ale lu` Costel Pătrășcanu...

Eu socot că-s două cărți\* vrednice și purtătoare de adevăr din belșug. De învățăminte nu mai vorbesc. Întrucât morala abundă. Iar consistența, lexicu` zglobiu, fluența și vocația narațiunii le caracterizează pregnant. Fiecare putând găsi ceva de învățat, memorat și apreciat. Cutez a susține, de altfel, că nici autoru` meșter nu le-a vrut, modest, simple consemnări. Ci chiar niște narațiuni de nădejde. Pline de culoare și veridicitate. Miniromane cumva, consemnând convingător, judecând îndreptățit o epocă autohtonă de început de mileniu contemporan. Dovezi istorice până la urmă despre români și cultura lor. Individuală, colectivă, națională. Ceea ce mă onorează să fiu coleg de reviste cu domnia sa, neîndoios...

**ADRIAN SIMEANU**

Alex. Ștefănescu, *Jurnal secret Dezvăluiri complete 2003-2009*, *Jurnal secret. Serie nouă (2009-2015)*, Ed. Corint, 2009, 2016

în peisajul liric postbelic, contrastând cu platitudinea atmosferei generale, controlate de congresele partidului unic cu limbajul lui de lemn atât de opresiv. Analiza *Argoticelelor* probează o matură stăpânire a uneltelor critice.

Pentru a completa paleta amplă a autorilor asupra cărora s-a oprit atenția Doinei Bălțat trebuie să menționăm neapărat două romane disecate cu multă acribie. Ne referim la *Cele trei fețe ale orașului* (2021) de Nina Ceranu și *Zbucium* (Ed. Vatra veche, 2022) de Ilie Șandru. Nina Ceranu, desfășoară o efervescență activitate literară și culturală. Romanul ei o „*veritabilă frescă socială*”, născută din ambianța timișoreană ante și postdecembristă, reflectă deficiențele morale din societatea românească de după revoluție, având ca personaj central un profesor de muzică, interpret la contrabas, care pentru a supraviețui spiritual se izolează în arta sa. Romanciera este tentată de tehnicile modernității românești precum montajul discontinuu, orchestrarea monologurilor interioare, acțiune redusă, analiză și eseu.

În cartea Doinei Bălțat interpretarea sensurilor textelor se combină cu o inspirată alegere a citatelor, exploatată ca un mijloc adițional binevenit în ansamblul analizelor. Autoarea este înzestrată cu simțul valorii adevărate pe care o reliefează oriunde o află. *În orizontul lecturii* este o carte care se citește cu plăcere datorită substanței ei și al unui captivant demers critic.

# „Umbra exilată“

a lui Norman Manea în traducere germană

După ce romanul-colaaj „Umbra exilată” a apărut în 2021 la editura Polirom, recent a fost tradus în germană de Ernest Wichner, cu titlul ușor schimbat: „Umbra în exil”.<sup>1</sup>

În ampla serie a inadaptatului din literatura noastră, în care un loc de frunte ocupă Norman Manea, se înscrie și personajul principal al cărții de față, precum și Günther din Berlin, prietenul din copilărie al autorului,

Este o carte complexă, fiindcă sunt abordate probleme legate de literatură, religie, dragoste, boală, bătrânețe și chiar moarte. Autorul consideră că la ora actuală la modă sunt exilul și globalizarea.

Lectura cărții nu este lipsită de dificultăți, Norman Manea nefiind nici pe departe adeptul prozei facile, lineare.

Cu afirmația: „Exilul începe la părăsirea uterului matern” (p. 9) se deschide cartea. Invitat în audiență la tovarășul colonel Tudor, cel care fumează țigări Kent, unde are loc o discuție la modul kafkian, personajului principal, doctor în istoria circului, care suferă de fobia realității, după cum afirmă doctorul Eduard Sima, i se aprobă plecarea în America, la sora sa vitregă. În escala mai lungă făcută la Berlin, este găzduit de prietenul său Günther, la care stă până în preajma căderii zidului despărțitor.

Günther afirmă: „Mă simt exilat în patria strămoșilor mei, care au lăsat această patrie în urmă cu opt sute de ani ca să meargă în exil ca și coloniști și colonizatori” (p. 51), pentru ca mai apoi să-și întrebe prietenul: „La ce oră te-ai sculat în socialism, ca să primești un litru de lapte? Sau hârtie igienică? Sau baterii?” (p.56).

Precum un fir roșu străbate paginile romanului de față cartea lui Adalbert von Chamisso, „Minunata poveste a lui Peter Schlemilch”, Schlimazl însemnând în ebraică fără noroc, ghinionist. Cu privire la această carte a celui care și-a vândut umbra, sunt incluse interpretări ale unor exegeți, dar și a studenților de la Bard College.

De remarcat că personajul princi-

pal nu are un nume, el este, pe rând: Nomadul, Străinul, Pribeagul, Exilatul, Neliniștitul, Mizantropul apatrid sau Haimanaua.

Interesant este și episodul cu mai tânăra Eva Elisabeta Lombardi, modul ei de a gândi și de a se comporta, precum și cel cu Pavel Pietraru, Pupușofer de taxi acolo, fost baschetbalist, în țară, care intervine pentru o mamă și fiul ei, la cel care între timp a devenit profesor universitar.

Cei doi, pentru care acesta a intervenit, s-au dovedit însă nedemni și nerecunoscători de favorul care li s-a făcut.

Emoționant este redată și idila dintre Irma Brandeis, fostă profesoară de italiană la același Bard College, înaintea acestuia și Eugenio Montale, cu câteva exemplificări din poezia laureatului premiului Nobel.

Cioran este invocat în câteva rânduri, drept „Nihilistul transilvănean”, în schimb, de data aceasta, Eliade, criticat cu alte prilejuri, nu este prezentat. Mai sunt reproduse versuri despre melci de Jacques Prévert și Ion Barbu, precum și două poezii de Celan și chiar câteva versuri de... Mariana Codruț.

Cartea de față este o sinteză a celor anterioare pe tema exilului și în Germania a fost bine primită de critică, după cum lesne se poate vedea mai jos.

Simone Hamm, în recenzie „Umbra în exil” de Norman Manea” din WDR din 11.04, afirmă, printre altele: „Manea înșiră povestiri, scurte biografii, amintiri. Este o lume impenetrabilă, ireală, în care Norman Manea își poartă cititorii. O lume plină de suspiciune, de exasperare. Fiecare ar dori să știe unde este locul său. „Hineni – aici sunt!”

Jan Koneffke în recenzie sa cu titlu lung, „Pro și contra lipsei de patrie – în mod artistic romanesc își povestește Norman Manea distanțarea și risipirea propriei vieți” din „Neue Züricher Zeitung” din 25.04. observă că: „Tamar / Agathe ale cărei ambele nume se datorează prototipurilor literare. Și anume Tamar din Thomas Mann „Jacob și frații săi”, unde ea e desemnată ca „surprinzătoarea figură a întregii povești” și Agathe a lui Robert Musil, din al său „Omul fără însușiri...”

„Și și povestea profesorului sfârșește cu cuvintele: „Uite, hineni, aici sunt, sunt gata”, pe care, cea mai



profundă ambivalență, le crede pe amândouă: sosirea în spațiul posibilităților exilului, dar și definitivul adio al exilantului obosit de viață”.

Alexander Kluy în recenzie sa din „Der Standard” din 14.05 cu titlul „Exilul lui Norman Manea începe cu părăsirea uterului matern”, constată că: „Exil, străinătate, spărturi, ruperi, cu acestea manipulează Manea la un înalt nivel artistic. Acesta în mod ironic. Și autoironic. Și literar de finută – toată cartea este, în fond, o trombă de aluzii, de distanțări, de joc cu literatura...”

Pe supracoperta a patra a cărții, scrie: „Norman Manea este un gânditor care leagă istoria secolului 20 cu provocările secolului 21” (Mara Delius, Welt)

Și tot acolo este inserată și afirmația: „Un strălucit stilist și mare scriitor, care este în capabil să facă sensibil caracterul poetic nerostit” (Ina Hatwig, Laudatio la premiul Nelly-Sachs).

Laureatul premiului Nobel, Orhan Pamuk, afirmă următoarele: „Norman Manea mai poartă încă țara sa în mod dureros cu sine. Cu talentul și creativitatea sa aparține marilor personalități ale României”.

Să nu uităm că Norman Manea, după atâția ani, continuă să scrie în limba română.

De fapt în „Convorbiri în exil” cu Hannes Stein din 2011 face o frumoasă afirmație: „Există ceva ce nu poate fi vindecat: sâmburele sufletului tău și acesta este limba (s.n.).

MIRCEA M. POP

<sup>1</sup> Norman Manea: *Der Schatten im Exil*. Roman-Collage. Aus dem Rumänischen von Ernest Wichner, Carl Hanser Verlag GmbH & Co.KG, München, 2023, 319 p.



## Sub semnul tristeții

La numai un an după succesul înregistrat cu romanul de debut *Vara în care mama a avut ochii verzi*, din 2017, Tatiana Țibuleac din Republica Moldova publică al doilea roman intitulat *Grădina de sticlă*<sup>2</sup>, la aceeași editură, Cartier, din Chișinău. Pentru romanul acesta i s-a acordat premiul pentru literatură al Uniunii Europene.

Și romanul acesta este tradus de același Ernest Wichner și publicat recent la aceeași importantă editură Schöffling & Co. Din Frankfurt.

Dacă în primul roman relatarea o face un băiat, de data aceasta e povestit totul de o fată. Redarea nu e făcută în mod cronologic, fără însă ca acest aspect să îngreuneze lectura romanului și înțelegerea mesajului transmis.

Acțiunea prezentată are loc prin anii 1980. Naratoarea, pe nume Lastocika, (înseamnă în rusă rîndunică), de opt ani, orfană, aflată într-un cămin, undeva la țară, de unde e scoasă, de fapt cumpărată de Tamara Ivanova din Chișinău. Bucuria fetei de a fi scăpat de viața imposibilă din internat este umbrită de faptul că Tamara Ivanova, trăind din colectarea de sticle, o pune și pe ea să le adune și să le care în spinare și să le spele înainte de predare. Adunau sticle de două ori pe zi și Tamara Ivanova mai insista și ca Lastocika să învețe zilnic câte șapte cuvinte rusești, pedepsind-o când pronunția acesteia lăsa de dorit. De fapt, aflăm că cine nu vorbește rusește la Chișinău o ducea greu în acea perioadă.

La un moment dat, fetița va merge la școală, unde, împotriva voinței Tamarei Ivanova și potrivit aceleia a Lastocikăi, va învăța moldovenește.

În roman sunt prezentați și vecinii, de fapt mai mult vecinele, și anume frumoasa Katia, „*curva cu prețul mare*”, speculanta Raia, Polcovnicul cu grădina de trandafiri, bolnava Șurocica și veteranul de război Zahar Antonovici, infirm, dar cu pieptul plin de decorații și cu buzunarele pline de bomboane, pe care le împărțea copiilor și care cândva e găsit mort, în locuința sa neîncălzit. În bloc erau și copii, ea împrietenindu-se cu Maricica și cu Oxana. Băieții erau Volodâmăr și Pavlik, care a rămas, din joacă și din vina altor copii, fără un ochi. Oxana



cade mai târziu în patima drogurilor și o zgîrnie și o amenință pe Lastocika dacă nu-i dă bani.

Marina, o altă fată din vecini, se îndrăgostește de un poet, căruia îi recită poeziile, dar acesta o părăsește pentru alta, deși ea aștepta un copil.

După cum s-a sesizat, de altfel, asistăm la o desfășurare de caractere a cărei complexitate și diversitate ne duce cu gândul la Caragiale.

Spre deosebire de alți autori care politizează excesiv, autoarea de față se mărginește doar să arate că ajuns Gorbaciov la putere a făcut Perestroika, Glasnost și „*Sukoi sacon*”, legea privind interzicerea băuturii. Consecințele acesteia din urmă se dovedesc nefaste, fiindcă amatorii recurgeau la tot fel de surrogate cu caracter nociv. De asemenea, nici Cenobiliul cu consecințele sale funeste nu este uitat.

Aflăm la un moment dat că Gorbaciov nu mai este și despre schimbarea banilor, fapt ce o ruinează pe hapsîna Tamara Ivanova și pe speculanta Raia (dar nu numai pe ele), despre trecerea la școală de la notarea de la 1 la 5 la cea de la 1 la 10 și de asemenea scoate în evidență importanța acordată limbii române.

„*De ce nu vorbești românește?*” se repetă de trei ori (p.204), pentru ca la urmă să apară „*Un cîntec*”.

„*Gorbaciov a stricat totul*”. (p.199)

Unii mor bătrîni, precum Feodosia, alții însă în floarea vârstei, cum a fost cazul Maricicăi.

În carte predomină imagini vizuale, auditive dar și olfactive. E vorba la un moment dat și despre un cutremur,

nu prea puternic, fără victime omenești..

„*Eminescu este lacrima națiunii*“ – spune o femeie la televizor, iar Leonida citește o poezie (probabil Leonida Lari) iar în centrul orașului se află statuia la Eminescu. De asemenea, e amintit și Nichita, de două ori.

La un moment dat, nepregătită fiind pentru viață, fata este violată. Oricum însă, profesorului de sport afemeiat și foarte nesimțit, Chira, Lastocika îi joacă o festă de toată frumusețea. Spre deosebire de el, profesoara de biologie Valentina Igorievna o meditează gratis, la ea acasă, duminicile, în vederea pregătirii pentru examenul de admitere la Facultatea de medicină. Lastocika ajunge medic ginecolog, șef de secție la un spital din București, are și o fiică, pe Tamara, care însă este handicapată și pe acest motiv soțul le părăsește. De realizat profesional, s-au mai realizat și alții: pe Pavlik, cel care avea numai un ochi, îl întâlnește tocmai în Hamburg, unde acesta avea acum în loc un ochi de sticlă și profesa avocatatura. Asea este medic în Moscova și căsătorită cu un director de bancă, iar Mașa, fiica vecinului Leontșic, după 20 de ani devine Mary Berry și înființează în Anglia o formație rock.

Memorabilă e afirmația: „*Iată un om, cine știe cât costă un om? Toți spun că cea mai scumpă e viața omului, dar cât anume costă – nu știe nimeni*”.

Cartea este constituită din 166 de secvențe sau minicapitole, de dimensiuni reduse, care se pot citi și separat. Titlul ales e inspirat de unul inventat de Lastocika, atunci cînd la școală li se cere să scrie titlurile cărților citite de la bibliotecă. Ea pune drept titlu: *Grădina de sticlă* de T. But.

„*Cu acest foarte poetic, îndrăgostit de limbă și îndărătnic roman, a devenit mica Republică Moldova o bună bucată mai vizibilă pe harta literară a lumii.*” (Andreas Wirthensohn în „WDR Online”)

„*Un Coming of Age de alt fel. Brutal, nesimental, cu mare putere de expresie și deprimant de deschis povestește Tatiana Țibuleac povestea Lastocikăi. Fără îndoială că nu e un Feelgood - roman dar totuși merită citit, chiar dacă ridică mari pretenții publicului cititor*”. (Carola Krauß-Reim în „Belletristik-Couch”)

MIRCEA M. POP

<sup>2</sup> Tatiana Țibuleac, *Der Garten aus Glas*. Roman. Aus dem Rumänischen von Ernest Wichner, Schöffling & Co, Frankfurt am Main, 2023, 271 p.

## Viața printre zidurile uitării

S-a uitat de mult ce spunea ziua sau noaptea  
sufletului, lucrurilor, devenirii,  
ca și cum am fi îngropat limba lui  
Dumnezeu.

Nu-mi amintesc să-mi fi trăit viața  
cumva profund, măreț,  
Nu. Nici vorbă.  
Poate cel mult niște sentimente,  
poate cel mult eșecurile mele în fața  
morții.

În fine, în seara asta de ploaie rece  
irlandeză,  
visele au înghețat înainte de-a ajunge la  
mine.

De-acum poveștile mele ar fi niște  
jumătăți de cărămizi  
ce nu-și mai văd rostul în zidul frumos  
ridicat,  
zidul acela menit să ne țină cuminți și  
fără amintiri,  
ca niște fraze care nu folosesc la nimic  
în războiul deja pierdut.

Despre pace, însă, n-aș vrea să îmi  
vorbești tu,  
tu cel ce semeni cuvinte fără noimă  
printre morți,  
tu cel ce vorbești în numele meu iar eu  
nu știu  
și tot timpul mă cumperi și mă vinzi

Adânc în mine, un alt copil  
își așteaptă tatăl să-i povestească despre  
dimineți trăite  
Printre cuvinte nerostite vreodată.

## Declarație pe proprie răspundere

Copilul din mine a murit  
când aveam nouă ani  
și-am început să inventez povești.

Adolescentul din mine a murit cel mai  
 greu,  
la douăzeci și opt de ani  
când m-am însurat prima oară și nu  
știam ce-nseamnă femeia.

Bărbatul din mine a murit  
la ultimul divorț,  
atunci deja știam prea multe.

Iubirile pe care le-am trăit  
au fost morți ascunse de ochii lumii  
și n-am știut mai mult să dau  
și nici să pierd mai mult.

Ce-a mai rămas acum e doar o virgulă  
înaintea celor ce vor urma



și de care mi-e rușine să vorbesc  
Un șir de morți repetate,  
ca un șirag de mărgele  
la gâtul frumoasei uitări.

Atât am știut să fiu,  
de câte am putut sau încă aș putea  
voi discuta-n privat cu Dumnezeu.

Totuși, sincer să fiu,  
de prima moarte mi-este cel mai dor  
și-aș trăi-o încă de-o mie de ori.

## Am pus întrebările în carantină și încerc să meditez

Seara vine  
femeia tăcerilor mele  
și-mi intră în somn, sub piele, chiar,  
cum nici un vaccin sau o idee  
n-au știut s-o facă.

Într-o clipă, nu știu cum,  
și nu știu când,  
dar într-o clipă pentru o altă clipă  
ori fie și o noapte  
îmi alungă zgomotul din cap  
poate chiar neliniști neștiute.

Și mă absoarbe și mă renaște,  
și mă omoară diafan, și iar mă liniștește,  
iar când ochii mei sunt căzuți în gol  
când eu sunt dus în depărtări fără zări  
și tac precum un gând negândit  
ori un pahar gol așezat cu fundu-n sus,  
femeia tăcerilor mele  
face ceea ce știe să facă mai bine,

se-așează alături de vulcan  
și împletim tăcerile-mpreună.

Dar asta e doar atunci când tac,  
ori încă n-am băut cucuta din verbe.

## Mă aud tot mai greu

Îmi aud tăcerea  
iar înlăuntru numai taina le știe  
pe cele de nespus.

Ce bine că pe-acelea nu mi-e dat  
a le trăi la vedere.

Sunt cel care spune ce știe,  
dar nu întotdeauna știe ce spune,  
cel care tace când trebuie  
și nu trebuie nimănui când tace,  
cel care merge oriunde  
ori nu are de unde se întoarce  
cel care face ce e de făcut  
ori repară ce alții au stricat.

Doamne, Doamne, au îmbătrânit până și  
umbrele prin care m-am strecurat cum  
am putut  
și-odată cu ele au îmbătrânit și dorințe  
neîmplinite,  
drumuri neparcuse,  
ori ape pe care nu am reușit să le beau  
nici să le navighez.

Azi mă văd naufragiat la propriul meu  
mal,  
în portul unic al singurătății  
ca un ac într-o busolă fără nici un pol  
geografic.

## Se face târziu prin verbe

Beau cu tine până se face târziu în verbe  
și de data asta, ca și de alte dăți mergem  
pe străzi  
legănându-ne ca niște balanțe nesigure,  
noaptea în sine e o balanță  
și eu nu știu în care capăt al ei  
ar fi mai bine să mă adăpostesc.

Născocirile adorm undeva lângă mine,  
mă sperie atunci când se trezesc înaintea  
mea și  
fac ceva, ceva de genul : un nou adăpost  
ori o altă parte de lume din lumea  
pierdută.

Am obosit de atâtea căutări,  
am obosit până la rădăcini  
și dintr-odată, uite-așa, încep să găsesc.

- Hai să ne-aruncăm în cuvinte, spun.  
- În cuvinte grele, spune o femeie  
usoara.  
iar dintre viperele astea de litere și stări  
încep să crească generații de pierduți.

Aș vorbi, iar altul nu știe să tacă,  
nu e important ce spune el,  
poate nu e important nici ce ai spune tu,  
dar în jocul ăsta cu adevărat important e  
ca tu să nu poți spune ceva,  
indiferent ce.

Beau cu tine până se face târziu prin  
verbe.

LIVIU MIRCEA

## Focuri se-aprind

Doamne, mănâncă rugina copacii,  
fluturii-adorm de mireasmă,  
binecuvântează Doamne cu-  
aghiasmă  
setea ciorchinilor îndoie aracii.  
Stă să crape bobul de strugure,  
De nerăbdare pepenii-și sar din  
fâțâni,  
stele de drag se-aruncă-n fântâni,  
noptile, frunza de frig începe să  
tremure.  
Mai ține-ți, Doamne, îngerii-n cer!  
De nunți pământul mustește,  
oiștea Carului Mare sticlește

Luna strecoară sub stoguri mister.  
Focuri se-aprind în chindie pe  
dealuri,  
zarea-i ticsită de zboruri, orbește,  
ape neliniștea-și zbate-ntre maluri.  
Doamne, de ierni păsuiește!  
Mai păsuiește!

## În așteptarea învierii

În grajdurile lui Augias  
Grăjdarii plâng în pumni  
Când frigul se strecoară în suflet.

În umbră săracă de-april  
Ies ultimii miei să pască

Prima zăpadă de pe creștetul ierbii.  
Joaca de-a soarele și neaua  
Face uitată jertfa de mâine.  
Neobosiți magi poartă steaua  
Vestind pe cel ce vine.  
Ghiocelul cu fruntea în frunza  
Din toamna trecută de mult  
Face mătăanii la un soare cu dinți.  
Ies dezbrăcați în norii dimineții  
Boboci de salcâm spânzurați de  
destin.  
Armăsari cerești în vânt, fără frâu  
Galopează pe câmpii cardinale.  
Învierea topește cu sânge  
Zăpezile mieilor.

IOAN GROȘESCU

## Haikuri de Iarnă

Rege pe străzi -  
Crivățul  
cu buzunarele goale.

Statui albe  
în lava cernită  
a vremii.

Viorile își trec

corzile  
prin urechile noastre.

Zăbrele de tenebră.  
Merg himerele  
în cârje sprijinite.

Ca-n sicrie  
se-nchid ochii în orbite.  
Moartea va rămâne vie!

Amiaza mohorâtă

ca o conservă  
de pește stricat.

Dar gonesc, gonesc  
să prind de mână  
timpul.

Încep să forfote pe stradă  
grijile  
cu oameni în gură.

Dureri iraționale

pălmuiesc  
nefința din mine.

În fața oglinzii  
ca în fața  
propriului tău suflet.

Poeme galante  
cu cravată la gât  
etalate pe scenă.

FLORENTIN  
SMARANDACHE

## CÂNTEC PE DEGETE

Băiatul care știa să cânte  
la chitară  
avea cântec pe degete  
și o ploaie de îngeri la încheietura  
mâinii,  
oasele mâinilor i se nășteau  
pe corzi  
și cât timp creșteau,  
cheia sol tresărea înfiorată  
văzând notele zburdând pe portativ  
într-un dans al mugurilor  
de foc,  
din povestea cu aripi  
de dor.

Trenul își pierdea șinele  
iar băiatul care știa să cânte  
la chitară  
își plimba portativul din gară-n gară  
cu ploaia de îngeri la încheietura  
mâinii.

## FRĂUL IUBIRII

Mai dă-mi o clipă, Doamne,  
din cerul Tău cu o mie de toamne,  
să mai respir tăcerea Oltului  
unde am mas  
pe nisipul ce foșnea sub tălpi,

fără glas.

Din ochi să-Ți culeg roua deplină  
să mi-o pun la urechi cu cercei  
de lumină,  
iar din albul Tău înțesat de culoare  
să-mi fac mantie scumpă cu pete  
din soare.

Mai dă-mi, Doamne, chemarea  
către cerul senin și albastru ca  
marea,  
să mai simt picătura de cântec pe la  
porțile firii,  
ca pe-un leagăn ce poate să-mi țină  
frâul iubirii.

## FRUNZELE TIMPULUI

Frunzele timpului mi s-au așezat pe  
pleoape,  
Le simt foșnind, le simt tot mai  
aproape,  
Unde mi-ați fost când clipele s-au  
dus  
Urmând cărarea și tihna marelui  
apus?

Secundele mă știu și mă cunosc  
deplin,  
Le-am revăzut în ultimul pahar cu  
vin,

Nu mai erau atunci decât semințe  
moarte  
În toate visurile mele, triste și  
deșarte.

Ce frunze are timpul și ce umeri,  
Acolo te-am văzut când ai vrut să  
numeri  
Clipele mele din toamna desfrunzită,  
Când încă te priveam ca pe-o ispită.

## IISUS DIN LACRIMĂ

Iisus e în lacrima  
de pe obrazul fiecărui copil,  
uitându-se pe Sine în toate lacrimile  
ce-au umezit cărarea Sa  
și toate drumurile de la  
pământ  
până la creștetul de lumină al  
Tatălui,  
Cel așezat pe după zimții sorții  
și porțile vieții.

Iisus ne-a așezat  
în grădina palmelor Sale  
cu tot dorul de mântuire și cu toată  
iubirea  
din ochii Lui mai strălucitori  
și mai cântec decât toată lumina  
eternității.

ILIE GORJAN



## DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII

# De la romani la români

### pledoarie pentru latinitate

(I)

#### Argument

Originile popoarelor au fost mereu teme predilecte ale cercetării științifice, dar și ale opiniei publice. „De unde venim?”, „de când existăm ca grup?”, „cum am dobândit trăsăturile comune ale comunității?”, „cu cine ne-am amestecat?” etc. sunt numai câteva dintre întrebările (chestiunile) pe care ni le punem din când în când. Pentru a răspunde nu este de ajuns să fim iscoditori și ingenioși, ci este nevoie și să avem pregătirea adecvată. În legătură cu aceste origini etnice, se exprimă specialiști de prim rang în istorie și lingvistică, cercetători în variate domenii, autori de manuale pentru învățământul preuniversitar, animatori ai mijloacelor de difuzare în masă, unii dintre aceștia din urmă fiind în cunoștință de cauză, alții nu. Români nu au fost mai puțin preocupați de obârșia lor decât au fost alte popoare, însă nici nu au avut obsesii prelungite în acest sens. Schițele istorice profesioniste și decente, referitoare la soarta românilor și la locul lor în Europa și în lume, sunt destul de frecvente în tratate de istorie și de istoria limbii române, în manuale de istorie și în diverse mijloace de difuzare în masă din ultimul secol. Cu toate acestea, forța lor de convingere nu e destul de mare, pe de o parte, iar pe de alta, dinamica cercetărilor obligă mereu la interpretări noi, din care rezultă ipoteze, opinii și controverse. De asemenea, fiecare generație are propria sensibilitate în legătură cu reconstituirea vieții trecute și simte nevoia să rescrie istoria. În investigarea trecutului românilor, au intervenit, însă, mereu, și considerente extra-științifice, mai ales anumite interese politice interne, dar și dorințe de denigrare, rivalități între vecini și chiar teribilisme din partea unor intelectuali cu profil de adolescenți întârziati.

Cazul românilor este unul special, deși fiecare popor pretinde că soarta sa este una *sui generis* și, până la un punct, așa este. Istoriile popoarelor, inclusiv ale popoarelor vecine și înrudite, nu sunt niciodată identice. Niciun cercetător serios nu poate pretinde și nici demonstra că românii sunt un popor slav, ori germanic, ori fino-ugric, ori turcic etc. Pentru

majoritatea cunoscătorilor, este clar că românii sunt un popor romanic, precum italienii, francezii, spaniolii, portughezii etc. Cum se poate să existe un popor romanic în estul Europei? De aici încolo apar și alte nedumeriri numeroase, care lipsesc în cazul celorlalte rude ale românilor: românii sunt singurul popor romanic izolat de romanitate și așezat într-un loc unde stăpânirea Imperiului Roman nu a durat decât timp de 5-6 generații (adică 170-180 de ani); fiind izolați și depărtați de centrele mari de putere, ei nu s-au bucurat în Evul Mediu timpuriu de atenția prea accentuată a cancelariilor sau a cronicarilor, ca să fie copios reflectați în izvoare; mărturiile scrise ale românilor medievali sunt exprimate nu în limba latină (ca la celelalte popoare romanice), ci în limba slavonă; credința lor nu este catolică, precum a rudelor lor din vest, ci ortodoxă; românii, cu toate că sunt cel mai numeros popor din sud-estul Europei, nu au avut în vechime regate sau imperii mari și, temporar, puternice, cum au avut grecii, bulgarii, sârbii, ungurii, polonezii etc. Toate acestea și altele au dat cuvânt unor state, forțe, curenti, orientări din perioada luptelor de emancipare națională a popoarelor și din timpul constituirii statelor naționale moderne – mai ales în cadrul vechilor entități care se considerau cu vocație imperială și în care trăiau ramuri importante, numeroase și conștiente ale poporului român – să elaboreze adevărate strategii de falsificare a trecutului românilor, în conformitate cu propriile interese politice. Evident, acest lucru nu li s-a întâmplat doar românilor, dar românii l-au perceput, probabil, cu mai multă acuitate. Ei au încercat să răspundă, însă nu s-au priceput întotdeauna să o facă bine, din mai multe cauze. Pe de o parte, elitele românilor nu au avut forța de penetrare în vestul Europei deținută de elitele unor popoare vecine, iar pe de alta, spiritul de izolare, de frustrare și sentimentul de victimă și de asumare a unei anumite unicități în zonă le-au oferit câteodată soluții situate departe de realitate și de adevăr.

În altă ordine de idei, statutul istoriei, ca disciplină de studiu, a fost mereu labil și s-a situat între știință și artă, între adevăr și legendă, între reconstituire veridică și eseu, între real și imaginar. Totuși, rigorile „meseriei



de istoric” au fost stabilite destul de clar în secolul al XIX-lea, deși, tot atunci încoace, acestea au fost subminate în chip foarte serios de modernism, post-modernism, deconstructivism, meta-istorie, istorie contrafactuală etc. În ultimele decenii, a apărut însă un alt inamic al adevărului istoric – adică al aceluși adevăr omenește posibil despre trecut – și anume pervertirea educației, îndreptarea ei spre scopuri improprie, superficiale, străine de fundamentele culturii europene și universale. Diminuarea îngrijorătoare a interesului pentru cultura generală și, mai ales, pentru istorie, filologie clasică și literatură a condus, în anii din urmă, la sporirea ignoranței publicului și, prin urmare, la transformarea acestuia, în mare măsură, într-o masă amorfă de receptori pasivi. Spre acest rezultat conduce și aviditatea de câștig pecuniar facil a unor persoane și a unor edituri, gata să exploateze ignoranța publicului și dorința acestuia de inedit cu orice preț. Din păcate, unele adevăruri din domeniul disciplinelor sociale și umaniste se tocesc prin repetare îndelungată, iar publicul, mereu avid de schimbare – chiar și acolo unde aceasta este imposibilă – caută noul, ineditul, insolitul. Există însă sectoare ale cunoașterii istorice în care s-a ajuns treptat la anumite adevăruri definitive sau aproape definitive, care nu se mai află în postura de a fi chestionate, puse la îndoială, disputate. Totuși, ignoranța despre care vorbeam mai sus este un teren fertil pentru cei care tind spre obturarea realității și spre stimularea unei imaginații nepotrivite pe tărâmul cunoașterii vieții oamenilor care au trăit în trecut. Pe acest fond, și-au făcut loc o serie de excese și de extreme în interpretarea destinului omenirii de odinioară, dar și al mersului istoric al românilor.

**Acad. IOAN AUREL POP**

# Dimitrie Cantemir

## domnitor și cărturar european (1673-1723)

„Prințul Cantemir întrunea talentul vechilor greci, îmbinând știința literelor cu cea a armelor” (Voltaire)

Anul 2023 este anul omagial dedicat lui Dimitrie Cantemir, personalitate complexă a culturii române și europene, născută pe meleagurile vasluiene, care continuă să trezească interesul istoricilor și cercetătorilor din diverse generații. În acest an, de grație divină, se împlinesc 350 de ani de la naștere și 300 de ani de la moartea sa. Domnitor și mare cărturar a fost una dintre marile personalități de la sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea, de factură enciclopedică, numele său aflându-se pe fațada renumitei biblioteci Sainte-Geneviève din Paris, sărbătorit în acest an și de UNESCO. A fost deschizător de drumuri în numeroase domenii de creație, spirit iluminist de talie europeană, istoric, scriitor, geograf, filosof, lingvist, muzicolog și compozitor cu o vastă activitate intelectuală. Domn al Moldovei în două rânduri (martie-aprilie 1693, 1710 - 1711) și membru al Academiei de Științe din Berlin, George Călinescu îl aprecia ca „un erudit de faimă europeană, voievod moldovean, academician berlinez, prinț moscovit, un Lorenzo de Medici al nostru.”<sup>3</sup> Chiar dacă în unele chestiuni concrete nu a găsit cea mai bună soluție, a văzut cu ochii minții viitorul românilor și în speranța dobândirii independenței, a creat o operă monumentală, apreciată de învățații vremii.

Dimitrie Cantemir s-a născut la 26 octombrie 1673 după unii cercetători în satul *Silișteni*, pe malul râului Elan, în ținutul Fălciu, astăzi comuna Dimitrie Cantemir, județul Vaslui. Istoricul Sever Zotta crede că s-ar fi născut la Iași<sup>4</sup>, iar prof. univ. dr. George Enache consideră că a văzut lumina zilei la Galați, unde a și fost botezat. Medievistul Sorin Gorovei, într-un simpozion dedicat mării personalități, care a avut loc la Vaslui, în 2019, con-



sidera că numele i-a fost dat de la Sfântul Zilei, Sfântul Dimitrie – izvorătorul de mir și a fost botezat de Dumitrașcu Vodă. Era fiul domnitorului Moldovei, Constatntin Cantemir (1685-1693), și al Anei, născută Bantăș, fiind a treia soție a voievodului, urcat pe tron la 73 de ani. Familia era de origine nobilă, tatăl său fiind un mic boier preocupat de cariera armelor.

Primele studii de limbă greacă, retorică, logică, filosofie și teologie ortodoxă le-a urmat în țară, sub conducerea învățatului grec Ieremia Căvelas. E trimis în 1688, la Constantinopol, ca ostatic al tatălui său pe lângă Imperiul Otoman, unde a stat 12 ani și frecventează cursurile Academiei grecești de pe lângă Patriarhia din Constantinopol, studiind limbile clasice, literatura antică, istoria, astronomia și filosofia. După terminarea studiilor, rămâne, cu mici întreruperi, în capitala Imperiului Otoman, ca reprezentant al fratelui său, Antioh Cantemir, până în 1710, păstrând strânse legături cu cercurile diplomatice de acolo, dar și cu cele culturale, grecești și turcești. A fost căsătorit de două ori, mai întâi cu Casandra, fiica domnului Țării Românești, Șerban Cantacuzino, care i-a dăruit, șase copii. După moartea acesteia, s-a căsătorit cu fiica unui principe rus, care i-a mai dăruit un copil.

La 10 decembrie 1710, Dimitrie Cantemir ajunge domn al Moldovei, ca un om credincios Porții Otomane. Domnia lui Cantemir s-a caracterizat prin încercarea de aplicare a ideilor sale de principe luminat. A încheiat la 13 aprilie 1711, la Luțk (Rusia), un tratat secret cu Petru cel Mare, în speranța eliberării țării de sub dominația otomană, în care se preciza integritatea granițelor și că ele vor fi apărate de oastea Moldovei. Întregul text al

tratatului a fost redactat de Dimitrie Cantemir și a fost semnat de Petru cel Mare. El conținea 17 articole, stipulându-se, printre altele, că domnia era recunoscută pe viață, iar scaunul Moldovei va fi transmis ereditar, în familia Cantemir. Era adeptul politicii autoritare și adversar al mării boierimi, împotriva anarhiei feudale și transformării țăranilor liberi în șerbi, existând chiar un conflict între Dimitrie Cantemir și mării boieri ai Moldovei, conflict care a izbucnit în timpul războiului ruso-turc din anii 1710-1711. Când Dimitrie vodă anunță că a trecut de partea rușilor, boierul Iordache Ruset îi strigă de față cu ceilalți boieri: „Te-ai cam grăbit, Măria ta, cu chematul muscalilor”<sup>5</sup>.

Înfrângerea rușilor de turci la Stălinești, în iulie 1711, a determinat exilul domnitorului în Rusia și a însemnat sfârșitul unei orientări politice care să asigure o domnie în spiritul veacului. În 1722, participă la campania întreprinsă de Rusia împotriva Persiei. În acest timp, boala de diabet de care suferea se agravează și este nevoit să se întoarcă la reședința sa din Dimitrovka. În seara zilei de 21 august 1723, trece în lumea veșniciei la vârsta de 50 de ani. Corpul neînsuflețit a fost transportat la Moscova și a fost înmormântat într-o mică biserică, ctitorită de marele cărturar. Osemintele i-au fost aduse în țară, în 1935, în urma reluării relațiilor diplomatice cu URSS, când era ministru de externe Nicolae Titulescu, la inițiativa lui Nicolae Iorga, și au fost depuse în biserica Sfinții „Trei Ierarhi” din Iași, unde sunt înmormântați trei mari voievozi (Vasile Lupu, D. Cantemir și Al. I. Cuza) și marele istoric o dorea să fie transformată într-un Panteon Național. Pe lespedea raclii sale este scris următorul text: „*Aici, întors din lungă și prea greaua pribegie înfruntată pentru libertatea țării sale, odihnește Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei*”. Sunt și anumite controverse cu privire la autenticitatea rămășițelor pământești aduse în țară, fără cap, unii considerând că acesta se află în Scoția datorită faptului că era mason.

Contactul cu societatea rusă și reformele țarului Petru I, deschid în bibliografia cantemireană, seria →

**Prof. dr. NICOLAE IONESCU**

<sup>3</sup> G. Călinescu, *Istoria literaturii române. Compendiu*. Editura pentru literatură, București, 1968, p. 28.

<sup>4</sup> Sever Zotta, *Despre neamul Cantemireștilor* (Extras din Buletinul „Ioan Neculce”, fascicola IX), Iași, Institutul de Arte Grafice „Viața Românească”, 1931, p.10.

<sup>5</sup> Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, ediția Iorgu Iordan, București, p. 270.

unor lucrări fundamentale în care se resimt influențele iluminismului timpuriu, cultivate de cercurile Academiei ruse și atașate ideilor filosofului Leibnitz<sup>6</sup>. A fost sfetnicul avizat al țarului în problemele lumii orientale și un promotor al politicii de transformare a societății rusești. Mediul favorabil de la Curtea țarului a înlesnit activitatea științifică și dezvoltarea gândirii social-politice. Prin erudiția sa, a stârnit curiozitatea și interesul Academiei din Berlin, fiind ales membru al acestui for științific, la propunerea filosofului german Leibnitz, la 11 iulie 1714. Dimitrie Cantemir a fost o figură emblematică și complexă, un diamant cu multe fațete, prințul Moldovei fiind un mare orientalist, un deist ortodox și un baroc al vremii sale.

Opera lui Dimitrie Cantemir este extrem de diversă, pe măsura erudiției savantului poliglot, vorbitor a 12 limbi străine, între care araba și persana. A fost un prinț al luminilor, spre deosebire de Niccolò Machiavelli, care a fost un savant al tenebrei. Cărturarul e primul din spiritele enciclopedice ale neamului, urmat de savanții Bogdan Petriceicu Hașdeu, Nicolae Iorga și Mircea Eliade. Dimitrie Cantemir a redactat cele mai importante lucrări în limba latină, presărată cu multe moldovenisme. A scris în această limbă pentru Europa și posteritate, întrucât în secolul al XVIII-lea era o limbă de circulație internațională. Stilul este monoton și scrisul se citește ușor, nefiind latina, din vremea lui Cicero, în pofta românismelor din operele sale. Savantul nu a luat contact direct cu operele anticilor, ci prin intermediari. Lucrările sale au contribuit la cunoașterea în lume a Moldovei natale, pe care a iubit-o atât de mult și oglindesc cele mai importante probleme social – politice, economice și spirituale din acea vreme.

Menționăm câteva din lucrările fundamentale ale operei cantemirene. Astfel, o carte de educație creștină și de reflexie filosofică este „Divanul sau Gâlceava înțeleptului cu lumea”, fiind prima lucrare românească originală de gândire religioasă în care întâlnim disputele medievale despre timp, suflet, natură sau conștiință.<sup>7</sup> Dimitrie Cantemir sugerează su-

perioritatea omului asupra celorlalte viețuitoare și face din om un stăpân al lumii, susținând importanța vieții spirituale asupra condiției biologice a omului.

În domeniul geografiei, a elaborat lucrări și hărți referitoare la Constantinopol și partea răsăriteană a Caucazului. E autorul uneia dintre primele lucrări dedicate istoriei turcilor „Istoria creșterii și descreșterii Imperiului Otoman” (1714-1716). Ea răspundea unei necesități politice, într-un moment în care criza imperiului era evidentă, apărând pe scena politică „problema orientală”. Cartea a fost o lucrare de căpătâi pentru diplomația europeană, timp de un secol, fiind tradusă în engleză, franceză și germană. A fost redactată în limba latină. În această lucrare, Dimitrie Cantemir relatează istoria Imperiului Otoman și analizează cauzele care ar duce la destrămarea sa. A insistat asupra posibilităților popoarelor asuprite de a-și recuceri libertatea. Cărturarul descrie evoluția politică a statului otoman, furnizând date importante în legătură cu biografiile a 19 sultani, de la Osman, întemeietorul Imperiului Otoman, până la Ahmed al III-lea, contemporan cu savantul român. Sunt prezentate detalii interesante despre viața socială din imperiu. Prima parte a cărții se încheie pe la 1672, când imperiul intră în faza declinului politic și militar. Partea a doua e consacrată decăderii Imperiului, (scăderii, după cum consideră autorul), fiind mai concisă decât prima, limitându-se la ultimele patru decenii (1672-1712), însă este mai valoroasă, cuprinzând observații personale ca martor ocular la o parte dintre evenimentele istorice descrise. Dimitrie Cantemir prezintă aspecte din viața cotidiană, obiceiurile și tradițiile turcilor, ceremoniile primirii ambasadorilor la Înalta Poartă, sărbătorirea bairamului, ritualul circumciziunii etc. Autorul folosește numeroase proverbe și zicători turcești. Deosebit de interesante sunt informațiile din armată, despre instituțiile statului otoman, dar și detalii inedite ale vieții de la palatul imperial, din școli, din viața ecleziastică, din muzică, literatura populară, despre monedele turcești etc.<sup>8</sup>

„Istoria ieroglifică” scrisă la Con-

stantinopol în 1705 este considerată prima încercare de roman social - politic, alegoric și autobiografic. D. Cantemir satirizează lupta pentru domnie dintre partidele boierești din Țările Române.

Această luptă alegorică este prezentată printr-o dispută filosofică între două principii, simbolizate de Inorog și Corb, lucrarea cuprinzând cugetări, proverbe și versuri ale poeziei populare.

După criticul George Călinescu, „Istoria ieroglifică” e un „adevărat *Roman de Renard* românesc”<sup>9</sup>, unde sunt demascate realitățile dezolante ale epocii, savantul găsind necesar ca prin scris să prezinte tot ce nu a putut să spună la vremea respectivă. Ne descrie o luptă între diferite tipuri de animale, reprezentative pentru o anumită clasă socială, folosind forma alegorică pentru a realiza o corespondență între patimile animalelor și caracterele oamenilor din Moldova și Țara Românească. Lucrarea este văzută și ca un pamflet împotriva Imperiului Otoman, fiind reprezentat ca o „imensă organizație bazată pe jefuirea supușilor și pe îmbogățirea demnitarilor”<sup>10</sup>.

„Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor” este ultima operă a lui Dimitrie Cantemir, scrisă, în latină, în 1722 și tradusă în română.

Este o lucrare de sinteză și prezintă concepția lui Dimitrie Cantemir asupra formării poporului român și a limbii române, tratând, pe baza unei variate documentări, din peste 150 de izvoare române și străine, originile poporului român și evoluția sa până la cel de-al doilea descălecat, al întemeierii țărilor române, Muntenia și Moldova. O copie a manuscrisului *Hronicului* a fost cumpărată de Inochentie Micu-Klein, episcopul luminat al românilor din Transilvania, care o va populariza și o va face să circule, lucrarea fiind folosită de corifeii Școlii Ardelene (Petru Maior, Samuil Micu și Gheorghe Șincai), în lupta pentru afirmare națională a românilor. Ideea principală a *Hronicului* este romanitatea poporului român.

Autorul îi considera pe români ca urmași ai romanilor și numai ai romanilor, întrucât dacii ar fi fost exterminați în urma războaielor cu aceștia, susținând ca majoritatea →

<sup>6</sup> Nicolae Ciudin, Aurelia Ciudin, *Personalități istorice*, Editura Helios, Iași, 2000, p. 181.

<sup>7</sup> Damian Hurezeanu, *Istoriografie generală și românească*, Editura Fundației România de Măine, București, 2001, p. 74.

<sup>8</sup> P.P. Panaitescu, *Dimitrie Cantemir, viața și opera*, în Biblioteca istorică, III, Editura Academiei, București, 1958, p. 81.

<sup>9</sup> G.Călinescu, *op.cit.*, p. 28.

<sup>10</sup> Petre P. Panaitescu, *op.cit.* p. 81.



istoricilor umaniști, reprezentanți ai iluminismului românesc, latinitatea pură a românilor. Rezultatele la care a ajuns istoriografia de după Cantemir nu confirmă această teorie, știindu-se, astăzi, că dacii au fost romanizați, romanizarea constând în adoptarea limbii și culturii latine de către băștinași. Cartea este un monument de erudiție, însuși titlul lucrării fiind semnificativ, între romani și moldo-vlahi existând o identitate.<sup>11</sup> Atitudinea critică, viziunea și argumentele susținute de autor sunt străbătute de un patriotism fierbinte, militant. A cuprins în raza scrisului său fenomenul românesc de pretutindeni și a căutat să integreze istoria românilor în cadrul celei universale. Această lucrare este un testament pe care îl transmite neamului său, susținând ideea unității poporului român, a latinității și continuității în Dacia. Autorul evidențiază noblețea neamului românesc, nu numai prin ascendența romană, dar și prin faptul că romanii erau purtătorii unei strălucite civilizații, menținând lumea cucerită nu numai prin sabie, ci și prin cultura lor.

„Descrierea Moldovei”, scrisă în latină (1716), când trăia în Rusia, la cererea Academiei din Berlin, reprezintă prima prezentare interdisciplinară (geografie, demografie, etnografie, cartografie, psihologie colectivă) a Moldovei și locuitorilor ei.

Lucrarea are trei părți: o primă parte e consacrată descrierii geografiei, unde sunt prezentate relieful, bogățiile și organizarea administrativă a țării; partea a doua, se ocupă de viața politică, descriind pe larg forma de guvernământ, ceremonialul de la curtea domnească, obiceiurile, armata, justiția, finanțele, clasele sociale și politice; ultima parte este consacrată tradițiilor, religiei, culturii, cuprinzând și un capitol despre limba și literatura moldoveană. În „Descrierea Moldovei”, principiile cărturar, prezintă harta Moldovei, în manuscris, aceasta fiind prima hartă reală a țării, conținând detalii geografice și informații administrative. Lucrarea are drept scop cunoașterea Moldovei de lumea vremii sale, oferind informații geografice, imagini, detalii ale vieții politice și economice ale locui-



**Hemat Rayan**

torilor, fiind o primă scriere științifică a unui român. A folosit izvoare moldovenești, letopisețele cronicarilor și scrierile autorilor antici, ale lui Ptolemeu, Strabo, Eutropiu și Ammianus Marcellinus.<sup>12</sup>

Această carte e prima monografie geografică românească.

Umanist cu multiple preocupări, Dimitrie Cantemir s-a ocupat și de muzică, fiind abil interpret al instrumentelor turcești, ney și tambur. El a inventat și un sistem de notație pentru muzica turcă. A fost un fin cunoscător al muzicii orientale, realizând un studiu despre muzica din Imperiul Otoman și despre culegeri de cântece turcești, fiind primul orientalist român. De asemenea, a cules informații despre instrumentele muzicale, obiceiurile și datinile populare românești, despre muzica de ceremonial.

Savantul a fost și primul român autor de lucrări filosofice propriu-zise, scriind studii de logică și metafizică, fiind în cultura românească cel mai de seamă gânditor și om de știință umanist, iluminist. A fost membru al masoneriei ca și alți învățați, precum țarul Rusiei, Petru cel Mare. Gândirea lui filosofică, raționalistă, reflectă lupta dintre concepțiile religioase și cele laice. Dimitrie Cantemir, deschide în istoriografia noastră, preocuparea pentru istoria culturii, stabilind locul și rolul poporului român în istoria Europei. Privită în ansamblu, opera lui Dimitrie Cantemir are o întreită semnificație: a adus o contribuție substanțială la abordarea erudită a istoriografiei române, aducând scrisul cronicăresc până în epoca luminilor și a înscris creația

spirituală românească în circuitul de valori europene.<sup>13</sup> Regretatul scriitor basarabean Nicolae Dabija considera că opera sa realizează o sinteză între cultura Orientului și Occidentului.

Dimitrie Cantemir este asumat azi de mai multe țări: România, Republica Moldova, Turcia, Rusia, chiar și de Transnistria. Numele său a fost atribuit multor străzi din localități ale României și Republicii Moldova. În sudul Republicii Moldova, există orașul și raionul Cantemir. Numeroase instituții de cultură și educație din ambele țări îi poartă, de asemenea, numele. În România, a fost turnat un film, în regia lui Gheorghe Vitanidis, la fel și în Republica Moldova, în 1973. De curând, un parc și un muzeu din Istanbul au primit numele lui Dimitrie Cantemir. Această personalitate complexă a dat numele unor școli, fiind patronul spiritual al unor instituții locale și naționale de referință.

Așadar, de peste trei secole, noi, românii despărțiți de granițe artificiale, ne-am întâlnit cu paginile scrise de prințul Dimitrie Cantemir și ne-am recunoscut, nu ca rude, ci ca fiind de același neam. L-am putea considera „unificatorul de Limbă și Conștiință Românească” și nu e de mirare că în cultura română, numele lui Dimitrie Cantemir este cel mai vehiculat după cel al lui Mihai Eminescu, chiar dacă unora, de mult, nu le mai face plăcere.

### **Bibliografie selectivă**

- Baban, Ioan, *Univers cultural și literar vasluian, Dicționar*, Editura PIM, Iași, 2008.
- Cantemir, Dimitrie, *Hronicul vechimii moldo-vlahilor*, Editura Albatros, București, 1981.
- Călinescu, George, *Istoria literaturii române. Compendiu*. Editura pentru literatură, București, 1968
- Cernovodeanu, Paul, *Cantemir, Dimitrie, Scurtă povestire despre stârpirea familiilor Brâncoveanu și Cantacuzinilor*, București, Editura Minerva, 1995.
- Ciobanu, Ștefan, *Istoria literaturii române vechi*, Chișinău, Editura Hyperion, 1992.
- Hurezeanu, Damian, *Istoriografie generală și românească*, Editura Fundației România de Măine, București, 2001.
- Panăitescu, Petre, *Dimitrie Cantemir, viața și opera*, în Biblioteca istorică, III, Editura Academiei, București, 1958.
- Țarălungă, Ecaterina, *Dimitrie Cantemir. Contribuții documentare la un portret*, Editura Minerva, București, 2004.

<sup>11</sup> Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimii moldo-vlahilor*, Editura Albatros, București, 1981, pp. 8-9.

<sup>12</sup> *Ibidem*, p.153.

<sup>13</sup> Damian Hurezeanu, *op.cit.*, p. 78.

# Dimitrie Cantemir

## trei secole de la trecerea în eternitate

Conducător de stat, om politic cu viziune continentală, principe luminat deschis politicii moderne, totul dincolo de eminența unei culturi multilaterale: gânditor, filosof, scriitor, fondator al scrisului românesc.

Dimitrie Cantemir (26 oct.1674-21 aug. 1723) este prima mare personalitate politică, socială, culturală prin care poporul român țâșnește din Evul Mediu întunecat într-o societate cu deschideri moderne, continentale.

El însuși fiu de Domn, Dimitrie nu are totuși rădăcini adânci domnești, provenind din așezata boierie de țară, dintr-o pătură nu foarte bogată, dar legată de pământ, de sat și de țărani. Nu se știu prea multe despre locul de baștină – ținutul Fălciu din județul Vaslui – reconstruit în contemporaneitate în conștiința colectivă.

Spirit elegant și elevat, Cantemir a fost o personalitate continentală, scriitor polivalent, conducător de țară, și a difuzat, mai cu seamă prin opera sa, cele mai profunde idei ale secolului. El este primul nostru model cultural și o referință pentru viitorul și eflorescența conștiinței românești.

Înainte de a fi domn al Moldovei, Dimitrie Cantemir a dorit să fie domn al Țării Românești, fiind și ginerele fostului domnitor Șerban Cantacuzino, dar a intrat în conflict deschis cu Constantin Brâncoveanu. În 1711, este ales a doua oară domn al Moldovei, dar în același an, după înfrângerea de la Stănilești, se refugiază în Rusia, unde intră în contact cu mari personalități ale epocii, iar în 1714 este ales membru al Academiei din Berlin ca specialist în probleme orientale.

Din 1721, devine sfetnicul intim al țarului Petru I, consiliindu-l în privința reformelor sociale, administrative și militare care urmăreau modernizarea statului rus. Va muri la 21 august 1723 pe moșia sa, Dimitrievka.

Umanist de amplitudine mondială, cunoscător a 11 limbi, polivalent în științele culturii și artelor, specializat în istorie, geografie, literatură, a lăsat Europei tomuri de mare valoare, dintre care enumerăm doar câteva:

**Divanul sau gâlceava înțeleptului cu lumea**, scrisă în română și tipărită la Iași în 1698, e prima lucrare românească originală de gândire religioasă. Până la *Divanul* ... lui Cantemir, cărțile religioase la români sunt numai traduceri din limbi străine. În această lucrare,

întâlnim disputele medievale despre timp, suflet, natură sau conștiință. Dimitrie Cantemir sugerează superioritatea omului asupra celorlalte viețuitoare, face din om un stăpân al lumii, susține superioritatea vieții spirituale asupra condiției biologice a omului, încearcă să definească concepte filozofice și să alcătuiască o terminologie filozofică. Subiectul cărții, lupta între trup și suflet, între materie și spirit, prin care biserica înțelege lupta dintre păcat și trăirea mistică, pornește de la epistola lui Pavel către galateeni (trupul se luptă neconștient cu spiritul). Cea mai apropiată ca formă de *Divanul* lui Cantemir, dintre diferitele opere cu această temă, este *Dioptra (Oglinda lumii)*, scriere a lui Filip Solitarul, scriitor ascetic bizantin (secolul XI).

**Sacrosantae Scientae Indepingibilis Imago (Icoana de nezugrăvit a științei sacrosante)**, 1700, lucrare filozofică în care încearcă să integreze fizica într-un sistem teist, în linia lui Francis Bacon, un fel de împăcare între știință și religie, între determinismul științific și metafizica medievală. Cantemir manifestă un interes deosebit pentru astrologie și științele oculte, sacre, specifice Renașterii. Cantemir cunoaște și pune în discuție principalele probleme ale filozofiei din vremea lui: teoria cunoașterii, teoria atomilor și a originii materiei, controversa dintre teism și deism, problema timpului etc. E o scriere filozofică de factură precumpănit orolastică.

**Istoria ieroglifică** scrisă la Constantinopol în română (1703 - 1705). E considerată prima încercare de roman politico-social, alegoric și autobiografic. Cantemir satirizează lupta pentru domnie dintre partidele boierești din țările române. Această luptă alegorică se reflectă printr-o dispută filozofică între două principii, simbolizate de Inorog și Corb. Lucrarea cuprinde cugetări, proverbe și versuri care reflectă influența poeziei populare. *Istoria ieroglifică* este un „adevărat *Roman de Renard* românesc”, apreciază George Călinescu, asupra tâlcului politic al căruia... s-a insistat cu exces. Corbul (Brâncoveanu), epitropul păsărilor, a dat poruncă să se înlăture Vidra (Const. Duca) de la epitropia dobitoacelor și să se înscăuneze Struțocămila (Mihai Racoviță). Vidra se apără ținând un discurs după toate regulile retoricii... Bătlanul denunță caracterul amfibiu al Vidrei care, la rândul-i, ironizează dubla înfățișare a Bătlanului, „pasăre de apă sau pește de aer”. *Istoria ieroglifică* aduce o contribuție prețioasă limbii noastre literare, prin infuzia unei bogate paremiologii [paremiologie = studiul proverbelor, n.n.], în parte de origine sacră, dar mai ales în sensul cel

mai larg popular, cu binevenite aluviuni orientale la matca noastră autohtonă, după cum observă Șerban Cioculescu. Cartea rămâne capodopera lui Dimitrie Cantemir și situează cultura română între vârfurile europene ale vremii.

**Istoria creșterii și descreșterii imperiului otoman**, redactată în latină: *Historia Incrementorum atque Decrementorum Aulae Othomanicae*, între 1714 și 1716. Istoricul Virgil Cândea a descoperit manuscrisul acestei lucrări în biblioteca Houghton a Universității Harvard, din Cambridge (Massachusetts, SUA). Dan Slușanschi, cel mai important editor al textelor latine ale lui Cantemir, a publicat prima ediție critică în 2001. În această lucrare, Dimitrie Cantemir a relatat istoria imperiului otoman și a analizat cauzele care ar fi putut duce la destrămarea sa. A insistat și asupra posibilităților popoarelor asuprite de a-și recuceri libertatea. Lucrarea a fost tradusă și publicată în limbile engleză, franceză și germană. În această operă, Dimitrie Cantemir descrie, la început, evoluția politică ascendentă a statului otoman, furnizând totodată date importante în legătură cu biografiile a 19 sultani, de la Osman, întemeietorul Imperiului Otoman, până la Ahmet al III-lea, contemporan cu autorul.

**Hronical vechimei a romano-moldo-vlahilor**, scris mai întâi în latină, dar tradus apoi de autor în română (1719 - 1722), cuprinde istoria românilor de la Traian până în pragul celei de a doua „descălecări” sau întemeierea principatelor. Susține ideea lui Miron Costin: originea latină comună a tuturor dialectelor românești. *Hronical vechimei...* e încununarea erudită a eforturilor întreprinse de predecesori pentru a dovedi originea romană a românilor și unitatea lor de neam. Pentru scrierea acestei lucrări, Cantemir a consultat peste 150 de izvoare române și străine în limbile latină, greacă, polonă și rusă. El mărturișește: „nicio piatră neclătită și niciun unghi nescociorât n-am lăsat, pentru ca să ne înștiențăm de începătură, și purcederea, și așezământul, cel mai de pre urmă, a acestui neam, din care ne înștiențăm cu adevărat”. (apud Șerban Cioculescu).

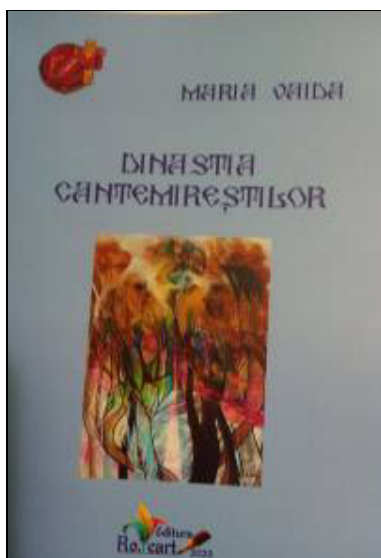
**Descriptio Moldaviae (Descrierea Moldovei)**, scrisă în latină (1714 - 1716), la cererea Academiei din Berlin, când Cantemir trăia în Rusia. Lucrarea reprezintă prima prezentare interdisciplinară (geografie, demografie, etnografie, cartografie, psihologie colectivă) a Moldovei și locuitorilor ei. *Descrierea Moldovei* are trei părți: o primă parte consacrată descrierii geografiei, →

AURELIU GOCI

## Dinastia Cantemireștilor

Anul 2023 a fost decretat „Anul cultural Dimitrie Cantemir”, cu ocazia împlinirii a 350 de ani de la nașterea marelui cărturar român și a 300 de ani, de la moartea sa. În cadrul manifestărilor dedicate evenimentului, se înscrie și apariția cărții scriitoarei clujene Maria Vaida, „Dinastia Cantemireștilor”, la Editura Ro.cart, din București, cu o prefață de Mircea Gheorghe Abrudan, doctor în istorie, cercetător la Institutul de Istorie „George Barițiu” din Cluj-Napoca. Cartea, cu ilustrații constând în fotografii ale membrilor dinastiei sau ale unor clădiri și instituții ce au legătură cu istoria dinastiei, e un periplu în interiorul dinastiei, fiecare dintre membrii ei constituindu-se în câte un capitol al cărții: domnitorul Constantin Cantemir, întemeietorul dinastiei; Antioh Cantemir, fiul lui Constantin Cantemir; Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei, umanist și precursor al iluminismului românesc; Antioh Cantemir, fiul lui Dimitrie Cantemir, considerat un erudit al Europei, cu destin tragic, mort la doar 36 de ani, întâiul poet modern rus, de origine română (așa cum, cu mult timp încoace, Nichita Stănescu, în România); Maria Cantemir, fiica lui Dimitrie Cantemir; Ekaterina (Smaragda) Dmitrievna Golițina. Lor li se adaugă Lovisa von Burghausen și Țarul Petru cel Mare, ale căror destine inconfundabile au intersectat cu Dinastia Cantemireștilor.

Scriitoarea Maria Vaida, o inițiată în cercetarea vieții și operei, dar și în alcătuirea de monografii ale unor oameni de seamă români (Gheorghe Pituț, Lucreția Suciuc, Yvonne Rossignon, Ion D. Sîrbu), assemblează, prin cercetare asiduă și exemplaritate profesională, ca într-un veritabil puzzle al grațitudinii, Viața și



opera membrilor Dinastiei Cantemireștilor, cu toate firele din aur domnesc care le-au unit destinele inconfundabile, alcătuind pagini de seamă în istoria popului nostru. Cartea e o lucrare esențială, fiindcă se adresează tuturor cititorilor români, lăsându-le accesibilitate, fără sofisticări literare care să complice într-un mod nedorit conținutul, reține doar datele cele mai expresive și ia părtași pe toți cei ce o lecturează la o cercetare intelectuală spectaculoasă.

Dimitrie Cantemir, apogeul dinastiei, un cărturar cât un imperiu, poliglot și umanist, s-a născut la 26 octombrie 1673, în ținutul moldovenesc Fălciu, și a murit la doar 50 de ani. Enciclopedist, etnograf, geograf, filozof, istoric, lingvist, muzicolog și compozitor, a fost domnitor în Moldova, în două serii: martie-aprilie 1693 și 1710-1711, încercând să aplice reformele promovate de Țarul Petru cel Mare, aliat și prieten, și pe pământul Moldovei, revoltându-și boierii care, prin acestea, își pierdeau

multe privilegii. Un erudit de faimă europeană, Dimitrie Cantemir a fost pe rând voievod moldav, academician berlinez, prinț moscovit. A fost căsătorit cu Casandra Cantacuzino, înțeleapta fiică a lui Șerban Cantacuzino, domn al Țării Românești. Înfrânt, după lupta de la Stănilești împotriva turcilor, Cantemir este obligat să se refugieze în Rusia, unde Țarul Petru cel Mare i-a dat titlul nobiliar de cneaz și moșii întinse, mulți iobagi, în Dmitrovsk. Aici și-a petrecut restul vieții, în mijlocul preocupărilor intelectuale – dând culturii românești lucrări de o covârșitoare importanță – cu excepția campaniei împotriva Persiei, în care îl însoțește pe țar. Boala i s-a agravat, în timpul acesteia: un diabet care i-a adus moartea. A fost așezat la mănăstirea Sf. Nicolae din Moscova, alături de prima sa soție, Casandra. În anul 1935, osemintele sale fiind readuse în țară și așezate pentru vecie în Biserica Domnească „Trei Ierarhi” din Iași. Pe lespedea sa de mormânt scrie explicit: „Aici, întors din lunga și prea greaua pribegie, înfruntată pentru libertatea țării sale, odihnește Dimitrie Cantemir, domn al Moldovei. Rege al României era Carol al II-lea în perioada aceasta.” Scrisă în ritm alert, cartea se citește ușor și produce o dulceață rară la lectură, asemănătoare cu dulceața albărie de soc. Vă invit cu căldură să o citiți. Răsplata intelectuală pentru efortul Mariei Vaida este lectura, singura modalitate spre a ne reîmprospăta cunoștințele asupra unei perioade istorice, culturale și diplomatice fascinante din istoria României.

Luminoasă, densă, cuprinzătoare, limpede, doctă, cartea Mariei Vaida este o reverență elegantă la Anul Cantemir, anul iluminărilor domnești.

**DUMITRU CERNA**

### CANTEMIR...

→unde sunt prezentate relieful, bogățiile și organizarea administrativă a țării; partea a doua se ocupă de politică, descriind pe larg forma de guvernământ, ceremonialul de la curtea domnească, armata, justiția, finanțele, clasele sociale și politice, obiceiurile; ultima parte e consacrată religiei, culturii, cuprinzând și un capitol despre limba și literatura moldoveană.

**Collectanea Orientalis** (Colecția orientală), 1722-1723, cuprinzând texte de investigare arheologică a Zidului Caucazian, lăsat de Alexandru Macedon, a vestigiilor persane ale zonei Mării Caspice etc.

Dimitrie Cantemir a trăit atât cât a trebuit ca să-și edifice o operă enciclo-

pedică remarcabilă; os de domn, el n-a avut totuși geniul militar care să-l impună între imperiile care-l înconjurau. Astfel că, din nefericire, când a ajuns în vârful ascensiunii sale sociale și politice, s-a declanșat și momentul prăbușirii. Dar el rămâne primul umanist de anvergură din cultura română, iar dominantă sa patriotică învinge moartea: osemintele sale sunt aduse în țară și sunt înhumate în biserica „Trei ierarhi” din Iași, în 1935.

Apariția unui „uomo universale”, de tip renascentist în plin Ev Mediu românesc este un adevărat miracol pe care a putut să o susțină numai statura sa social-politică și culturală, de erudit european, cu viziune personală asupra lumii, gândirii, credinței și culturii – pe de o parte, și conducător de stat implicat în salvarea neamului și în stabilitatea

statală în raport cu imperiile dominante în arealul est-european. Opera sa excepțional de diversă îl proiectează între primii învâțați ai Evului Mediu, iar în România, Cultura începe cu el, pentru că Dimitrie Cantemir a gândit un principat alcătuit pe criterii lingvistice, naționale, religioase, sociale comune.

Dimitrie Cantemir s-a săpat în efigia istoriei și culturii românești, a devenit arhetipul etern al cărturarului luminat, care este voievod și actor de rang înalt în relațiile internaționale.

Faptul că s-a stabilit ca anul 2023 să fie „Anul cultural Dimitrie Cantemir” constituie o recunoaștere peste trei veacuri a figurii extraordinare a acestui mare învățat care a conturat distinctiv arhetipul personalității multiple care marchează istoria europeană.



# Ioan al Banatului

„Stați și judecați!”

**Luminița Cornea:** Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, să presupunem că ne aflăm în săptămâna a 17-a după Rusalii, când la Sfânta Liturghie se citește pericopa evanghelică de la Luca, capitolul 5, versetele 1-11, cunoscută sub numele de *Pescuirea minunată*.

**Înaltpreasfințitul Ioan:** Binecuvântat să fie Dumnezeu care ne cheamă în fiecare duminică să-I fim oaspeți în casa Lui, în sfânta biserică. Câtă bucurie trebuie să fie în sufletele noastre când simțim că ne aflăm în casa lui Dumnezeu!

**L.C.:** În pericopa evanghelică menționată, Sfântul Luca ne informează că într-o dimineață Mântuitorul ședea lângă lacul Ghenezaret și a văzut două corăbii în care erau câte doi frații, Simon-Petru și Andrei, Iacob și Ioan în cealaltă. Erau pescari și din truda lor cinstită își întrețineau familiile. Mulțimile aflând unde este Iisus au venit după El. Și văzând corăbiile s-a urcat în corabia lui Petru și i-a spus s-o mai îndepărteze puțin de la țarm. Apoi a grăit mulțimilor care se aflau pe malul apei. Vă rog, Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit...

**Îps. Ioan:** Probabil la câteva ore după ce le va fi grăit, venea miezul zilei, când în Țara Sfântă, foarte cald este. Atunci, Mântuitorul s-a gândit să le hrănească și trupul, nu numai sufletul prin cuvântul Său dumnezeiesc. Îi spune lui Petru să depărteze corabia mai departe, unde era apa mai mare, și să arunce mreaja, mrejele spune la plural Sfântul Luca. Sfântul Luca, care era de profesie pescar, îi spune lui Dumnezeu că ziua în amiaza mare nu se prinde pește. *Îi spune lui Dumnezeu!* El se consideră că este mai mare pescar decât Dumnezeu, că știa mai bine profesia / meseria asta decât Dumnezeu. Totuși, totuși, se smerește, își pleacă capul, își pleacă conștiința, trece peste regulile pescuitului, valabile și astăzi, și spune: *Toată noaptea am pescuit și n-am prins, dar, după cuvântul tău, voi arunca mreaja.* Vedeți și noi, de multe ori, vrem să-L învățăm pe Dumnezeu cum să poarte de grijă lumii acesteia, cum să aibă grijă de mine și de tine.



Dacă m-ar fi ascultat Dumnezeu pe mine și mi-ar fi dat toate cele ca om păcătos i-am cerut în viață, eu, astăzi, n-aș fi aici, ci aș fi ajuns să bat la poarta iadului, aș fi ajuns la poarta iadului. Îi mulțumesc lui Dumnezeu că nu m-a ascultat, că aș fi pierit dacă Dumnezeu mi-ar fi împlinit gândurile mele, care nu întotdeauna au fost spre slava Sfintei Treimi și a mea mântuire.

**L.C.:** Din experiența noastră a tuturor, de fiecare zi, ne rugăm lui Dumnezeu și dorim ca imediat să se îplinească rugile noastre, ba, mai mult, ne supărăm dacă nu suntem ascultați. Înaltpreasfințite Părinte, cum să procedăm?

**Îps. Ioan:** Vă rog să nu-L judecați pe Dumnezeu când cereți ceva și nu pică imediat în palmă. Stați și judecați! Oare îmi este de folos ce am cerut sau cumva m-ar duce gândul acesta spre pierzare? Sfântul Apostol Petru, spuneam, se smerește și ascultă. Care este rolul smereniei și al ascultării? Se vede imediat: prinderea mulțimilor de pește, încât s-au umplut cele două corăbii. Au fost acolo sute de kilograme de pește, în miezul zilei. De aceea, iată mesajul: *să ascultăm cuvântul Evangheliei și să nu încercăm să-l tălmăcim după voința noastră.* Mulți dintre cei care nu ajung la sfânta biserică, au șters crucea de pe coperta Cărții Sfinte și-n loc de cruce au pus semnul întrebării. Noi să stăm sub cruce, sub jertfa Mântuitorului nostru Iisus Hristos!

Vă rog să vedem câți pescari au fost în cele două corăbii. Putem deduce din cele scrise de Sfântul Luca. În fiecare corabie câte doi pescari și... primul pescar, Hristos Domnul. Și-a adus o contribuție importantă pescarul Hristos, atunci când i-a spus lui Petru să arunce mreaja? Da, și-a adus o contribuție fundamentală. Încă o dată s-a dovedit că tot ce e sub soare ascultă de cuvântul Evangheliei lui Hristos și veșnic a ascultat de Hristos. Astăzi, oamenii mai puțin ascultă de Hristos. În dimineața aceasta și în toi de noapte, am privit pe fereastra casei, către înaltul cerului, și am văzut o păclă

albă de nori și mi-am zis: *Doamne, ce-o fi aceasta?* Și apoi am spus: *Aceasta este mreaja pe care a aruncat-o Hristos peste această cetate, să prindă suflete de oameni, ca să-i aducă astăzi la potir, la sfânta liturghie.*

Binecuvântați să fie toți cititorii care se lasă prinși în mreaja iubirii lui Hristos, care nu se zbat să iasă din mreajă, care simt că această mreajă nu e împletită din fir de cânepă, ci mreaja lui Hristos este împletită din harul Duhului Sfânt.

Doamne, și iar zic, Doamne, cum te-ai milostivit de noi! Pe niciunul, dintre cei care s-au lăsat prinși de mreaja harului iubirii lui Dumnezeu, nu l-ai zvârlit înapoi, în apă, ci l-ai adus în casa Tatălui Ceresc, în sfânta biserică.

### Iubirea este mreaja inimii.

**L. C.:** Dumnezeu este iubire. Se vorbește mult despre iubire în toate mediile. În creațiile literare, pagini întregi transmit sentimente de iubire. Există oare o definiție care să sintetizeze iubirea, adică, simplu, ce este iubirea?

**Îps. Ioan:** Ce este iubirea? *Dumnezeu este iubire. Este Iubire cu I mare.* Dar este și o iubire pe care o scriem cu i mic. Ce-ar fi aceasta? Iubirea este mreaja lui Iisus care vrea să-i prindă pe toți. Când a aruncat Petru mreaja în adânc, n-a zis Dumnezeu să intre un pește de un fel sau un pește de alt fel, pe toți, mai mari sau mai mici, pe toți. Aceasta este iubirea care este nepărtinitoare, care pe toți ne cuprinde, și pe cei buni, și pe cei păcătoși. Totuși, dacă zicem că Hristos ar fi fost în corabie un fel de ajutor de pescar, totuși, în situația de acolo, *Hristos este pescarul desăvârșit.* Hristos este acela care aruncă mreaja. Nu spune Sfântul Luca că i-a spus lui Petru: *Dă-mi mie mreaja să-o arunc că tu nu știi să prinzi pește!* Nu l-a ocărăț. A spus să arunce el mreaja. Dar, înainte de a arunca Petru mreaja în apă, Hristos a aruncat mreaja în Sus. Petru în adâncul apei și Hristos a aruncat mreaja în Sus, pe țarm, și a prins mulțime de suflete.

Vă întreb care e mai mare minune, prinderea peștilor sau prinderea sufletelor? Cu siguranță, prinderea sufletelor. Atunci de ce, în general, când predicăm textul acesta, →

**A consemnat**

**LUMINIȚA CORNEA**

vorbim mai mult de pești decât de suflete? Să avem grijă, de suflete să vorbim mai mult decât de pești! Hristos aruncă mreaja și prinde o mulțime de suflete. Sfântul Luca n-a mai scris și asta, n-o fi având cerneală(?!), dar ne-a dat de înțeles, prin cele scrise, că Hristos a aruncat mreaja pe uscat și a prins suflete. Când a aruncat Petru mreaja, el ce a prins? Dacă ai fi fost atunci în corabie sau dacă am fi acum acolo, ce crezi că a mai prins Petru de pe adâncul mării? Poate, veți zice: *Părinte, dacă ar arunca-o astăzi, probabil, ar prinde multe peturi, pe care le aruncăm noi, nesocotind creația lui Dumnezeu.* Totuși ce a prins el? Ceva care era plin de lumină, ceva care lumina foarte puternic. L-a prins pe Hristos. Când a spus și a mărturisit Petru, în corabie, până ce a vândut mulțimea peștilor, și-a dat seama cât de mare este Dumnezeu și a simțit să se spovedească lui Dumnezeu, acolo în corabie. A dat peștii de-o parte și de alta, s-a pus în genunchi între pești și s-a spovedit lui Hristos, Fiul lui Dumnezeu. I-a spus: *Ieși de la mine, Doamne, că sunt om păcătos.* (Luca 5, 8).

**L.C.:** Aici, este un fel de moment culminant care ne îndeamnă la gândire profundă.

**Îps. Ioan:** Când a rostit aceste cuvinte *Ieși de la mine, Doamne, că sunt om păcătos*, atunci Petru a aruncat cealaltă mreajă și atunci L-a prins pe Hristos. Auziți câte pescuiri au fost aici! Ajungem acum la această *sintetică definiție a iubirii*, răspuns la întrebarea: ce este iubirea? *Iubirea este mreaja inimii.* Apoi, fiecare poate să-și arunce mreaja inimii spre Hristos, spre Dumnezeu, spre Evanghelie sau alții își aruncă mreaja inimii în plăcerile și-n desfătările lumii de astăzi. Așa că aveți grijă în ce parte vă aruncați mreaja inimii! Iubirea este mreaja inimii! Aruncați-o, lăsați-o în adânc, unde vedeți că este durere, necaz, rană, unde vedeți că sunt lacrimi. Aruncați această mreajă a inimii ca să-i prindeți pe toți cei care sunt în suferință și-n necaz, apoi aruncați-o mereu în sus, ca să-L prindeți pe Hristos în inima fraților voastre.

Doamne, ne lăsăm prinși! Aruncă mreaja mereu aici, în partea aceasta de țară! Noi ne lăsăm prinși în mreaja iubirii Tale, dar rogu-mi-Te, lasă-Te și Tu prins în mreaja inimilor noastre!

## Episcopul Melchisedec Ștefănescu

200 de ani de la nașterea sa

Unul dintre cei mai de seama ierarhi care au păstorit la Episcopia Romanului a fost **Melchisedec Ștefănescu**. S-a născut în 1823 în satul Gârcina (jud. Neamț), în familie de preot, primind la botez numele de Mihail. A învățat carte în satul natal, apoi în Piatra Neamț și la Seminarul de la Socola. Călugarit sub numele de Melchisedec, a fost trimis la studii la Academia duhovnicească din Kiev, care i-a conferit titlul de magistru în teologie. Reîntors în țară, a fost profesor la Seminarul de la Socola, apoi rector al Seminarului din Huși. Ca profesor a scris mai multe manuale didactice pentru seminariile teologice. Ales deputat al preoților din Huși în Divanul Ad-Hoc, și-a spus aici cuvântul cu tărie, cerând Unirea Principatelor. Apreciat de Alexandru Ioan Cuza, a fost numit ministru al Cultelor în 1860 în guvernul lui Mihail Kogălniceanu. După câteva zile însă, a fost silit să demisioneze din pricina opoziției pe care i-au făcut-o reprezentanții boierimii și ai clerului înalt, care nu puteau îngădui ca un simplu arhimandrit să facă parte din guvernul țării. În anul 1861, și-a încheiat activitatea didactică, fiind numit locțiitor de episcop la Huși. În 1864, a fost numit locțiitor de episcop la nou-înființata Episcopie a Dunării de Jos, în 1865 fiind decretat episcop eparhiot. A sprijinit cu căldură toate reformele lui Cuza, printre care și secularizarea. În 1868, a fost trimis într-o misiune diplomatică la Petersburg, la țarul Alexandru II. În 1875, Sf. Sinod l-a trimis într-o nouă misiune peste hotare și anume la conferința vechilor catolici, la Bonn. În februarie 1879, a fost ales episcop al Romanului, unde a păstorit până la moarte (16 mai 1892).

Episcopul Melchisedec a fost unul din cei mai de seamă cărturari din secolul XIX, scriind îndeosebi studii de istorie, care își păstrează valoarea până azi. A studiat de asemenea viața unor vlădici de seamă din trecut: *Viața și scrierile lui Grigorie Țamblac, Biografia episcopului Dionisie Romano, Din viața mitropolitului Filaret II al Ungrovlahiei, Viața mitropolitului Antim Ivireanul etc.* Alte lucrări, printre care și o *Istorie a*



*Mitropoliei Moldovei*, au rămas în manuscris. Pentru bogata sa activitate științifică, Academia Română l-a ales membru activ al ei.

Ca episcop, s-a dovedit un bun organizator și un bun păstor de suflete. La Roman, a ridicat în incinta Episcopiei case noi, precum și o frumoasă clopotniță la intrare. În fața Episcopiei, a construit o grădiniță de copii. Averea sa a lăsat-o în grija unei epitropii, urmând ca din veniturile ei să se trimită anual câte un student la Academia din Kiev, să se înființeze în Roman o grădiniță de copii, precum și o școală de cântări bisericești, în care să se primească numai copii orfani, cu întreținere gratuită. Bogata sa bibliotecă, precum și o colecție numismatică, le-a lăsat Academiei Române. Deci și prin testamentul său și-a arătat marea sa dragoste pentru Biserică și dorința de propășire a poporului.

De asemenea, episcopul Melchisedec Ștefănescu, în timpul Războiului de Independență, a dat dispoziții ca preoții să strângă ofrande pentru ostașii români, fie pe listele Crucii Roșii, fie pe ale comitetelor formate în acest scop, iar în cazul când nu existau asemenea liste, să le întocmescă protopopii. El însuși a făcut câteva daruri însemnate în bani. Melchisedec a dovedit că este un om superior nu numai în viață, ci și după moarte, prin testamentul său. Averea sa consta dintr-un capital de 150.000 lei noi (la care s-au adăugat 10.000 din partea fratelui său, arhiereul Valerian), o prisacă cu 100 de stupi, două rânduri de case într-o grădină situată în fața Episcopiei. Prin testament, a rânduit ca această avere să fie administrată →

**FLORIN BENGHEAN**

de epitropie, în frunte cu episcopul de Roman, iar din veniturile ei să se dea anual 1.000 de lei unui tânăr care să studieze în Academia teologică din Kiev. Dintre tinerii care au beneficiat de burse oferite de Fundația Melchisedec pot fi amintiți preoții Ludovic Cosma, Victor Gervescu, Ioan Țincoca, profesorii Vespasian Erbiceanu, Constantin Nazarie, Ștefan Berechet, viitorul patriarh Nicodim Munteanu și alții. Tot prin testament, a rânduit ca în satele sale din fața Episcopiei să se înființeze o grădiniță pentru copiii din Roman, precum și o școală de cântăreți, în care să fie primiți numai copii orfani, având întreținerea gratuită. Bogata sa bibliotecă (82 manuscrise și 2511 cărți), precum și colecția numismatică (114 monede), le-a lăsat Academiei Române. Era una din cele mai bogate biblioteci de la sfârșitul secolului XIX, cu lucrări de cuprins foarte variat: istorie, literatură, teologie, probleme politico-sociale, pedagogie, economie, agricultură, științe, medicină, artă, publicații periodice etc. Astfel, și-a înscris numele, alături de al episcopului Dionisie de la Buzău și al mitropolitului Iosif Naniescu, printre ctitorii Bibliotecii Academiei Române<sup>14</sup>. La 22 mai 1877, episcopul Melchisedec primește o scrisoare redactată în românește de la consulul P. Romanenco, prin care acesta aduce mulțumiri episcopului pentru donația de 2.400 kg ceai, 32 kg zahăr și două bucăți de pânză în lungime de 72 de coți destinate pentru ambulanța armatei imperiale. Episcopul Melchisedec are o contribuție de seamă și prin fapte, la sprijinirea Războiului de Independență. La apelul lansat de ministrul M. Kogălniceanu, episcopul donează o mie de franci din banii săi pentru cumpărarea de arme. Prin telegrama datată 23/9/1877, ministrul Kogălniceanu exprimă episcopului recunoștință în numele Domnitorului și al Țării pentru ofranda de o mie de franci ce a făcut-o pentru cumpărarea de arme. Din două concepte autografe ale episcopului, din 12 septembrie 1877, aflăm că el a înaintat Ministerului de război un bon domonial, ieșit la sorți în iulie 1876, cu 28 de cupoane, rugând ca suma arătată să fie alăturată la sumele

destinate pentru cumpărarea de arme. Cu data de 26 septembrie 1877, ministrul afacerilor externe Kogălniceanu, cu adresa nr. 11886, în numele guvernului, aduce vii mulțumiri pentru patriotice ofrande. Al doilea concept este o telegramă adresată Doamnei României, prin care episcopul Melchisedec pune la dispoziție măriei-sale două mii de franci, în două bonuri domeniiale, pentru îngrijirea răniților soldați români și ruși. Prin telegrama de la oficiul Cotroceni, datată 22 septembrie 1877, i se aduc episcopului vii mulțumiri în numele bravilor răniți. Suma trimisă va fi împărțită: 1000 franci spitalului de la Cotroceni și 1000 franci spitalului rus<sup>15</sup>. La 16 septembrie 1877, episcopul Melchisedec tipărește o carte pastorală către creștinii din eparhia sa, redactată în cele trei limbi ale popoarelor care luptau în război: română, rusă, bulgară. În Cartea sa pastorală, episcopul Melchisedec arată că războiul ce urmează pentru Independența Țării și pentru libertatea creștinilor înmulțește pe zi ce merge tot mai mult numărul răniților. Îngrijirea răniților reclamă de la patriotismul și dragostea noastră creștină ajutoare multe și grabnice spre salvarea vieții acestor martiri ai țării și ai crucii creștine. Pentru acest scop, episcopul a orânduit ca timp de o lună de zile, în timpul sfințelor slujbe, să se poarte prin biserici un disc pentru donații, iar pe de altă parte credincioșii sunt îndemnați să se roage pentru izbânda armatelor creștine. Ca rezultat al difuzării cărții pastorale în eparhia sa, episcopul Melchisedec, cu scrisoarea de la 25 noiembrie 1877, fiind la București, depune suma de 1510 lei 72 bani, adunați până atunci în folosul soldaților români răniți în război, care reprezintă sentimentele pioase și naționale ale fiilor săi spirituali. Totodată asigură că nu va întârzia a înainta și alte ofrande de felul acesta<sup>16</sup>. Așadar, se poate aprecia că episcopul Melchisedec a avut o contribuție de seamă la războiul pentru independența de stat a României prin cumpărarea de arme, prin Cartea pastorală dată în eparhia sa în care a îndemnat la ofrande din partea fie-

<sup>14</sup>Preot Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, vol. 3, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994, p. 170.

<sup>15</sup>Pr. Paul Mihail, *Contribuția episcopului Melchisedec la Războiul pentru Independență*, în *Biserica Ortodoxă Română*, nr. 5-6, 1977, p. 420.

<sup>16</sup>Ibidem, p. 421.

## „Centenar Patriarhul Miron Cristea”



**Foto: Patriarhul Miron Cristea sărbătorit la Toplița, 2023, la bustul din central municipiului**

Dragi colaboratori, am propus Patriarhiei Române declararea anului 2025 „Centenar Patriarhul Miron Cristea”.

Nu știu ce sorți de izbândă va avea propunerea mea.

Oricum, însă, intenționez să public un volum dedicat acestui moment, cu contribuția domniilor voastre.

Vă invit, așadar, să vă aplecați asupra vieții și operei lui Miron Cristea.

Nu există limită de spațiu. Alegeți ce temă doriți și nu luați în seamă constrângerile de spațiu.

M-aș bucura să realizăm împreună o lucrare care să rămână un document despre un destin fascinant: Miron Cristea.

Vă mulțumesc.

Termen, 1 septembrie 2025. Cu cât mai repede, însă, cu atât mai bine!

Correspondența poate fi transmisă pe adresa de email nicolaebaciut@yahoo.com

Vă mulțumesc anticipat,

**NICOLAE BĂCIUȚ**

P.S. Putreți transmite această invitație și altor confracți interesați de subiect

căruia pentru îngrijirea răniților, prin donația personală de 2000 de franci în folosul răniților, prin adunarea sumei de 1510 lei de la pioșii creștini pentru spitale. Netăgăduit că vor fi fost și alte donații, pe care timpul nu ni le-a păstrat. Este de amintit și aportul său moral, mai ales prin acel apel la sentimentele patriotice cu care a înflăcărat pe cei păstoriți, a îmbrățișat pe ostași și s-a rugat pentru izbânda cauzei mărețe de Independență a României și eliberare a popoarelor creștine.



Ocean întors

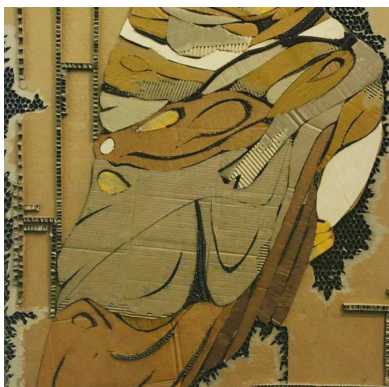
## SĂ VINĂ... SMURD-UL!

Pentru mulți indivizi, iar numărul acestora crește direct proporțional cu trecerea timpului, venirea și instalarea inteligenței artificiale în căpățâna lor constituie salvarea de la înecul în incultură și prostie. E fals ce spun? Zilnic și de multe ori pe zi, mă rog, într-un sondaj ceva mai discret, poate chiar secret, se poate verifica statistic aserțiunea mea. Nu aștept să am dreptate, nu m-aș întrista deloc să fi spus cea mai mare minciună, ci, dimpotrivă... Din nefericire, suntem cu toții martorii unui fenomen în care coborârea spre incultură prin lipsa metodică a învățării de carte (lăsând la o parte autodidacticismul), este un adevăr cel puțin neplăcut, însă greu de contestat. De vreo trei decenii încoace împușinarea cunoștințelor de cultură generală atestă o lipsă de asimilare corectă care poate fi probată în orice moment prin testări simple și din orice domeniu.

Generații întregi de absolvenți de studii medii ori superioare au curențe, adesea semnificative, care compromit în multe cazuri ideea de tineri cu grad corespunzător de cultură și civilizație, dar cu apucături specifice unei pregătiri mediocre ca tineri, viitori cetățeni pe care economia, cultura și toate celelalte să se bazeze într-un viitor mai mult ori mai puțin îndepărtat. Informatica nu face un simplu act de prezență, ci se implică prin toate mijloacele și puterile sale în viața cotidiană spre a evidenția pentru individ și pentru societate tot felul de facilități, scutindu-l de efortul care încarcă intelectul cu tarele unor cunoștințe și informații în care scop inclusiv societatea îi sare în ajutor punându-i la dispoziție noi și noi forme tehnico-tactice cu scopul de ajutorare... Probabil cei mai în vârstă își amintesc fără cine știe ce efort cum, pentru aflarea unor date ori amănunte, erau obligați să citească sute și mii de pagini, zeci și sute de cărți, ori ore de lecturi, ore și ore petrecute la studiu...

Sigur că, nu o dată, gândirea și speranța a alunecat spre alte posibilități de acumulare a cunoștințelor, spre alte facilități de asimilare, ori de stocare a cunoștințelor ca rezerve ușor și eficient de utilizat... Minunat! O simplă tastare, o inocentă apăsare pe cutare tastă, ori deschiderea unui

folder și materia primă necesară este utilizabilă în doar câteva secunde. În asemenea situație, se naște întrebarea: atunci, când se va ajunge acolo, la ce ar mai fi necesare ore și ore de studiu, de luat notițe, de explicații alambicate ale câte unui dascăl, absolvent și el, în multe cazuri a cursurilor și a studiilor din care nu prea înțelesese mare lucru, ori nu suficient... Și-atunci, dascălul în cauză are de răspuns la o întrebare simplă: dacă el însuși nu este suficient de pregătit, dimpotrivă având curențe din acest punct de vedere, ce să-i transmită școlarului pentru ca acesta să poată avea siguranța că este pregătit pentru a da cu viața în piept într-un domeniu oarecare? Evident, situațiile de acest fel sunt excepții, ori măcar ne mângâiem cu acest gând, însă ele se înmulțesc direct proporțional cu apariția noilor generații de absolvenți. Or, dacă el însuși, dascălul, nu e în stare să pretindă și ce de la elev/ student, cursanții vor conștientiza că altfel se pune problema decât în cazul părinților ori fraților mai mari. Și astfel nu e prea greu să intrăm într-o zonă fierbinte: antipatia față de instituția școlară – gimnaziu, colegiu, facultate – dovedind realitatea că viața e posibilă și așa, poate chiar mai bine. Pentru ce, atâtea materii de învățat? La ce, când se poate și altfel? Extinzând ideea, se poate ajunge la situația în care nu se va mai vedea nici urmă de iubitori de carte, în care un ins cu o carte sub braț va fi considerat o ciudățenie, un cineva cu probleme, dacă nu de ordine psihic, ori măcar bizar. Apariția unuia citind într-o carte pe-o bancă din parc, va fi considerată o realitate bizară și care ar trebui să intre în atenția psihiatrilor, dacă nu cumva chiar a... poliției. Cititul unei cărți? Apoi, nu există preasfântul telefon mobil, ori tableta? Ambele la fel de



Hemat Rayan



salvatoare în caz de... pericole. Nu, nu mai e ca pe vremuri: palma, bilețelul ori fițuica, dar și extemporalul ori teza... S-au dus vremurile! Acum chiar și pretențiile sunt altfel, cunoștințele sunt la alt nivel, pretențiile sunt altele, progresul tehnic, civilizația în general asigură și dispune de un stoc al pregătirii depășindu-l pe cel de acum o seamă de ani...

Așadar, cu voia ori fără voia noastră, asistăm neputincioși la prostirea omului de către om, omul care, tehnic vorbind, a contribuit și contribuie la procesul eficient de întoarcere la un fel de sălbăcie de tip nou în care nimănui nu-i va mai păsa de nimeni. Odată instalată inteligența artificială, simultan vor dispărea sentimentele și trăirile normale umane înlocuite fiind cu indiferența și ignoranța, un fel de ... descurse-se fiecare cum poate, respectiv pe cont propriu, ca atare, părerea celorlalți ne mai având o cât de mică importanță... Și astfel, ajungem și la ideea de la care am pornit la scrierea acestui text și anume că „românul s-a născut poet”, numai că, între timp, cercetările s-au finalizat cu introducerea și utilizarea inteligenței artificiale conform căreia, cum spuneam, nimănui nu-i mai pasă de nimeni. În această ordine de idei, dintr-o greșală, altfel impardonabilă, individului i s-a lăsat libertatea de a crea valori literare artistice, lipsite de valoare, lipsite!, dar creații. Începutul a fost făcut: sute și chiar mii de autori cu pretenție de artiști lansează spre lume, spre posibili cititori, creații fără nicio valoare, dar cu pretenții de valori. De-aceiași seamă cu ei alții aprobă însă...

DUMITRU HURUBĂ

Asterisc

## Stare de noiembrie

Motto:

„Sunt oameni care citesc o singură carte (experiența vieții) și oameni care citesc mai multe - asta e tot.”  
(Constantin Noica)

Abia după Sf. Dumitru e toamnă, zicea bunica cu acea precizie țărănească în care se înscrie rezistența în timp indiferent de confuziile umane, când s-a născut tată-tu după calendarul ăl vechi și era a nevoii de frig, plouasă mult și era toată culmea gata-gata s-o ia la vale și tată-tu al bătrân se uita cam des la cireșul ăl mare dacă o fi destul să fînă casa și toate elea până la primăvară... toamna târziu, ca acum, are farafastâcurile ei, te ajută, e drept, da' te și zbuciumă...știi tu ce vreau să zic?

Că știi sau nu, cu vitează schimbărilor și toți anii ăia de clătănări neavenite, cred că am exclus cam toate semnele dezolărilor firești și cum e și normal suspensia timpului e o prostie pe care recapitulând (poate) ne-o asumăm... știi cum e; ne-am condiționat existența descalificându-ne cumva și mai apoi ne angajăm într-un efort absurd de a eradica ceea ce știam, așa ca într-o tranșee din care excluderea orizontului e firească.

Eh... Cam prea mult uitatul ăsta retroactiv, mă depărtează degeaba de ceea ce aș vrea să spun pentru că e aproape noiembrie, s-a făcut cam frig și soarele se cuibărește în dosul norilor ceea ce știm foarte bine o să dureze cam 5-6 luni.

Ei, da și de aia probabil recepția momentului – toamna, vreau să zic – devine în noiembrie mai mult ca oricând o survolare cu iz politic de care de altfel nu se poate scăpa și chiar cu versurile lui Rilke: « E vremea, Doamne ! Vara a fost lungă. / Aruncă-ți umbra peste cadranele solare / Și vânturile pe câmpii le-alungă » - cotrobăind prin minte nu ne putem desfășura sensibilitățile - câte mai avem – doar așa de dragul unei toamne colorată spectaculos, cu sau fără soare, dar pregătită să înfrunte spectaculos zăpezile care vin.

Asta așa, de dragul literaturii!

Altfel, devenind, se pare, tributari unor interpretări nu numai eronate, dar și abuziv agresive, răscolim memoria

frânați desigur de acțiunea ireversibilă a timpului asupra caracterului nostru, asupra capacității noastre de a ne menține oarecum verticali și comitem – cu sau fără voie – gesturile deplorabile ale comodității (vârstei) și...și mai rău... ale mistificării.

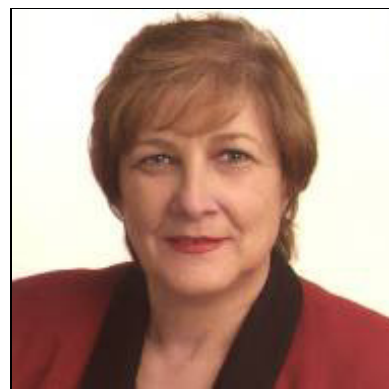
Ce interesantă specie suntem noi, oamenii, nu?

Avem sensibilitatea regretului – manifestare nu tocmai inteligentă, dar cu oarecare efect recapitulativ, dar suntem surprinzător de datori lucidității analitice, călcăm în străchini cu seninătatea ignorantului care crede că eventualele răni și evidentele distrugerii vor avea capacitatea restructurării în sine.

Mă uit în jur și încerc să accept, drept să spun, cât de parșivă memorie avem, cât de „snicky” efectuează ea cercetarea aceea a trecerii, ciugulește preferențial, fie că suntem „deștepți” și nu ne place să acceptăm că am fost manevrați, că ne-am complăcut ori ne-am temut prea mult, fie că suntem „proști-da'mulți”, ignorantși, neglijenți în a observa cum curge timpul cu noi sau fără noi și atunci luăm așa la grămadă tot ceea ce a rămas pe ici pe colo în amintiri spălate în albia dubioasă a sărăciei cu lustru... și atunci, Guevara devine erou legendar, Stalin tătuc grijuliu și conducător genial, Ceaușescu regretabil, Marx filozoful universităților înghesuite în concepția unui liberalism deghizat și democrația, eei... democrația rămâne cuvânt vehiculat - abil sau idiotic - doar cuvânt...neînțeles, reinterpretat ori pur și simplu golit de sensuri...



Hemat Rayan



Pe urmă ne uităm cu coada ochiului la TV și oboseala unei receptări inteligente a ceea ce se întâmplă își spune cuvântul și pendulăm între a vedea și a crede: chiar nu reușim să învățăm **temeinic** niciodată?

Păi atunci, parcă nimic mai la obiect decât ce spune Marcel Proust aici: „Caracterul pe care îl dezvoltăm în jumătatea târzie a vieții noastre nu este neapărat – deși deseori este - caracterul nostru original, evoluat, secăt de conținut, exagerat sau diminuat, poate fi chiar opus ca un costum purtat pe dos” ...modalități interpretative stârnite de o gândire majoră și altoite pe complexitatea vieții ne-ar permite cumva să decidem ce ne atrage sau ne respinge, cum ne îmbogățim sau ne ostenim să credem că ne îmbogățim gândirea, mă rog, dacă ceea ce spune o autoritate valorică ni se potrivește sau nu...

Si parcă Bacovia o spune chiar mai convingător și mai aproape de noi: „Ce chiot, ce vaiet în toamnă...! Și codrul sălbatec vuieste / Răsună-n coclauri un buciom, / Și doina mai jalnic pornește.”

Așa mai merge! E toamnă, zice poetul, pășim într-o lume când „violet”, când „gri”, devine o lume în care auriul este numai culoarea foliajului afectat de timp, lumina solară alterându-se sub presiunea suflărilor polare, stăm într-un peisaj condiționat în care UNEORI strecurăm ecouri anemice de suflete în derivă ori pășim prudent în universul închis al suferinței de care, cred eu, mai întâi ne temem și abia apoi o acceptăm.

Așa încât „ Good friend, good books and a sleepy conscience: this is the ideal life.”. Mark Twain știa...

E noiembrie!

MARIA CECILIA NICU



# Libertatea cuvântului

Cenzura și autocenzura au apărut deodată cu nașterea limbajului articulat, omul devenind conștient de puterea pe care cuvântul i-o dă, dar și de pericolele la care îl poate supune. Cu timpul, cuvântul a devenit o armă, iar manipularea lui – un scop. Libertatea de exprimare a devenit un deziderat valabil în toate timpurile, la fel ca libertatea însăși, de fapt o expresie a ei, un mod de manifestare. Dorința de exprimare liberă a opiniilor a fost cu atât mai mare cu cât cenzura și-a ascuțit capacitatea de supraveghere, iar ponderea pe care au avut-o una sau alta a oscilat, în funcție de perioada istorică traversată, de evenimente istorice, de tipul de organizare social-politică existent la un moment dat. Libertatea cuvântului și cenzura au alergat mereu pe aceeași pistă, suflând una în ceafa celeilalte, câștigând ba una, ba alta, întotdeauna aproape, întotdeauna la pândă pentru a profita de erorile și derapajele competiției. Cenzura a câștigat cele mai multe competiții, fiind prietena loială a puterii și beneficiind de toate mijloacele pe care aceasta a dorit să i le pună la dispoziție: manipularea, toate instituțiile și instrumentele de control și coerciția. A fost ajutată de ignoranță și prostie.

Sursele istorice citează diverse tipuri de cenzură încă din Grecia antică, chiar dacă termenul (cenzor) a fost prima dată introdus în Roma antică. Socrate - pedepsit să bea cucută pentru ideile sale care „corupeau” mințile tinerilor atenieni și pentru ofense aduse zeilor, Ovidius Publius Naso - exilat pentru ale sale „carmen et error”, Pitagora - care și-a văzut arse scrierile, pentru că a pus la îndoială existența zeilor, Seneca – nevoit să se sinucidă, Homer – interzis de Caligula, sunt doar câteva exemple de cenzurați. Arderea cărților Bibliotecii din Alexandria este și ea un exemplu de cenzură dusă la extrem și catalogată ca fiind o crimă împotriva culturii. China are o lungă tradiție în exercitarea cenzurii, tot cam din perioada antică, dar poate cel mai bine conservată în timp. Istoria pomenește și de luptători antici pentru libertatea cuvântului, cum ar fi, spre exemplu, Euripide (de așteptat având în vedere că în Grecia s-a născut și democrația.



Evul mediu a fost „întunecat” și datorită cenzurii practicate de dinastiile conducătoare ale vremii, dar mai ales de Inchiziția Bisericii Catolice, celebră fiind „Index librorum prohibitorum”, o listă în care pot fi regăsiți „ereticii” autori ai unor capodopere universale. Dante, Boccaccio, Diderot, Machiavelli, Kant, Hugo, Lamartine, Pascal, Spinoza, Voltaire, Francois Villon. Jean Jaque Rousseau... Ideile lor reprezentau un pericol pentru orânduire, anunțau mari schimbări sociale. Dostoievski a fost deportat în Siberia. *Călătoriile lui Gulliver*, a lui Swif, *Suferințele tânărului Werther*, a lui Goethe, *Roșu și negru*, a lui Stendhal, au stârnit și ele cenzura. Chiar și Marele Will și-a văzut cenzurat „Regele Lear”. Un alt „eretic” celebru a fost părintele fizicii moderne, Galileo Galilei. Cenzura s-a manifestat de la interzicerea unor lucrări sau a întregii opere a unui autor, până la pedepse fizice. Unii au plătit cu viața curajul de a exprima altă opinie decât cea recomandată oficial.

Însă cenzura și-a rafinat și metodele. Apare conceptul de cenzură pre-publicare, introdus, se pare, de către Napoleon și perfecționat în perioada modernă.

Nici Țările Române nu au scăpat de cenzură, aceasta fiind în perioada medievală mai mult o cenzură religioasă, supusă adesea influențelor din afara granițelor, mai ales datorită faptului că primele tiparnițe au apărut pe lângă biserici. Așa se explică de ce a apărut atât de târziu tipărirea în limba română.

În Transilvania și în Basarabia, cenzura a servit interesele ocupației maghiare, respectiv rusești, și a avut un rol evident de menținere a opresiunii în aceste teritorii românești. Lupta pentru afirmarea identității naționale a avut ca premergătoare

lupta pentru recunoașterea limbii române ca limbă vorbită de majoritatea cetățenilor Republicii Moldova. Cât despre Bucovina de Nord, românii din Ucraina încă se zbat pentru libertatea de a se exprima și de a le fi recunoscută limba.

Nicolae Bălcescu a fost exilat. Sunt suspiciuni, nu lipsite de temei logic, că însuși Eminescu ar fi fost „eliminată” pentru opiniile care nu conveneau regalității și conducerii liberale a vremii, dar mai ales Imperiului austro-ungar. Kogălniceanu, pentru folosirea proverbului românesc „de la cap se mpute peștele”, își vede revista (*Dacia Literară*) interzisă.

Cercetătorii fac o distincție clară între cenzura din statele cu regim de conducere totalitar și cea din țările cu regim democratic. În cele totalitare, cenzura se suprapune cu funcțiile organelor represive, având ca obiectiv „crearea omului nou”, ale cărui convingeri proprii sunt anulate și înlocuite cu cele ale puterii, după cum menționează Friedrich von Hayek. Un astfel de exemplu este cenzura hitleristă, cu interzicerea tuturor autorilor evrei – unii de mare valoare – dar și a clasicilor ruși. Iată de ce, în timpuri actuale, când a început invazia rusească din Ucraina, interzicerea în toate țările occidentale a muzicii lui Rahmaninov, Ceaikovski, Mussorgski, a scrierilor lui Dostoievski, a readus în amintire manifestările naziste. Distrugerea culturii propriului popor Mao a numit-o „Revoluție culturală”. Nicio cenzură nu a fost mai feroce decât cea practică de comuniștii bolșevici. Maiakovski a plătit cu viața, Soljenițin și Pasternak cu exilul. Dar aceștia sunt doar cei mai cunoscuți. Alții au fost deportați, închiși, uciși. În România bolșevizată s-a ucis cultura, dar și oamenii care o produceau, cu precădere în perioada „dogmatică”, până în 1965. Mulți scriitori, poeți, jurnaliști au plătit cu viața, închiși în închisorile comuniste de tristă amintire. Vasile Voiculescu, Radu Gyr, Nicolae Steinhardt sunt primele nume care îmi vin acum în minte. Nicolae Labiș a deranjat și el, accidentul său stupid fiind pus în cărca regimului bolșevizat, fie că așa s-a și întâmplat, fie că s-a dorit să fie astfel perceput pentru inducerea fricii în sufletul altor tineri îndrăzneți. Și Constantin Tănase și-a găsit sfârșitul repede, după ce a rostit pe scenă faimosul său cuplet→

**SIMONA MIHUȚIU**



„Dava! ceas”. Lista autorilor interziși este însă mult mai lungă: Goga, Cioran, Eliade, I. Al. Brătescu-Voinesți, Eugen Ionescu, Nechifor Crainic, Păstorel Teodoreanu, Ion Barbu, Arghezi, G. Călinescu și mulți, mulți alții. Pe această temă, au fost scrise multe articole și cărți după Revoluție. Aflăm din excepționala lucrare a Biancăi Șandru, „Cenzura-comunistă”, că Silviu Brucan, venerat de mulți în anii post-decemбриști, a fost „un actor responsabil de cenzura de după 1944”.

În anii „post-dogmatici”, chiar dacă cenzura a fost mai relaxată – permițând să apară valori literare și culturale autentice – totuși s-a practicat, mulți autori vâzându-și masacrate scrierile sau chiar interzise în parte. La o minimă scrutare, îi numim pe Harry Salem, Ana Blandiana, Romulus Guga, Marin Sorescu, Paul Everac și lista este mult mai lungă. Relevantă este și corespondența dintre Nicolae Steinhardt și Nicolae Băciuț, cuprinsă în valoroasa carte „Între lumi” a lui Nicolae Băciuț.

Cei care am prins ani buni din perioada comunistă știm că nu au putut fi înlocuieți convingerile, dar știm și că a funcționat bine autocenzura, prin inocularea sentimentului de teamă. Acest sentiment s-a însămânțat și a crescut în prima perioadă a comunismului sub teroarea bolșevică, dar umbra sa n-a dispărut nici atunci când, după 1965, cenzura s-a mai atenuat și nici măcar după 1989, persistând teama revenirii ei.

Astăzi susținem, nu fără temeii, că toate posturile de televiziune sunt aservite, chiar dacă nu unui stat totalitar, ci patronilor și intereselor acestora. Fenomenul însă nu este prezent doar la noi, este unul global.

Cenzura a fost și este practică și în statele cu tradiție democrată, unde „asigură securitatea internă și externă a țării, stabilitatea statului și sistemului politic, cu respectarea maximă a drepturilor și libertăților omului.” Sună cam formal, dar la o privire mai atentă observăm că inclusiv în zilele noastre sunt autori clasici sau contemporani interziși și opere falsificate pentru a fi conforme cu ideologia impusă. Fiindcă orice abuz ideologic poate conduce la extremism. *Aventurile lui Huckleberry Finn* a lui Mark Twain a fost interzisă după apariție, fiind considerată prea libertină, este interzisă azi în unele

state sau falsificată în altele, prin înlocuirea cuvântului „negru” sau „sclav” din motive rasiale, uitând că este produsul unei alte epoci la care ai fi dator să-ți raportezi lectura și analiza și că, în definitiv, niciun drept n-ar trebui să permită schimbarea operei cuiva, fără acordul autorului!

În același context, „*Pe aripile vântului*” a lui Margaret Mitchell, a fost interzisă. Deși luăm în derâdere situațiile hilare create prin „colorarea” Albei ca Zăpada sau „decolorarea” pisicuței aristocrate, lucrurile sunt grave în primul rând prin acceptarea acestor impuneri fără nicio opoziție, împotriva decenței și logicii.

Cuvântul rom a devenit de asemenea canonic, impus parcă în toată mass-media printr-o încercare de asimilare subconștientă altui cuvânt: român.

Cenzura funcționează într-o manieră parșivă, întărindu-se.

Cineăștii și dramaturgii au astăzi teme și canoane impuse, riscând excluderea lor în cazul nerespectării! Promovarea în funcții se face pe criterii de așa-zisă nediscriminare rasială, religioasă și sexuală, obținându-se uneori un efect inversat, de discriminare a majorității.

Criteriul fundamental de evaluare, universal valabil pentru orice sector de activitate, ar trebui să fie exclusiv valoarea, iar valoarea unui om nu rezidă în culoarea pielii, orientarea lui sexuală sau spirituală.

S-a ajuns la o sfidare a normalității până la fanaticism. Constatăm că apare o formă ciudată de neo-comunism care, indiferent unde i s-a parafat actul de naștere, rodește cel mai bine în statele cu tradiție democratică. Și, iată, și un „om de tip nou” se pregătește: mecanizat, robotizat, informatizat, pregătit să-și cedeze interesele în favoarea I.A., chiar dornic de a deveni orice altceva decât OM. Noi, cei care ne-am născut în comunism, recunoaștem simptomele și ne temem.

Internetul, platforma Google și rețelele de socializare ne sunt astăzi indispensabile. Apărute ca o libertate de exprimare și informare, au adus și neajunsurile unei astfel de comunicări. Problemele ridicate sunt reale și periculoase, cum ar fi: violența în toate formele, coruperea minorilor în mediul on-line, răspândirea de informații false, vulnerabilitatea datelor personale, apariția și folosirea de identități false, activități în sprijinul terorismu-

lui, de spionaj și până la modificarea comportamentului social.

Dacă până în secolul trecut cel mai redutabil adversar al cenzurii era tiparul, cu toate formele sale scrise, inclusiv cele beletristice, apariția televiziunii și a internetului au crescut exponențial viteza și spațiul de comunicare, prin urmare și capacitatea de influențare a maselor și motivele de cenzură. Exemple foarte recente sunt revoltele produse în cadrul „Primăverii arabe” sau manipularea personalizată bazată pe profilare individuală, având ca rezultat Brexitul în Marea Britanie. Informațiile pro-și anti- vaccinare contra SARS Cov 2 a părut ca o luptă informațională, adevărul rămânând încă acoperit de numeroase dezinformări de ambele părți.

Libertatea se transformă în libertinaj, uitând că „libertatea fiecăruia nu ar trebui să o încalce pe a celui alt”. Într-o societate care își uită principiile morale și care nu mai pune preț pe educație, cenzurând-o și pe aceasta, autocenzura pe principii morale nu mai funcționează.

Un studiu relativ recent făcut de Internet Society – ei, unde se putea mai bine? – sugerează că peste 70% dintre respondenții au opinii în favoarea introducerii controlului asupra mijloacelor de comunicare digitală, chiar dacă un procent și mai mare sunt de acord că accesul la Internet este un drept fundamental al omului modern. Personal, am dubii că acest studiu s-a desfășurat corect, începând cu explicația dată respondenților, selecția acestora și chiar cu răspunsul în sine.

În tot cazul, un astfel de procent a dat aripi „cenzurilor”, materializate deja în diverse legislații europene, canadiene etc. Comisia Europeană a emis recent o Recomandare privind coordonarea răspunsurilor la incidente, în special la cele survenite ca urmare a diseminării de conținut ilegal, și privind numirea unei autorități independente care să facă parte dintr-o rețea informală de viitori coordonatori ai serviciilor digitale. „Traversăm o perioadă fără precedent, marcată de conflicte și instabilitate, ca urmare a războiului de agresiune al Rusiei împotriva Ucrainei și a atacului terorist al Hamas în Israel. Acoperirea largă a platformelor de comunicare socială face ca violența și războaiele să reverberizeze tot mai mult în mediul online din Uniune. Acest lucru a avut drept consecință o creștere fără precedent a →

**Azi-noapte m-am visat...  
-Dor de-acasă-**

Azi-noapte m-am visat mergând  
Acasă  
Și pașii înspre-acolo îi îndrum,  
Știam că Visul dinspre zori mă lasă,  
Iar dimineața am pornit la drum...

Ce drum frumos, urcând în serpentine,  
Dinspre Câmpia gândului zălog!  
Cât de curând o să ajung la tine,  
Pe Dealul Curăturii să mă rog

Acelui Dumnezeu pe care-l știu  
Din leagănul Copilăriei mele,  
Îți mulțumesc, Părinte, că sunt viu,  
Cine să-i pună Dorului zăbrele?

Azi-noapte m-am visat zburând Acasă,  
Ce aripi luminoase îmi purtau  
Bucuria mea și-acum rămasă  
Tuturora-n parte să v-o dau...

*Duminică, 17 Septembrie 2023*

**Copilăria mea, pe unde ești...  
Sohodol, Duminică, 17 Septembrie  
2023**

S-au împădurit cărările spre-Acasă,  
Drumul pe Vâlcea e tot mai greu,  
Să mă urc în voie nu mă lasă,  
Numai gândul către Dumnezeu...

Ce bucurie tristă mă cuprinde  
Și Liniștea din jur e mai adâncă!  
Izvorul parcă nu își mai întinde  
Spre buze brațul încleștat în stâncă...  
.....  
Și totuși urc spre-Acasa mea cea dragă  
Cu stururile trase în ferești

**LIBERTATEA...**

→ conținutului ilegal și dăunător care este diseminat online, inclusiv a acțiunilor coordonate de răspândire a dezinformării și a informării greșite în întreaga Uniune în legătură cu astfel de crize internaționale”, motivează Comisia Europeană (Claudia Marcu, *Național, UE introduce, de urgență, cenzura absolută în rețelele sociale, 26.10.2023*).

Întrebarea care se pune este: care vor fi limitele cenzurii? Pentru că, odată implementată, ea tinde să își extindă aria de acoperire, interferând cu viața personală, cu exprimarea liberă a ideilor și a opiniilor, cu libertatea fiecăruia.

Cenzura, ca orice cucoană mare, se lăfăiește cu plăcere în patul puterii

Iar un Copil din mine tot întreabă:  
COPILĂRIA mea, pe unde ești?

*Luni, 18 Septembrie 2023*

**Liniștea de-Acasă...**

Ce liniște era la mine-Acasă,  
O liniște pe care-o simt când scriu,  
Parcă stăteam cu îngerii la masă  
Sub cerul niciodată prea târziu!

Nu se-auzeau nici șoarecii prin pod,  
Nici carii de atunci flămânzi din grindă,  
Ci numai amintirile cum rod  
Cămașa ce nu vrea să mă cuprindă...

Ca un izbuc eliberat din stâncă  
Așa eram, Copil prin Paradis,  
Cuvinte peste tot, nescrise încă  
Și altele cumiți în manuscris.

.....  
Când am întotdeauna spini sub pleoape  
De unde sunt spre-acolo fug mereu,  
În Acăsuța mea sunt mai aproape  
De îngeri, de-adevăr, de Dumnezeu...

*Vineri, 29 Septembrie 2023*

**Plouă peste Munți...**

N-a plouat cât am rămas Acasă  
Și iarba era verde pe imaș,  
„Plouă peste Munți, ce ploaie deasă!”  
Prin ploaia asta caldă, duce-m-aș

Să-mi odihnesc sub zarea cea senină,  
În podul surii gândul meu hai-hui,  
Iar Poezia de urât să-mi țină,  
Să nu dau socoteală nimănui

și nu o văd părăsindu-l din proprie inițiativă prea curând. Numai și numai opinia publică ar mai putea s-o zgâlțâie, adesea cu sacrificii, iar dacă nu o va face, cenzura ne va adormi conștiința pentru mult, foarte mult timp de-acum încolo.

Din păcate, mapamondul nu s-a preocupat de prevenție. Pe măsura dezvoltării tehnologiei, ar fi trebuit să se studieze și să se anticipeze riscurile, similar cu apariția unui nou medicament pe piață. I.A. va adăuga probleme spinoase în plus, inclusiv din punctul de vedere al cenzurii, libertății de exprimare și a libertății individului, iar a vedea doar avantajele noii tehnologii fără evaluarea riscurilor este iresponsabilă, dacă nu chiar periculoasă.



Când mâna mea cu Dragoste o scrie  
Și-acolo, între brațele ei largi,  
S-ascult cum trece ploaia herghelie  
Pe Dealul Curăturii mele dragi...

*19 Septembrie 2023, spre seară...*

**Se strică sarea...**

„Voi sunteți sarea pământului;  
dacă sarea se va strica, cu ce se va săra?”

(Ev. Matei 5:13)

Se strică sarea, vremea e târzie,  
Legat precum Ulise de catarg,  
Degeaba-mi strig cuvântul în pustie,  
Sirenele sunt peste tot în larg...

Nu mai are Dragostea măsură,  
Tot mai puțini sunt cei ce-o înțeleg,  
Tăcerea din pământ musteștea-a ură  
Și Aerul deasupra-i plin de jeg!

Se umple-Auzul de singurăță,  
Degeaba îi spun lumii cât mă doare  
Și liniștea mi-e ruptă în bucăți,  
Se strică vremea, cine-o strică oare?

*Joi, 28 Septembrie 2023*

**NICOLAE NICOARĂ-HORIA**

**Nota bene:** Până una alta, mă bucur că îmi pot exprima îndoielile în paginile acestei reviste, găsind un loc în care există respect pentru libertatea cuvântului.

**Bibliografie:**

Cenzura-comunistă, Bianca Șandru, SCRIBD, 23.04.2017

Interesanta istorie a cenzurii, Nicu Pârlog, [www.descopera.ro](http://www.descopera.ro) 20.11.2011

Să vorbim despre cenzură – eseu, Valentin Protopoescu, 5.04.2017, în emisiunea Intro, Radio România Cultural

Literatura născută din cenzură, N. Manolescu, *Dilema veche* 876, 21-27. 01.2021

[http://www.realitatea.net/acuzatii-de-cenzura-dupa-decizia-curtii-europene-care-acorda-dreptul-de-a-fi-uitat-pe-internet\\_1440419.html](http://www.realitatea.net/acuzatii-de-cenzura-dupa-decizia-curtii-europene-care-acorda-dreptul-de-a-fi-uitat-pe-internet_1440419.html)

ro.wikipedia.org › wiki › Cenzura\_Internetului

Canada: Proiectul de lege C-18 care impune cenzura Internetului devine lege după ce a fost adoptat de Senat, Iustina Filimon, [www.newsactive.ro](http://www.newsactive.ro) 23 iunie 2023

Starea prozei

# Competitori

(I)

Până la vila închiriată de Caius într-o stațiune de la poalele Munților Rocky, aveau de parcurs peste două mii de kilometri. Era dorința lui arzătoare să le arate părinților cât de miraculos de frumoasă este natura în America, pentru a-i lecu de nostalgia lor după plaiurile mioritice. Ei își îngropau această suferință ca să nu deranjeze pe nimeni din familia sau anturajul lor. Observaseră că, mai ales cei tineri, dar și mulți mai bătrâni se manifestau ca și când nici nu auzieră vreodată de România, iar, dacă la un pahar de vin lăcraimai cumva copleșit de dorul țării, erai de cele mai multe ori ironizat. Nimic nu mai era bun, nimic nu mai era de admirat în acel colț de lume, părăsit în căutarea unui trai mai îmbelșugat. Odată aflat, urma aproape la toți acești expatrioți o schimbare la față pe care părinții lui Caius n-o înțelegeau, fiind de aceea considerați conservatori și ingrați față de patria adoptivă. Ada și Theo disprețuiau efortul mimetic al aparențelor americane, pe care cei mai mulți le afișau, în speranța unei recompense de la societatea în care se insertaseră. Ei se simțeau ridicoli în postura de imitatori ai stilului de viață yankeu, amintindu-și mereu de Chirițele lui Alecsandri. Dacă la vreo congregație între români, Ada își deschidea gura ca să-și exprime vreo opinie despre cosmopolitismul românilor, care se rușinează de neamul lor, era pusă pe loc la punct.

- No, și tu, Ada, vrei să te porți aici ca pe vremea bunicii. Ești caraghioasă.

Ada replica tăioasă că nu e vorba de o rezistență programată, ci doar de respectul cuvenit locului și semenilor între care te-ai născut, ai copilărit, te-ai educat gratuit și ai venit făcut gata, calificat pentru o muncă aici în America „unde nimeni n-a cheltuit un penny pentru cunoștințele pe care tu le folosești acum în favoarea yankeilor. La asta nimeni nu se gândește, dar cum să ocărăți mai veninos pe bieții români rămași în urma noastră, în asta nu vă întrece nimenea”, termina Ada diatriba ei provocată.

La asta și la alte aspecte curioase ale purtării oamenilor se gândea Ada în automobilul care îi ducea spre



Granby, un orașel situat la 86 de mile sud vest de Denver, fondat în 1905 și botezat după numele avocatului Granby Hillyer, care s-a ocupat de fixarea locului așezării la poalele Munților Roky, curgând semeți în șiruri din British Columbia până în statul New Mexico din sud-vestul SUA. În linie dreaptă lanțul munților Rocky măsoară patru mii cinci sute de kilometri, fiind al doilea cel mai lung din lume. S-au format acum 50-80 de milioane de ani prin ciocnirea plăcilor tectonice, dar au fost precedați de Munții Rocky Ancestrali acum 285-320 milioane de ani, care s-au erodat, lăsând moștenire sedimentele ridicate încă o dată în munții de azi. Cel mai înalt vârf este muntele Elbert, aflat în Colorado, având 4401 metri. De fapt, 78 din cele 100 cele mai înalte piscuri ale acestor munți se află în același stat.

Dinspre Denver spre Granby o autostradă fără cusur șerpuește printre înălțimile care se arată privirii incitate de noutatea peisajului, mai ales când ești novice prin Vestul Sălbatic. Autostrada urcă și coboară fără astâmpăr, uneori mergând pe margini de prăpăstii de care constructorii te apară prin parapete solide. Te încearcă totuși o teamă când ești nefamiliarizat cu drumul, sperând odată cu depășirea fiecărei serpentine că totul se va sfârși repede pe un loc neted ca-n palmă. Dar nu se întâmplă după cum speri tu. Ai încă de îndurat stresul unei autostrăzi, care poate face delectarea șoferilor de curse în antrenament. Pentru o ființă sperioasă însă experiența are o oarecare duritate.

Odată ajunși la Granby, am răsuflat ușurați ca unii care scăpaserăm cu bine de tensiunea buclușurilor serpentine. Granby se întindea somnoros în vale și pe coline năpădite de „iarba bizonului” (granma buffalograss), o vegetație pitică de o culoare turcoaz stins. Când am luat-o în mână prima

dată, am crezut că este mentă. Iarbă mătăsoasă ca la noi am văzut numai la peste trei mii de metri altitudine, când ne-am dus cu mașina prin National Park (Parcul Național), unde am putut admira mai de aproape monumentalii Rocky, cei tineri, de cincizeci de milioane de ani.

Chiar în ziua sosirii, am încercat o ascensiune de acomodare în jurul vilei închiriate, ceva de dezmoșțit articulațiile. Tinerii vroiau să ne arate cât sunt ei de voinici, mai ales că nu demult ei mai fuseseră o dată într-un orașel vecin cu Granby. Vila, construită dintr-o combinație de cărămidă și aluminium siding, colorată în roșu-eticul autumnal al frunzelor de fag, se înălța la poalele unei coline aparent domoale, dar pe care, încercând s-o urci, o simțai totuși în mușchi și în ritmul accelerat al respirației. Am luat-o pe șoseaua construită într-o ușoară pantă, am trecut pe sub un pod năpădit de tot felul de tufe și apoi pe un drum de țară încrestat de cauciucurile unei mașini grele. Ca să ne cruțăm energia, mergeam pe urmele mașinii care nici ele nu erau prea confortabile, fiind denivelate. Vai, vai am gândit, ce însemnează să te obișnuiești cu asfaltul orașelor și suburbiilor. Parcă n-am fi fost niciodată la țară în locurile de baștină. Și, Doamne, cât de mult am bătut drumurile cu pulbere, cu striații, cu gropi spre satul bunicilor. Acum însă, după opt decenii de viață, parcă se șterseaseră urmele acelor sute de mii de pași spre casa celor de care ne era dor. Ne duceam la bunici ca să le dezmierdăm zilele, iar ei ne mângâiau, scoțând câte-un cub de zahăr păstrat zile în șir pentru nepoți. Se scuzau întotdeauna că n-au bomboane, că ei nu au cu ce să meargă la oraș, dar noi îi linișteam că darul lor era infinit mai prețios pentru că știam că venea direct din inimă. Și apoi mai erau poveștile, minunatele povești pe care moș Gheorghe ni le spunea cu o bucurie inimitabilă că are cine să-l asculte. Poveștile despre America.

În imaginația mea, America era un fel de tărâm virgin cu oameni ici, colo, și mai ales cu servitori din Europa, care treceau oceanul să facă mai ușor un ban ca să astupe găurile fiscale acasă. Încă pe atunci se dusese vestea despre America cea bogată, așa de bogată că îi poate plăti pe săracii lumii ceva mai bine decât țările lor de origine. De câte ori aveam răgaz, →

SILVIA URDEA



și acum, în vizita din Colorado chiar aveam, mă gândeam la bunicii dinspre tată, că dinspre mamă am cunoscut doar o bunică. Soțul ei murise demult pentru că „mama tână” se căsătorise cu un holtei bătrân. Ea avusese doar cincisprezece ani și, cum era mititică, trebuiseră să-i atașeze niște prelungitoare la picioare că să ajungă să țeasă la război.

Interesante mi se mai păreau aceste sfătoase istorisiri din vremuri trecute. Pe atunci aveam doar vreo zece ani și când mama Bucura sau bunicul Gheorghe îmi spuneau „*Las c-o s-ajungi tu la anii noștri și-i vedea cât de ticăloasă ești!*”, îi ascultam cu neîncredere.

Bunica Bucura desemna prin calificativul *ticăloasă* fragilitatea fizică, adică, atunci când oi ajunge ca ei, puterile o să-mi scadă. Dar la vremea aceea eu mă simțeam nemuritoare, fiind insensibilă la notele elegiace din confesiunea bunicii. Bunica nu se lăsa și continua „*Haida, haida! Eu n-oi mai fi pe-atuncea, dar îi îmbătrâni și tu. Să-ți ajute D-zeu să ai viață lungă, fără griji!*”. „*Fără griji!*” era echivalent pentru bunica Bucura, cu fericirea absolută, că ea se gândea la mulțimea obligațiilor lor. Era vremea cotelor și a presiunilor pentru colectivizarea agriculturii. O tempora! Acum nici nu ne vine să credem că au trecut peste noi acele valuri de porunci și de biruri de la stăpânire.

După ce depășisrăm drumul de țară cu cotituri și gropi, ajunserăm pe o coastă care îmi amintea de zilele când, copii fiind, ne lua mama la făcut fân ca să întoarcem brazdele lucioase marcate de coasă. Era o mireasmă în aer, care, combinată cu arșița soarelui, ne toropea că abia așteptam să ne culcăm la umbra carului.

Linda, prietena fiului nostrum, se grăbea să ajungă în vârf și urca de parcă ar fi fugărit-o cineva. Caius o urma, ca să nu se lase mai prejos. Theo, soțul meu, încercă să-i prindă și o luă la fugă spre vârf, dar își rupse un mușchi așa de rău că i se învineți tot piciorul stâng. Hei, Theo, greu la deal cu boii mici, îi strigai eu ca încurajare. O încurajare care nu-i căzu tocmai bine. Dar eu, mergând pe conservarea resurselor, nu m-am vitezit, lasându-i să mă aștepte. „*Ou sont les neiges d'antan?!!*”

Îmi aminteam de zilele în care ne luptam, mai ales toamna, când era vreme bună, cu țancurile din Piatra

Craiului sau cărările din Piatra Mare. Ce munți extraordinari avem noi în România, le-am spus lui Caius și Lindei la un popas, dar ei parcă nici nu auziseră, n-au reacționat. Faptul m-a întristat pe moment, mai puțin Linda, care nu cunoștea România, dar pe Caius îl purtaseram într-un rucsăcel din fragedă pruncie ca să se învețe cu drumețiile.

Pentru că, deși Rockys sunt maiestuoși, nu arată atât de spectaculoși ca munții noștri, dăruți cu creste ascuțite, care le dau un aer mai sculptural.

După cină, am contemplat de pe terasa vilei panorama plină de părții de schi, vara pustii, dar frumoase când sunt aureolate de apusul soarelui. Din acea desăvârșită pace a amurgului, mă trezi un telefon de la Valeria, care mă anunța că în două zile s-au mutat cu tot calabălăcul dintr-un orașel din Florida în statul Ohio, în ciuda iernii lungi care o asuprea pe Valeria. Șocată de veste, am început s-o chestionez cum de luaseră o asemenea decizie în total contrast cu problemele ei de sănătate.

- *Ei, tu nu poți înțelege, pentru că nu ai trecut prin încercările noastre, ripostă Valeria, puțin deranjată de mirarea Adei.*

- *Încercări, încercări. Lasă-le naibii de încercări, dar sănătatea mâinilor și picioarelor trebuie să fie pe primul plan. Și eu știu prin ce teribile suferințe ai trecut în statul nostru cu o iarnă de o jumătate de an.*

Valeria se simți datoare să-i dea Adei un răspuns amplu ca să-i clarifice nedumerirea. Nu de alta, dar să nu-i creadă idiotii.

Și începu o lungă istorisire cu afacerile lor din România, unde ea și soțul ei, Vincențiu, aveau la un moment dat două apartamente și două case moștenite, pe care le-au vândut la prețul pieței, lăsându-se fără niciun acoperiș în țara natală. La sumele realizate din valorificarea imobilelor românești, au mai pus niște dolari câștigați cu greu ca superintendenți la un bloc dintr-o suburbie a Detroit-ului. Fiica lor, Eva, care absolvise un business college, cotate foarte bun, fără cheltuieli, deoarece ea era o excelentă tenismenă, fapt luat în considerație de administrația facultății, a investit banii strânși cu obidă de părinți în două case undeva în nordul Floridei. S-au trezit însă la un moment dat că nu sunt bani pentru achitarea

ratelor, deoarece ei pusese ră jos doar o sumă inițială impusă de banca de unde s-au împrumutat. Și acum veneau cu „*fonciirea!*”, vorba lui Ilie Moromete. Datele scadente începuseră să-i sâcăie în asemenea măsură că după un scurt consiliu de familie au decis să declare faliment pentru ambele case floridiene.

- *Bine, Valeria, dar voi nu v-ați făcut o socoteală când v-ați azvârlit la două case? Dar una nu vă ajungea? Acum sunteți pe drumuri și cu banii, atâția bani pierduți. Mai mare păcatul de truda părinților voștri care în condițiile mult mai dificile din România au reușit să aibă patru imobile. Rușine să vă fie că le-ați irosit munca lor! Îmi vine să plâng de ce aud, punctă Ada tristețea situației.*

- *Mai pui și tu paie pe foc, Ada, zău așa. Eu m-am plâns ca să mă liniștesc și tu în loc să mă consolezi, mai rău mă amărăști.*

- *Valeria dragă, nu pot să mă prefac și să vă încurajez într-o gogomănie. Că cine a mai auzit să aduci bani greu munciți în România ca să-i risipești în America, în America unde tot omul sărac vine ca să-și frângă oasele ca să prospere, nu ca să devină falitul numărul unu. Nu, nu pot să te consolez pentru o nebulie așa de mare, că n-am mai auzit de așa ceva în cercul nostru de cunoștințe. Trebuia să munciți pe brânci ca să acoperiți ratele scadente și, bineînțeles, să închiriați a doua casă.*

- *Asta am și făcut, replică Valeria, dar chiriași mai fără cuvânt ca aici în America nu am văzut. S-au succedat unul după altul și am lucrat numai în pagubă.*

- *Teribil, Valeria. Trebuia să vindeți imediat a doua casă și să luptați să o achitați pe prima ca să aveți și voi un culcuș. Acum, cred că ați părăsit Florida din cauza chiriilor exorbitante în acel stat, că fiecare vrea un loc sub soarele lui.*

- *Exact, ai intuit bine, Ada. Asta e motivul plecării noastre. Sănătate, nesănătate, astea sunt fleacuri când creditorii îți bat la ușă. Ne-am fi îmbolnăvit de nervi cu toții, mai ales acum după divorțul Evei și căsătoria ei cu un redneck, că nu ne-a ascultat, dar asta e o altă durere.*

Adei îi păru nespuse de rău pentru nefericirea prietenei ei, muștrându-se pentru tonul ei abrupt de conversație, când Valeria aștepta sprijin și compasiune.

## Starea prozei

# Lutăria

- Gata domnilor, îi facem statuie, zise primarul, frecându-și mâinile satisfăcut.

Consilierii aprobaseră. Moartea cetățeanului de onoare îi zdruncinase. Au avut și ei un cetățean de onoare și a murit. Merita o statuie. Așa făcuseră și la Siliștea-Gumești cu Marin Preda. Și cetățeanul lor fusese un scriitor important. Oricum, altul nu aveau.

- Bă', a' lui Prescură, îi zise el funcționarului ce se ocupa cu gospodărirea comunei, te duci la Scrofocești și vezi unde-l punem!

- Cum unde, în curtea casei de pe strada Pinului, cum i-ați zis dumneavoastră.

- I-am zis ca dracu', trebuie să-i dăm numele străzii tot lui, mai ales dacă faci o casă memorială.

Prescură se ridică de pe scaun și se îndreptă spre bicicleta din dotare.

- Ai în cap vreun sculptor? îl întrebă primarul prin ușa deschisă.

- La el mă duceam.

- Vezi ce trebuie și spune-mi cu ce pot să te ajut.

] - Domn' primar, nu este prea scump. Acesta a făcut și statuia lui Miron Costin, pe care ăștia de la Roman vor să și-o să o planteze în oraș.

- S-o planteze pe dracu'! Nu le-o dăm, zise primarul închizând ușa.

Prescură înșfăcă bicicleta și se duse cale de câțiva kilometri la Sofrocești. Niște nori negri acopereau cerul, amenințând ogoarele cu ploaie. Știa că primul lucru care-l cerea sculptorul era o căruță de lut. Iar la Sofrocești era o lutărie cu cea mai bună argilă din împrejurimi. Acolo îl știa pe văcarul satului Zangarica. El știa rostul lutăriei de la marginea izlazului unde pășteau vitele satului.

Satul se afla pe un platou mărginit de un pârâu, cu nume prevestitor de rele: Valea Neagră. Într-un capăt avea un pod de bârne peste care sătenii se duceau la târg la Roman. Se spunea că numele îi venea de la un boier de pe vremea lui Ștefan cel Mare, Sofronie. La celălalt capăt, în continuarea platoului, veneau alte sate: REDIU, Chelărești și apoi cel mai mare sat care era și comună Trifești. Mai erau și alte sate, denumite după clanuri care nu se mai ținea minte. Populația fusese, în general, deținătoare de pământ. Ba, chiar unii dintre ei se mândreau a fi răzeși. Satul, ce se apropia de podul ce ducea spre calea ferată, se numea Sofrocești, după numele de Sofronie, după cum am mai spus. La marginea satului era un izlaz, căruia sătenii îi spuneau fără să știe de ce,



Suhat. Nu era mare. Avea vreo treizeci de hectare de iarbă sălbatică, pe care pășteau peste o sută de vite păzite de Zangarica. Suhatul cobora ușor până în apa gârlei Valea Neagră. Acolo se duceau vacile să se adape, după care reveneau în marginea Suhatului ca să se tolănească printre balegile mai mult sau mai puțin uscate. Dacă anul era ploios, pășunea avea și mai multă iarbă și era și mai curată. Ploaia spăla tăpșanul ducând mizeria în râul Valea Neagră. Mai sus de locul acela, dincolo de pod, era un loc în care femeile puneau la murat cânepa. Din sămânța cânepii pusă la murat, făceau la Nașterea Domnului turte cu julfă. Nu cred să fi existat și alte locuri în care turtele cu julfă să aibă atâta căutare. De fapt, julfă era sămânța de cânepă spălată și curățată de impurități, care așezată la soare se usca bine, bine. După uscare, se așeza în piua de făcut colivă și se zdrobeau cu maial. Semințele pisate erau din nou spălate și puse pe foile subțiri de turtă, după ce unele fuseseră fierte în lapte. Era o mare încercare pentru gospodinele doritoare de julfă. Probabil că julfă era folosită și din cauza lipsei de nuci din curțile gospodarilor. Și tot lângă pod, în partea dinspre Suhat era o lutărie, unde oamenii veneau să-și ia câte găleți aveau nevoie ca să lipească prispele și podelele din lut. Câteva zile mirosea a balegă de cal de-ți venea să ieși din casă. De fapt, mulți dintre gospodari dormeau pe prispă, învelindu-se cu piei de oaie și cojoace. La lutărie, venea un țigan românizat cu toată șleahta și începea să facă chirpici. Femeile frământau lutul cu picioarele, cu apa adusă din gărlă până când paiele de orz în special se amestecau bine, bine, după care țiganul lua niște cutii croite de anumite dimensiuni pe care le umplea cu amestecul argilos. Paiele erau ca un fel de armătură pentru lut, ca atunci când se

usca să nu devină sfărâmișos. Lutăria era mama majorității caselor de chirpici din sat. Țăranii își făceau o fundație din lemn stejar sau chiar din beton dacă erau mai înstăriți, după care puneau chirpici după chirpici, lăsând goluri pentru ferestre, uși. Lutul era practic cel mai folosit material de construcție din zonă. De aceea, de-a lungul anilor, lutăria s-a tot adâncit, existând pericolul de prăbușire. Niciunul din săteni nu dorea să se apuce a săpa pământul fertil din vârful lutăriei. Era o muncă degeaba. Și cui îi ardea să muncească degeaba, pentru ca ceilalți să-și ia lutul de care aveau nevoie? Fiecare lăsa pe seama celui alt ca s-o facă. Iar celălalt pe celălalt. Când Prescură a ajuns la Zangarica, porni o ploaie de credeai că s-au dezlegat baierile văzduhului. Vacile se strânseseră una în alta, așteptând să fie împinse spre sat. Zangarica asta și făcu. Odată ieșite din Suhat, vacile o luară spre casele gospodarilor. Știa drumul.

- Băi Zangarica, am nevoie de o căruță de lut.

- La ce-ți trebuie?, întrebă ciurdarul de sub foaia de cort plină de apă.

- La o statuie, reuși să se facă auzit printre ropotele de ploaie Prescură.

- Știu despre ce este vorba. Îți trebuie vreo două căruțe. Cine plătește?

- Primăria.

- Atunci, la bună vedere. În câteva zile o să ai lutul. Vezi cum cari, că eu n-am căruță.

Prescură îi strânse mâna și se urcă pe bicicletă cu gând să ajungă la casa unei vădane pe care o știa mai de multă vreme. Acolo avea să se usuze și să-și tragă sufletul.

Zangarica ud până la piele se ghemui în lutărie, unde ploaia nu cuteza să ajungă. Își scoase din straiță bucata de caș, două cepe și o bucată de mămăligă, așezându-se liniștit să mănânce. Sfărâmă ceapa cu pumnul, salivând la gândul că avea din ce să se înfrupte. Nici nu-și dădu seama că apa se infiltrasese în acoperișul lutăriei spălând cernoziomul. Apoi din senin, pământul se prăbuși peste Zangarica, prinzându-i picioarele până la brâu. Brânza și ceapa dispăruseră. De durere, Zangarica țipă până răguși. Apoi începu să împrăștie pământul din jurul coapselor cu speranța că va putea să scape din ghearele pământului prăbușit. O durere surdă îi cuprinse genunchii. Părea că pământul îi strivise oasele. Continuă să îndepărteze pământul puțin câte puțin. Numai că, spre groaza sa, simți că pământul îndepărtat era înlocuit cu alt pământ din mormanul ce căzuse peste el.

**GHEORGHE ANDREI NEAGU**

## A nu judeca după-nfățișare



În revista „Paralele istorice” (*Parallèles historiques*, Paris - 1667), istoricul francez François Cassandre, un foarte bun prieten al fabulistului Jean de La Fontaine, povestește o întâmplare din perioada împăratului Marcus-Aurelius referitoare la un locuitor de la Nord de Dunăre. Este vorba, cu siguranță, de unul din strămoșii noștri, ai românilor, vreun dac care își ducea traiul cum putea, cinstit și ostenitor, în aceste locuri colonizate de romani. El era, la vremea lui, deputat, purtător de cuvânt al băștinașilor daci în fața Senatului Roman.

Inspirat de istorisirea peietenului său, Jean de La Fontaine a compus o fabulă pe care a intitulat-o „Locuitor de la Dunăre” (*Paysan du Danube*). Mulțumim acum, peste secole, domnului La Fontaine pentru interesul acordat acestui document de pe vremea Împăratului Marcus Aurelius.

Valoroasă operă literară, inspirată de documente istorice autentice de pe vremea lui Marcus Aurelius, această fabulă vine să întărească prezența dacilor în arcul carpatic. Epuizați de avariția pretorilor romani, oamenii simpli se refugiau în munți, unde trăiau cum puteau, în comuniune cu fioroșii urși. Oare ne imaginăm cât de imposibil le făceau traiul acești misionari romani locuitorilor daci? Adăugau, cu de la ei putere, insulte și corvezi băștinașilor, fără știrea Împăratului. Odată auzite și aflate, Marcus Aurelius a dispus numaidecât consemnarea lor în scris, pentru ca discursul acestui locuitor de la Nord de Dunăre să rămâne mărturie de elocvență și curaj.

În textul fabulei, Jean de La Fontaine face referire la o altă fabulă din care a extras o morală care se potrivește cu cea pe care o prezintă în fabula despre țăranul de la Dunăre.

Reproducem, pentru cititori, și traducerea acestei a doua fabule, pentru o mai bună înțelegere a moralei. Este vorba despre „*Le cochet, le chat et le souriceau*” („Cocoșelul, pisica și șoricelul”).

### Țăranul de la Dunăre

Deloc nu se cade a judeca oamenii după aparențe.  
Sfatul este potrivit, și nicidecum nou.  
Odată, greșeala șoricelului  
Mi-a fost de folos pentru a proba ceea  
ce voi spune.

Iar astăzi, îi am martori chiar pe  
Socrate și Esop  
Despre un oarecare țăran de la mal de  
Dunăre,

Un bărbat căruia Marcus Aurelius  
Îi face un elogios portret.

Îi știam pe ceilalți; dar acum despre  
acesta

Urmează să vă spun, pe scurt,  
povestea lui.

Bărbia îi era îmbrăcată de stufoasă  
barbă,

Și tot corpul păros

Era asemenea unui urs pricăjit.

Cu ochiul ascuns sub sprâncene dese,  
Privire pânditoare, nas turtit, buze  
groase,

Purta căciula năclăită din blană de  
capră

Și cingătoare din trestie de apă.

Acest om, așa cum îl vedeți,  
A fost deputat al ținuturilor de  
La Nord de Dunăre.

Nu era pe atunci vreun cotlon în care  
Avariția romanilor să nu fi pătruns.  
Deputatul veni, așadar, și ținu acest  
discurs:

”Romani, și voi, Senat, prezenți aici  
pentru a mă auzi,

Le cer tuturor zeilor, întâi de toate, să  
mă apere:

Fie ca Nemuritorii Zei, stăpânii limbii  
mele,

Să mă sprijine să nu spun nimic care  
să-mi ceară osândă.

Fără ajutorul lor, pot intra în mințile  
noastre

Răul și nedreptatea; Și, fără sprijinul  
lor,

Încălcăm singuri-singurei legile firii.

Și depun acum aici mărturie despre  
avariția romanilor:

Roma, mai mult prin supunerea  
noastră, decât prin propriul ei curaj,

Este instrumentul nostru de tortură.

Temeți-vă, romani, temeți-vă de furia

Cerului,  
Care va aduce-ntr-o zi la voi plânsul și

nevoia noastră,  
Și, așezând armele voastre în mâinile  
noastre,

Printr-o justă învârtire a roții

destinului,

Să deveniți, la rândul vostru, sclavii  
noștri.

Și de ce am fi noi sclavii voștri? Să mi  
se spună

De ce prețuiți mai mult decât alte sute  
de popoare?

Prin ce lege vă credeți stăpânii  
Universului?

De ce veniți să tulburați viețile  
noastre?

Cultivăm în pace câmpuri splendide,  
căci mâinile

noastre sunt făcute și pentru grâne, și  
pentru artă.

Ce i-ați învățat pe germani?

Ei știu când să vorbească și-s curajoși;  
Dacă ar fi avut aviditatea voastră, și  
violența,

Probabil că-n locul vostru ar avea  
acum puterea,

Și s-ar servi de ea fără să asuprească.

Dar teroarea prin care pretorii voștri  
ne supun

Nu încapă în niciun cuvânt.

Fastuozitatea altarelor voastre

Este ea însăși umilită de avariția  
voastră.

Aflați că Nemuritorii Zei

Veghează asupra noastră. Și prin  
faptele voastre

N-au în fața ochilor decât obiecte de  
tortură,

Cele cu care îi sfidați pe Ei-înșiși și

Templele lor,

Modele de avariție până la nebunie.

Nimic nu-i satisface pe cei trimiși la  
noi de Roma;

Pământul și munca oamenilor

Fac eforturi teribile pentru a-i  
mulțumi.

Luați-i de aici, nu mai acceptăm

Să cultivăm pentru ei câmpurile  
noastre;

Părăsim cetățile, ne retragem în munți;

Abandonăm câmpiile noastre dragi.

Retrași în munți, am ajuns să vorbim  
doar cu urșii fioroși.

Descurajați de a mai naște copii.

Să populăm pentru Roma un popor

Pe care-l asuprește?

Pe copiii deja născuți

Îi dorim morți cât de curând.

Pretorii voștri trimiși să ne sărăcească  
Ne împing astfel la crimă.

Luați-i de aici; nu ne pot învăța decât

lenea și desfrâul.

Germanii, și ei, se vor asemana lor:

Oameni rapaci și hoți.

Asta este tot ce au văzut la Roma.

Mai vor încă daruri?

Mai vor sânge de la noi? În zadar

sperăm →

**Prezentarea, traducerea fabulelor  
din limba franceză sunt realizate de  
GABRIELA MOCĂNAȘU**



## Basm de viață

Eva l-a îndemnat pe Adam  
Să muște mărul arătos,  
Șarpele a fost de-acord  
Să i-l servească pe-un os.

Frumos, Doamne, este basmul,  
Viața e nămolul lui,  
Șarpele cu oase multe  
Cade-n cărcă omului.

Basmul vieții se mai scrie,  
Raiul devine năpastă,  
Când pe poartă iese Adam  
Uită de propria coastă.

Iarba crudă se îndesește,  
Merele se coc în sân,  
Cine vrea poate să guste  
Chiar și-n pătulul cu fân.

## În brațele Domnului

Nu știu cum să împart răpușii:  
Pe zile, pe ore, pe clipe.  
Răniții așteaptă la rând  
Rânjetul morții.  
Nu știu limpede semnele cerului  
Și nici ale pământului,  
Nu știu deosebirea dintre

Rachetă și obuz,  
Dintre Centralele Atomice și  
Bombele Atomice,  
Nu știu cum un popor  
La un semn  
Atacă alt popor  
Încercând să-i fure ființa națională  
Prin nonșalanța abuzului sălbatec.  
Nu știu cum  
Plutoane de tineri  
Trag în leaturile lor ce-și  
Apără glia și sângele de neam,  
Tradiția și libertatea gândirii.  
Nu știu cum orașe întregi  
Sunt făcute mormane de beton,  
Cum frigul și vântul devin locuibili  
Precum mormintele ce nu se mai  
deschid  
Pentru noii adormiți.  
Nu știu cum să mă împart  
Între mine și tine,  
Eul meu vine ca un porumbel peste  
Suferința copiilor  
Deocheați de oboseala prezentului.  
Îmi pasă de suferința lacrimii  
Crudă de om cu vocea pierdută  
Șoaptele, tunetele, pârjolul  
Vor fi amintire  
Când fantezia războiului  
Va fi, Doamne, va fi  
Un dosar la Curtea Internațională a



Justiției...  
În universul al naibii de nimic.  
Va fi pedepsit Unul și Gașca,  
Un popor va fi pus la Zidul Durerii  
De Lumea Întreagă...  
Ce folos?  
Istoria scrie în prezent cu sânge  
Pe cupola înălțătoare  
A păcii, a liniștii,  
A înțelegerii...  
Oare când va trece?  
Când vom uita?  
Da. Trebuie să treacă,  
Trebuie să uităm.  
Trebuie să învățăm din nou  
Cum să ajungem în brațele  
Domnului  
Intrând pe porțile Raiului.

**MARIN MOSCU**

→Vreo lege blândă pentru noi;  
teroarea lor  
S-a-ntins pe mii de teritorii.  
Discursul acesta, cam aspru,  
Poate să nu vă placă.  
Iată-l sfârșesc. Pedepsiți cu moartea  
Plângerea mea sinceră.”  
După aceste cuvinte, îngenunchie  
omul în fața romanului.  
Și toți privesc cu admirație inima,  
bunul simț și elocvența  
Barbarului astfel prosternat în fața lor.  
I s-a spus Patriotul; și crezură că  
răzbunarea  
Îl aștepta pentru astfel de discurs. Dar  
s-au ales  
Alți pretori, și în scris  
Senatul ceru să se consemneze  
Ce a spus acest om, pentru a servi de  
exemplu retorilor.  
Dar n-a știut, ea, Roma, să cultive prea  
mult timp  
O asemenea elocvență.

## Cocoșelul, pisica și șoricelul

Un șoricel, ce lumea încă n-o știa,  
Era să-ntâmpine ponoase.  
Și iată ce-i spuse mamei lui-ntr-o zi:  
-De-abia trecusem munții și mă



**J.B. Oudry, *Le Paysan du Danube***

bucuram,  
Ca un tânăr chițcăran  
Plecat de-acasă și umblând hai-hui,  
Când două dobitoace-mi ies-nainte:  
Blând era unul și cuminte.  
Iar altul înfioat și fioros.  
Cu glas urât și arțăgos;  
Căciulă roșie pe cap avea  
Și-un fel de brațe-n aer înălța  
De parc-ar fi pornit-o-n zbor.  
Iar coada-i flutura-napoi.  
Cocoș era, frumos și pintenat,  
Acela ce fusese-nfățîșat  
De șoricel drept altă arătare.  
-Făcea atâta zarvă și-ncrunțat

Bătea din aripi, ca un apucat,  
Încât, cu tot curajul ce-l am din  
născare,  
Am fugit de spaimă cu lăbuțele pe  
spinare.  
-Ah, blestemat! mi-am zis.  
Poate altfel aș fi reușit  
Să-l cunosc, cum îmi propusesem în  
gând.  
Pe animalul acela blând.  
Cu blană mătăsoasă, atâta de smerit,  
Atâta de blajin, cu ochi mângâietori.  
Eu cred că-i binevoitor  
Cu neamul nostru, căci am văzut prea  
bine,  
Avea urechi ca mine, și ca tine.  
Și tocmai ce vroiam să-l salut, când  
acel guguman  
Țipă, și am fugit speriat.

-Copile, zise mama, era motan,  
Care, sub chipul lui fățarnic,  
E cea mai cruntă fiară  
Și, vai!, de cel ce-i cade-n gheară!  
Cocoșul, dimpotrivă, fiul meu,  
Nu-ți poate face niciun rău  
Și n-ar fi de mirare să guști din pilea lui;  
Pe noi, motanul însă, ne vrea ospăt.  
Ai grijă dar, nu judeca  
Pe nimeni după-nfățîșare!

# Borges își testează viziunea asupra lumii și rămâne Borges

Însuși numele acestui scriitor argentinian este unic și special: Jorge Francisco Isidoro Luis Borges Acevedo. Cel mai interesant lucru la opera lui este că nu poate fi chiar clasificată. Borges este Borges. Nu există școli sau doctrine care să-l clasifice pe deplin.

Una dintre nedumeririle lumii literare este că Borges nu a câștigat niciodată premiul Nobel, deși a fost, este citit și iubit în întreaga lume. Numele lui a fost întotdeauna pe lista favoriților. S-a presupus că Borges a fost candidat la premiul în 1967, ceea ce a fost confirmat când a fost publicat raportul comisiei Nobel de atunci. Alegerea a fost între Borges, Graham Greene și Miguel Ángel Asturias din Guatemala. Se spune că înainte de anunțarea premiului Nobel, jurnaliștii s-au adunat an de an în fața ușii lui. Dar apelul de la Stockholm nu a venit niciodată și se mai spune că Borges a fost la fel de dezamăgit de fiecare dată: „*A nu-mi da premiul Nobel a devenit o tradiție scandinavă*”, a glumit el.

Puțini oameni din literatura universală au atins atâta perfecțiune a limbajului și atâta originalitate precum Jorge Luis Borges. Ca să nu mai vorbim de poezia lui.

În 1945, Jorge Luis Borges a găsit stilul care i-a oferit un loc printre marii scriitori ai literaturii universale. „*Ficțiunile*” (1944) sale vor duce la o recunoaștere internațională și el e un precursor al realismului magic. Voi urmări aici scrierile lui Borges până în 1970, dincolo de problemele postbelice și de Argentina lui Peron. Borges își testează convingerile prin textele sale: împotriva lumii exterioare, a giganților filosofiei, a modelelor literare și chiar a propriilor creații din tinerețe.

Al doilea volum al operei lui Borges (din trei) de la editura Tranan (Suedia) acoperă producția de la antologia de povestiri *Aleph* (1945) și până la *Relatarea lui Brodie* (1970). Borges își pune la încercare viziunea asupra lumii – eseuri, texte auto-reflexive și poezii, explorează realitatea și își critică subtil propriile



credințe stilistice timpurii, ultraismul (ultraismul a fost o mișcare literară de avangardă în Spania iar ultraiștii au fost influențați de simbolismul francez și de Les parnassiens). Două teme recurente legate în acest volum sunt visele și recursiunea. Borges explorează granițele dintre teologie, filozofie, misticism, istorie, ficțiune și mitologie într-un stil de eseu care adoptă o perspectivă anecdotică, asezonată cu referințe obscure detaliate în texte scurte, confuze uneori și emoționante. Stilul este astfel inconfundabil Borgesian. Și, în trecut, Borges afirmă că nu există scriitor de renume mondial care să nu fi inventat un simbol. El însuși este în mod justificat faimos pentru labirinturi, oglinzi și dueluri.

În volumul de povestiri „*Aleph*”, Borges pornește de la o împrejurare care diferă de realitate și țese o poveste în jurul ei. El alege decorul, împrejurarea, dar și un mod de a spune povestea. Combinația devine o năvelă unică, care ne provoacă multe gânduri, surprinzătoare și profundă. Dar se simte deja o trăsătură tristă, fatalistă, a morții, care va domina cu cât vom ajunge mai departe spre finalul volumului. Borges îmbătrânește. Spre sfârșitul volumului, poate declara că cititorul se așteaptă la obișnuitele labirinturi, oglinzi, săbii, dar că el a adăugat... etica și bătrânețea. La începutul cărții, Borges vede, hotărât, un conflict între estetică și etică, în care el se poziționează clar de partea esteticii. La o vârstă încă tânără, el și-a schimbat atitudinea.

Volumul „*Relatarea lui Brodie*” este pătruns de reflecții despre moarte. Borges înfățișează scene realiste, fără elementele magice care

altfel au devenit semnătura lui. Aici sunt flashback-uri care formează focusul, legate de el însuși și de amintirile sale, flashback-uri ale unor confruntări violente, destine umane din istoria Americii de Sud. În loc de o încrucișare dintre eseu și năvelă, Borges hibridizează memoriile și le umple cu imaginile și temele sale recurente, dar rămâne surprinzător de aproape de realitate în descrierile sale.

Chiar și în eseuri, lui Borges îi place să se axeze pe un speculativ care se învecinează cu ficțiunea. Câteva lucrări din „*Alte inchiziții*” (1952) ar fi putut fi cu ușurință numite ficțiuni decât eseuri. „*Sfera lui Pascal*” sugerează prin prezentarea sa că ideea de imagine a universului poate fi reală și terifiantă pentru omul modern. „*Visul lui Coleridge*” sugerează că Xanadu este un obiect visat care, apoi, este visat în mod repetat și este exprimat în diferite forme.

Deci, dintr-o dată, un fel de explicație a programului, într-o scurtă analiză a scrisului lui HG Wells - citat liber: o poveste genială, care este o imagine a evenimentelor inerente tuturor destinelor umane; o oglindă care dezvăluie trăsăturile cititorului și în același timp este o hartă a lumii, dar trecătoare și providențială astfel încât autorul pare a nu cunoaște niciun fel de simbolism. Inscrutabilitatea literaturii, numărul limitat de metafore, inadecvarea și evadarea lui Borges din el însuși revin și ele din nou și din nou, trecând ca un fir roșu prin investigațiile misterelor și figurărilor gândirii timpului și spațiului.

„*Alte inchiziții*” se axează în mare măsură în jurul cărților și autorilor - nu în mod neașteptat, deoarece multe dintre texte chiar sunt schițe biografice sau reflecții asupra diversilor autori. Dar chiar și aici, Borges prezintă părți din viziunea sa asupra lumii. „*Magia realită a lui Don Quijote*” anticipează, cu modele literare, ideea că realitatea noastră poate fi o simulare, adică inventată. Povestirile, visele și arhetipurile (platonice) construiesc realitatea lui Borges. El percepe trecerea timpului ca fiind paradoxală. Orbirea din ce în ce mai mare a lui Borges permite aceste construcții impresionante →

**DORINA BRÂNDUȘA  
LANDÉN**

de gândire în interiorul lui, o concepție despre cum ar putea fi lumea ca un substitut pentru ceea ce el nu mai poate vedea. O realitate care nu mai distrage atenția de la ceea ce poate fi gândit și amintit.

În stilul său caracteristic anecdotic și eficient, Borges își adâncește gândurile din scrierile sale anterioare. Un eseu central este „*Despre Bernard Shaw*”, unde sunt rezumate teme din „*Biblioteca din Babel*” și „*Pierre Menard, autorul lui Don Quijote*”. Borges vede literatura ca pe ceva care transcende combinatoriul pur sau textul și ca fiind decisivă pentru timpul în care este scrisă și cu cine dialoghează. Și pentru că Borges reușește să trăiască așa cum ne învață, scrierile sale găesc noi cititori și noi semnificații pe măsură ce trece timpul.

Titlul „*Alte inchiziții*” este o referire la o colecție timpurie de eseuri a lui Borges din 1925, „*Inquisiciones*”. Borges însuși a exclus volumul anterior din opera sa antologată. S-a întors împotriva formei, deoarece, în acel moment, el se devotase principiilor ultraismului - ceea ce făcea, de asemenea, colecția deosebit de dificil de tradus. Ca ultraist, a văzut o valoare intrinsecă în forme de versuri și metafore inovatoare pentru a contesta poezia tradițională. Borges s-a desprins de ultraism în jurul anului 1929 conform propriei sale declarații. Recurente în volum sunt criticile priviri înapoi la modelele sale de urmat, abordarea metaforelor, o revenire la poezia cu formă fixă (el o scuza cu orbirea care evoluează și memoria care are nevoie de sprijinul metricii).

Înțelegem că în noul său volum de eseuri, Borges revendică o viziune asupra lumii și scoate eseurile anterioare din volumele sale mai vechi pentru că el însuși nu le mai susține. Nu ar fi necesar dacă ar fi fost doar construcții mentale fanteziste sau invenții ingenioase. Astfel, să ne îmi imaginăm că „*Alte Inchiziții*” (1952) sunt încercările factice și persistente ale lui Borges în filozofie și metafizică. Înseamnă aceasta că Borges, de exemplu, cu „*Creația și P. H. Gosse*” subscie la credința în creație în detrimentul evoluției? Nu, dar el exprimă o toleranță față de metoda pe care o folosește Gosse, ceea ce presupune o

oportunitate de a ne îndoi chiar și de evidență dacă logica este ireproșabilă.

În colecția „*Creatorul de cuvinte*” (1960), Borges bate o coardă poetică, în reflecții scurte, adesea despre sine însuși. În loc de fantastic și speculativ, el se dedică introspecției, cercetării, considerațiilor înainte de propria-i moarte. Textul trece de la eseuri la poezii în proză și în cele din urmă trece în versuri rimate și libere, care continuă în volumele „*Celălalt*” (1964) și „*Lauda umbrei*” (1969). Tonul rămâne melancolic, fatidic, cu nenumărate reprezentări ale momentelor morții și gândurilor despre moarte.

Borges se distanțează clar de nazism și rasism pentru o umanitate unită împotriva naționalismului (de exemplu în „*Notă la 23 august 1944*”, „*Tagore și naționalismul*” și „*Iluzia*”). Aici are loc o inversare a romantismului național al tânărului Borges.

Caracterizarea argentinianului ca fiind neinteresat de filozofie și etică, unde socialul este limitat la un conflict între indivizi, clase sau națiuni („*Despre și în jurul lui Bernard Shaw*”) este contrastantă în capacitatea literaturii de a determina cu adevărat istoria (în „*Modestia istoriei*”). Viziunea lui despre Peron în „*Iluzia*” oferă o perspectivă asupra lumii noastre de astăzi. Analiza lui Borges asupra mecanismelor dictaturii se leagă de suspendarea voluntară a neîncrederii – Borges scrie: „*Minciunile dictaturii nu au fost... nici crezute, nici necrezute; ele aparțineau unei sfere al cărei scop era acela de a acoperi și justifica condițiile sordide și dezgustătoare ale realității*”.

Borges trece prin texte alături de giganzii literaturii și filozofiei - ei sunt cei care îi ocupă gândurile, din care se inspiră și cu care poate se identifica: Homer, Shakespeare, Cervantes, H. G. Wells, George Bernard Shaw, Snorre Sturlason, Kipling, Kafka, Schopenhauer, André Bergson și Spinoza sunt cei care pe care Borges îi amintește. Și în compania lor se poate simți ca acasă.

*Bibliografie: Borges II, 1945-1970, Ed. Tranan, Suedia*



### Când orele

Când orele  
lasă amintirile în urmă,  
pietre  
care te împiedică  
și n-ai vrea  
să mai calculezi prezentul,  
lasă loc  
respirații,  
întră în tine însuși,  
nu - gândul  
să te îndrume pe cărarea  
luminii  
a conștiinței.

### Refugiu

La trecere,  
foile ca mucava  
într-o lume colorată  
pe care acum am învățat-o...  
o găsești în căutare  
și este atât de evident  
că îți vibrează împrejur  
și se amestecă cu prezentul,  
cât aș vrea să exiști totdeauna..  
Și, singur, așteptând  
foșnetul călduț  
pe care albia unui râu  
nu-l cruță.

### Survul

Trei silabe  
rostit pe un tablou  
la jumătate pictat  
la jumătate lăsat la voia  
întâmplării,  
fumul mișuna  
lăsând benzi de culoare gri  
unde evada mintea mea  
încă prea tânără  
pentru a se cățăra  
pe marginea falezei.  
Așa o imaginam  
și era poate pe înserate  
când mă întorsei  
în camera mea împrumutată;  
a ști și a nu ști  
unde să plec și unde să ajung  
azi nu mă mai sperie.  
Flori de mușetel  
la trecerea mea,  
iute,  
și astfel salut.

LUCA CIPOLLA



# IMPRESII LUSITANE

(I)

Pentru străinul care nu cunoaște direct o țară, există măcar un „clișeu” care să rezume ceea ce are ea specific, dar, în același timp, o și reducă, o să-răcește de amănunte care pot schimba hotărâtor percepția, căci nimic nu este mai caracteristic pentru un loc decât faptul de a-i simți pulsul, ritmul în care viața se derulează pe acel meridian, felul în care sunt oamenii, cum reacționează la durere sau în fața dezastrelor, când și cum știi să se bucure... În ciuda mijloacelor moderne de informare care ne ajută, cu cât suntem mai departe, cu atât mai puțin cunoaștem: esențialul, adevăruri sau dedesubturi care pot să tulbure, ne scapă... Fiecare țară cu clișeul ei, un fel de etichetă lipită de cine știe cine, într-o doară, în grabă, mai mult sau mai puțin superficial și cam atât. Uneori „ștampila” este valabilă, dar cam estompată, alteori nici măcar nu se confirmă. Oricum, clișeul (imagine preluată și multiplicată) este departe de a fi suficient... Dacă spui Italia, ești tentat, parcă, să simți mai întâi, dacă ți-e foame, mirosul unei porții de spaghetti sau de pizza, eventual, dacă ești nostalgic, să-ți fugă mintea la binecunoscutul dicton „Vidi Neapole e poi...”, să ai în ureche o cântănetă ori scena de la San-Remo... Dacă auzi „Elveția”, te gândești, poate, la precizia de netăgăduit a ceasurilor, la peisajul muntos cu stațiunile de schi... Dacă spui Germania, îți vine în minte, odată cu tehnica lor de invidiat, și corectitudinea, sintetizată în expresia a plăți „nemțește”, adică fifty-fifty; dacă auzi Ungaria, simți miros de gulaș, te gândești la palincă, la ceardaș și la alte cele, căci ne sunt alături... Zici Franța, ce vezi mai întâi? Vezi Tour Eiffel - căci cine nu-i cunoaște silueta, emblematică pentru Paris?! - vezi apoi figuri de personalități, precum Luis XIV, regele-soare, Napoleon, corsicanul pe care doar gerul iernii rusești (și otrava) l-au învins, îți amintești astfel că la Belle Île se află sub același tricolar, roșu-alb-albastru, auzi vrabia (Piaf) cea gureșă și a sa „La vie en rose”, vezi case de modă, zeci de muzee și n-am mai termina, căci ne sunt aproape... iar, despre francezi, se spune nu numai că sunt cei mai mari producători-consumatori de vinuri, dar și că sunt zgârciți,



„amănunt” care nu se confirmă... Dar America? Este prea mare, ar fi prea multe de spus... Dar despre Portugalia, ce știm de la distanță, ce clișee circulă? Nu degeaba Portugalia este considerată „țara navigatorilor”. Cu siguranță, toți cei școliți cât de cât, au auzit de Vasco da Gama și expedițiile sale, drumul găsit, mai scurt, spre Indii, că gloria acestei țări, ca întindere, relativ mică, este asigurată pentru totdeauna, de șirul de navigatori: Bartolomeu Dias de Novaes, cosmograf și navigator care, trimis în Africa de regele Juan al II să continue expediția lui Diogo Cam, a atins, primul, în 1448, Capul Bunei Speranțe, urmând coastele Africii; Zarco, aflat în serviciul lui Henri „Navigatorul” (intemeietor al Școlii de navigație, pe vremea căruia a fost gândit și construit un nou tip de navă, caravela), descoperitorul arhipelagului Madeira; cei doi Cabral: Gonsalvo Cabral, care a descoperit, tot în secolul XV, prima insulă din Arhipelagul Azorelor și Pedro Cabral, descoperitor, în 1500, al Braziliei, pe care a numit-o „Terra de Santa-Cruz” unde, de atunci și până în zilele noastre, se vorbește portugheza, ca să-i numim măcar pe cei mai importanți. Și, când spui navigatori, spui indirect, cutezători, temerari... Când spui Portugalia, chiar dacă nu ești catolic, te vei gândi la Fatima, cu al ei secret despre care se tot vorbește, unul din cele trei locuri ale apariției fecioarei Maria, recunoscute de papă. Dintre cei trei copii cărora, în 1917, fecioara li s-a arătat, doar Lucia, verișoara celorlalți doi (Francisco și Jacinta) a trăit, călugărită până la bătrânețe, putând mărturisii... Impresionantă rugăciunea pentru pace, care se făcea acolo, în capela deschisă, dar acoperită, în fața statuii cu coroană a fecioarei în care este pus și glonțul tras asupra papei Ioan-Paul

al II-lea, pe 13 mai 1981, statuie aflată la câțiva metri de copacul pe care căzuse fulgerul. Tot la 13 mai, cu 64 de ani înainte, avusese loc și prima apariție miraculoasă. Impresionantă și poteca asfaltată, destul de lungă, care leagă cele două biserici: cea nouă (încăpătoare și cu acustică excepțională) și cea veche, în care sunt depuse trupurile copiilor, alee pe care, în genunchi, o străbat cei care, doborâți de vreun necaz sau boală, își caută în această penitență ultima speranță... Pentru un euro-doi, la Fatima poți să aprinzi o lumânare uriașă sau poți găsi unele în formă de braț, de picior etc., potrivit cu suferința... Când spunem Portugalia, ne gândim și la fado, muzica lor tradițională, păstrând încă în amintire vocea Amaliei Rodriguez, prezentă cândva la Festivalul „Cerbul de Aur”, o muzică pasională, dar tristă, cuvântul semnificând soartă, pe care latinii o numeau fatum, iar grecii, moira, în care ei cred sau credeau... Este o muzică cântată, în mod normal, numai de voci feminine, cu inflexiuni specifice, exersate, acompaniate întotdeauna de o chitară clasică și una portugheză, mai rotunjită, cu sunete mai cristaline, mai apropiate de ale mandolinei. Există un adevărat cult pentru acest gen muzical, o școală a fadoului, iar la Lisabona, în cartierul Alfama, un Muzeu Fado, deschis de-abia din 1998, unde pot fi văzute instrumente folosite de-a lungul anilor, imagini din concerte, cu interpreți cunoscuți: poți asculta și cumpăra albume. La Festivalul Internațional de Teatru de la Sibiu, au fost mereu prezenți chitariști portughezi specializați în acest gen muzical, care au concertat în biserici, în această vară, acompaniind-o pe solista Ines Brito, pe cât de plăpândă la trup, pe atât de puternică ca voce. Cu deschiderea sa largă, de amfiteatru, pe toată partea vestică și sudică, spre măriștea oceanului, cu însoritele ei terase naturale, în trepte, când spui Portugalia, spui, cu siguranță, și vinuri, mai ales cele de Porto sau de Madeira (un vin licoros), exportate și apreciate peste tot în lume. Vinurile de Porto, cele bune, fie ele roșii, albe sau roze, au ceva caracteristic: prin anumite procedee de distilare, se apropie, ca tărie, de cognac, având de la 19 grade în sus... De multe ori, pe sticlele originale, poți citi „Vila Nova de Gaia”, fiindcă acolo, în această parte mai nouă a orașului Porto - așa cum →

**CRISTINA-RODICA MAZĂLU**

o arată numele - se face îmbutuliere și se află depozitele. Orașul își promovează băutura în stilul său: există acolo un parc împodobit cu sculpturi în lemn: o parte dintre ele reprezintă oameni șezând în poziție normală, iar celelalte, oameni răsturnați... Iată, așadar, ce se întâmplă dacă bei vin de Porto! În ultimii ani, orașul Porto, care a dat numele țării, cândva capitală a Portugaliei, a devenit cunoscut nu atât pentru vinurile sale, cât pentru fascinanta librărie Lello, o capodoperă de arhitectură interioară, dar și de exterior, care a inspirat-o pe autoarea romanului „Harry Potter”, profesoară de engleză în acel oraș, timp de zece ani. Deși într-un spațiu restrâns, creează o atmosferă magică, poate și grație accesului prin originala scară în formă de 8. Se stă la coadă, se intră ca într-un sanctuar și se iese repede pentru că nu ai loc. Dacă faci, în Porto, o plimbare pe jos, vei fi izbit, mai peste tot, de mirosul castanelor coapte, vei avea dificultăți, dar vei fi în același timp încântat să parcurgi străduțele străjuite de ambele părți cu măsuțe la care turiștii se ospătează amestecându-și graiurile, iar dacă o faci cu vapoarașul, pe fluviul Duero/ Douro, și privești spre culmea stâncoasă, deasupra acoperișului unor clădiri înalte, poți observa scris, cu litere uriașe și, probabil, luminate noaptea, două nume cu rezonanță: Barroso și Pereira. Este un fel de fală a orașului, sunt nume de cetățeni cu care se mândresc: Manuel Barroso, fost președinte (1904-1914) al Comisiei europene, fiind născut la Porto, iar „Pereira”, nume frecvent în Portugalia, trimite cu gândul, mai întâi, la un erou al neamului, un glorios geniu militar al vremii, care, după câștigarea bătăliei de la Aljubarrota (1385) împotriva Coroanei de Castilia, a fost numit conetabil al Portugaliei și făcut conte de Ourem. În piața din fața Mănăstirii Sfânta Fecioară a Victoriei din Bathalia, parte a patrimoniului mondial UNESCO, mica localitate, al cărei nume înseamnă și se pronunță aproape ca în limba noastră, i s-a ridicat, în 1968, o statuie ecvestră (cal cu piciorul ridicat), datorată lui Leopoldo Almeida. Cu acest prilej, am aflat - via ghid - că există, și pentru statui, un fel de cod al simbolurilor. Astfel, atunci când calul are picioarele coborâte, călărețul a murit „de moarte bună”, dacă are un picior ridicat, este semn că a fost rănit, dar a murit de moarte naturală, iar dacă ambele picioare sunt ridi-

cate, călărețul a murit în bătălie. Până și la Paris am observat un bulevard cu acest nume, dar, în Porto, trimiterea s-ar face, mai degrabă la Danilo Pereira, fotbalist în naționala lor, iar ulterior, la Saint-Germain sau, poate, la Ricardo Pereira. Astfel că am atins un alt domeniu care ține de gloria Portugaliei: fotbalul. Au avut jucători venerați și rezultate apreciate în întreaga lume: Eusebio, Cristiano Ronaldo... etc., fără a mai pomeni de celebritățile Braziliei, „soră” a Portugaliei. Legată tot de Mănăstirea de la Bathalia, am citit o legendă emoționantă, care mi-a amintit de cea a meșterului Manole de la noi: construcția celui mai interesant element al clopotniței regale, bolta înstelată a celei mai mari săli, un pătrat cu latura de 19 m, autentică minune de arhitectură gotică, proiectată fără niciun sprijin central, fusese concepută de meșterul Afonso Domingues. Prin 1402, meșterul, grav bolnav, orbește, fiind înlocuit de Huguet. Acesta nu reușea deloc să termine construcția deoarece, de fiecare dată când schelele ajutoare erau înlăturate, bolta se prăbușea. Auzind acestea, bătrânul cel orb a dat el însuși instrucțiuni pentru terminarea noii bolte. Când a sosit ziua probei, cu schela dată la o parte, bătrânul, convins că bolta sa era perfectă, s-a așezat sub ea și a rămas acolo trei zile și trei nopți, iar bolta nu s-a mai prăbușit niciodată: era capodopera vieții sale. La capitolul băuturi, mai are Portugalia ceva al ei: în localitatea Óbidos, cetate medievală locuită, supranumită „cetatea reginelor”, un fel de Sighișoară a lor, situată undeva în treimea nordică a țării, se prepară o vișină locală, mai consistentă, mai parfumată și mai catifelată, numită ginjinha, servită în mici cupe de ciocolată care, după utilizare, pot fi mâncate: un deliciu! Intrând pe poarta cetății și mergând tot înainte, de o parte și de alta, găsești dughene cu oferte de degustare a lichidului local și eșantioane de trei, cinci, opt, zece...



cupe, plus sticluța adecvată, la vânzare. Simbol al falei, al orgoliului, cocoșul, în culori care să ia ochii, imprimat pe plută, însoțește, în calitate de suport al paharului sau de emisar al dedicației, micile cadouri băubile, Portugalia fiind primul producător de plută din lume, lucru care, la distanță, se cunoaște mai puțin. Ce nu vezi făcut din plută?! Genți, sacoșe, șepci, portmonee, toate ornate cu motive colorate, dar discrete, în acea localitate și în toate celelalte. Și mai găsești altceva original: magazine ai căror pereți interiori sunt de jos și până sus „tapetați” cu conserve de pește, în special sardele, dar nu numai (și ton, doradă, biban, morun, caracatiță, creveți etc...) Se știe că cele mai fine conserve de sardele, sunt cele portugheze, dar originalitatea constă în altceva: au serii întregi de cutii al căror capac este imprimat cu imagini reprezentative, alese cu grijă, din orașele cu care se mândresc sau, decorate cu o fantezie de invidiat, afișează în toți anii, începând cu 1916 și până în zilele noastre, personalitățile care s-au născut în anul respectiv sau evenimentul aniversat în acel an. Costul unei cutii variază între 7 și 15 Euro, poate și mai mult, fiindcă există și „bijuterii”, al căror conținut, de 140 g, reprezentat de regina mărilor, sardeaua, în starea ei cea mai dezgolită (fără oase, șiră sau piele) este „fardată” cu paiete de aur comestibil, iar capota caleștii (capacul cutiei) este desenat cu motive aurii. Am văzut și la Lisabona un astfel de magazin, chiar în Piața din fața Teatrului. Original este și faptul că, în unele din aceste magazine, pe raftul de sus, tronează cărți. De ce ne-am mira? Este un semn de egală prețuire, sardelele fiind emblematice. Dacă ajungi până la capătul aleii, vei găsi o altă curiozitate: o librărie în toată regula, amenajată într-o capelă, cu cărți așezate, frumos, în altar. Cărțile au cod de bare, dar, dacă ești de modă veche, din curiozitate, poți citi prețul, notat discret și îngrijit, pe subcuperta I. Am răsfoit câteva. Una, ce-i drept, bilingvă, costa 17 Euro, cam cât o conservă de top, alt semn de prețuire a valorii! Alături de capela cea interesantă, se afla un fel de refugiu-terasă de unde puteai privi panorama. Câteva bănci, câteva garaje, după aspect, și un cap uriaș de regină, sculptat în lemn. Portugalia este republică din 1910, dar... Nu știu dacă→

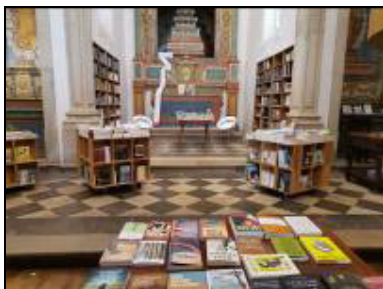
servea drept jardinieră, dacă era opera unui artist modern sau era afectată de trecerea timpului, însă creștetul sculpturii era năpădit de ierburi... La Aveiro, oraș al păsărilor, din latinescul „avis”, puteai descoperi mai rapid farmecul orașului făcând o plimbare pe canalele sale într-un „moliceiro” colorat, semănând a condur, un soi de canoe, dar foarte lung și încăpător... Dacă flămânzeai de atâta plimbat pe jos, te puteai ospăta încercând măcar unul din cele peste trei sute de preparate din „bacaliao” (cod sărat, mod de conservare păstrat de pe vremea primilor navigatori), urmat, eventual, ca desert, de pasteis de nata, un fel de pancove mici, tradiționale, meniuri afișate afară, pe tăbliță. Dar, atenție, orice preparat ai fi ales, garantez că nu puteai răzbi, farfuria era plină ochi, portughezii sunt generoși, le place să-și sature oaspeții... La Coimbra, oraș din centrul țării, în Evul Mediu, prima capitală a Regatului Portugaliei, se află cea mai veche universitate, zic-se, din lume, poate doar din Europa, cu siguranță din Portugalia. Coccoțată majestuos, îți atrage atenția construcția, complex datând din secolele XVI-XVII, din care, pe străduțe înguste, șerpuiunde, cu scări din piatră încă netocită, coboară până în centrul istoric, „cârduri” gălăgioase de studenți, în robă sau pelerină neagră, costumație tradițională, dar și în albastru, în funcție, probabil, de specificul studiilor, care-și strigă tinerețea clocotindă pe limba lor. Mi-am oprit privirea pe plăcuța desemnând Facultatea de Drept (Dreito). Tocmai am prins momentul în care se înprospăta lotul de studenți, bobocii, luați sub aripa frățiilor, ceremonial care merită văzut. Pe alocuri, studenți acompaniați de chitară, intonează, atipic, fadouri, strângând, bănuț după bănuț, fonduri cu care vor să-și ajute confrății... Am văzut acolo chiar și o superbă statuie a chitarei tradiționale. Lisabona, cea acum cu clădiri impunătoare, privită de la distanță, pare un oraș cu linii simple, pictat, naiv, în culori tranșante, de un copil... Nu poți să treci fără să vizitezi, în centru, Mănăstirea Jeronimos, care adăpostește, alături de capete încoronate, mormântul lui Vasco da Gama, dar și cele ale poezilor reprezentativi, Camões și Pessoa, semn de înaltă prețuire, iar în aripa vestică, două muzee, Muzeul

Marinei și cel Militar. Nu poți să treci fără să observi, în parcul din fața aceleiași catedrale, statuia ecvestră, cei doi cai alături, având ambele picioare ridicate... Nu poți să nu admiri, în fața portului, mozaicul de pe caldarâmul falezei, reprezentând expedițiile lui Vasco da Gama, oferit Portugaliei de Angola, cu prilejul Expoziției Internaționale din anul 1998, declarat „anul Oceanului”. Și nu poți ignora, alături, Turnul Belém, simbol al eternității, al rezistenței. Lisabona, oraș reconstruit quasi de la zero după cutremurul catastrofal din 1755 și transformat în capitală, vorbește despre felul unui popor, un popor în care mocnește o putere tăcută: portughezii. Îndatoritori, răbdători, meticuloși, simpli, fără aroganță, cu zâmbetul pe buze, față în față cu imensitatea oceanului și sub bolta adâncă a cerului, trecuți prin experiențe dure, poate că au înțeles mai bine cât de mici suntem în fața universului, cât de mărunte sunt frecuşurile noastre zilnice, câtă zădărnicie în nemulțumirile noastre de zi cu zi față de adevăratele și gravele capcane ce ne pasc și, ajutați de calitățile lor native, înțelepțiți, au învățat să prețuiască frumosul, să-și trăiască viața liniștit, confortabil, să aleagă din ea numai ceea ce este de folos.

Într-o țară relativ mică, tradițional vorbind, țară a navigatorilor, au în prezent 45 de autostrăzi impecabile. Dar cel mai mult m-a impresionat starea de bine resimțită în stațiunea Figueira de Foz, (Smochinul de la Vărsare), cu pacea ei de extrasezon, cu pinii, copăcei fără de umbră, cu crengi aplecate nostalgice spre ocean, ici-colo, câte un măslin, un eucalipt... Hotelul, numit Coasta de Argint, decorat simplu dar cu rafinament, în alb (sugerând mesteceni sau, poate, flori de gheață ?) și mov, cu fotolii violet închis, cu liniștea lui (televizoarele reglate în așa fel, încât potențiometrul nu putea depăși o anumită amplitudine), cu prive-



liștea oceanului la câteva sute de metri, cu pescăruși rotindu-se neliniștiți, și, mai ales, ceva original, ceva ce n-am mai văzut niciunde: pe coridoare, la toate etajele, pe tavanul fiecărei camere, deasupra patului, cu litere mari și elegant scrise, câte o strofă semnată de personalități (poeti, jurnaliști), unii dintre ei locuind încă, alții care doar au trăit sau au trecut prin localitate: citate din Antonio Sousa Freitas, locuitor al stațiunii, Nobrega e Sousa, Rama Lyon (stabilit în Franța), Cecilia Rodrigues, Anibal José de Matos (jurnalist, poet), Acacio de Paiva... Citele erau bogate și asortate cu carafe de vin roșu pe măsură. Iar într-una din seri, poate ca să ne simțim ca acasă, cineva din personal ne-a întâmpinat, surpriză, cu un „Bună seara”, impecabil pronunțat în limba noastră. Am crezut că e o româncă, dar nu, se numea Zuleia Gomes... Când am ales acest titlu, n-am scăpat din vedere că, în portugheză, cuvântul „luz” înseamnă lumină, iar primii locuitori ai teritoriului se numeau lusitani, așa cum țara noastră s-ar fi numit Dacia, dacă n-ar fi venit și romanii, iar Franța s-ar fi putut chema Galia, dacă Istoria nu i-ar fi jucat renghiuri... Și, într-adevăr, Portugalia, țară a hiatusurilor cu o limbă a hiaturilor la propriu, e o țară însoțită - în miezul verii, cea mai caldă din Europa - cu oameni la fel de solari. Să vedem cum au simțit și cum și-au perceput poezii portughezi propria lor țară...





# Revoluția franceză, între inevitabil și absurd

## (III)

### 15. Imperiul ca final de revoluție

Conflictul e din acest moment deschis între iacobinii radicali și cei feuillați, luptă care se va acutiza rapid. Trebuie menționat și că, la momentul scindării iacobinilor, la orizont se întrevede pericolul războiului cu Austria și că în rândul moderaților noului Club al Feuillaților îl remarcăm pe La Fayette poziționat, o dată în plus, între cei cu vederi opuse lui Robespierre. Vederile lor erau diferite iar conflictul lor se anunța inevitabil. Cu privire la războiul din aprilie 1792 cu Austria, numit în istorie “ Prima coaliție ” în timp ce oamenii precum La Fayette, militar de profesie, își doreau războiul căutându-și gloria și puterea, Robespierre și Marat s-au opus afirmând că în orice variantă republica va pierde, deoarece, dacă se pierdea războiul, regele va reveni la putere repunând monarhia în toate drepturile sale iar dacă războiul le va aduce victoria, conducătorii armatei își vor impune dictatura.

În conflictul dintre Robespierre și La Fayette, avantajul lui La Fayette era legat de perioada premergătoare Revoluției Franceze datorită participării sale la cauza revoluționară a Războiului de Independență American, fiind numit încă de la o vârstă fragedă ( 19 ani !! ), general maior și dovedind pe câmpul de luptă calități de bun conducător. Insistența Americii la Paris, pe lângă Ludovic al XVI - lea, de a fi ajutată în lupta contra Angliei, avusese succes în special datorită rolului important jucat de Benjamin Franklin, ambasadorul american la Paris b ) între 1776 și 1785. Legăturile strânse dintre La Fayette și Franklin datează din clipa în care La Fayette, tânăr fiind, s-a oferit să lupte fără plată pentru independența Americii în războiul dus contra Angliei. La sosirea în America, La Fayette avea asupra sa scrisoarea de recomandare semnată de Franklin, prin care Congresul American era îndemnat să îl primească bine și să-l găzduiască pe tânărul ofițer francez.

Congresul American a apreciat mult contribuția lui La Fayette în războiul de independență. Una dintre sarcinile nobile îndeplinite de Franklin ca ambasador la Paris a fost recompensarea



lui La Fayette : „Darul Congresului pentru La Fayette, spada de onoare, era primul dar de acest fel pe care Franklin trebuia să îl comande în calitate sa de plenipotențiar american. Tânăra republică trebuia reprezentată cu cinste aici, la curtea cea mai luxoasă a Europei, darurile ei nu ar fi trebuit să fie cu nimic mai prejos decât ale altor națiuni și din fericire, de astă dată, Franklin nu era obligat să se certe cu colegii săi pentru suma pe care el o putea acorda ” ( Lion Feuchtwanger – “ Vulpile în vie “ – vol. III , pag. 328 ).

Este locul să amintim că personalitatea lui Franklin, ca om de știință, cultură și ca om politic, a fost decisivă în războiul de independență al Americii, moment în care, datorită influenței sale, a convins Franța să fie alături de America contra Imperiului Britanic. Franklin a locuit o perioadă de timp la Paris ca ambasador al Americii fiind prezent permanent la toate manifestările culturale pariziene și făcând aici și o serie de experiențe care l-au ajutat să inventeze paratrăznetul.

Ca un detaliu suplimentar, în timpul șederii sale la Paris, deși aflat la o vârstă înaintată, Franklin a fost curtat și a curtat la rândul său femeile din jurul său pe care le întâlnea în saloanele pasriziene sau chiar din apropierea locuinței sale. Ca să fim mai exacti, vom apela din nou la David H.Lowenherz care, în cartea sa intitulată „50 cele mai frumoase scrisori de dragoste“, ne pune la dispoziție scrisoarea lui Franklin adresată vecinei sale Anne Louise d’Hardancourt Brillon de Jouy, o tânără care, deși l-a lăsat pe cel pe care îl numea “ Mon cher papa “ să o țină în brațe, nu i-a dat nicio speranță că va merge mai departe și cu faptele. Poate că de vină a fost chiar Franklin

care, la vârsta lui înaintată, inspira femeile mai mult să viseze la amor decât să treacă efectiv la fapte. Scrisoarea prezentată în cartea sus amintită, trimisă de Franklin vecinei sale, i-a revenit cu corecturile greșelilor de franceză făcute de vecina cea frumoasă dar și cu tăcerea de rigoare asupra textului care, deși cu greșeli, era clar în conținutul său înfocat.

Ca „Erou al ambelor lumi, La Fayette a basculat între Franța și America până la izbucnirea Revoluției Franceze fiind primit la Versailles cu onoruri și decorat cu Ordinul Saint Louis, promovat la gradul de mareșal sărind peste multe grade, și colaborând ulterior și cu Thomas Jefferson, următorul ambasador american la Paris după plecarea lui Franklin, pentru stabilirea mai multor acorduri franco – americane. Toate aceste evenimente din viața lui La Fayette nu se putea să nu lase urme cu nuanțe promonarhice cu toată educația sa de luptător și apărător al libertății.

Nu putem omite însă nici faptul că textul “Declarației Drepturilor Omului și ale Cetățeanului“ a fost redactat și propus Statelor Generale de către La Fayette după modelul Declarației de Independență a Americii. Cel puțin teoretic, în acel moment și în acel context, Declarația a fost obiectivul politic cel mai important care i-a unit ca principii, pe La Fayette de Robespierre. Un obiectiv important ca realizare și în același timp unic prin faptul că evidențiază singura idee comună a celor doi oameni politici. În afara colaborării pentru realizarea acestui obiectiv, cei doi oameni politici au fost mereu pe poziții antagoniste. Ulterior acestui unic moment, războiul cu Austria și Prusia i-a separat definitiv

Tema războiului cu Austria a frământat mult viața politică, pe de o parte militari ca La Fayette sau politicieni ca Brissot c ) și Guadet d ), președinți în momente diferite ai Adunării Legislative, cer intrarea în război, Robespierre, Danton sau Marat se opun în continuare războiului. Cum cei ce se opun, menționați mai sus, nu sunt membri ai Adunării Legislative, opoziția lor va fi una slabă și neoficială, discursuri la Clubul Iacobinilor sau articole în ziarul „Apărătorul Constituției“, „avându-l autor pe Robespierre sau în „Prietenul Poporului “, cu autor Marat. Iar scandalul→

**ALEX MĂROIU**

intrării Franței revoluționare în război se acutizează, Austria și Prusia amenință Franța cu război și urmări importante în caz că monarhia franceză va fi eliminată. Este vorba de situația critică a reginei Franței, Maria Antoaneta de Austria, urmașă a Casei de Habsburg, sprijinită aceasta de la distanță. Opozanții războiului sunt minoritari sau în afara jocurilor de putere. Ca urmare, în data de 20 aprilie 1792, Franța declară război Austriei.

Cum în primele luni ale războiului Franța suferă înfrângeri serioase pe câmpul de luptă și au loc dezertări masive ale soldaților, Robespierre și Marat se temeau de o lovitură de stat susținută din exterior dar mai ales se temeau de La Fayette cel ce susținuse necesitatea desființării Clubului Iacobin. La Fayette fusese trimis pe front pe front ca șef al Armatei de Centru, una din cele trei armate care lupta contra Austriei. Lucrurile nu merg însă bine și la Paris Robespierre cere demisia lui La Fayette. Putem spune că Robespierre dorea obsesiv să-i plătească o poliță lui La Fayette. Putem observa simetria perfectă a pozițiilor celor doi politicieni aflați mereu în conflict. Atât La Fayette cât și Robespierre au acționat tot timpul din convingere, au crezut mereu în dreptate și au luptat mereu pentru ea. Numai că dreptatea unui om al armelor cu originile nobile și cu vederi monarhiste prin educație, nu se va întâlni niciodată cu dreptatea unui șef de partid revoluționar radical republican.

Din momentul declanșării războiului între Franța și Prima Coaliție, înfrângerile suferite de Franța la început au creat o panică imensă la Paris unde Robespierre și Marat bănuiau că urma o lovitură de stat sprijinită din exterior de Austria iar din interior de nobilimea monarhistă aflată în închisoare. Se formează o tripletă radicală iacobină Robespierre – Marat – Saint Just care începe o propagandă în presă și prin discursuri nocive în cadrul Clubului Iacobin. Se pune la punct și un program pentru următoarea insurecție care, printre altele, prevedea o deportare a tuturor Bourbonilor, epurarea Gărzii Naționale, alegerea unei Convenții, anularea dreptului regal de veto și trecerea acestui drept către popor. Acest ultim drept ar fi fost greu de pus în practică dar era foarte bun pentru a impresiona poporul.

Acel august 1792 se arăta plin de amenințări din toate direcțiile. Din ex-

terior se profilează lupta cu Austria, din interior complotul pus la cale de nobilime care îl vrea readus la putere pe Ludovic XVI. În Adunarea Națională, Robespierre e permanent contra războiului dar aliații săi iacobini sunt puțini pentru a-l susține. Îl are lângă el, ca acuzator și ziarist influent, pe Marat care cere, nici mai mult nici mai puțin, eliminarea tuturor deținuților periculoși din închisorile Parisului. Lângă el, ca întotdeauna este și Saint Just, discipolul care îl adoră și care e mai radical decât el. Vorbele lui aduc panică și ură: „O republică nu se făurește cu menajamente, ci cu o sălbatecă asprime, cu o asprime neânduplecată față de toți aceia care au trădat“ (citată din Saint Just din Friedrich Sieburg „Robespierre“, pag. 104). Iar prin trădare, Saint Just înțelege orice idee, afirmație sau gest ce nu este în întregime cuprins de ideea revoluției. Așa cum este descris de autorul biografiei lui Robespierre, „Saint Just e mult mai radical, mai singular și mai tiranic decât Robespierre. Acolo unde Robespierre ar consulta pe iacobini, Saint Just se sfătuiește cu morții“ (Friedrich Sieburg – „Robespierre“ – pag. 105).

Războiul cu Austria pare greu de dus la început. Parisul se teme. Falia creată între iacobinii minoritari și girondinii majoritari se adâncește și va crește tot mai mult presiunea din orașul fără armată. Danton devine tot mai vocal, ia cuvântul în Adunarea Națională și spune în finalul discursului său că : „Pentru a învinge inamicii patriei avem nevoie de curaj, de mult curaj, mereu de curaj !“ (Jean Joseph Julard -“ L’Histoire de



Hemat Rayan

France pour les nuls – De 1789, a nos jours“ – pag. 62). Suntem în 2 septembrie 1792. Îndemmurile capilor revoluționari vor duce rapid acolo unde își dorea Marat, la eliminarea fizică a deținuților politici pe care revoluția îi considera periculoși. Iată momentele anterioare măcelului:

Lozinca cu care mulțimea de parizieni, la care se adaugă marseillezii veniți din provincie, atacă palatul Tuileries în 10 august 1792 e: „Tous les Charles et tous les Louis, c’est fini !“ (Pentru voi toți Carolii și Ludovicii totul s-a terminat !). Pe front, vestea cea mare vine ca un trăznet. Franța pierde în luptele cu Austria. Noutățile venite de pe front par de neconceput. La Fayette a dezertat și a trecut în tabăra austrieșilor ! Furia lui Marat devine de neoprit. Textele lui în „L’Ami de peopole“, pline de ură și incitare la acțiune cheamă poporul la luptă împotriva dușmanilor revoluției și la răzbunare pentru trădarea țării. Mulțimea maselor, a sanculoșilor îndemnați la luptă, cucerește Hotel de Ville, schimbă conducerea ei și pune în loc o Comună Revoluționară a Parisului condusă de Hebert e ). Este începutul Terorii dar, până la instaurarea ei efective vom fi mai întâi martori ai Masacrelor din Septembrie. Suntem în plină sciziune a iacobinilor în cele două aripi, aripa montagniardă sau „muntenii“ (cei care ocupau locurile de sus din Adunare ) și aripa girondină, încă majoritară și moderată. În mare, ambele aripi erau antimonarhice și anticlericale însă neâncrederea reciprocă apăruse datorită suspiciunilor. Girondinii nu agreau dictatura exagerată de dură și sângeroasă a lui Robespierre, șeful aripii iacobine, în timp ce iacobinii îi suspectau pe girondini pentru tendința lor vădită de a face compromisuri cu conservatorii și regaliștii.

Masacrele din septembrie 1792, izbucnesc după atacul din data 10 august 1792 asupra palatului Tuileries, atac ce va instaura o Comună Insurecțională la Paris. Noua Comună, prima ce va purta numele de „Comuna din Paris“, va funcționa și va lua hotărâri în paralel cu Adunarea Națională. Printre deciziile urgente ale Comunei menționăm înființarea unei armate menite să apere în caz de necesitate Parisul de trupele austro – prusace, o decizie de politică internă legată direct de evoluția războiului de la graniță. O decizie oficială, așteptată și logică.

## Starea prozei **Nela**

-Unde mergi acum? m-a întrebat Nela.

-Trebuie să mă duc la bancă să scot niște bani, și apoi vreau să trec pe acasă să fac o baie, că de trei zile port aceeași cămașă pe mine și nu mai merge...

-Are să dureze mult și nu știu de ce astăzi presimt că se întâmplă ceva rău; cred că am visat urât noaptea asta, dar nu știu ce...

-Ce să se întâmple? După câte văd, arăți mai bine acum după ce ai fost operată. Și durerile par că sau mai domolit...

-Da, dar din cauza morfinei...

Am stat în cumpănă: să plec, ori să nu plec? Sărmana de ea. Nela, soția mea de peste 40 de ani, bolnavă de cancer, a fost operată în urmă cu o săptămână și eu am început să stau cu ea aici în această cameră de spital zi și noapte. Mi-e tare milă de ea, am sperat și sper încă într-o minune deși doctorul mi-a spus mai ieri că nu se mai face bine. Cancerul a progresat prea mult la ea, a făcut metastaze prin tot organismul și ei nu au ce să-i facă. Cu epidemia asta de acum care a înnebunit toată lumea, spitalul nu are suficiente paturi pentru bolnavii de Covid care vin în călduri la urgență. Doctorul mi-a zis că trebuie s-o iau acasă.

-Da, dar ce pot să fac eu când încep din nou durerile? Știți ce cumplit este s-o văd plângând lângă mine cerându-mi să faci ceva și eu nu știu ce? Dom'le doctor, n-o trimiteți acasă, vă rog, lăsați-o să stea aici în spital unde e în siguranță și sub observația dumneavoastră...

-Nu știu, nu depinde de mine. Politica spitalului este să trimitem bolnavii incurabili acasă. Soția matală nu se mai face bine...

-Vă rog, vă implor, nu încă...

-Nu știu. Să vedem...

De atunci au trecut câteva zile. Nela din pat privea frumoasa zi cu soare de sfârșit de iarnă de afară și calmă îmi mângâia mână ținută într-a ei. Slăbită la nerecunoaștere după cele câteva săptămâni de la descoperirea cancerului, avea momente în care credea că încă mai sunt șanse de însănătoșire, pentru că nu i-am spus ce am vorbit afară cu doctorii. Ce rost avea să-i spun? Câtă vreme este aici în spital, viața ei poate fi prelungită câteva săptămâni, poate chiar luni. Mă



străduiam să-i inspir încredere că totul se va sfârși cu bine și pentru asta era necesar să joc rolul celui care nu se îngrijește de nimic rău. Retrăgându-mi mâna dintr-a ei, m-am ridicat în picioare:

-Trebuie să plec, Nela. Nu mai am nici un ban; aseară am cheltuit ultimul bănuț pe cutia aceea de donați de la cofetăria de jos, pentru surorile care te îngrijesc noaptea.

Când să-mi iau haina de pe spătarul scaunului, Nela m-a întrebat privind-mă în ochi, ca și cum ar fi vrut să se convingă că n-o mint:

-Dar vii repede înapoi?

-Sigur că da. Cât pot de repede...

Când am trecut prin dreptul pupitului rezervat personalului medical, sora care o are în grijă pe Nela mi-a ieșit în cale să mă anunțe că a primit astăzi instrucțiuni să facă formele de eliberare a spitalului pentru Nela.

-Dar asta nu se poate. Când am discutat cu domnul doctor, mi-a promis că încercă s-o mai țină... Unde e dânsul acum?

-Nu știu, mi-a spus sora. -Eu trebuie să întocmesc formele respective.

În loc să plec la bancă, am început să caut doctorul prin toate camerele bolnavilor de pe etaj. Era greu de găsit. În camerele în care se aflau mai mulți bolnavi, perdele lungi de plastic albăstrii înconjurau paturile fiecăruia și pentru că nu puteam intra acolo, mă opream să ascult din coridor vocile celor care discutau în dosul lor. Dintr-un asemenea compartiment am auzit vocea doctorului lui Nela și am rămas să aștept până își termină vizita la bolnav.

-Domnule doctor, mi s-a spus că astăzi vreți s-o scoateți din spital pe nevasta mea.

-Da, nu putem s-o mai ținem aici.

-Domn' doctor, vă rog, astăzi nu sunt pregătit. Eu am stat lângă ea tot timpul aici în spital. Ca s-o duc acasă, mai am nevoie de-o zi, două, să fac curățenie. Nu pot s-o aduc acolo așa. Are să cadă într-o depresie nenorocită

dacă vede ce e acum acolo. Vă rog domnule doctor, vă implor.

-Nu știu. Să văd ce pot ce să fac. Dar numai până mâine, să știți!

-Până mâine. Să trăiți! Vă mulțumesc!

M-am întors înapoi la Nela, care m-a privit uimită:

-Ai terminat așa de repede?

-Nu, nici nu am plecat. Astăzi voiau să-ți dea drumul acasă. Am vorbit cu domn' doctor să te mai țină aici măcar până mâine. Mă duc acum să pregătesc tot ce este necesar. Trebuie să fac și cumpărături, că nu mai avem nimic de mâncare în frigider. Am să vin să te văd când termin.

-Bine, dar întoarce-te repede... Trebuie să ai și tu grijă de tine, nu face mai mult decât trebuie!

-Bine. Nu te teme. Vreau să vorbesc cu una dintre surori să vină o dată pe zi la tine.

-De ce?

-Păi, să te vadă, să-ți facă injecțiile, tot ce trebuie...

-Da, dar asta costă mult...

-E în regulă, o scoatem noi la capăt... Are să fie bine!

Am plecat. Nela m-a urmărit cu privirea până am ieșit pe ușă. Draga de ea, așa de caldă și sinceră, totdeauna a fost alături de mine ca un înger călăuzitor, gata să se sacrifice pentru ca să-mi fie bine. În ultima vreme gândul că o voi pierde și voi rămâne singur, apăsa copleșitor pe umerii mei și nu puteam percepe situația ca o posibilitate. Ce voi face când voi rămâne fără ea? Cum îmi voi putea petrece restul zilelor, singur, fără s-o simt pe Nela lângă mine, fără să-i ascult vocea și fără dezmiardările care ne-au încălzit inimile de-a lungul celor peste patruzeci de ani de căsătorie? Nu, nu era un lucru ușor de conceput. Gândind toate acestea în timp ce conduceam mașina, mi s-a împânzit privirea de lacrimi. Un nod în gât mă oprea să respir și am oprit la marginea bordurii. Aici eram singur, nu trebuia să-mi ascund durerea, nu trebuia să joc rolul viteazului încrezător într-un bun sfârșit. Acum puteam să plâng, să-mi plâng durerea și toată deznădejdea apropiatei pierderi. Măcar aceste scumpe momente pe care puteam să le petrecem împreună, trebuie să fie vesele, s-o bucore, să-i însenineze sufletul și să-i îndulcească suferința. Am pornit înapoi motorul și am intrat la bancă. De acolo m-am dus la →

DAVID KIMEL



**o ultimă șansă**  
nepoezie

dacă cei răpiți din Israelul nostru drag  
sunt sufocați sau împușcați  
în tunelele morții din Gaza...  
după ce teroriștii musulmani au ucis  
cu sânge rece la o petrecere muzicală  
în plin câmp 1400 de turiști, evrei,  
copii...350 de soldați  
numai ca să-și facă pofta de sânge  
precum în filme, decapitări, arși de  
vii...e deja prea mult de descris!!!  
(pentru că asta le este noua lor cultură  
învățate din toate filmele violente)  
atunci le vom trimite și noi cadavrele  
celor  
din închisori pătați cu sângele nostru  
nevinovat, cuțitarii, pistolarii, și tot  
neamul lor,  
CADOU!  
Israelul e țara dăruită de Dumnezeu

unde toate religiile trăiesc în pace  
aici la Ierusalim



**nu mai am cuvinte**  
după discursurile umilitoare în care  
cedăm 140 de ucigași  
din închisori!  
pe 7 octombrie a murit ceva în mine  
a secat cu totul:  
să iei ostatici sugari?

cu ce au greșit ei, nici nu știu să  
vorbească..  
islamul are ideologia să ne omoare?  
doar suntem veri?  
fără răspunsuri, fără grai, fără  
inimă...vom rămâne  
pentru mult timp, ni s-a dat o  
țară...înconjurată de  
120.000.000 de arabi!

să recunosc că planul lor nu a reușit  
să ne radă de pe suprafața pământului!  
dar noua generație a nepoților mei e  
sacrificată!  
de ce am venit aici?  
am vrut să-i salvez,  
să mă simt o mamă pentru poporul  
evreu!  
doar Isus a murit evreu!  
ce avem noi cu Alah-ul lor care, cică  
apără creștinismul din Gaza?

**BIANCA MARCOVICI**

\* \* \*

în acea zi constatase și tautologic  
făceau legea lumii  
**pedeapsa supremă**  
eroii se mutaseră între ironiile  
fără de moarte ale profesoarei de  
limba și literatura română  
poate chiar de filosofie  
felul în care se scufundase andromeda  
& grăbiți  
cercetătorii  
plecaseră înspre pallas mall la o șuetă  
cât de sublim **se va fi fost** scufundat  
andromeda  
expoziție despre computer  
amintirea viitorului  
ora 13.25

palatul culturii  
ca și cum tu m-ai fi ținut de mână  
în ora de fonologie la primul fonograf  
din sala procopiu  
în care n-am mai putut intra  
lucrurile trăite nu mor niciodată  
cum nici tu din acea noapte  
încuiați în muzeu ca acasă  
trebuind să muncim din greu  
pentru ceea ce se cheamă destin  
nu-i nimic ți-am răspuns  
o să-ți spun poezii pînă dimineața  
și tu mai știi dacă mai știi oriunde vei  
fi parisii  
cât de iute și de greu au fost  
preaînaltele  
părul pelin & zâmbetul

numai pentru mine  
atât de trist ca și cum ai fi știut  
nu ne-a fost dat să fim pînă la capăt  
acest poem  
lectura ta molcomă din jacques prevert  
brest 19 și ceva  
**QELLE ANOMALIE**  
încă te mai văd  
cum vii  
cum îmi vii  
privirea ta  
scările pe negru cobalt  
pașii tăi  
regină  
și urletul de fiara fiarelor  
**DE CE SĂ DERANJĂM POEZIA**  
**CĂTĂLIN AFRĂSINEI**

→un supermarket și am cumpărat tot  
ce știam că-i face plăcere. Apoi am  
mers acasă. Am dereticat, aspirat și  
aranjat fiecare lucru așa cum știam că-  
i place ei să le vadă și la sfârșit am  
constatat că am uitat să cumpăr flori.  
Florile au fost totdeauna una din cele  
mai îndrăgite activități ale ei și dacă  
nu avea cel puțin o gلاstră cu flori  
proaspete în casă, i se părea că totul  
plânge în casa ei. Mi-am mutat  
verigheta pe mîna dreaptă ca să nu uit  
să cumpăr și flori.

Pe înserat, după ce m-am răcorit cu  
un duș acasă, m-am dus din nou la  
spital Ajuns în camera lui Nela, patul  
ei era gol și așternutul schimbat. Ni-  
mic din lucrurile Nelei nu se mai afla  
în camera ei, niciun medicament, nici  
telefonul ei celular cu învelitoare roș-  
atică și nici hainele purtate în ziua în  
care s-a internat. Am mers să caut una

dintre surorile de la pupitrul de la  
intrare:

-Unde ați mulat-o pe soția mea?

-Un moment să văd. Cum se  
numea?

-Ionela Marinescu.

-Ionela? Îmi pare rău, a decedat  
astăzi. Este jos la morgă.

-Cum se poate? Era bine azi când  
am plecat de aici?

-Cum am zis: îmi pare rău, a  
decedat.

-Nu se poate! Ați omorât-o? Nu  
putea să moară așa dintr-o dată...

-Nu vorbiți așa! Cancerul dănește nu  
se mai putea trata. Era în ultima fază.

-Dar asta nu-i motiv să moară când  
eu nu am fost lângă ea. Cred că a fost  
omorâtă de cineva în mod intenționat!

-Cine spune treaba asta?

-Eu spun! Vreau să vorbesc cu  
doctorul!

-Nu e aici. A plecat acasă!

-Atunci altcineva. Directorul...

-La ora asta nu mai e nimeni.

Ascultați-mă: mergeți acasă. Măine  
veți primi un raport legal cu cauza  
morții. Puteți discuta mâine cu cine  
vreți. Acum e prea târziu și oricum  
nimic nu se mai poate schimba. Soția  
matală nu mai e.

Am rămas aplecat peste balustrada  
care înconjură birourile surorilor de  
gardă, simțind că nu mă mai pot ține  
pe picioare. Totul devenise clar: sora  
de serviciu din tura de seară, neștiind  
ce am discutat în dimineața cu  
doctorul Nelei, a dat curs ordinelor  
primite și a administrat Nelei o doză  
mai mare de morfină. Nu mult, câteva  
gradațiuni peste doza obișnuită, a fost  
suficient. O viață pierdută înainte de  
termen, de dragul unui pat liber pentru  
un alt condamnat la moarte.

# PROTOCOALELE DE LA TORONTO (XXIII)

## VÂNAREA OZN-urilor «CAZUL WILHELM REICH»

«Wilhelm Reich s-a născut în 1897 în Austria, devenind încă din anii studenției membru al Societății Psihanalitice din Viena, condusă de prof. Sigmund Freud și fiind socotit în scurt timp o nouă „stea” a psihanalizei mondiale. După ce, în perioada 1939-1941, a ținut un mare număr de prelegeri despre **O NOUĂ FORMĂ DE ENERGIE, BIOLOGICĂ și COSMICĂ**, pe care el a numit-o **ENERGIE ORGONICĂ**, timp în care Reich a fost profesor de psihologie la *New School for Social Research*, din New York, el a decis înființarea *Orgone Institute*, un lăcaș al noii științe a orgonomiei, la Rangerly/Maine. Ca tânăr psihanalist, Reich a căutat să descopere natura energiei care motiva reacțiile și comportamentul pacienților săi. După ani de investigații minuțioase, Reich a reușit să demonstreze pe mai multe căi simultan, existența energiei orgonice, dar și să concentreze această energie cu ajutorul invenției sale din 1940, **ACUMULATORUL DE ENERGIE ORGONICĂ**.

Toate experiențele sale au fost făcute cu cea mai mare seriozitate și publicate cu modestie în cărți și periodice științifice.

În perioada sa de maximă productivitate, o seamă de somități medicale și științifice au publicat rezultatele verificărilor făcute asupra descoperirilor lui Reich în reviste de specialitate. În lista celor care au scris despre noua știință a orgonomiei figurează chiar și dr. Albert Einstein, care a confirmat experiențele lui Reich, într-o scrisoare datată 04 februarie 1941.

Călin Turcu susține în cartea sa, *Strict Secret. Raportul UMMO*, că la **12 mai 1954, prof. dr. Reich a reușit să intre în contact cu o serie de obiecte luminoase care rătăceau deasupra laboratorului său de la Rangerly/Maine**. De mai multe ori, în prezența unor martori demni de încredere, Reich a stabilit o legătură directă cu aceste obiecte, **cu ajutorul unui aparat inventat de el**. De fiecare dată când folosea aparatul asupra

acestor „stele”, **ELE PĂLEAU ȘI APOI SE STINGEAU**. Reich a ajuns la concluzia că, de fapt, **obiectele luminoase nu erau stele, ci „NAVE SPAȚIALE”**. La trei ani și jumătate de la aceste contacte cu presupusele nave spațiale, **Reich a murit în închisoare**. Cu opt luni înainte fusese arestat pentru că refuzase să se supună unei puneri sub acuză, obținută de **FDA** (Food and Drug Administration / Administrația Alimentelor și Medicamentelor), **care combătea existența energiei cosmice orgonice**. Cenzurarea descoperirilor, hărțuirile, procesul și reducerea la tăcere a lui Reich se întind, de fapt, pe o perioadă de aproape trei decenii și **constituie o amprentă a modului de acțiune a PIRAMEDEI OCULTE**. În scopul discreditării lucrărilor sale, multe din scrierile științifice ale lui Reich, inclusiv **cărți clasice de medicină, psihanaliză, sociologie și științe naturale**, au fost condamnate de FDA.

Reich a considerat că hotărârea judecătorească obținută de FDA împotriva sa demonstrează lipsa de integritate și responsabilitate a aceluia care căutau să-i stopeze cercetările și să-l reducă la tăcere.

El susținea că FDA nu are nici un fel de competență în domeniul cercetărilor, cu atât mai mult, cu cât energia orgonică, la momentul respectiv, nu fusese folosită în terapeutică medicală.

Reich a combătut acuzațiile ce i se aduceau cu toate mijloacele legale, însă **Curtea Supremă a SUA a refuzat să revizuiască procesul**. Iată câteva fragmente din declarațiile pe care le-a făcut Reich, cu ocazia interogatoriilor la care a fost supus: **„Subsemnatul, am luat contact, cu ajutorul spărgătorului de nori, cu obiecte luminoase de pe cer la 1 mai 1954, între orele 09,40 și 10,45 p.m. În timpul acestei ore, oamenii au văzut pentru prima oară în istoria științei, două «stele» la vest, careși-au micșorat luminozitatea de mai multe ori atunci când ENERGIA COSMICĂ era extrasă din ele.**

**Șocul provocat de această experiență a fost suficient de puternic pentru ca experiența să nu mai poată fi repetată până la 10 octombrie 1954”**.

În 1949, studenții și prietenii lui Reich au înființat, tot în Maine, **Fun-**



**dația Wilhelm Reich**, cu scopul de a apăra și perpetua descoperirile sale din domeniul energiei orgonice, care, după cum a susținut Reich mai târziu, **propulsează OZN-urile**. **Wilhelm Reich, a murit la 3 noiembrie 1957, într-un penitenciar din SUA**, ca urmare a opoziției sale față de o hotărâre ilegală, ce urmărea să pună capăt cercetărilor sale, după mai bine de 10 ani de hărțuiri și persecuții din partea unor **CONSPIRATORI BINE CAMUFLAȚI, care au folosit agențiile și curțile federale ale Statelor Unite**.

S-a urmărit îndeosebi împiedicarea difuzării pe scară largă a unor descoperiri cruciale din **fizică, medicină și sociologie**. Înainte de a muri, el a declarat: **„Planeta noastră trece printr-o mare dificultate”**.

Conform lui Robert Fielderest, aplicațiile **ACUMULATORULUI DE ENERGIE ORGONICĂ** puneau în pericol întregul edificiu al **sistemului sanitar mondial**, invenția respectivă fiind salutată de dr. Theodore P. Wolfe drept **„unica descoperire din istoria medicinei”**. Deoarece aceasta amenința cu **DISPARIȚIA ÎNTREAGA INDUSTRIE FARMACEUTICĂ**, FDA a respins și a discreditat verificările publicate și documente ale unei întregi serii de reputați medici și oameni de știință din întreaga lume, care au cercetat veridicitatea descoperirilor lui Reich».<sup>17</sup>

**Prof. EUGEN MERA**

SFÂRȘIT

Ibănești, 14 octombrie 2021 – Sf.  
*Cuv. Parascheva de la Iași*

<sup>17</sup> OS. KUHLEN, *op. cit.*, p.97-99.

## Contrapunct

# „Visele sunt literatura somnului”

Frumoasele cuvinte din titlu aparțin lui **Jean Cocteau**. Pe mine, visele mă transportă într-o lume poetică, cu decoruri de poveste, cu personaje fictive sau reale, cu iubiri și tristeți, cu întâlniri și despărțiri. Mă smulg cu greu din ele, iar după trezire pășesc amețită spre viața reală și mă întreb unde se termină visul și unde este imaginea lui în realitatea din jur.

\*\*\*

Am fost invitată ca jurnalistă la primul *Congres Internațional al Statuilor* de la Roma, la care urmau să participe toate statuile lumii care, pentru zilele cât dura congresul, urmau să devină *ființe vii*. Singura persoană *reală* invitată la congres eram eu, trimisă în vederea unei prezentări despre eveniment.

Pentru expunerea statuilor, devenite *ființe vii* cu suflet și emoții, s-au pus la dispoziție spații într-o sală imensă în care fiecare era așezată într-un spot special rezervat. Conform unui program stabilit, ele puteau părăsi temporar spotul pentru a vizita celelalte exponate. Statuile participante erau venite din toate colțurile lumii și reprezentau o mare varietate de subiecte. Ideea acestei reuniuni era ca, în ciuda diversității de epoci, țări și subiecte, statuile să poată *comunica* între ele prin gesturi, mișcări și expresii.

Ghidul meu, o statuie dintr-un complex statuar din Roma cu mai multe personaje, m-a condus prin fața exponatelor care se mișcau cu grație și eleganță în spațiul restrâns rezervat lor, explicându-mi proveniența și istoria fiecărei statui. Perindându-mă prin sala de exponate, m-am oprit de câteva ori și am schimbat impresii cu diverse *personaje*, admirând finețea și măiestria cu care au fost sculptate. Lângă statuile provenite din fântâni era un bazin cu apă, iar lângă cele ecvestre se mișcau calul și călărețul, astfel ca *vizitatorii* (celelalte statui și eu, singurul om) să poată admira sculpturile exact cum au fost concepute de sculptor. Dar poziția actuală a statuilor nu era cea inițială, ci, cum spuneam, ele *se mișcau liber*.

Am vizitat astfel statui venite din Grecia, altele din Egipt sau din Italia, țara gazdă, dar am întâlnit și statui din Petersburg, Londra, Paris, București. Statuile lui Brâncuși se vălureau

printre concavitățile celor de Henry Moor, spre amuzamentul filiformilor Giacometti-eni, iar balerinele lui Degas chicoteau în urma Rodin-ilor care se plimbau agale, cu pași gânditori. Era un spectacol unic, greu de ilustrat în cuvinte.

Ceremonia de închidere a fost programată într-o elegantă sală de teatru din Roma. Pe scenă, trona gazda congresului, complexul statuar din care făcea parte și ghidul meu, iar în sală erau *așezați* ceilalți participanți, statui încă mișcătoare. Locul meu era într-o lojă laterală, aproape de scenă. Statuile de pe scenă erau aurite pentru festivitatea de închidere și, deși se puteau mișca, erau poziționate în forma sculpturii inițiale, cea în care vor reveni după închiderea ceremoniei, când, odată cu terminarea congresului, toate statuile urmau să-și recapete nemișcarea.

Locul din lojă îmi permitea o viziune bună atât a *personajelor* de pe scenă cât și a *publicului* - tot statui. Mai e oare nevoie să spun ce minune se desfășura în fața ochilor mei? *Publicul* era format din cele mai diferite forme colorate și mișcătoare, iar din orificiile unora dintre ele ieșeau jeturi liniștite de apă. Câteva siluete feminine grecești scăpaseră de povara *coloanelor* pe care le purtau pe umeri în forma inițială și priveau amuzate în jurul lor, șoptindu-și una alteia câte ceva la ureche.

Când s-a deschis cortina, aurul de pe suprafața statuilor a reflectat lumina și o cascadă de raze galbene au țâșnit de pe scenă îndreptându-se spre sală. Unul dintre *personajele* statuii gazdă a ținut un mic discurs. Întâi a mulțumit tuturor statuilor pentru participarea la congres, după care a vorbit despre extraordinarul fenomen de *comunicare* ce a avut loc între statuile -provizoriu mișcătoare- din toate epocile istoriei și de pe tot globul. A menționat că tocmai această *comunicare* dintre civilizații îi va ajuta



Vise - Fântâna Trevi



Vise - Brâncuși - Golden Bird

pe creatorii statuilor, oamenii, să o continue și să păstreze în acest fel *Pacea* pe pământ. Însfârșit, după câteva cuvinte de încheiere, a anunțat venirea momentului final al congresului, cel al imobilizării sculpturilor.

Eu mă uitam la statuile de pe scenă și la cele din sală, copleșită de tristețea iminentei despărțiri care se apropia. Tăcerea era totală, iar eu eram singura care mai respiram. Am observat că un val de *solidificare* începe să cuprindă statuile, ca un fluid lunecând de jos în sus prin interiorul lor. L-am privit pe cel care îmi fusese ghid. Încetul cu încetul, de la picioare continuând spre trup și cap, a redevenit statuie, în poziția în care fusese inițial ca gazdă a congresului. Nu puteam crede că ghidul m-a părăsit cu adevărat. M-am uitat insistent la fața lui. Nu mai respira. Dar l-am văzut aruncându-mi o ultimă și tristă privire înainte de a împietri, iar din ochi i s-au prelins câteva lacrimi *adevărate* pe obrajii lui de marmoră. Înconjurată de liniștea încremenită a statuilor, m-am îndepărtat de lumea lor, eu, singurul om printre ele, pășind din vis înspre trezire, dintre *statuile care fuseseră oameni* către lumea reală de *oameni, uneori statui*.

Să fi fost acest vis „literatura somnului”, despre care vorbea Cocteau? Sau dimpotrivă, viața din vis să fi fost cea adevărată, cum afirmă eseistul francez **Jean Guéhenno**? „Trăim o viață, visăm o alta, dar cea la care visăm e cea adevărată”.

Visul meu este ca pe Terra să domnească *Pacea*, așa cum au rostit statuile devenite vii în împărăția viselor. Le-am promis că voi scrie despre congresul lor și iată, o fac, sperând ca *visul* meu să prindă viață.

VERONICA PAVEL LERNER



Muzică

## PODUL PRIETENIEI

George Enescu – un compozitor și muzician genial

Despre ediția bulgară a cărții profesorului Viorel Cosma, care prezintă viața și munca lui George Enescu.

\*

*Acest text e un anunț despre editarea în limba bulgară a cărții biografice de VIOREL COSMA „George Enescu, un mare muzician”, tradusă de Ognean Stamboliev și publicată de editura Gea Libris, Sofia. Textul a fost acordat blogului Podul Prieteniei de către autorul Ognean Stamboliev.*

\*

Întrebat cât timp a fost necesar că se învețe să interpreteze la vioară, într-un interviu acordat unui ziar bucureștean (în 1939, când s-a întors din turneul său triumfător la Paris și Statele Unite), George Enescu a răspuns: „Cred că este prea devreme să mă întrebați asta. Nu mi-am finalizat încă pregătirea, pe care am început-o la vârsta de cinci ani. Învăț să cânt la acest instrument al naibii de dificil de 53 de ani ...”

George Enescu a început să învețe vioara când avea 4 ani. La vârsta de 5 ani, putea interpreta o piesă pentru prima dată fără greșală. S-a născut la 7 august 1881 la Liveni, în familia unui violist amator. În 1892, a fost declarat copil minune. În acel moment, studia la Conservatorul din Viena și a avut primul său mare concert. În presa austriacă a apărut un articol profetic: „George Enescu – un copil genial din România, care în curând va uimi Europa și lumea”. Autorul clarifică: „Programul a inclus piese destul de dificile pentru vioară, scrise de interpretul însuși. Micul român și-a încercat mâna și ca compozitor. Cred că va fi unul dintre geniile muzicale ale timpului nostru ...”

În memoriile sale, Enescu scrie următoarele despre primul lui concert: „Încă din acea seară memorabilă, mi s-a părut că pe fondul zgomotului monoton al aplauzelor, am auzit o voce ca un refren: Vei deveni un virtuoz, vei deveni un virtuoz ... un virtuoz ... un virtuoz ... Și vă puteți imagina cum trăiește un virtuoz? Acești oameni sunt atât de iubiți și de urâți. Prizonieri fără libertate, fără viață personală. Doar muncă de sclav,

călătorii și concerte interminabile. Și nimic altceva!”

Enescu a devenit într-adevăr un virtuoz – unul dintre marii virtuozii ai timpului nostru. Cânta la vioară, la pian și cânta la fel de bine. Franța l-a adoptat în curând ca pe propriul său fiu și, până la sfârșitul zilelor sale, la fel ca alți mari români: Eugene Ionesco, Mircea Eliade, Constantin Brâncuși, Emil Cioran, va fi legat prin sânge de capitala culturală a Europei și a lumii. Desigur, el va face multe pentru țara sa – va ridica nivelul de invidiat al vieții muzicale nu numai în capitală, ci și în marile centre culturale ale țării, vor fi mulți adepți. Personalitatea sa strălucitoare și însoțită va atrage nu numai muzicieni și alte figuri culturale, ci și întregul public. Autoritatea lui va fi imensă. Dar, după război, va fi obligat să emigreze în Statele Unite (autoritățile vor naționaliza proprietatea soției sale – prințesa Cantacuzino și familia va rămâne fără bani chiar și pentru mâncare!).

În memoriile sale, George Enescu a scris: „Când vorbesc despre mine în Europa, se referă la mine ca violonist și dirijor, iar în America – ca compozitor. Dar mă consider mai presus de toate un compozitor. Este adevărat, ador vioara, dar când mă ascult nu pe mine, ci pe ceilalți interpreți, de exemplu Jacques Thibault ...”

Enescu ne-a lăsat înregistrări de neprețuit ca violonist și dirijor, prin care generațiile viitoare vor putea să-i

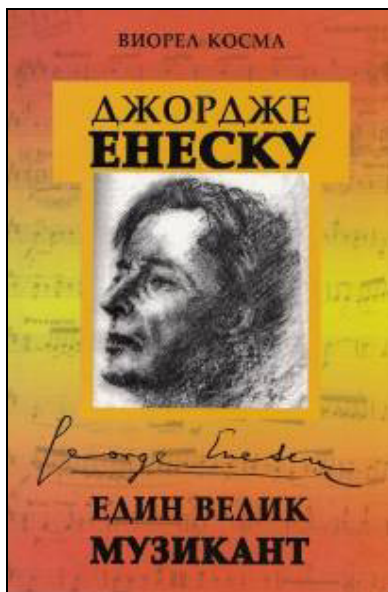


juduce incredibilul talent interpretativ. Dar el va fi amintit în istoria muzicii în primul rând ca un compozitor care a lăsat în urmă o întreagă școală, alegând sinteza Est-Vest drept cale. Cele 120 de opusuri ale lui din toate genurile artistice (operă, simfonie, cameră, coră, muzică solo) au întruchipat această sinteză ingenioasă între muzica națională românească (una dintre cele mai pline de viață și frumoase din Europa) și cea mai bună cultură profesională a simfoniei și operei occidentale. El se află printre primii compozitori ai timpului său – Debussy, Ravel, Bartok, Stravinsky, Britton, Prokofiev, Shostakovich ...

Muzica clasicului românesc este cunoscută și iubită de mult la noi în Bulgaria. Este o parte integrantă a repertoriului celor mai importante orchestre și muzicieni bulgari. Este adesea auzită la festivalul „Zilele muzicii din martie”, „Varna vara” și „Săptămânile muzicale din Sofia”. Recent, Radio Sofia a înregistrat minunatele sale liederuri „Șapte cântece”, după versuri de Clement Marot, interpretate de Violeta Shahanova-Stambolieva, soprână.

Din vasta literatură despre marele muzician român, am ales această carte a unuia dintre celebrii săi biografi și cercetători de neuitat prof. Viorel Cosma (1923-2017), datorită conciziei și clarității expunerii, datorită imaginii complete a lui Enescu și a aparatului său de referință extrem de bogat (opusuri, înregistrări, publicații, concerte, literatură etc.), care, sper, vor fi utile atât pentru profesioniști, cât și pentru iubitorii de muzică.

OGNEAN STAMBOLIEV



Teatru

## „Caragiale altfel”

11. 11. 023.

CONSEMNARE. Aseară, la Sala Media a Teatrului Național I.L. Caragiale am asistat la un spectacol extraordinar I.L. Caragiale, susținut de un singur actor: Nicolae Urs. O prestație actoricească la cel mai înalt nivel artistic și la drept vorbind o foarte mare surpriză, căci nu mi-l amintesc pe actor în alte reprezentații ale Naționalului bucureștean! O oră și trei sferturi, fără nicio pauză. Sala cum nu se poate mai receptivă, în mod minunat co-participativă, șoapte, reluări ale unor replici, aplauze, îndemnuri etc.... Și cum să nu reacționezi la fraze faimoase precum: „Simt enorm și văd monstruos” ? (În mulțimea de doamne delicate, fremătând de emoție, rețin chiar în spatele meu figura inconfundabilă a actorului Florin Zamfirescu, care dintr-un motiv sau altul îmi pare supradimensionată). Și nici nu ne mirăm prea mult, căci spectacolul este o prezentare exhaustivă a vieții și operei celui mai mare dramaturg român din toate timpurile. Îmi amintesc ce-am citit despre receptarea în epocă a marelui dramaturg, despre care s-a crezut că are un succes de moment, conjunctural, căci referindu-se la probleme spinoase ale vremii - după care se presupunea că opera sa va intra în declin, în uitare. Când de fapt, faima sa și prestigiul operei/autorului au tot crescut, de la an la an, peste decenii. Și iată-ne la fix 111 ani de la dispariția autorului, în timp de faima operei sale este în continuă creștere - la nivel național, european, mondial. Să mai spun că pe vremea liceului eu însumi crezusem a fi vorba despre un succes conjunctural - ca să vedem noi, adolescenții regimului socialist cât de putredă fusese orânduirea burghezo-moșierească ?! Astfel de situații par de necrezut, chiar inventate!, de tinerii care nu au pățimit în acele prea triste vremuri...

Deci, în fața noastră, mișcându-se lejer pe scenă, un singur actor, spunându-și monologul. Un om care printr-o minune seamănă uimitor cu Caragiale din ultimele lui fotografii: nu înalt de stat, calviție, ochi albaștri imenși, cămașă cu plastron, cravată, vestă până în jos de buric, un pântece bine conturat, un surtuc cenușiu, larg,



până la nivelul genunchilor, cu buzunarele pline de hârtii, de reviste din acele vremuri... Privești și nu-ți vine a crede/ nu poți înțelege cum s-a putut obține această copie perfectă după imaginea din pozele cu Caragiale. Pare ceva la limita cu nefirescul, cumva forțat, de nu chiar neverosimil. Un contemporan de-al tău, mișcându-se foarte eficient pe scenă - și cu toate astea parcă extras din mulțimea neidentificabilă a sfârșitului de veac XIX ! În dreapta scenei, la câțiva pași distanță, un mic podium și o tribună de butaforie, unde actorul se urca din când în când pentru a-și clama aserțiunile: Doamnelor și Domnilor! Pentru acest prilej, scormonind prin buzunare, actorul își pune de fiecare dată un pince-nez, exact ca în celebra fotografie a marelui dramaturg. Pe un ecran mare din fundal, ni se prezintă imagini cu Caragiale, începând cu cele din adolescență și ajungând la celebra fotografie de grup dinspre senectute, unde am crezut a recunoaște pe Macedonski (nu cumva e vorba de B. Șt. Delavrancea?), dar și pe Vlahuță și pe George Coșbuc; există și un chip de femeie tânără în fotografie, penultima din stânga - se pare a fi vorba de Cella Delavrancea, cu al cărui tată Caragiale a fost în mare prietenie, unul dintre prietenii care l-au vizitat și pe vremea auto-exilului de la Berlin. Fără să mai revină vreodată în Principate, Caragiale a poposit de câteva ori în Ardeal, inclusiv la Blaj, după cum o atestă o placă memorială de care atât de bine îmi aduc aminte. Lae Urs insistă pe aversiunea ce i-o purta lui Eminescu politicianul P.P. Carp, care, din postul de ambasador la Viena, transmitea în țară acest mesaj oribil: *Și mai potoliți-l pe Eminescu!* Revenit în țară, vajnicul politician, mereu pe cai mari, ministru-prim-ministru etc., a continuat să-l lungeze pe Poet. Actorul face vorbire de toți prietenii lui Caragiale. Astfel, despre Creangă aflăm că se apucase să scrie *Povestea*

lui Harap Alb și, după multe zile de trudă pe text, află cu stupeoare că de două săptămâni Țara se afla în război: Plevna, Grivița etc. De Eminescu aflăm că își prindea tâmplele între palme și se pornea să cânte cu o voce uimitoare doine din Ardeal. Și deodată auzim: Te salut, din inimă, Roma mică! Cuvintele pe care tânărul Eminovici le-a rostit când a ajuns pentru prima dată la Blaj, unde a trecut câteva examene, la un străvechi liceu de la marginea urbei. În anul când am făcut cercetări geologice în zona Târnavelor, am urcat eu însumi în vârful de deal unde se află un monument al Poetului, cu respectiva inscripție. Am privit de acolo, cu fior, orașelul Blaj, plasat în fundul văii, pe malul drept al Târnavei Mici: câteva străzi întretăiate, perfect rectangulare, dar câtă istorie! Locul unde a activat Școala Ardeleană. Pe fiecare stradă se află măcar o placă memorială, inclusiv cea cu Aurel Vlaicu (aici și-a pregătit aeroplanul cu care a efectuat cele două zboruri de la sfârșitul lui Octombrie 1911), dar și cea cu Caragiale în grupul de prieteni scriitori. Mărturisesc acum că ideea de a pune plăci memoriale pentru scriitori - și am pus nu mai puțin de 160 plăci memoriale, pentru 223 scriitori - a pornit de la amintirea Blajului... Cu obidă în suflet mi-l închipuiam pe tânărul Eminovici preumblându-se prin micul burg, însă mereu fără o lescaie în buzunar, chinuit de foame, încercând să și-o potolească culegând prune în pârgă din livezile de pe Câmpia Libertății. Și scaldându-se în Târnăvă, să scape de teroarea verii toride... Tot așa, în Cernăuți, la împlinirea a o sută de ani de stăpânire austriacă, se inițiază o sărbătorire oficială, la un vestit local; printre multele mese cu austrieci în mare ținută se află o masă cu bucovineni îmbrăcați mult mai modest. De la o masă a oficialităților se ridică o căpetenie care vină la masa bucovinenilor, să-i ia la rost. Întâmplător insul se plasează chiar în spatele lui Eminescu. Acesta face un gest salutar: se ridică brusc, se întoarce cu halba goală în mână, o plasează exact sub bărbia intrusului și rostește ritos: Chelner, mai adă-mi o halbă! Intrusul a plecat umilit, cu coada între picioare..

Sunt atâtea aspecte pe care, buchisind ani de zile la acest text, Lae Urs le aduce în față. Pornind →

ION LAZU





## Artiști egipteni **HEMAT RAYAN**

Strălucirea Hurghadei, una dintre cele mai populare destinații de la Marea Roșie, nu o dau doar soarele, marea, nisipul, ci și arta.

La ceas de seară, când căldura se mai domolește, o plimbare în zona Aldau Promenade Art e un fericit prilej de a te întâlni cu arta contemporană. Tentație pe care nu mi-am refuzat-o.

Iar când aceasta este în plină efervescentă creatoare, întâlnirea cu artiștii în „haine de lucru” e o bună oportunitate pentru dialog, despre artă și despre oameni reuniți sub semnul artei.

Festivalul Internațional de Artă ALDAU din Hurghada, Egipt, ajuns la a doua ediție, a reunit între 22 septembrie și 1 octombrie 2023, sub genericul „A Sea of Influences”, a reunit 34 de artiști vizuali locali și internaționali, din 12 țări, veniți să valorifice memoria locurilor de

proveniență cu provocările contemporane ale artei egiptene.

Hailu Rifle din Etiopia, Tarig Kamal din Sudan, Ali Hussain din Bahrain, Maria Chillon din Spania, Afraa Ahmed din Yemen, Mark Butler din Regatul Unit, Agnes Michalczyk din Austria, Mounia Boutaleb din Maroc, Constantin Migliorini din Italia, Maisa Shaldan din Arabia Saudită, Najet Dhahbi și Salwa Alaydi din Tunisia, Alaa Aboelhamd, Mina Nassef, Ahmed Saber, Pance Ahmed, Omar Senada, Aya Elfallah, Mina Samir, Aliaa Elgready, Ibrahim Khatab, Fatma Salah, Eman Elbanna, Hani Rashed, Omar Gabr, Hemat Rayan, Mostafa Rabie, Amani Moussa, Alaa Ayman, Abdoul, Asaad Farahat, Mostafa Hosny, Tamer Ragab, din Egipt - o pleiadă de artiști în căutarea frumosului prin artă.

Între toți aceștia, Hemat Rayan, din Alexandria, mi-a atras atenția ca artist, înainte de toate, prin originalitate materialele pe care le folosește în arta sa: deșeurile de hârtie.

Absolventă a Universității de Arte Frumoase din Alexandria, în 1992, Hemat Rayan, a reușit să-și impună arta sa și prin rafinamentul cu care a însuflețit virtuțile unui material insignifiant în compoziții de mare pregnanță.

Malak Shenouda, șefa Departamentului de Arte la ALDAU Development, e convinsă că și prin cele două ediții ale Festivalului Internațional de Artă ALDAU, Hurghada are toate șansele să devină nu doar o destinație turistică, ci și una artistică, culturală.

Există în acest sens și un sprijin consistent de la ALDAU Development, dar și un parteneriat eficient cu Ministerul Egiptean al Turismului și Antichităților, cu Governoratul Mării Roșii, cu numeroși sponsori.

Apreciind această inițiativă, destinația Hurghada pentru 2024 mă va găsi, sper, alături de participanții la ediția a treia a Festivalul Internațional de Artă ALDAU.

**NICOLAE BĂCIUȚ**

## **CARAGIALE ALTFEL**

→chiar de la faptul că o anumită parte a presei literare de la sfârșitul secolului XIX a bătut monedă pe faptul că autorul nostru, născut lângă Ploiești, la Haimanale, cu doi unchi actori ei înșiși, ar fi fost un alogen, acolo, care nu merită o atenție specială.

O dovadă în plus, deși nu mai era deloc nevoie, că talentul stârnește in-

vidii, reacții de respingere/excludere.

Avem și evocarea scenei cu republica de la Ploiești, instaurată cu tot dichisul la orele 7 dimineața și înlăturată cu delicatețe în aceeași zi, imediat după ora prânzului.

O mirabilă împletire/întretăiere de citate și aluzii literare, aceasta a fost reprezentația la care am avut marele noroc să fim invitați.

O seară de neuitat – și un reper cultural salutar.

La acest spectacol, indicat marelui public, musai să fie atrase grupuri masive de la IATC, de la facultățile de literatură ale multelor universități bucureștene și tot așa, pe rând sau printr-o programare strictă, să aibă loc reprezentații lunare, bimensuale, săptămânale, ani buni de acum înainte. Căci Caragiale este inepuizabil, mereu are a ne transmite un mesaj la vârf: Fiți oameni, oamenilor!



## „Mă doare un cal măiastru” – picturile Alinei Mureșan

Societatea contemporană, atât de clocotitoare astăzi, trăind la propriu pe un butoi de pulbere, a ajuns la un prag al existenței sale. Cumva, îndepărtarea de etică, de morală, de valorile fundamentale ale umanismului, promovarea și instituționalizarea prostiei, având drept consecință decizii aberante, nefirești, judecata cu dublă măsură, atât la nivel individual, cât și planetar, manipularile duse la extrem, pandemia, zvârcolirile economice de la est la vest și de la vest la est - în fine, toate anunțau că ceva urât se va întâmpla. Artă, considerând că este expresia reflectată a lumii înconjurătoare, a transpus urâtenia contemporană, adesea fără a o mai filtra prin propria sensibilitate și trăire, lipsită uneori chiar și de un minim mesaj. Nu, nu mă refer aici la „estetica urâtului”, ci la grotesc, promovat în unele opere literare, în pictură sau în arta dramaturgică, balet sau cinematografie, nedemonstrând originalitatea căutată și nici excesul de supra-modernismul clamat. Realitatea este că, așa cum se întâmplă și în societate, există o limită, un prag. Odată depășit, face să erupă vulcanul interior.

Eu numesc o astfel de lume, bipolară, cu toate sensurile pe care le are cuvântul.

Într-o lume în care nuanțele lipsesc, iată, se mai întâmplă să întâlnești câte o rază de minunăție umană, o oază de frumos, pentru că așa aș numi spațiul ARTmelange, dedicat expozițiilor de pictură, oarecum ascuns de contundențele cotidiene ale Clujului. Tot o oază de frumos aș numi și picturile cu temă ecvestră expuse aici de Alina Mureșan, eu având onoarea de a fi invitată la vernisaj.

Alina Mureșan mi-a fost colegă de generație. Profesează actual ca medic de familie pe plaiuri maramureșene. Nu cu mult timp în urmă, am aflat că minunatele tablouri trimise de ea pe un grup de whats app, spre plăcerea vizuală a noastră, a foștilor colegi, erau chiar de ea semnate. Cum aș descrie prima întâlnire cu picturile Alinei? Uimire în fața harului cu care unii semeni sunt dotați. Mândrie, pentru că picturile sale nu sunt doar un alint al unui suflet sensibil, ci pentru că sunt realmente valoroase! Admirație, pentru că Alina reușește să aducă și originalitate, culoare și frumusețe în același timp. Încântare, pentru că demonstrează că nu există neapărat o vârstă la care să îndrăznești să-ți sondezi sinele, visele și să faci ceea ce-ți place. În acest punct mă intersectez

cu ea. Eu mi-am lansat primul roman în 2019, ea a avut prima expoziție de pictură tot atunci.

Motivele pentru care un medic se apropie de artă sunt elementele comune care suprapun medicina cu arta: umanismul, nevoia de comunicare, arta fiind cea mai spiritualizată formă de comunicare. Pe de altă parte, aspect general valabil, nu doar în medicină, talanții unei persoane au ceva divin în sine, apropiindu-te prin creație nu doar de semeni, ci și de Dumnezeu. A crea, dacă ai o astfel de înzestrare, înseamnă a-i mulțumi pentru ceea ce ai primit și a oferi mai departe, la rândul tău.

La Alina Mureșan mai intervine, în plus, ceva. Acest „ceva” este iubirea, admirația pentru aceste ființe nobile – caii. Mi-a mărturisit că încă din fragedă pruncie a avut două mari pasiuni care nu au părăsit-o niciodată: caii și pictura. A dorit să facă un curs de echitație, care i-a fost refuzat la acea vârstă. A dorit să urmeze Liceul de Arte Plastice, dar, urmând îndrumarea părinților, a făcut doar clasele V-VIII la liceul de profil din Cluj, absolvind în final Facultatea de Medicină din Cluj. Deși născută în marele oraș transilvan, drumul de medic a purtat-o în Maramureș, unde s-a și stabilit. A aprofundat homeopatia. S-a dedicat medicinei, dar de renunțat nu a renunțat niciodată la pasiunile sale. Primele lucrări, în creion, au fost



cumpărate de un grup de belgieni, ceea ce i-au dat posibilitatea să se înscrie la doritele cursuri de echitație. Acest lucru i-a permis să se apropie mai mult de splendidele ființe ecvestre, să le aprecieze inteligența și personalitatea. Caii i-au fost alături omului în străbaterea veacurilor, scriind împreună istorie. „Frumusețea exterioară a cailor o crește pe cea interioară a omului”, spunea Churchill. Caii Alinei Mureșan sunt vii, picturile transmit acea comuniune formidabilă om-cal, emoționează. Majoritatea cailor sunt surprinși în mișcare, sugerând libertatea. Prin cromatică, pictorița își transmite sentimentele, admirația. Remarcabil este și faptul că Alina pictează cu aceeași lejeritate în ulei, cât și în acuarelă, dar și desenele sale sunt foarte expresive. La fel și grafica ei.

Alegând ca temă predilectă a picturilor sale calul, Alina Mureșan, mai mult sau mai puțin conștient, alege simbolic să ne vorbească despre principalele valori umane: inteligență, frumusețe, libertate, loialitate, adică exact de ceea ce simțim că am avea mare nevoie în contemporaneitate.

Admirându-i cromatică, modul în care aceasta e aleasă, vitalitatea și sentimentele transmise prin culoare, îmi vin de la sine în minte versurile stănesciene:

„Frunză verde de albastru  
Mă doare un cal măiastru”.

**SIMONA MIHUȚIU**



## Literatură și film

# Alte vieți și un timp regăsit

Regizoarea Celine Song e la primul ei film – *Past Lives/Din alte vieți*, 2023 și a ales o poveste autobiografică petrecută în trei epoci și în două continente. Joacă Greta Lee, Teo Yoo, John Magaro. Se înregistrează ecouri pozitive, chiar exaltate, la adresa filmului, care poate fi văzut acum la cinema. Nora și Hae Sung au 12 ani, trăiesc în Coreea de Sud și au o legătură specială. Apoi, două străzi diferite și despărțirea. Imaginea cu străzile e recurentă, subliniind simbolul separării. Nora pleacă în America, atrasă de cariera de dramaturg. El studiază ingineria. Ei se regăsesc după 12 ani, grație rețelelor sociale. Nora e

acum la New York, iar Hae la Seul. Mereu computerul, discuții și o tensiune electrică sibilinică. Nora propune să facă o pauză de comunicare. Mai trec 12 ani...timpul implacabil! Ea se căsătorește cu Arthur. Hae a hotărât, în sfârșit, să viziteze New York-ul. S-o vadă. Soțul consimte, cu o discreție umană emoționantă.

Ce aduce timpul regăsit? Se discută despre budism, reîncarnare, despre *in-yun/soartă*, dar, mai ales, despre cele 8000 de atingeri. Legături din viețile anterioare. Reflecție despre destin. Oare plecând în America, Nora a ratat alt fel de viață? A greșit...strada, alegerea? Despre identitate și deșrădăcinare.

Regizoarea evită clișeele, preferând realism și nuanțe juste. Cu inspirate



elipse temporale. O dragoste neconsumată, imposibilă oarecum, în ton dulce-amar. Cu delicatețe și subtilitate. Un limbaj cinematografic proaspăt, cu panorame urbane nocturne. Grație și pudoare. Oare se vor regăsi în altă viață?

Un film inteligent, bulversant, amintind de *In the Mood for love* de Wong kar-wai.

ALEXANDRU JURCAN

## TONURI ȘI TOANE

### Interpretare

Un mândru soț, cu insistență,  
Masculul Alfa zis, ori fante,  
Mai multă vrea independență,  
Mai multe, deci, să aibă-amante.

### Replică

Ieri, colegii l-au primit  
Cu urale și fanfară,  
Azi, când șef l-au investit,  
El pe toți i-a dat afară.

### Conversie

Văzându-se poet ratat,  
Se convertește și devine  
Un critic în ăst fel cotate:  
Să tacă ar fi fost mai bine.

### Unui epigramist

Ar fi bine, evident,  
Să nu fii dintre acei  
Care,-n criză de talent,  
Își dau premii între ei.

### Damă la TV

Vocabular de mahala,  
La ușa cortului crescută,  
Doar rating vrea a câștiga,  
Semn că e nesatisfăcută.

### Bogăție

Cu patriotică mândrie,  
Azi, pe întinsul țării mele,  
Să scoți parale te îmbie



Bănci, farmacii și păcănele.

### Dragostea, bat-o vina

Când s-a îndrăgostit de Safta,  
Că-i norocos, mult spusu-i-s-a,  
Însă curând, ce mare bafta,  
Că a schimbat-o cu Denisa.

### Rețineră

Credea, când a plecat la țară,  
Că doar natura-l împresoară  
Și că va sta numai o vară,  
Dar l-a oprit o verișoară.

### Pregătire

Când oferi ca peisaje  
Blugii ruți și pielea goală  
Și prin locuri... tatuaje,  
Nu s-ar zice că n-ai școală.

### Meditație

Privind gunoaiile, un mal,  
Spui, asaltat de sticle goale:  
Suntem din regnul animal,  
Dar unii prea sunt animale.

CORNELIU VASILE

## Cristale de fum

Unele premii literare actuale nu au ecou nici până în fundul grădinii.

Identitatea noastră națională ne-am croșetat-o prin eforturi lungi și grele. Și o dăm acum pe mărgelile colorate.

Între noi, românii, există când ziduri, când mlaștini.

Marii creatori de artă sunt la per tu cu Absolutul.

Se apropie sfârșitul lumii!  
Pentru că între așezările umane de astăzi nu mai există decât cărări feisbuciste.

Și desfrânații și-au bătut joc de iubire, dar și asceții.

În privința proștilor, natura e vinovată de două ori. Întâi că i-a creat; apoi, că nu le-a adus la cunoștință.

Alegăm tembelizați după cabine de lux, pe un Titanic în derivă.

În curând, vom locui pe o planetă nedusă la biserică. Și nici la bibliotecă.

Nenorocirea e că omul se naște nu din spermatozoidul cel mai inteligent, ci din cel mai rapid.

Încearcă, omule, să îmbătrânești ca vinul, nu ca brânza!

Nu-i permite destinului să-ți trimită nota de plată, așa cum vrea el!

V. GHICA

## CATRENE MIGRENOGENE

### Replică de cancelar unui ciup parlamentar

Când fac jocul militanții,  
Bombe cad, și nu petarde,  
Și buluc dau azilanții,  
Ție, - acum, de Schengen ‘ți-arde?!

### La ce s-o fi dând atât de mare mititica?

Din cuaternâr se crede megatériu,  
Deși de-un veac nici urmă de imperiu,  
Doar că, la cât ea astăzi se-mbârzoaie,  
UÉ, nu vezi c-o face prea de oaie?

### Schengen-entrance sau Schengen-exit?

Țările discriminate  
S-ar vrea-n Schengen acceptate.  
Cele din spațiul comun  
Azi la vămi controale-și pun.

### Fiecare cu „consoarta”(valiza) sa

Merge Putin în Tibet  
Cu-al său „nuclear Ceghét”,  
La Iordan nici Biden, iar,  
Fără „fotbal nuclear”.

### Ucraina: Când tunurile vorbesc, Curtea Marțială tace?

Dacă-n stare de război  
Se dau lupte, -i foc, se moare,  
Represaliile-s în toi,  
Cum de înfloresc țeparii?!

### N-o scoate, limba română, Niciun vifor din țâțână?

Au pus capăt, la taclale  
Cu vecinii, în anale,  
Limbii artificiale?  
Au să nū știe bădița  
Că doar ce-i scris cu penița  
Nu se taie cu bărdița?!

### Limba română din țara vecină (Să nu ne cadă bucuria-n scârbă)

Doamne, bine că-i română,  
Dar din ea ce-o să rămână  
Dată-afară-abil din școală,  
Fără clerici – din biserici?!...

### Motiv temeinic de ceartă

Femeia-soț ceartă soțul-femeie,  
Căci cazul îi privește pe-amândoi:  
De-o fi un baby barza să le deie,  
Cine-i părinte unu, cine – doi?

### Niciun pas fără cenzură

Regimul totalitar  
Te băga la cremenál  
Să-ți fie învățul fâin.  
În plină democrație  
Nu-ți mai închid gura ție –  
Îți închid contul online.

### Întrebarea vină n-are

Da, banii pentru drum, cotigă  
Din fonduri vin europene,  
Dar cum se face că-i câștigă  
De-atâția ani același nene?!

### Că doar nu-i șef de flori de cuc

Bani eüropeni, parcursu-i lung  
Pe, -ntortocheat, Drumul Mătăsii,  
Dar, pân-la urmă, toți ajung  
La neamul lui și neamul mă-sii.

### Un brontozaur depășit de timp

Pe vasluian îl iau în bășcălie  
Nu că-a fost prins c-o sumă-atât de grasă,  
Ci că-n caduca lui primitivie  
A nimerit mult prea prostește-n plasă.

### Avansări cu-amorezări

Vibrațiile maxime-s la ventru.  
Ne-o dovedesc bârzoii noștri furi:  
Cum au acces în funcții mari la centru,  
Cum bag’ divorț și-o dau pe ...  
prospături.

### Cu protecție „de sus”

Să te miri că au tutore  
Traficanții de minore  
Când se-nfrupt’ din trufandale  
Și structurile statale?

### În numele unei pretinse reconcilierii ni se rescrie istoria

Înlesnește azi un politruc  
Moartea lui Novac cel ars pe rug:  
Mai că el s-ar fi incendiat,  
Nimeni nu l-a prins, nici torturat.

### Cine să dea primul exemplu de economisire?

Ne-nvârt cu taxele pe dește  
Și noi tăcem cum tace-un pește.  
De ce nu-ncep de la vlădică,  
Când crapul de la cap se strică?



Hemat Rayan



### Mai catolici decât papa

Niște șefi au spus, râtani:  
Jos punguța cu doi bani!  
Au nu-s buni de dus cu preșul,  
Dac-au scos din uz tot cash-ul?

### Momeala cu indexarea

Balamucul cețurilor,  
Căci pretinsa majorare  
E-o frugală ajustare  
La zburdarea prețurilor.

### Onor Curte a decis

Să nu fie constituțional  
A-mbina și pensii, și salarii  
Ca mogulii-n veac medieval,  
Când chiar ei sunt beneficiarii?!

### Liber la cumularea salariilor babane cu pensiile nesimțite

Să treacă la verdețuri de la șuncă,  
Când pot să-și ia și pensia în tihnă?  
Vezi Doamne, le-ncălcăm dreptul la muncă!...  
Dar nu cumva și dreptul la odihnă?!

### Truc iluzionist: pensia specială medie a crescut de-o sută de ori mai mult decât pensia normală medie

Cine-a reușit, prin ce fuscei,  
Pensia, în medie, s-o muce,  
Pensia normală – cu doi lei,  
Speciala doar – cu ...două sute?

### Nedumerire

Le-ați dat lefuri colosale,  
Le-ați dat pensii speciale...  
Câți să le lipsească neuro,  
De iau mită mii de euro?!

### Pofta l-a dat de sminteală

Procuror fost – răra ávis,  
Pofta lui l-a dat de smintă:  
Cultiva omul canábis,  
Că-i plăcea tare-n plăcintă!

### Combatem încălzirea globală

N-ai să poți vedea vulcanul Taal  
Doar cu pașaportul digital.  
Încă unu-i necesar, garçon:  
Care ți-e amprenta la ... carbon.

NICOLAE MĂTCAȘ





## CRONICĂ DE NOIEMBRIE

Zilele au mai scăzut,  
Se așteaptă-un val de ploii,  
Însă nopțile-au crescut  
Ca inflația la noi.

## ÎN PRAG DE TOAMNĂ

Parlamentarii cu prestanță  
De-o vreme sunt pe „metereze”,  
Căci au venit toți din vacanță  
Cu gând să se... deconecteze!

## SIMȚĂMINTE

De când e oul și atomul,  
De când e apa, valul, malul,  
Cu bunul simț în lume-i omul,  
Cu simțul bun e animalul.

## LAȘITATE

Nu mi-e teamă de căței,  
Nici de alte multe găști,  
Dar mi-e frică de acei  
Care se ascund sub măști.

## NIVEL DE VIAȚĂ

Măhnit afirm cu bun temei,  
Necazurile curg șuvoi,

C-avem aleși ca vai de ei  
Iar azi trăim ca vai de noi.

## APARENȚĂ

În viața veșnic agitată,  
Aspectul fizic e o taină,  
Că nu se știe niciodată  
Ce „animal” ascunde-o haină.

## OAMENI DISTRACTIVI

La Bal mascat, rămâne amintire,  
Ce vezi, pornind spre ușa de ieșire:  
Pahare sparte, farfurii și oale...  
Făptașii-s cei cu măști de animale.

## METAMORFOZĂ

În viața asta s-ar părea,  
Femeia controversă-adună:  
De-i ca soție poamă rea,  
E ca amantă poamă bună!

## DUPĂ TERMINAREA ȘCOLII

Acei ce fac azi pe isteții,  
Ar trebui, lăsând orgolii,  
Că nu-s deprinși cu școala vieții,  
S-ajungă, iar, în banca școlii!

## AVATAR ISTORIC

Am fost sub turci, apoi sub ruși,  
Scăpând cu greu de-acești intruși,  
Iar vremea trece peste glie,  
Dar n-am scăpat de sărăcie.

## ADAPTARE SOCIALĂ

Pe traseul vieții, lung,  
Să adune bani în pungă,  
Omul ieri muncea la strung,  
Azi dă oile în strungă.

## ACTUALITATE ROMÂNEASCĂ

La noi, azi, prin democrație  
Ne strecurăm ca niște pești,  
Dar e atâta sărăcie,  
Că nu e loc să lenevești.

## DICTEU

Stiloul este revoltat,  
Având acest motiv la bază;  
Că e prea des manipulat  
Să scrie ce i se dictează.

## LUNA NUNȚILOR (rondel)

Noiembrie e luna-n care  
Sunt nunțile în toi la sate  
Cu-mbelșugatele bucate  
Și băuturi îmbietoare.

Viorile sunt acordate,  
Doar e știut de fiecare;  
Noiembrie e luna-n care  
Sunt nunțile în toi la sate.

Piftiile tremurătoare  
De toți mesenii-s așteptate,  
Fripturile-s apreciate...  
Colesterolul e în floare,  
Noiembrie e luna-n care...

## CONDIȚIE ȘI OPORTUNITATE

Să meargă-activitatea-ntruna strună,  
Nevoie nu-i să fii extrem de mare,  
Dar să obții o largă ascultare  
Și să apari la vremea oportună.

Pe om atunci când sufletul îl doare,  
Iar viața lui necaz, durere-adună,  
Încearcă să-l împaci cu *Zâna Bună*,  
Din întuneric fă-i un mândru soare.

Condiția e una, necesară:  
Cum ai picioare lungi și aripioare,  
Fiind de felul tău mereu sprintărară,

S-ajungi ușor pe buze la oricare,  
Căci în politică, de la tribună,  
Atât de necesară ești, *MINCIUNĂ!*

**VASILE LARCO**

De la un clasic citire:

## NECULAI DARIE



1913-2013

### Unui senator

Într-un discurs de anvergură,  
Un alt prilej s-o ia „la trap”  
Prin papagalul său din gură,  
Vorbesc ai să sticleți din cap.

### Moda și soția

Chiar de ești un soț model,  
Credincios să-i fii e greu;  
Modei îi rămâi fidel  
Numai dac-o schimbi mereu!

### Noaptea nunții

Fiind abia la început

S-a confesat spre mama ei:  
Că-n noaptea nunții a avut  
Emoții, ca de obicei.

### Pasul decisiv

El apatic, ea fâșneată,  
Calcă grav, cu demnitate,  
Ea cu viitoru-n față,  
Dânsul cu trecutu-n spate.

### Evoluție

Copil fiind odinioară,  
Trăgea câte un zmeu de sfoară;  
Dar, cum se întâmplă uneori,  
Azi el e zmeu și trage sfori.

Selecție: VASILE LARCO

Curier

## De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Mulțumesc, domn Băciuț, și mergeți înainte până la Marea Reunire.

Nicolae Dima

Domnule Nicolae Băciuț,

Vă trimit câteva note la cartea de poezie semnată de Mariana Pândaru. Chiar azi am aflat o veste tristă, ne-a părăsit. Textul a rămas suspendat, dar cred că este util revistei *Vatra veche*, un semn pentru poeta, editoarea, scriitoarea implicată în viața Cetății, cea care a adunat cărțile soțului Valeriu Bârgău și le-a valorificat post mortem. A fost membru în comitetul de conducere a Filialei Alba Hunedoara a Uniunii Scriitorilor din România, a susținut cultura printr-o asociație. A ars și s-a dus mai departe, dincolo de praguri, într-un poem absolut.

Cordial,

Constantin Stancu - Hațeg

Drag și Stimat Domnule, Prof. Nicolae Băciuț, redactor-șef, *Vatra veche* Tg. Mureș,

La aniversarea a **93 ani, AUREL RAU, cel mai mare poet transilvan în viață** ( cf. *Wikipedia*), prietenul nostru, sigur vom citi ceva frumos în *Vatra veche*, o revista plugărită cu suflet mare de toți *vătrarii* din Tg.Mureș, difuzată și apreciată în țară și în lumea largă, fiind un adevărat izvor de patriotism și reminder > of the green grass of home !

O citesc cu mare bucurie și vă mulțumesc că mi-o trimiteți lunar pe e-mail! Tuturor multă sănătate și succes în toate !

Cu drag și prețuire perenă,

Ioan LUCA –

antic diplomat ardelean din Capitală, 83 ani ! (apropiat de *VATRA 1971* > Romică Guga, Coco Pogaceanu, Mihai Sin ș.a.)

*PS > posibil că cineva din redacție să vadă și acest mesaj al prietenului lui AUREL RĂU de peste 40 de ani ! Un semnal este WELCOME !*

Vă mulțumesc mult pentru publicarea articolului doamnei Urdea despre

cartea mea, ÎNAINTE DE TIMPUL ZERO. Vreau să-i comunic doamnei



ca acest articol m-a vindecat de multe neîmpliniri și derute. Mare lucru să te întâlnești cu un om serios. Chiar dacă această întâlnire se întâmplă doar pe paginile unei cărți, de acel om serios despărțindu-te țări și oceane. Oricum, nu te mai simți singur.

Monica Voudouri

Stimate domnule Nicolae Băciuț,

Vă mulțumesc pentru expedierea revistei *Vatra veche* din luna septembrie, 2023. Mi-am scăldat ochii și sufletul în câteva pagini, dătătoare de energie după o perioadă petrecută în spital. Sunt pagini cu putere de a readuce bucuria vieții, chiar și celor trecuți de 90 de ani. Să vă dea Domnul puterea de a continua astfel mulți ani de acum încolo. Cu aleasă prețuire,

Elena Buică - Toronto

Stimate domnule Băciuț,

Vă mulțumesc pentru noul nr. al revistei dvs., îl voi citi cu interes! Vă așteptăm și noi cu materiale în noua revistă a hunedorenilor, „Piedestal”, revista ASOCA (Asociația Oamenilor de Cultură și Artă din județul Hunedoara)! 😊

Mi-am amintit că nu am mai trimis de mult materiale pentru *Vatra veche*, așa că vă trimit acum o cronică, sper să vă placă și să o rețineți pentru publicare! În caz contrar, vă rog să mă anunțați, ca să o expediez în altă parte!

Poate ne vedem în octombrie la Salonul Hunedorean de Carte, să ne

mai recitați ceva frumos; ne-am bucura, eu și mama! 😊

Cu gânduri senine,

Camelia Ardelean

M-am uitat, pe fugă! E un număr dens, bun... Podcast înseamnă deci interviu? Asta face Ionuț Vulpescu? Cât despre Cimitirul vesel, îmi amintesc despre Săpânța două lucruri... Că un cioban venit cu brânză la vânzare a vrut să-mi cumpere binoclul (adus de tata de pe front) de la gât contra lemnăria pentru o casă și că unul, care se dădea de pictor și se învățea pe-acolo așteptând o ocazie să treacă Tisa spre o viață mai bună, s-a oferit să mă picteze, contra cost... Dar n-aveam timp și nu prea credeam în arta lui...

PS Vă mai trimit o carte, chiar de literatură și nu despre ea...

Cele bune și succes pe ramură subțire și bătută de vânt!

Ecaterina Țăralungă

Mulțumesc, stimate maestre Nicolae Băciuț, am primit cu mare plăcere revista *Vatra veche*, aferentă lunii anterioare, excepțional realizată, felicitări și succes în continuare! Fiind în plină toamnă, fiecare dintre noi adunăm roade, este anotimpul când se numără... rezultatele, așadar:

În cea de-a zecea lună, zis brumar,

E agitat oricare gospodar,

Produsele s-adună în hambare,

Dar și în *Vatră* roade literare!

Vasile Larco

Dragă Domnule Băciuț,

Am primit revista, varianta tipărită, mulțumim. Știți ce ne bucură? Constatarea că publicația a intrat și și-a stabilit statutul de valoare aparte în peisajul revuistic național. Încet-încet, evident datorită în primul rând Dumneavoastră, și-a câștigat individualitate și personalitate, ceea ce e mare lucru. Sigur că aici trebuie amintite câteva elemente ajutătoare (ritmicitate, prezentare grafică, colaboratori, varietatea materialelor etc., etc.) care o scot în față din... ploaia de publicații - de ce să n-o recunoaștem? Astfel, *Vatra veche* a devenit, zicem noi, cea mai reprezentativă publicație de gen dintre celelalte apariții culturale românești. În acest context, ar fi nedrept să nu vă felicităm, în primul rând pe Dumneavoastră, dar și pe

întreg colectivul redacțional... Ceea ce  
și facem aici!, cu toată afecțiunea  
Vă dorim sănătate, putere de muncă,  
inspirație și numai bine în toate cele!  
Cu respectuoase sentimente de  
pretenie,

**Doina Bălțat, Dumitru Hurubă**



Mulțumesc frumos!  
Bucurie!  
Viață lungă revistei!

**Ileana Popescu Bâldea**

Stimate domnule Băciuț,  
Vă mulțumesc mult pentru numărul 8/2-23 al revistei *Vatra veche*. Vă doresc sănătate și spor în toate!

**Mihaela Mudure**

Vă mulțumesc pentru precizări. Rămân cu părerea de rău că nu se mai poate face nimic, totul s-a închis cu acest nedrept verdict. Păcat!  
Contează că Revista condusă de Dumneavoastră a adus în prezentă un loc magic, de care, vai de noi, nu știam.  
Cu recunoștință,

**D.C.**

Mulțumim!  
Mereu subiecte de interes, felicitări!

**Ionela Tiron**

Mă bucur să vă cunosc! Primesc revista și vă mulțumesc pentru ea. O citesc de fiecare dată cu interes și bucurie. Vă doresc un an bun, cu sănătate și împliniri!

**Aurelia Corbeanu**

Mulțumesc mult!... Am apreciat lucrările d-lui Teodor Vișan și diversitatea articolelor....  
Sănătate vă doresc și spor în tot ce faceți!

**Zx**

Mulțumiri pentru revistă. Efortul dumneavoastră, domnule Nicolae Băciuț, de a menține vie *Vatra veche*, într-o lume consumistă și indiferentă este mai presus de admirație. Români, rumâni, vlahi, valahi, moldoveni, transilvani, regăteni ai Țării Românești, vorbim aceeași limbă, nu ne supără bună înțelegere, regionalismele! Nicolae Olahus, înrudit cu Huniazii, ne simțea europeni, deși trei imperii ne sfâșiau cu rapacitatea lor: Otoman, Habsburgic, Rus.  
Președintele Academiei, Ioan Aurel Pop, se străduiește să țină în actualitate eforturile Huniazilor Corvini de a apăra creștinătatea de credința musulmană. Volumul Hunedoreștii, conferințele ținute periodic, la Castelul Corvinilor, sunt dovezi de prețuire a tezaurului uman transilvan, plămădit din multe avataruri.  
Suntem europeni, creștini, ospitalieri, în vremuri vechi, egoiști și reci, în vremuri noi, dar am supraviețuit atâtor

încercări de asimilare, de amputare teritorială, de rupere a rădăcinilor vechi, de transplantare a unor rădăcini noi. Suntem europeni, dar ne iubim identitatea națională.

**Victoria Stoian**

Toate gândurile bune!!! Mulțumiri din inimă. Un număr nou special, FF interesant. O lectură de rang ales. Multe succese în continuare.

Cu toate urările de bine,

**V.B.**

Mulțumesc! Excelent, formator, actual interviul luat de Ionuț Vulpescu regretatului Ștefan Aug. Doinaș. Felicitări!

**Adrian Popescu**

Anul Patriarh Miron Cristea – 100 de ani de la înscăunare

Un om și jumătate! Din păcate, nu mai avem acum pe cineva ca el și nici nu se gândește nimeni să folosească un prelat în vreo funcție publică... În Basarabia Biserica Ortodoxă e împărțită (ca și în Ucraina) în două... Noi suntem (Patriarhia) de partea uneia din părți... Oricum, nimeni de pe aici nu are niciun rol în tot ce se întâmplă... Să vedem ce se mai întâmplă...

**Ecaterina Țărâlungă**

Față de unii tare lăudați pentru o prefață, două, Miron Elie Cristea a scris și susținut prima teză de doctorat cu tema Mihai Eminescu, la Universitatea din Ungaria, la Buda. Lucrarea a fost retipărită în anul 1984 la Editura Minerva, prin grija scriitorului Antonie Plămădeală, în volumul PAGINI DINTR-O ARHIVĂ INEDITĂ (coperta I, fără autor, fără îngrijitor - Ierrah al BOR), în colecția, conf. P.3, unde nici aici, nu este numit autorul/ cenzura/ Documente literare; carte A4, de 426 de pagini, cu scrisori primite, de Patriarh, în Addenda, unde sunt și alte scrieri, de ex. Apel pentru întemeierea unui muzeu istoric-etnografic la Sibiu. Datini de nuntă la Toplița etc. Cartea are ca lector pe Z. Ornea, tehnoredactor pe Vasile Ciucă și are bunul de tipar 24 X. 1984, tipărit la Tipografia 13 Decembrie 1918, București. Coli tipar 3025 coli edit. 31.17 Nu scrie tirajul. NU S-A RETIPĂRIT după câte știu și nici în cărțile de școală/ liceu nu scrie, după câte știu, acest lucru nici azi. nu este numit autorul primei lucrări de

doctorat MEMINESCU, a unui român și încă, prima lucrare de doctorat într-o limbă străină, prima lucrare de doctorat la o Universitate străină; Prima lucrare de doctorat despre M. EMINESCU într-o altă țară.

**Grigoriu Florin**

**Scrisori deschise/via Facebook**

Revista *Vatra veche* 10 / 2023 are un cuprins remarcabil. Interviul cu poetul Ștefan Augustin Doinaș, ca și cel cu Acad. Ioan Aurel Pop, întinse pe mai multe pagini fiecare, plus toate celelalte materiale, unul mai interesant ca celălalt, conferă cititorului ceritudinea că dedicarea spre valorile culturale românești ale poetului și editorului Nicolae Băciuț, directorul ei, este și va rămâne totală.  
Sunt onoară să figurez printre autorii publicați. Iată articolul meu inspirat de unul din concertele festivalului Enescu 2023, pe care l-am urmărit în direct din Canada.

**V.P.L.**

Mulțumesc din suflet! Am răsfoit primele 40 de pagini ale revistei trecute de pe whastap. Extraordinară muncă întreprindeți! Am rugămintea să retrimiteți documentul cu *N-am alta Ană*. Nu am reușit să îl deschid.

Intenționez să public un articol despre lansarea din 25 octombrie, aș putea să vă trimit și dumneavoastră materialul pentru revistă? Eu îl voi trimite și la publicațiile locale. Unde încap, acolo să vestească!

Cu prietenie,

**Mada Deea!**

Am primit și am citit cu mare plăcere recentul număr al prestigioasei reviste *Vatra veche*, felicitări și mulțumesc maestre Nicolae Băciuț! Suntem la o lungime de lună de anotimpul alb și iată că:

Sunt porțiuni de sol umbrite,  
E liniște-n orice grădină,  
Căci toamna este pe sfârșite,  
Dar „Vatra” e de roade plină.

**Vasile Larco**

Mulțumesc foarte mult pentru publicarea eseului meu. Mă apropii tot mai mult de realizarea unui vis.  
Cu toată stima,

**Alex Măroiu**

Felicitări! Aprecieri pentru efort.  
Cu respect,

**E. Butunoi**

Domnule Băciu!

Mulțumesc mult pentru ultimul număr trimis!

Voi parcurge materialele publicate în tihnă!.....apreciez ilustrațiile lucrărilor din Hurghada!

Să fiți sănătos, ca să ne puteți bucura cu noi apariții ale *Vatrei vechi*!

Cu respect,

**Andra Dumitrescu**

Domnului Nicolae Băciu,

Am primit numărul din noiembrie al revistei „Vatra veche”, onorat. M-am bucurat pentru notele literare publicate la cartea semnată de Mariana Pândaru, ea ne-a părăsit. Am fost împreună la Salonul Hunedorean al Cărții, iată, momente în care scriitorii se pot întâlni. Chiar merita un moment dedicat vieții ei, mai ales că a suferit numeroase intervenții medicale în ultima vreme. Am fost surprins să văd dedicarea ei și pentru publicare cărților lui Valeriu Bârgău, rămase în manuscris. Am fost bucuros pentru că am putut să reflect ceva din activitatea ei în cartea mea *Fascinanta eșă mică*, dedicată celor care au avut ceva de spus în literatura română prin opera lor, prin revistele susținute, prin edituri, un fenomen complex, specific noilor vremuri prin care trecem.

Atașez și câteva note la cartea dvs. *Radical din doi*, o carte mult mai complexă decât alte cărți care apar în ultima vreme. Un mesaj esențial, brutal de actual, dar necesar!

Cordial,

**Constantin Stancu**

Stimate domnule Nicolae Băciu,  
Toată admirația pentru truda rodnică întru realizarea revistei *Vatra veche*. Felicitări tuturor colaboratorilor! Materialele sunt diverse, de interes general dar și de specialitate, multe domenii - toate merg la sufletul cititorilor. Doresc să-l felicit în mod deosebit pe dl Gheorghe Sarău pentru materialul, absolut extraordinar, despre „Figura 114, mormintele scriitorilor” din Bellu-Ortodox București - felicitări pentru cercetarea stăruitoare, pentru răbdarea de a afla informații despre cei ce nu mai sunt ale căror rămășițe trupesti au fost strămutate din loc în loc, toți reprezentând figuri importante ale culturii românești. Succes în continuarea cercetărilor! Și eu am început, odinioară, a cerceta mormintele dintr-un cimitir, dar m-am lăsat păgubașă. E greu! Nu e imposibil, ne demonstrează

domnul Gheorghe Sarău. Mergeți înainte! Merită!

Sănătate și succes întru toate, stimate domnule Nicolae Băciu!

Numai urări de bine vă dorește

**Luminița Cornea**

Mulțumesc mult! Drept e că neutralitatea că e o armată dar și adevărul e bine să fie un punct de vedere! Cum în Israel traiesc 3 milioane de arabi, ar fi bine să nu fie publicate lucruri neadevărate! Teroriștii musulmani care au trimis 9800 de rachete spre Israel care au ucis 1750 cu tot cu soldați, care au răpit 250 de turiști, copii, familii de evrei nu-s pomeniți doar poporul cică palestinian... din Gaza. ... care ține ostaticii sub spital. De 37 de zile... adaugă cei 120 de milioane din jur care vor să radă Israelul de pe fața pământului și să se roage toți cu curul în sus la Alah! Au cucerit deja Europa....

**Bi**

Prompt poemul vertical al Biancăi MARCOVICI!

Cu mulțumiri,

**LuVa(tră)!**

Mulțumiri!!!! Revista este mereu o mare bucurie!!!!!!!!!!

**I.F**

Mulțumesc tare mult și pentru includere, și pentru continua bucurie pe care ne-o faceți cu minunata dvs. revistă.

Sperând la bine, vă urez sănătate, creativitate și tot ce vă doriți.

**Milena Munteanu**

Vă mulțumesc frumos, am salvat revista pentru lectură - după obicei.

Felicitări și mult succes Echipei redacționale și distinsului domn N. Băciu. Multe mulțumiri dragă Nicolae,

Cu drag din Germania

**Alexander Demmer**

Domnule redactor-șef, Nicolae Băciu, Mulțumesc pentru revistă și mai ales pentru Poem.

**Inventator Alecu Ioan**

Nicolae drag, Poet și prieten Băciu, mi-ai trimis o revistă pe care voi dori să o redeschid zilnic. Pricina e interviul (pe care îl consider uluitor de sincer) cu Poetul Doinaș. Citindu-l, am realizat că sunt unul dintre cei privilegiați care am cunoscut un mare Poet contemporan cu mine.

**Nicu Sava**

Impresionant interviul cu Ștefan Augustin Doinaș. L-am cunoscut, cu mulți ani în urmă, într-o vacanță cu fratele meu la 2 mai, la mare. Dar. ce știam eu atunci? Citisem din poeziile lui, dar interviul publicat de revista *Vatra veche* m-a tulburat profund. Mulțumiri pentru acest material deosebit, ca de fapt pentru toate numerele revistei dv., una mai interesantă ca alta. Cu stimă,

**VPL, Canada**

O splendoare de revista, felicitări tuturor!

Am parcurs-o acum rapid, citind doar cateva materiale, dar e o revistă în care trebuie citite TOATE materialele. Și poeziile. Și privite cu atenție toate fotografiile, care oglindesc bucuria fiecărui participant, în parte, la sărbătoririle menționate.

Cât despre Limba Română, căreia poetul Nicolae Băciu îi închină o superbă poezie (ca de altfel toate poeziile lui), ce poate spune mai mult cineva care trăiește de 41 de ani în Canada, care iubește, prețuiește și visează în Limba Română, cineva căreia asemenea revistă - ca numărul acesta din *Cadran* - îi umple sufletul de emoție, dor, bucurie, chiar și durere - căci nu e suferință în orice dragoste?- ce poate spune asemenea persoană decât un mulțumesc din toată inima?

În încheiere, reverență în fața d-lui Băciu pentru dosarul depus - acum o vreme - la UZPR pentru mine. Iată-mă și pe mine, alături de *Vatra veche* și de toți mureșenii, membră în această asociație, UZPR.

Cu stimă și admirație,

**Veronica Pavel Lerner  
Canada**

Mulțumesc. Cuprins bogat și interesant.

Salutări cordiale, cu prețuire,

**Ognean Stamboliev, PEN BG**

Iubite dle Nicolae Băciu!

La o asemenea surpriză chiar nu mă așteptam: nici n-am expediat bine grupajul de catrene pentru revista „Cadran - Jurnal mureșean” și ele deja au apărut în nr. 9-10/2023!

Mulțumesc din suflet, promptitudinea vi se datorează, lovi-v-ar binele!

Rămân în așteptarea „Vetrei” străbune!

Gratitudine, urări de sănătate, inspirație și reziliență (că tot e la modă ultimul)!

**N.M.**

# Panoramic cultural noiembrie 2023



Târgu-Mureș, lansare de carte pr. Gheorghe Nicolae Șincan



Târgu-Mureș, lansare de carte Ana-Maria Păunescu



Târgu-Mureș, vernisajul expoziției de pictură Dorina Mototolea



Sângeorgiu de Mureș, Expoziția Taberei de Pictură „Sfântu Gheorghe”



Tg.-Mureș, Vernisaj expoziție de pictură Elena Boier



Sibiu, lansare de carte Adriana Dandu



Brașov, întâlnire zonală a UZPR (filialele Brașov, Mureș-Harghita, Bistrița-Năsăud



Codlea, Aniversarea 10 ani a Despărțământului „Nicolae Căliman”



# OCHIUL CICLOPULUI

Mari caricaturiști: **Sebastião Xavier De Lima, Brazilia**



Sebastião Xavier De Lima, Brazilia, *autoportret*



Bob Dylan, solist, poet, SUA



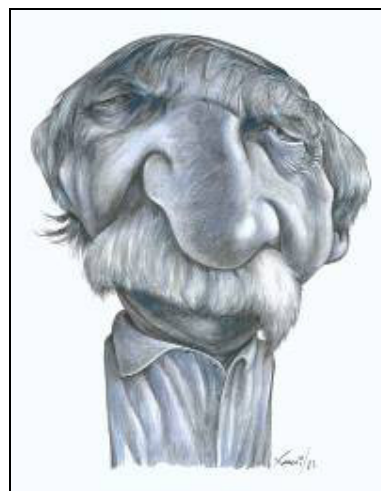
Denzel Washington actor, SUA



Vladimir Putin, Rusia



Gustav Klimt, pictor, Austria



Nicolae Băciuț, poet, România

Directori de onoare  
Acad. MIHAI CIMPOI  
MIHAI BANDAC



Redactor-șef adjunct  
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

### Redactori:

Mihaela Aionesei, Emilia Amariei, Doina Bălțat, Florin Bengean, Valeria Bîlț, Sorina Bloj, A.I. Brumaru, Aurel Buzincu, Geo Constantinescu, Luminița Cornea, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș, Răzvan Ducan, Dumitru Hurubă, Alexandru Jurcan,

Vasile Larco, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu, Ioan Marcoș, Eugen Mera, Simona Mițuțiu, Cristina Sava, Mihaela Malea Stroe, Nicolae Suci, Titus Suci, Gheorghe Sarău, Ilie Șandru, Dorin N. Uritescu, Gabriela Vasiliu

*Correspondenți:* Elisabeta Boțan (Spania), Darie Ducan, (Paris), Dumitru Ichim, (Canada), Bianca Marcovici (Israel), Dorina Brândușa-Landen (Suedia) Simina Lazăr (Paris), Veronica Pavel Lerner (Canada), Gabriela Mocănașu (Franța), Dorin Nădrău (SUA), Mircea M. Pop (Germania), Ognean Stamboliev (Bulgaria), Silvia Urdea (SUA).

Alexandra Scherer (Paris), secretar de redacție

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Iuliu Maniu nr. 14, România. • Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2023 • Email : [nicolaebaciut@yahoo.com](mailto:nicolaebaciut@yahoo.com); [vatraveche@yahoo.com](mailto:vatraveche@yahoo.com) • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon: 0744474258. • Tehnoredactare Sergiu Paul Băciuț • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.



3044-0953